Pázmány Péter Katolikus Egyetem

BÁCSFAINÉ HÉVIZI JÓZSA

Prohászkai lelkülettel – a hit szárnyain:

Új kihívások és megoldási kísérletek a székesfehérvári egyházmegyében és a budafoki egyházközségek életében (1930-1970)

2008

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

BÁCSFAINÉ HÉVIZI JÓZSA

2008.

Bácsfainé Hévizi Józsa:

Prohászkai lelkülettel – a hit szárnyain:

Új kihívások és megoldási kísérletek a székesfehérvári egyházmegyében és a budafoki egyházközségek életében (1930-1970)

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
Dr. Fröhlich Ida DSc. Egyetemi tanár

Egyháztörténeti Műhely
Vezetője: Dr. Szovák Kornél
Témavezetők:
Pucilowski József
Egyetemi docens PhD

Horváth Miklós
Egyetemi tanár DSc.

2009. évben

TARTALOMJEGYZÉK

Új kihívások és megoldási kísérletek a székesfehérvári egyházmegyében és a budafoki egyházközségek életében (1930-1970) **3**
Bevezetés **5**
„Etika nélkül nem létezik jövő” **5**
I. XIX – XX. század fordulója: **8**
Új szociális kihívások előtt a katolikus egyház **8**
I. 1. Katolikus megújulási mozgalom a székesfehérvári egyházmegyében 8
I. 2. Katolikus ifjúsági szervezetek küzdelmei a volksbunddal és a nyilasokkal 24
I. 3. Mezgár Lajos erkölcsi és politikai célkitűzései, tevékenysége a fehérvári egyházmegyében 33
II. Budafoki egyházközségek története a II. világháborúig **50**
II. 1. Budafok és környéke a fehérvári egyházreform folyamatában 50
II. 2. „Az a jó plébános, aki tele van ideával és egyúttal energiával” – üldözöttek, zsidók mentése, szegények, elesettek intézményes gondozása 53
III. A katolikus közösség a gazdasági és politikai átalakulásban 1945–46 között **67**
III. 1. A budafoki papság és a keresztény értelmiség az 1945. évi társadalmi átalakulásban 67
III. 2. Hívők, plébánosok, keresztény pártok az 1945-ös választási küzdelmekben 74
III. 3. Konfliktus a várossal: kegyúri kötelezettségek felmondása 77
III. 4. Németek kitelepítése. Névmagyarosítások – félelemből 80
IV. Ideológiai és hatalmi harc lélektől lélekig. (1945–48) **83**
IV. 1. A budafoki katolikus társadalom – autonóm egyházszervezetben 83
IV. 2. Az önállósuló Felsővárosi Egyházközség kulturális élete 89
IV. 3. A Felsővárosi és a Belvárosi Egyházközség határvitája 98
IV. 4. Intézményfejlesztés: „szent kocsma”, kultúrotthon, internátus, templom, könyvtár 102
IV. 5. A hitélet fő jellemzői 108
IV. 6. A Premontrei Gimnázium szerepe Budafok és az Egyházközségek életében 110
IV. 7. Budafok és környéke katolikus „tüntetése” az 1947-es választások előtt: Eucharisztikus nap 112
V. Budafoki egyházközségi szerveződések, s a köréjük szerveződő helyi társadalomnak a szétzúzása **116**
V. 1. A budafoki értelmiség harca az egyházi oktatási intézmények államosítása ellen 116
V. 2. Támadások kereszttüzében: A budafoki kisgazda értelmiség megfélemlítése, és a katolikus közösség felbomlasztása 134
V. 3. A plébános Mezgár Lajos – a népbíróság előtt. Következő célpont: a Felsőváros 139
VI. Elsorvadás 1950–70 között **148**
VI. 1. Az egyénekre szakadozott katolikus közösség bedarálása a centralizált államszervezetbe – pártirányítással 148
VI. 2. Pártbizottsági és tanácsi darálóban a „klerikális reakció” 151
VII. A Budafoki keresztény értelmiség 1956-os szerepvállalása **170**
VIII. Az 1956-os forradalom pezsdítő hatása a hitéletre. 1957: visszarendeződés „adminisztratív” eszközökkel **176**
IX. Összegzés, következtetések **190**
X. A felhasznált források és irodalom jegyzéke **197**
XI. KÉPEK, DOKUMENTUMOK A BUDAFOKI EGYHÁZKÖZSÉG ÉLETÉBŐL **210**
XII. FÜGGELÉK **257**
XIII. Név- és tárgymutató **258**

Bevezetés

„Etika nélkül nem létezik jövő”

Mi késztetett az események papírra vetésére?
Nagyanyai elbeszélésből, titkolózó suttogásokból hallottam először Mezgár atyáról…

Miért írtam meg?
Hogy leleplezzem azt a hazugságot, mely szerint a két háború közötti magyar katolikus egyház a munkások, a szenvedők, az üldözött zsidók és az elesettek iránt szociálisan érzéketlen volt?

A hagyományos közösségek bomlása a XIX. század végén felgyorsul, s napjainkra teljesedik ki a korlátlan liberalizmus termékeként - a médián keresztül tapinthatóan - az erkölcsi romlás, a társadalmi bomlás s terméke az elidegenedett, önmagába zárt személyiség. Prohászka Ottokár[1] pontosan megjövendölte a korlátlan egyéni önérvényesítésen át az értékhordozó kis közösségek felbomlásához, a klasszikus erkölcsi normákat elvető társadalmi bomláshoz vezető folyamatot. Ő és szociológiát tanult jezsuita társai megtapasztalva a 1919-es ember- és egyházellenes véres diktatúrát, rádöbbentek arra, hogy a totalitárius rendszerekkel szemben az élő egyházközösségek, keresztény egyesületek által átszőtt társadalomban épülhet ki egyedül valódi demokrácia, amely a keresztény etika talaján korlátozza a tőkét és az államot egyaránt. Olyan hálózat jött létre, amely a helyi katolikusokat az életkoruknak és foglalkozásuknak, érdeklődési körüknek megfelelő közösségekbe irányította. Prohászka utódja, Shvoy Lajos püspök saját regnumos tapasztalataira is építhetett. Olyan papokkal vette magát körül, akik az egyházmegyei lap hasábjain hirdették a földkérdés sürgető megoldását, szociális reformokat követeltek, s a munkáskérdést az SZDP-vel szemben a pápai enciklika szellemében korporatív úton kívánták megoldani. Miközben kritizálták a fennálló viszonyokat, és elemezték az olasz, német, portugál stb. megoldási módokat, óva intették az olvasókat a fasizmus és nácizmus követésétől. Ez a fiatal reformpapság és a velük szövetkező keresztény értelmiség a plébániák körül kiépülő autonóm szerveződéseket laza szállal irányította Fehérvárról. Az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja sikerrel akadályozta meg a Volksbund terjeszkedését a helyi papság és a tanítók bevonásával, a

[1] PROHÁSZKA OTTOKÁR (1858, Nyitra – 1927, Budapest) Esztergomi spirituálisként Shvoy nevelője, majd 1905-tôl közvetlen püspök elődje. Nagy hatású szónok, filozófus, teológus, szociális apostol, a politikai katolicizmus markáns képviselője – ugyanakkor kivételesen puritán főpap egyéniség volt. www.communio.hu/ppek/konyvek/shvoy01.txt

KALOT-tal együttműködve. E papok részt vettek az új, radikális társadalmi reformokat is felvállaló keresztény párt szervezésében a 30-as évektől. Ezt kellett széttörnie a második világháború után egyeduralomra törő kommunista pártnak, hogy az egyének fölötti szellemi és lelki terrort kiépíthesse!

Az 1945-ös szovjet megszállás a győztes igazságát szentesítő kommunista értékrendszer talaján szétzúzta a hagyományos közösségeket, s mesterkélt szervezetekkel (úttörő, kisdobos stb.) önigazgatást játszattak. Ezen 50 évre nyúlt időszak hitelesítéséhez el kellett tagadni, és meg kellett hamisítani a korábbi időszak közösségteremtésben elért értékeit, meg kellett hamisítani a történelmet.

Másik szempontom: A „keresztény kurzus" hamis bélyegével szemben bemutatni azokat az emberfeletti erőfeszítéseket, amelyeket egyes püspökök, szerzetesek, papok a szociális kérdések megoldása érdekében fejtettek ki, hogy a Trianont követő nyomorból felemeljék a nemzetet. A *Quadragesimo anno* követelményeinek kellett megfeleljenek a 30-as évektől munkáspolitikájukkal a gyárosok (mint Nagykovácsy, Czermann, Csonka, Weiss Manfréd stb.). Nem volt elfogadott a minimálbér fizetése, az adócsalás; a legtöbb adót fizető virilis polgár a helyi közösség önkormányzatában részt vehetett, s elvárták tőle, hogy különféle társadalmi szervezetek elnökségében ülve anyagilag is támogasson minden szociális törekvést; a helyi közösségnek elkötelezett tagjaként. Bizonyára nem volt egyedi eset Faludi Flórián törökbálinti bíróé, aki a második világháború nyomorúságában megnyitotta élelmiszerkészleteit a törökbálintiak előtt. (Fallenbücher – eredeti nevén - a kitelepítés elől az 50-es években Kelenvölgyön, Budafokon, Zalában, Kápolnásnyéken bujkált a rokonoknál, majd csak évek múltán telepedett le Érdligeten.)[2]

A kereszténységszociális állam megvalósítása vezette – talán egy kis naiv messianisztikus töltéssel – a Kerkai pátereket és a máig sem ismert Mezgárokat. (Ne felejtsük el, hogy Svédországban sikerült evangélikus elkötelezettséggel szociális államot létrehozni.)

Ideje, hogy megismerjük a vészkorszak szerzeteseit, plébánosait, akik mentettek zsidókat és más üldözötteket egyaránt, de akiknek – a veszélyektől függetlenül – állapotbéli kötelességük is volt erről hallgatni, s nem dicsekedni. Ők éppúgy szorgalmazták a társadalmi reformokat (a földosztást, telepítést, munkások élet- és munkakörülményeinek javítását), mint a különböző munkáspártok, szakszervezetek.

[2] Adatszolgáltató rokona, Perhács Lászlóné, Borhy Józsa.

1945 után a hazai történetírás mintha megfeledkezett volna a szociálpolitika hazai kezdeteiről, s az egyházak nevelő, műveltséget adó, iskolai képzést pótló és szociális tevékenységéről. A rendszerváltásig ismeretlen maradt a szerzetesrendek és plébániai közösségek társadalomszervező és megtartó tevékenysége; amivel fékezték és akadályozták a szélsőséges ideológiák és csoportok terjedését. Tekintettel arra, hogy az egyházi szervezetek, egyesületek országos központjába, az Actio Catholicába begyűjtött anyagok Lénárd Ödön letartóztatása után eltűntek, a különböző egyházi mozgalmak tevékenységét csak a plébániai anyagok átvizsgálásával, tehát helytörténeti kutatással lehet feltárni. Ilyen „szűz területnek" tekinthető a székesfehérvári egyházmegye „gyöngyszemének" tartott budafoki katolikus egyház tevékenysége szervezeteivel, csoportjaival.

Ugyanakkor a budafoki kezdeményezések, közösségi formák az egész egyházmegye katolikussága számára mintául szolgáltak, a fehérvári püspökök mindig kiemelten kezelték, jól megrostálva plébánosait. Amikor 1943-ban Shvoy püspök a 30-as évektől frontemberét, a teológus Dr. Mezgár Lajos pápai kamarást helyezi ide, még nem tudhatja, hogy ezzel Budafok az 1945 utáni időszak harcaiban csaknem egy másik Pócspetrivé válik. Mezgár budafoki tevékenysége azonban nem értelmezhető fehérvári aulikus múltjának az ismerete nélkül: Az első fejezetben mutatom be részletesen a fehérvári szociális rendszert kimunkáló, páter Kerkaihoz, páter Oslay Oswaldhoz mérhető papot. Mezgár elhivatott munkáján keresztül felsejlik Shvoy püspök eddig homályban maradt egyházszervezői nagysága, erkölcsi megingathatatlansága, amivel oszlopként magasodott ki kortársai közül a megpróbáltatások idején. A KALOT tevékenysége ma közismert, de kevésbé ismertek az egyes egyházmegyékre kiterjedő, esetleg a későbbiekben azok határain túl is feltűnő egyesületek. Ilyen a Budafokon megszülető és a székesfehérvári egyházmegyében terjeszkedő K.I.E is.
Az a reformpapság, amelyik a változások motorja volt a második világháború előtt, most éppolyan hittel és lelkesedéssel vetette bele magát a '45 utáni újjáépítés gyakorlati és politikai feladataiba, s hamarosan tapasztalniuk kell fölöslegességüket: Népszerűségük miatt gyorsan szembefordul velük az új baloldali vezetés. (Harmadik fejezet.)

Mivel egyáltalában nem ismertek a Horthy-korszak egyházi irányítású közművelődési formái, továbbá a plébániai vagy szerzetesi szociális intézmények és önszerveződő egyesületek munkája, ezért a mai ifjúsági szerveződések és karitatív kezdeményezések számára részletesen bemutatom azok működését a negyedik fejezetben. Mindezen tevékenységek szervezési központjának, az Actio Catholica központnak az anyagai eltűntek, ezért lehet különösen érdekes az egyházi oktatási intézmények államosítása ellen – a

Szülők Szövetségének irányításával – folyó küzdelem megismerése a budafoki események tükrében. (Ötödik fejezet.) Az 50-es évek pártbizottsági darálójában felemésztődő helyi közösség sorsa és a későbbi évtizedek nagy megalkuvásaiból kiemelkedő emberi, papi helytállások története bontakozik ki a további fejezetekben.

I. XIX – XX. század fordulója:
Új szociális kihívások előtt a katolikus egyház

I. 1. Katolikus megújulási mozgalom a székesfehérvári egyházmegyében

A XIX. század második felében meginduló modernizáció az állam és az egyház szétválasztásával, a liberalizmus gazdasági és szellemi téren való felerősítésével hitte az emberi szabadságjogok kiteljesedését, a társadalmi bajok könnyebb orvoslását. A városi munkásság szociális helyzetéből, az újfajta szegénységből fakadó problémákkal Európa-szerte küszködött a katolikus egyház. Hazánkban egyre többen kezdték a protestáns egyházak autonómiájához hasonló szerveződés hiányának betudni, hogy az általános emberi és szociális kihívásokra a katolicizmus lassan vagy megkésve válaszol.

A dualizmus korában a katolikus egyházon belüli erkölcsi megingás, az alsó papág és a püspökök közötti feszültség több okra vezethető vissza. A király főkegyúri jogát a kormány útján – gyakorlatilag a kultuszminiszter jelölésével – gyakorolta, a kormány pedig a főpapi székek betöltésénél lehetőleg nem egyházi, hanem bürokratikus és politikai érdemeket vett számba. A püspökök az egyházmegyéket alig látogatták, az ellenőrzés elmaradásán felbátorodó alsó papág is inkább javadalmakra, karrierre törekedett. A vallásosság lassan visszaszorult a polgári életből. A szabadelvű párt uralmával a protestánsok szerepe nem csak a kormánypártban, de a szellemi életben is megnőtt.

Ocsúdást az 1870-as évek kultúrharca hozott, amelybe aktívan bekapcsolódott a székesfehérvári püspök Steiner Fülöp, aki az egyházpolitikai törvények vitájában többször felszólalt az országgyűlésben (gr. Zichy Nándorhoz hasonlóan). Innen keltezhető tehát az az erkölcsi alapú politizálás, amelyik az elkövetkező 80 év egyházmegyei társadalompolitikai törekvéseit, mozgalmait meghatározta.

Az 1892. évi választások előtt elmondott beszédében Steiner Fülöp sajnálta, hogy nincs katolikus képviselőjelölt, de emlékeztetett arra, hogy a megválasztott képviselőnek „nem szabad más elveket vallania s követnie a magánéletben, s másokat a nyilvános életben úgy, hogy az egyház tekintélyét a magánéletben kövesse, a nyilvános életben pedig semmibe vegye".[3] Nem véletlen, hogy a Zichy Nándor elnöklete alatt 1895-től meginduló katolikus Néppárt működését a Fejér megyei Napló figyelemmel kíséri. Ugyanakkor az egyházpolitikai törvények még jobban elidegenítették a püspököket a katolikus egyház belső reformjától; tartottak a megvalósuló autonómia kapcsán nagyobb beleszólási jogot nyerő laikusoktól. Mégis a katolikus megújulás kezdetének tekinthetjük a székesfehérvári egyházmegyéből induló kezdeményezést, a Katolikus Néppárt tevékenységét. Steinert a püspöki székben Prohászka Ottokár követi, aki ekkoriban minden írásában hitbéli megújulást követel, s XIII. Leó pápa R*erum Novarum* kezdetű enciklikája szellemében a kapitalista vállalkozások embertelenségét feltárva a szociális kérdések, a munkáskérdés megoldását sürgeti. A keresztény igazságosság alapján álló magántulajdonra épülő kapitalizmust szeretne; melyet ma szociális piacgazdaságnak hívunk. Úgy látja, hogy a rászorultságra, emberi nyomorúságra érzéketlen, önérdek alapú kapitalizmus magyarázata az egyén korlátlan érvényesülését hirdető liberalizmusban lelhető fel, mely széttöri az értékhordozó és megtartó kisközösségeket: „A mi problémánk nem abban áll, hogy a dzsentri tönkrement, hanem abban áll, hogy annak a dzsentrinek a helyét nem foglalta el a magyar parasztságból felszívódott magyar középosztály… hanem, hogy azt a zsidóság foglalta el, a zsidóság, mely hatalmas gazdasági érzékével, agilis, aktualitásokra beállított intelligenciájával, nagy szorgalmával, rá volt arra képesítve, hogy itt a magyar apathia, a magyar indolentia[4], a magyar munkátlanság, a magyar úrhatnámság terén leszorítsa teljesen ezt az életképtelen, harcokra be nem állított nemzedéket."[5] – írta. – Mivel a földbirtokos arisztokrácia és a dzsentri, a tehetős parasztság

[3] In: *Tallér Krisztián*: Székesfehérvári püspökség a XIX. század végén. (Dissertatio ad Baccalaureatum) Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Bp., 2004

[4] latin szó, jelentése : érzéketlenség

[5] *Prohászka Ottokár*: A numerus claususról. (1920) In: Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái. XXII. kötet. Szent István Társulat, Bp., 1929. 245–260pp. Prohászka, aki morva apa és német anya gyermekeként később sajátítja csak el a magyart, írásaiban a magyar nemzeti hagyományok és keresztény értékek alapján követeli a magyar társadalom megújulását. Ő a fordítója és az első kiadója XIII. Leó pápa híres szociális enciklikájának, a Rerum Novarumnak, mely az ő életprogramja lesz. Ezért bírálja minden írásában a kérlelhetetlenül kizsákmányoló kapitalizmust, melyet az önérdeket képviselő liberalizmus termékének tart. Az enciklika szellemével megegyezően úgy gondolja, hogy a krisztusi szeretet igazságosságot szül, tehát a keresztény vállalkozó odafigyel munkásai szociális szükségleteire. Gazdaságtörténeti okoknál fogva a dualizmus kori ipari forradalom hazánkban főleg zsidó és német tőkével megy végbe. A zsidó és a keresztény etika közötti különbség alapján támadja a zsidó tőkét, megfogalmazva azt is, hogy a keresztény értékrendet felvállaló, asszimilálódó zsidóságot képesnek tartja arra, hogy osztályellentéteket feloldó, szociálisan gondolkodó

nem vállalkozott kereskedelmi és ipari tevékenységre, az ipari fejlődés sajátos velejárójaként a kapitalizálódás a reformkortól izmosodó német és zsidó tőke fokozottabb térnyerésével ment végbe hazánkban. A századfordulótól a szellemi életben egyre többen fogalmazták meg azon félelmüket, hogy a magyar népelem kiszorul az ország gazdasági és szellemi vezetéséből. Prohászka azonban nem faji alapon kifogásolta, hogy a zsidóság elfoglalta a kereskedésben, a gazdaságban s az emberek mentalitását meghatározó sajtóban a nagy profitot hozó állásokat: A keresztény vallásosság kiszorulásával a közös jólétet, boldogulást, egymásért való felelősségvállalást központba állító keresztény értékrend kiszorulásától tartott, nehogy a féktelen önzésen alapuló egyéni önérvényesítés lépjen helyébe: „a kereszténység lépten-nyomon érzi, hogy leszorulóban van." írta. – Nem a zsidók kiűzése, száműzése a megoldás számára, hanem a zsidóság értékes, itt már meghonosodott elemeinek valamilyen bekapcsolása a magyar kultúrába. Szóhasználata ellenére nem antiszemita, ezt egyéb írása és egész működése tanúsítja. Mint ismeretes, Kelet-Európában megkésve, a XIX. század második alakul ki a polgári tulajdonlás szabadsága. Mindaddig földtulajdonnal csak a földbirtokos nemesség rendelkezhetett (úgymint az orosz, lengyel, vagy magyar, stb.). Így a korábbi századokban betelepedő német iparos polgárság és a kereskedő zsidóság kezén halmozódhatott fel befektethető tőke; tehát e társadalmi rétegek és etnikumok kapcsolódhattak be legaktívabban a kibontakozó ipari forradalomba. (Míg a kereskedelembe fektetett pénz minden forgásakor hasznot hoz, a földművelő csak az aratás után jut – évente egyszer – többlet haszonhoz.) Ez az egyik oka annak, hogy a földbirtokos nemesség tőke hiányában és a kereskedéstől való idegenkedése folytán, a parasztság pedig éppen csak felszabadulva jobbágyi terheitől kimarad e folyamatból. A zsidóság szerepe körüli polemizáció a 20-as évek Németh Lászlójától[6] a 30-as évek protestáns és katolikus alkotóiig – beleértve Szekfű Gyulát[7] is – a szellemi életben elsősorban szociológiai aspektusánál fogva van jelen: A lakosság mintegy 6%-át kitevő zsidóság számarányát jóval túlhaladva nyert alkalmaztatást ekkor értelmiségi pályákon, hiszen jövedelmükből szívesen taníttatták gyermekeiket. A gazdasági és társadalmi fejlődés ellentmondásai megszólalásra késztették az értelmiséget. A korabeli katolikus és református sajtó aggódott, hogy a felemelkedő új elit

---

vállalkozóvá váljon. Nem tudta ugyanis elképzelni, hogy vallásos keresztény ember ne áldozzon profitjából a keresztény és magyar közösség, állam fejlődése érdekében.

[6] „A gazdaságot fölhúzó zsidóság a kultúrában is ott erős, ahol tőke, vállalkozó kedv, importhajlam és anyagérzék kell: övé a kiadás, a sajtó, ők az új irányok bekiáltói, az irodalom szervezői, s ők csinálják meg – hajlamból és sérelemből – a magyarországi szocializmust." – írja Németh László: Kisebbségben c. tanulmányában. In: Németh László munkái. Sorskérdések c. kötet. Magvető és Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1989. 444. p. Lásd még: 448, 456, 466, 470, 477pp.

[7] Szekfű Gyula cikke a *Magyar Szemle* 1939márciusi számában az asszimiláció és disszimiláció kérdéséről.

keresztény kötődés, keresztény erkölcsi megkötések híján csak a maga gazdagodásával, önmegvalósításával törődik; mivel ez az individualizmus az egymás iránt felelősséget vállaló, gondoskodó közösségek felbomlásához; az általuk képviselt liberális értékrend pedig a magyar kultúra és erkölcs válságához vezet. Fontos rámutatni, hogy a szociális gondokat és etnikai feszültségeket okozó vadkapitalizálódás, és a folyamat megítélése a szellemi életben hasonló vélekedésekhez, előítéletekhez vezet Kelet-Európa más országaiban is.[8] Azt azonban kevesen gondolják, hogy Németországban vagy Franciaországban, ahol a kapitalizmus fenti folyamata néhány évtizeddel korábban ment végbe, ott is éles kritikát fogalmaznak meg a zsidóság kapitalista szerepéről (Marx Károly, Fourier), s a baloldal sem áll ki Dreyfus mellett egyértelműen, mert a zsidókat a nagytőkésekkel azonosították, és különféle korlátozásokat követeltek.[9]

Prohászka szerint a visszaszorulóban lévő keresztény erkölcsiség következménye az európai dekadencia is. Ugyanakkor az európai fejlődés specifikuma szerinte éppen a kereszténységben rejlik: A keresztény erkölcs lényege a „bízó s küzdő odaadás a törvény megtartására, s az etikai értékeknek mindennél többre becsülésére. Ezzel szemben a dekadencia abban áll, hogy az ember kikapcsolódik a szellemi realitásból, s orientációját ezáltal elveszíti. Másodszor, hogy az isteni törvény helyébe saját szubjektív erkölcsi kódexét helyezi, aminek vége az ötletek s az ösztönök uralma. Végül a gyökér- s célvesztett lelkiség elgyöngül, s a lélek a korrupcióba, s az egyén a nihilizmusba fúl." – Ezért szorgalmazza a *Rerum novarum* alapján, hogy az ateizmus talaján álló szociáldemokráciával szemben az egyházi közösségeknek, a papságnak kell a munkásság szociális felemelkedésén munkálkodnia. A parasztság helyzetének orvoslására a telepítést, a szövetkezeti mozgalom fölkarolását, és a földosztást kezdeményezte. Az utóbbira maga szolgáltatott példát tési birtokának felosztásával.

Írásaiban először üdvözli az őszirózsás forradalmat, hiszen kezdetben bízik annak ígéreteiben. Prohászka a központosított állammal szemben a „szabad társadalmi mozgást" indukáló autonómia híve; mert a „fény és a pompa rituáléja kiöli a szeretetet", s az egyház is csak úgy teljesítheti ki szociális feladatait, ha hatalmas társadalmi intézménnyé válik: „Az autonómia – szerv az egyház kezében a katolikus társadalom egyesítésére, a társadalmi osztályoknak egymáshoz közelebb hozására – a leghatalmasabb szociális természetű szervezet, mely a modern egyház kebelében képződik, először a jog alapján, de amely lassanként a katolikus

[8] A. I. Szolzsenyicin: Együtt I. és II. kötet. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. Allprint kiadó, 2005.
[9] Marx Károly: A zsidókérdéshez c. tanulmánya; Novák Attila: Theodor Herzl. Tudomány – Egyetem sorozat, Vince kiadó, Bp., 2002. 44–45. p. 62p.

közérzést és közszellemet meg fogja teremteni." – írja már 1900-ban.[10] Az 1924. évi fehérvári egyházmegyei zsinaton alkotott törvények VII. fejezetében leszögezi, hogy a „lelkipásztori kötelesség nem merül ki csupán a templomban és iskolában. A hitbuzgalmi tevékenységen kívül a *népművelési, jótékonyági, család-, gyermek-, ifjúság-, munkásvédelmi s gazdasági stb. intézmények és mozgalmak az új idők lelkipásztori eszközei, és aki ezektől távol tartja magát, lelkipásztori mulasztást követ el.*[11]" – Előírja papjainak, hogy az egész éves próbálkozásaikról, az egyesületi és a hitbuzgalmi életről számoljanak be. A lelkipásztori jelentésekből kiderül, hogy a hitbuzgalmi csoportok (oltáregylet, ministránscsoport, Rózsafüzér Társulat stb.) mellett szorgalmazza a közös együttlét kulturális formáit; a népdalkört, a levente egyesületet, faluszövetséget, ismeretterjesztő előadásokat, sőt a Hangya helybeli megalakítását is: „*Hosszú lelkészi működésem alatt azt tapasztaltam, hogy a papság szociális tevékenységének egyik igen fontos része a nép anyagi érdekeivel, jólétével való törődés.*" –írja lelkipásztori jelentésében püspökének Krécsy Károly Lovasberényből.[12]– Az egyházmegyében ekkor, a 20-as években alakulnak az első kultúrcsoportok; a falusi nép bizalmatlan, már alig jár templomba. Terjed az egykézés a katolikusok között is: „*Az általános gazdasági leromlás következményének tekintik ezt a nemzetgazdászok és statisztikusok némelyike; mi lelkipásztorok pedig látjuk, hogy elsősorban s főképpen ez az erkölcsi lecsúszás a vallásos életnek, a lelki életnek a gyengülésével, vagy a lelki közömbösséggel kapcsolatos.*"[13]– Ezért is támogatta Prohászka olyan lelkesen az országos szerveződés céljával megalakuló Keresztény Ifjak Egyesületét[14] (K.I.E.): „*Ne hagyják magukra – mondotta – semmiféle életmegnyilvánulásában az ifjúságot. Ne csak tanítsák, neveljék őket, hanem megjelenésükkel*

[10] Prohászka Ottokár: Az autonómia társadalmi jelentősége. in. Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái sorozatban, XXI. kötet: Az igazság napszámában. Szent István Társulat, Bp., 1929. 449–450. pp

[11] *Gergely Jenő*: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. Pannonica kiadó 1999. 218. p.

[12] Lelkipásztori jelentések 1924–1926. Források a Székesfehérvári Egyházmegye történetéből III. kötet. szerkesztette: *Mózessy Gergely.* Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2008. 231. p.

[13] Doroszlai Béla plébános jelentése Lovasberényből, 1927. február 6-án. Lásd. U. ott. 234. p.

[14] Dr. Czermann Antal kezdeményezésére, a helyi plébánosok és a budafoki városvezetés támogatásával 1922. március 18-án alapították a Keresztény Ifjak Egyesületét a volt polgári iskola (a mai Kossuth Lajos utcai általános iskola) rajztermében. „Legyen a K.I.E.. a keresztény nemzeti törekvések bástyája s a keresztény frontnak előretörő hada." – írta be az egyesület fővédnökségét elvállaló Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök a vendégkönyvbe. Czermannn megtervezte a K.I.E. - egyesületek egyházmegyei központjának szervezetét, s kidolgozta annak szabályzatát. Móron, Kápolnásnyéken, Törökbálinton, Vérteskozmán és Érden jöttek létre K.I.E..- egyesületek először Prohászka, majd 1927-ben bekövetkező halála után Shvoy Lajos támogatásával. Shvoy felismerte a fiatalok megszólításának eme új lehetőségét, s az egyházmegye papságának két alkalommal is előadást tartatott Czermannal a K.I.E. működéséről. 10 évvel később 1932-ben, Szlovákiában, az egykori Felvidéken, sorra alakultak a K.I.E.-szervezetek.

nemesítsék meg a szórakozásaikat." – tanácsolta az alapító Czermann Antalnak[15]. S mivel saját életében is megtapasztalta, hogy az egyház felső vezetése nem érti az új idők újszerű feladatait, maga buzdítja munkatársait az önállóságra, autonóm gondolkodásra és tevékenységre:

[15] *Dr. Czermann Antal*: A budafoki keresztény ifjak egyesületének jubileuma 1922–1937. A szerző magánkiadása. Grafika nyomdavállalat, Újpest. 1937. 12. p.
A CZERMANN-CSALÁD bajor eredetű, a XVII. században telepednek Magyarországra. Czermann, JÓZSEF (szül: 1853-ban), iskoláit Székesfehérváron, a ciszercieknél végzi. Itt ismerkedik meg hat évvel idősebb iskolatársával, Wekerle Sándorral. Tanul szőlőművelést, borkezelést, állatgondozást, lótenyésztést. A középiskola után felszabadul és segít apja dolgaiban, borral is kereskedik, hentesárut szállít, a gyapjú- és gabona szakma is érdekli. Átveszi apja társadalmi teendőit is. 1888-ban Mórról Promontorba költöznek (ez a későbbi Budafok), ahol átveszi anyósa szőlőgazdaságát, és otthont épít: Anna-lakot. Amikor Promontor egész területén a szőlőt elpusztította a filoxéra – 350 ezer holdat –, akkor a területen gyümölcstermesztésbe, őszibarack telepítésbe kezd. Ebben Ferenc Józseftől kapott területen gyümölcsoltvány termelő létesítése is segítségére volt.

József 1890-ben Budafok első bírája lesz. Megalapította a Casinot. Dunai uszodát létesített Seybolt Frigyes soproni mérnök segítségével. Megalapította a Budafoki Szépítési Egyletet 1893-ban. Az ő nevéhez fűződik a Budafok- és Vidéke Termelőszövetkezet, valamint a Budafok-Gellért tér HÉV létrehozása. Megakadályozta, hogy Weiss Manfréd Budafokon gyártelepet létesítsen. Vízhálózatot építtetett ki, ehhez 20 ezer koronával járult hozzá. Ferenc József császár- és magyar király koronás aranyéremmel tüntette ki. Gyermekei közül ANTAL 1885-ben született, Lajos József Jakab 1892-ben született, ecetgyáros Budafokon, 1970-ben hal meg. Két fia: JÓZSEF 1925-ben született, LAJOS 1926-ban született és 1957-ben kivégzik! A Rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában nyugszik.

CZERMANN ANTAL (Mór 1888. 01. 14 - Klagenfurt 1971. 05. 18) politikusi pályára készült, folytatta apja, József tevékenységét. Kitűnt vallásos (példaképe Prohászka) és hazafias érzéseivel. Később pénzügyi, közgazdasági és politikai tanulmányokat folytat. A Budapesti Tudományegyetemen jogi doktorátust szerzett. Adóügyi szakértő lett. Beutazza Európát, pénzügyi politikában híve Wekerlének. 1908-ban a Központi Díj- és Illetékkiszabási Hivatalnál kezdi pályáját. Pénzügyi titkár a világháború kitörésekor. 1915-ben önkéntesként bevonul, s az összeomlásig katonai szolgálatot teljesít. Szerbia megszállásakor előbb a mitrovicai kerületi parancsnokságnál szolgál, később, mint pénzügyi előadó a belgrádi kormányzósághoz kerül. 1918-ban berendelték a pénzügyminisztériumba, ahol megszervezte a forgalmi adó ügyosztályt, amelynek 1931-ben történt képviselővé választásáig vezetője volt. Közéleti szerepeket vállalt. 1921 és 1935 között a pénzügyminisztérium tisztviselője, utoljára miniszteri tanácsosi ranggal. 1922-ben megalapítja Budafokon a Keresztény Ifjak Egyesületét, a K.I.E. - t. Neményi Lajos említette visszaemlékezésében, hogy budafoki kápláni évei alatt – Póos apátúr idején –1933 és 1936 között Czermann Antal képviselő balatoni nyaralójában, az un. Antaltelepen nyaraltak a K.I.E.-tagok és a cserkészek, a kongreganisták Budafokról. 1935-ben a móri és 1939-ben a lovasberényi kerületben kormánypárti programmal képviselő. 1944. év végén Budafokról menekülni kényszerül feleségével és két lányával. Viszontagságos úton Balaton-Antaltelepen át, lovas szekéren Klagenfurtba megy, és apósa családi házában talál menedéket 1945-ben. Az emigrációban írta meg visszaemlékezéseit az átmentett iratokból; *„Honkeresők"* címmel. 1949-ben kivándorolt az Egyesült Államokba, de 1964-ben visszaköltözött Ausztriába. A Magyar Nemzeti Bizottmány tagjaként részt vett az emigráns politikában. Szerkesztette a Magyar Falu-, Gazda- és Földműves-szövetség Vasárnap című közlönyét és megjelentette a szövetség évkönyveit. Forrás: Czermann János (sz.: 1929, Gyula) Budapest, 2003. Májusában. MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI ALMANACH
1939–1944. Lovasberény. Száz magyar falu könyvesháza. Írta: *Erdős Ferenc*. Elektronikus megjelenítés: NKÖEOK Szerkesztőség – 2007
Munkái: Die Staatsidee des Heiligen Stephans und die politische Neuordnung des Karpathenbeckens (Klagenfurt 1953); Szerémség (Bécs 1954); Vértanúk, Szt. Gellért nemzeti szentélye (Klagenfurt 1955); A magyar külpolitika új útja (uo. 1957); Honkeresők I-III. (Bécs 1964–67); Nagykovácsy Milenkó úttörő munkája, vagy a gyakorlati életpályák jelentősége a magyar újjáépítésben (Brentwood, 1965.)

„*Előbb határozzanak Önök, s ne kérje előzetes jóváhagyásomat*. - mondta Czermannak. – *Mert jegyezze meg magának, hogy minden, ami felülről jön, az oktroj, kényszer s annak a tehernek, amit önként vállalnak nincsen súlya*."[16]

Az ő útján jár utóda a fehérvári egyházmegye élén; Shvoy Lajos is. A Trianon utáni megkisebbedett, elszegényedett Magyarországon már nincs halogatásra idő! A Tanácsköztársaság egyházüldözései és ateizmusa után egy *új papi értelmiség* a kereszténységszocialista elkötelezettségű hivatalnoki elitre támaszkodva fogott lázas munkába. Az országot érő kettős csapás (Trianon és a bolsevik uralom) ráébresztette a katolikus egyházat, hogy aktív szociálpolitikát kell folytatnia XIII. Leó pápa enciklikája szellemében: „A Rerum novarum nem Carta del Lavoro… hanem a Magna Chartája, alkotmánya a keresztény módon felfogott szociálpolitikának és szociális világnézetnek. – fejtette ki, Vass József prelátus *„Az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról"* szóló törvényjavaslat tárgyalásakor a miniszteri összegzésben.[17]

A Keresztény Nemzeti Gazdasági Párt (Huszár Károly, Ernszt Sándor, Wolff Károly), az Országos Kereszténységszocialista Párt (Haller István, Griger Miklós, Szabó József) 1926-ban egyesült Keresztény Gazdasági és Szociális Párt néven, és a keresztény szakszervezetekkel együtt a szociális reformok egyik legfőbb mozgatóivá váltak. Ernszt Sándor szerint be kell fejezni a földreformot, ki kell terjeszteni a kötelező biztosítást a mezőgazdasági munkásokra is. Szerinte a szociális törvényhozásból eredő terheket az agráriusoknak és a nagytőkéseknek is vállalniuk kell. – Ugyanakkor érzékelték a szociáldemokráciával szembeni hátrányukat:

„… éppúgy kellene nekünk is a szociáldemokrácia ellen való küzdelemben leszállani ezekhez az osztályokhoz és kisürgetni ez osztályok részére a Rerum Novarum nagy alapgondolatainak megvalósítását, egy olyan szocializmust, amely a törvényhozásban megorganizálva a társadalmi segítésnek nagy alapelvét mutassa meg… a munkát, amit a szociáldemokrácia végez, tulajdonképpen nekünk kellene elvégeznünk." – mondta a parlamentben Vass József

[16] *Dr. Czermann Antal*: A budafoki keresztény ifjak egyesületének jubileuma 1922–1937. A szerző magánkiadása. Grafika nyomdavállalat, Újpest. 1937. 12. p.

[17] In: *Gergely Jenő*: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1924–44. Gödöllő. Typovent, 1993. 40. p. Az 1927-es munkaügyi szabályozás, a Carta del Lavoro a munkaadókat és munkavállalókat közös érdekképviseleti egységekbe szervezte, ahol vitáikat állami közvetítéssel oldhatták meg. Ezzel lényegében a szociáldemokrata befolyás alatt lévő szakszervezeteket akarták helyettesíteni, hogy feloldják az antagonisztikus ellentéteket, amelyek 1919–20-ban a gyár- és földfoglaló mozgalmakhoz vezettek Itáliában. Ugyanakkor a kormánynak lehetőséget biztosított e rendszer arra, hogy döntőbíróként léphessen fel vitás esetekben.

prelátus.[18] A cél tehát egy, az enciklika szellemében felépülő demokratikus társadalom, amelyik nem lehet azonos sem a bolsevik diktatúra, sem a korlátlanul kizsákmányoló kapitalizmus társadalmi formáival, hanem a magántulajdon megőrzésével, de keresztény erkölcsi alapokon kell, hogy nyugodjon. Az alacsony iskolázottság – és az ezzel összefüggő befolyásolhatóság veszélye egyrészről megkérdőjelezi a választásokkal létrehozható demokráciát, másrészről az etatista (gondoskodó) állam szükségességét veti föl a kereszténységszocialista gondolkodók: papok, értelmiségiek és politikusok számára hazánkban is a 20-as évektől.

A budapesti és a szegedi jezsuita atyákat ott találjuk a keresztény sajtó (pl. a Bangha Béla szerkesztette Magyar Kultúra), a keresztény párt, a különféle keresztény mozgalmak (pl. KALOT – Kerkai Jenő, Nagy Töhötöm) szervezésénél. Amikor Bangha Béla a keresztény lapkiadó vállalat és a sajtó megteremtésén fáradozik, a Prohászka által hiányolt keresztény értékek terjesztésének eszközeit teremti meg. Az általa szerkesztett Magyar Kultúra című folyóirat – cikkírói püspökök, a katolikus szervezetek vezetői, egyetemi tanárok – a szociális enciklikák talaján olyan gyakorlati kérdésekről közöltek vitacikkeket és megoldási terveket, mint a földosztás, telepítés, földbérleti rendszer és a munkásság helyzete. A szellemi megújulásban támaszkodhattak az elszakított területekről mindenünnen Budapestre áramló magyarságtudatában és kereszténységében elhivatott értelmiségre. Az életerős protestáns szervezetek virágzása és a belső érdekérvényesítés nehézségei hatására újra vita tárgya lett az egyházi autonómia kérdése, a magyar katolikus társadalom egyetemes szervezetének létrehozása. Bangha Béla 1929 nyarán egy tervezetet dolgozott ki az Actio Catholica (AC) megalakítására, melyet további tervezetekkel 1929-ben megvitattak, s a *magyar katolikus püspöki kar 1929. október 25-i ülésén Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt és a tábori püspököt bízta* meg, hogy javaslatot dolgozzanak ki a következő konferencia elé. Shvoy 1930-ban beterjesztett tervezete valósult meg az AC igazgatótanácsának a hercegprímás irányítása alá rendelt működtetésével, s az egyesületek, illetve csoportjaik egyházmegyei, espereskerületi és egyházközségi szervezetbe való beillesztésével.[19]

XI. Pius 1931-ben kiadott, *Quadragesimo anno* kezdetű szociális enciklikája strukturális reformot javasolt az állami monopolkapitalizmus, illetve a fasiszta és bolsevista diktatúrák ellenében. Meghirdette a *hivatásrendiséget*, programot adva a katolikus társadalmat átfogó

[18] 1928. június 12. Képviselőházi Napló, 418. p. - Vass József a „Lex Vass" néven ismeretes szociális törvények parlamenti beterjesztője.

[19] Gianone András doktori disszertációja: Az Actio Catholica története Magyarországon 1932-1948. Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program Bp., 2006. 21–24. p.

Actio Catholica számára:[20] „Az államférfiak és a tisztességes polgárok legfőbb célja és törekvése legyen az egymással szembenálló osztályok harcát megszüntetni, a különböző foglalkozási ágakat békés együttműködésre bírni. Amint a társadalmi egység nem épülhet fel az osztályharcon, úgy a gazdaság helyes rendje nem tűrheti a szabad versenyt."[21]A hivatásrendiségben az egyház eszközt látott a bolsevik és a fasiszta diktatúrák elkerülésére, a társadalom kereszténységszocialista erkölcsi alapon való megszervezésére. Ezért illeti XI. Pius kritikával az olasz korporatív rendszert a *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikában, (1931) figyelmeztetve a fasiszta állam túlzott hatalmának veszélyére.[22] Látnunk kell, hogy a diktatórikus modellekkel szemben a *Quadragesimo anno* az azonos szakmában dolgozókat úgy kívánta egyesületekbe (korporációkba vagy hivatásrendbe) szervezni, hogy a szervezkedés alulról természetes módon kezdődjön, s a szervezeteket közvetlenül ne papi vezetők irányítsák, de a különböző szerveződések az Actio Catholicában találkozzanak, szervesüljenek; mintegy katolizálva az egész társadalmat: „*Ha a politikai kérdések valaha is a katolikus érdekeket vagy az Egyház erkölcsi tanítását veszélyeztetnék, a Katolikus Akciónak nemcsak szabad, hanem kötelessége is befolyását latba vetni, nem a magánérdekek, vagy a politikai pártok javára, hanem az Egyház és a lelkek legnagyobb hasznára, melynek virágzásával a közjólét elválaszthatatlanul összefügg*." – írta XI. Pius pápa.[23] A koncepció részleteit a szociológiában jártas jezsuiták dolgozták ki XI. Pius számára. A hivatásrendi szervezkedés hazai megindításában a főként német, osztrák és svájci egyetemeken tanult jezsuiták jártak az élen. Ikvai László Fribourgban (Svájban) végzett Európa leghíresebb domonkos egyetemén; filozófia tanára Jakob Lorenz volt, aki 1916-ban Lenin személyi titkára volt.[24] Varga László jezsuita páter az enciklika magyarázatával, a mozgalmak szellemi irányításával, a többiek, mint pl. P. Kerkai Jenő és P. Nagy Töhötöm a mozgalmak

[20]Bármennyire is ellentmondásos, de keresztény oldalon ezért rokonszenveztek sokan az 1927-es munkatörvénykönyvet (Carta del Lavoro) megfogalmazó Mussolinivel, mert úgy hitték, hogy az általa kiépített korporációs rendszer az enciklika szellemiségének megfelelő, és osztálybékét hoz. Végül is, e gondolatok széles körben foglalkoztatták a korabeli politikusokat is. Hatásuk kitapintható az 1933-as portugál alkotmányon, illetve Dolfuss kancellár idején megfogalmazott 1935-ös osztrák alkotmányon.

[21] Quadragesimo anno. XI. Pius pápa apostoli körlevele a társadalmi rend megújításáról és az evangéliumi törvényhez alkalmazásáról. Szent István Társulat, Bp., 1931.

[22] „Tudomásunk van sokaknak arról az aggodalmáról, hogy az állam, amelynek pedig be kellene érnie a szükséges és elégséges segítségnyújtással, itt bizony a szabad cselekvés helyébe nyomul; továbbá, hogy ez a szakszervezeti és testületi rendszer olyan benyomást tesz, mintha igazgatása túlságosan adminisztratív és politikai jellegű lenne, és végül (…) inkább partikuláris politikai célokat szolgál, mint egy jobb társadalmi rend megteremtését és fejlesztését." (Quadragesimo anno)

[23] Idézi Gianone András. X. Pius és XI. Pius enciklikáit, leveleit e témakörben részletesen elemzi Gianone András doktori disszertációja U. ott.

[24] 1918-ban, megtagadta Lenint és megkeresztelkedett, és mint kitűnő filozófus kapott egy katedrát a fribourgi egyetemen. Ő volt Ikvai filozófia tanára.

szervezésével (pl. KALOT) foglalkozott. Az első világháborút követő években, a munkásság Belgiumban és Európa többi országában is nagyon távol került az Egyháztól. Belgiumban, a munkásszármazású Joseph Cardijn belga pap, maga is érzékelte, hogy 600 ezer fiatal nem tanult tovább. Egy lelkes fiatal munkáscsapattal indította meg a Keresztény Munkásifjú Mozgalmat (JOC) 1925-ben. Ekkoriban hazánkban a munkásság egyértelműen a szociáldemokrata párt és a hasonló ideológiai töltésű (ateista és osztályharcos) szakszervezetek befolyása alatt állt. A 20-as évek elején Elsasser Gyula páter felszólítására összejött közel hatvan fiatal egyetemi hallgató, akik dr. Mészáros János budapesti érseki helynök vezetésével megalakították a Keresztény Iparos és Munkásifjak Országos Egyesületét. Azonban a két réteg életformája és neveltetése között óriási volt a szakadék; 1920-tól 1936-ig a semmilyen eredményt nem tudtak elérni az egyetemisták. A munkások csak a maguk közül valókat fogadták el vezetőkül Belgiumban is! Tubel Gyula – *fehérvári egyházmegyés fiatal pap* – volt az, aki elsőként teremtett kapcsolatot a belgiumi JOC mozgalommal, oda ki is látogatott és megbeszéléseket folytatott Cardijn abbéval. Szerette volna a JOC módszereit hazánkban is megvalósítani.[25] Ennek érdekében fontos lett volna valakit kiküldeni Brüsszelbe, de ennek nem voltak meg az anyagi feltételei. Kapóra jött, hogy ezekben a napokban érkezett haza Szilágyi György, aki évekig Brüsszelben élt, ott folytatott egyetemi tanulmányokat. Ott tagja lett az egyik belga bányász JOC csoportnak és a gyakorlatban sajátította el a tudnivalókat. Mikor visszaérkezett, Haklik Lajossal állt munkába. Lajost ő készítette fel a gyűlések levezetésére. Elkísérte őt az esti gyűlésekre. Ott a háta mögött foglalt helyet és szorgalmasan jegyzetelt, felírt minden jó és hibás tapasztalatot. A gyűlés után aztán kiértékelték a történteket. Haklik Lajos nemcsak igen hamar elsajátította a JOC- módszert, de a maga módján hozzáigazította a sajátos magyar körülményekhez. Így hát Ikvai László lelkésszel Hollai Ferencék (a belgiumi tapasztalatokat szerző páter Boday Jenő csak 1939-40-ben kapcsolódott be) – Joseph Cardijn[26]-t követve – az iparostanulók keresztény

[25]A" Láss, ítélj és cselekedj" gyakorlatias módszerével egyik napról a másikra itt is megszerveződtek a tanoncotthonok, a vidéki szervezetek, a munkásújság. Ikvai egész Felvidéket, Kárpátalját, Délvidéket beszervezte. – Hollai Ferenc visszaemlékezése, 2007. 07. 11-én, a lakásán. Hollai Ferenc szerint 1940-ben az évzáró főtitkári jelentés szerint 111 csoportban több mint 4000 tagja volt. In: *Félbemaradt reformkor* 1935-1949. Róma 1990- Budapest, 2005. Püski Kiadó. Szerk. *Kovács K. Zoltán.* 106. p.

[26] JOSEPH CARDIJN (1882 -1967) A JOC mozgalmat Joseph Cardijn 1925. április 18-án alapította. Célját így foglalta össze: „Ez a fiatal munkásoknak egy olyan szervezete, melynek tagjai az örök élet elnyerését és világi sorsuk irányítását remélik." Mozgalma vezetését azokra a fiatalokra bízta, akiknek feladatává tette, hogy „kovásszá" legyenek, és hassák át a munkások sokmilliós tömegét. Cardijnnak kedvenc mondása volt: „Minden egyes munkásfiatal élete drágább a föld minden aranyánál!" A JOC alapmódszerének tekintett híres jelszót: "Láss, ítélj, cselekedj!" maga XXIII. János pápa is átveszi majd a Mater et Magistra című enciklikájába. In: Filippo Raimondi:

tanoncegyesületbe szervezését kezdték meg a Katolikus Ifjúmunkások Országos Egyesülete (KIOE) Gát utcai központjában.[27] Munkásakadémiát, képzéseket, táborokat szerveztek. Ikvai László, Boday Jenő és mások a munkásifjak közül képeztek vezetőket a tanoncok számára. Alapvetően tapasztalati úton vezették őket Istenhez a Szentírás közös tanulmányozásával és a környezetük közös megfigyelésével a „*Láss, ítélj és cselekedj*!" mottó jegyében.[28]
E módszerrel teológiai képzésben részesültek. Minden harmadik hónapban a jezsuitáknál egy lelki napot tartottak. A munkásifjak közül sokan ott ismerkedtek a világirodalom remekeivel, a klasszikus zenével, a szobrászattal, az építészettel.

A hivatásrendiséget pártfogolta a Magyar Kultúra cikkírói köre, többek között Huszár Károly, Mihelics Vid katolikus szociológus (aki azt Portugáliában is tanulmányozta), vagy Kovrig Béla[29]professzor (a „Lex Vass" megfogalmazója, Teleki Pál szociálpolitikusa).

Joseph Cardijn - Un prete tra i giovani operai. 1997 Editrice Elle Di Ci - 10096 Leumann (Torino) Fordította: László Eszter, Lektorálta: Gottlieb Katalin

[27] „Kirándulásokat, énekkart, közös színházlátogatásokat szerveztek. Kiderült, hogy az ott lakók közül melyik az a 3-4 tehetséges, elkötelezett ember, akit rendszeresen be lehetett hívni a Gát utcai központba, és képezni őket. Feladatokat kaptak azokban a kerületekben, ahol nekünk még nem volt csoportunk; ismerkedjenek meg, hozzanak létre csoportot. Így jöttek létre az Auguszta telepen a VIII. kerületben vagy a IX. kerületben, a Tripoliszban." (XIII. ker.) – Hollai Ferenc visszaemlékezése, 2007-07-11-én, otthonában.

[28] Bodai Jenő az I. világháborút követő segítő akció eredményeképp 14 évesen került ki Belgiumba. Itt végezte el a középiskolát, megismerve Cardijn abbé mozgalmát, a JOC-t, a Jeunesse ouvriere chrétienne-t. Cardijn tüdőbeteg édesapja miatt 14 évesen munkába állt, és megtapasztalta a félig gyermekmunkások nyomorúságos életét. Apja halálos ágyánál 18 évesen megesküdött, hogy életét a munkás ifjúság felemelésére fordítja. 1906-ban szentelték pappá. A tanoncokkal a Szentírást olvastatta, megbeszélte velük, hogyan töltik el a szabadidejüket, s rávezette őket a helyes útra. Ő fogalmazta meg, hogy munkásifjak apostolai csak munkásifjak lehetnek. Bodai Jenő Belgiumban ismerte meg, és hazatérve 1934-ben lépett be a jezsuita rendbe. Felszentelése után került a Gát utcai központba Ikvai László lelkész mellé, aki a feloszlatás után többször került börtönbe, amíg Svájcba nem tudott disszidálni. Bodai Jenő 1948-ban elkerült a Gát utcából Nyíregyházára, ahol népmissziókat tartott: Egy másik atyával járták a falvakat, napi tíz beszédet tartottak férfiaknak, nőknek, fiataloknak stb. – külön csoportokban. Majd a pesti jezsuita házban, a Mária utcában egy kétéves apostoli iskolát akartak szervezni. Azonban az első évet követően a Mária utcából egy éjjel összeszedték őket és Tiszahomokra vitték. Innen megszökve végül 1950-ben Bécsbe disszidált. Svájcban Találkozott újra Ikvaival. Párizsban az Írók Házában, Angliában a Jezsuiták Teológiai Központjában a magyarországi helyzetről is tartott előadást. Végül Kanadába torontói magyar közösséghez, majd 1960-ban Ontarióba került, ahol templomot is építtetett. 1970-ben, a Bácskában Békessy István jezsuita atyával még népmissziókat is tartott. Bodai Jenő – 93 évesen, 2005. április 26-án Pilisvörösváron emlékezett minderre vissza.

[29] KOVRIG BÉLA (Bp., 1900. ápr. 8. – Milwaukee, USA, 1962. dec. 19.): politikus, egyetemi tanár, szociológus. A Bp.-i tudományegyetemen államtudományi (1920) és jogi doktorrá avatták (1921). 1923-ban Bethlen István miniszterelnök személyi titkára, majd a miniszterelnökség nemzetiségi és kisebbségi osztályán fogalmazó. 1927-től a Népjóléti és Munkaügyi Minisztériumban dolgozott, majd az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) aligazgatója volt. Kidolgozta az öregségi és rokkantsági biztosításról szóló 1928: 40. tc.-t. 1929–től az OTI c. ig.-ja, igazgatási főosztályvezetője. 1935–38-ban meghívott szakelőadó a Bp.-i Műszaki Egyetemen. Teleki Pál miniszterelnök megbízásából a lélektani hadviselést irányító V. osztályt vezette a miniszterelnökségen (1939–40), 1940–44-ben a Kolozsvári Tudományegyetem tanára, 1941–42-ben a közgazdaságtudományi kar dékánja, az egyetemi tanács elnöke, 1942–43-ban rektora volt. A II. világháború után Mindszenty esztergomi érsek bizalmasa. 1948-ban kivándorolt az USA-ba, ahol 1949-62-ben a Milwaukee-i Marquette Egyetemen a szociológia tanára volt. – Művei: A mai munkanélküliség oka és orvoslása (Bp., 1924); a magánalkalmazottak nyugdíjbiztosítása és a vállalati nyugdíjintézmények újjászervezése (Bp., 1929); Fasizmus-hitlerizmus (Bp., 1934); Szociálpolitika (Bp., 1936); Korfordulón (Bp., 1940); Társadalom és

Úgy tűnt, hogy a keresztény mozgalmakkal elkerülhetők a totalitárius rendszerek. A magyar püspöki kar félt az ellenőrizhetetlen irányt is vehető, túlzottan önállósuló mozgalmaktól. (Ez lesz Mezgár veszte is…) Így az önkormányzatiság végül is a helyi plébániák körül épült ki, s a különféle mozgalmak is e köré szerveződtek: Az 1931, 1932, 1936. évi szabályzás értelmében a plébánia hitbuzgalmi, szociális és kulturális munkájába kapcsolódtak be a különböző kiscsoportok. A városokban az egyházközségek központi tanácsát a működő egyesületek képviselői alakították meg. Az autonóm egyházközségen tehát egy-egy plébánia híveiből szerveződő közösségeket értették, akik a megyéspüspök joghatósága és a helyi plébános vezetése alatt, püspöktől előírt és jóváhagyott szabályzat szerint választott képviselő testülettel vezetik az egyházi ügyeket. Igazgatási szabályzatuk szerint nagyobb városokban központi tanácsot, esperesi kerületekben kerületi tanácsot, az egyházmegyékben pedig egyházmegyei központi tanácsot kell választani. A szociális és karitatív szakosztály a központban a feladatokat dolgozta ki az enciklikák szellemében, míg a plébániákon szervezték a szegénygondozást, a segélyezést, s a hívek bevonását a katolikus munkás szerveződésekbe. A katolikus egyesületek vagy a szakterületüknek megfelelő szakosztály tevékenységébe kapcsolódtak bele, vagy a megfelelő korcsoportba. Így az iskolát végzett ifjak a KIOE (Katolikus Ifjúmunkások Országos Egyesülete), a Katolikus Legényegyletek, a KALOT (Katolikus Agrárifjúsági legényegyletek)[30], a DIKA (katolikus diákok) tagjai lehettek, míg a leányok a KLOSZ (városi, iskolát végzett leányok) és a DLO (Dolgozó Leányok), az ILKA (iskolás leányok) és a KALÁSZ (Katolikus Leánykörök Szövetsége, falusi leányok) tagjai lehettek. Shvoy Lajos támogatta a KALÁSZ[31]-t; az első leánykör Martonvásáron alakult meg. Az egyházközségi csoportok, szervezetek létrehozásához mintául nyílván Shvoy Lajos saját regnumos plébániai tapasztalatai szolgáltak:

„Amikor 1933-ban megjelent a 'Magyarországi katolikus egyházközségek igazgatási és adózási szabályzata' a püspöki kar approbációjával, lassan megkezdtük szervezni – írja Shvoy - *az esperes-kerületi tanácsokat és az Egyházmegyei Tanácsot, s ezek hatalmas lendülettel*

---

társadalompolitika (Kolozsvár, 1942); a magyar társadalompolitika (New York, 1954). Forrás: Életrajzi lexikon.

[30] András Imre 5000 helyi KALOT - csoportot említ 1942-ben, félmillió taggal. In: KALOT – Kerkai évkönyv 1904-2004. KALOT kiadó, Bp., 2004. S*zerk: Bálint József és dr. Kozma Róbert*. 73. p.
Babóthy Ferenc szerint a KALOT 1946-os feloszlatásakor 631 helyi csoportja több mint 100 ezer taggal működött, ugyanekkor a KALÁSZ 576 helyi szervezettel, a katolikus legényegyletek 10 ezer fővel rendelkeztek. In: *Félbemaradt reformkor* 1935-1949. Róma 1990- Budapest 2005. Püski Kiadó. Szerk. *Kovács K. Zoltán,* 58. p.

voltak az egyházközségek hitbuzgalmi, szociális, kulturális, sajtó és gazdasági szakosztályának egységes és tervszerű munkájára. Ezek a gyűlések – amelyek az egyes plébániák jelentéseiből készítettek összefoglaló jelentést, és azt nyomtatásban is kiadtuk — nagyban támogatták az egyházközségek munkáját és egységét. Az egyházközségek egymás példáján okulva megfeszítették erejüket."[32]– A fehérvári püspök csodálatos szervezési tapasztalatai alapján egyházmegyéjében a templomon kívül is gazdag hitélet bontakozott ki, s minden korosztályt átfogó kulturális szervezetek jöttek létre az egyházi keretek között. Értékes szórakoztatást, egymásra odafigyelő szociális gondoskodás rendszerét teremtette meg – a Regnum Marianum mintájára – az egyházközségekben. (Mezgár visszaemlékezése szerint egész Magyarországon az egyházközségek új rendszerét alapozta meg.[33]) Mindezen szervezések idején, 1933-ban a székesfehérvári püspökségben az AC-igazgató, tehát a szervezések gyakorlati megvalósítója Mezgár Lajos teológiai tanár volt.[34]

Az ifjúsági szervezetek növekvő száma késztette Shvoy Lajos püspököt arra, hogy összefogásukra és a szervezkedés irányítására egy egyházmegyei központi szervet állítson föl. 1939 decemberében tehát elrendelte az ***Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja*** felállítását. Elnökéül a budafoki K.I.E.- központ körül ifjúsági és szociális tevékenységek egész sorát kiépítő, Dr. Czermann Antal ny. pénzügyminiszteri tanácsost, országgyűlési képviselőt kérte fel, ugyanis Budafokon működött az egyházmegye legnagyobb, minden korosztályt összefogó kulturális egyesülete.[35] Az elnökségben Czermann munkáját segítette

---

[31] A KLOSZ, a DLO, a KALÁSZ együttes létszámát Shvoy püspök a leventeoktatás hibáiról beszélve 1941.dec.18-án felsőházi parlamenti hozzászólásában 100 - 120 000-re becsüli In: MO: IIc: 1939/44 országgyűlés Felsőházának Naplója. II. Kötet. Bp., Atheneum, 1942. 421.p.

[32] „Végzetes kár, hogy a székesfehérvári egyházmegyén kívül egyetlen egyházmegye sem kísérelte meg ezt a komoly és kemény szervezkedést. Azt mondták, hogy a városok ellenezték azokat… Érdekes eset, hogy a szabályzat készítésére kiküldött bizottságban Hanauer Á. István váci püspök és Virág Ferenc pécsi püspök voltak kiküldve, akik nem akarták, és nem is szervezték meg az egyházmegyéjükben. Mikor pedig a püspöki konferencián a javaslatomat beterjeszteni akartam, Szmrecsányi egri érsek még az ajánlatom előtt elvetette [azt]. Én csak azt kértem, hogy fogadják el. Elfogadták, elrendelték, de csak papíron volt meg – egészen a kommunisták uralomra jutásáig. Akkor kezdtek kapkodni, de bizony már késő volt. In magnis voluisse sat est.[61] Egyházmegyénk e kemény szervezőmunka hatása alatt fegyelmezetté lett. Innen indult el a KALÁSZ-mozgalom a kápolnásnyéki Luczenbacher Rita vezetésével. Először csak Kápolnásnyék, Velence plébániái próbálkoztak, azután országos mozgalommá lett. Nagyon komoly, lelkileg kidolgozott és jól megalapozott szellemű mozgalommá lett. Talpraesett, minden irányban képzett és lelkileg is komolyan megalapozott leányok és asszonyok kerültek ki keze alól." – In: Shvoy: Életrajz, Egyházközségi szervezések.

[33] Shvoy Lajosról írja emigrációs önéletrajzában Mezgár: „… Shvoy püspök, aki előmozdította az egyházközségek új rendszerét egész Magyarországon." – A Brazíliában megjelent *Vallási és Szociális kutatások Statisztikai Központjának* felmérése a *Világi papok adatai* cím alatt tartalmazza azt a kérdőívet, amelyet Mezgár életrajzi adatairól maga töltött ki. A statisztikai felmérés (CENTRO DE ESTATÍSTICA E INVESTIGACOES SOCIALIS, Departamento de Estatistica Sector V.) a Brazíliai Földrajzi és Statisztikai Intézet kiadásában jelent meg; Brazíliából küldték meg számomra az idézett oldalakat.

[34] Gianone András doktori disszertációja U. ott.

[35] SzfvPl-No7438 –Shvoy Lajos 1940.januárjában kelt (hiányos dátumú) levele, valamint az 1939. évi VIII. körlevelének 3224/1939. sz. közleménye tartalmazza e rendelkezést.

Aradi Ignác lelki igazgató, Roth Nándor és Dr. Potyondi Imre[36], az Actio Catholica (A.C.) igazgatója. A szervezet tanácsát az espereskerületi vezetők képezték, akiket 3 évre választottak meg a kerületi esperesek javaslatára. Ily módon sikerült a KALOT, legényegyletek, az egyházközségi csoportok munkatervét összehangolni és az egész egyházmegye fiatalságát megmozgató központi rendezvényeket (pl. legénynap) szervezni. Szoros együttműködés jött létre Kerkai páterrel. (A KALOT megyei titkára az elnökségi tanácskozások ifjúsági témát tárgyaló szakaszában részt vett.)[37]Czermann még a közös irányítást is felvetette a püspöknek. Ezt nem támogatta Shvoy,[38]de a háborús években, kéz-a kézben dolgoztak. 1940 májusában Czermann az ifjúsági szervezetek vezetőit, az ifjúsági munkában részt vevő egyházmegyei tanítókat külön-külön hívja össze, hogy Kerkai páter ismertesse előttük a KALOT tapasztalatait. S mivel az ifjúsági szervezetek működtetése a helyi papság támogatásától függött, Shvoy püspököt megnyerte egy ebben a témában Kerkai páter közreműködésével tartandó külön egyházmegyei papi konferencia összehívására. (A képzési és nevelési terv elkészítésében, az egyházmegyei pénztár megszervezésben Czermann a K.I.E.-nél alkalmazott minta szerint járt el.[39]) Az iparos és kereskedő legényeket, tanoncokat, a független csoportokat a KIOE-be tömörítették, és így a pénzforrásokat hatékonyabban használták föl. 1941-ben az esperes kerületeken belül szervezési egységeket alakítottak ki. Az egyházmegyei takarékpénztárban a szervezetek által befizetett összegekből pénzügyi alapot hoztak létre, hogy helyi KIOE otthonokat építhessenek kamatmentes kölcsönnel.[40] A korábbi gyakorlat ugyanis az volt, hogy 6–7–8 szobás lakásokat béreltek; s az ágyrajáró munkásifjak sorban álltak, hogy ezekbe az otthonokba felvételt nyerjenek. E lakások, otthonok az illetékes plébániához tartozva bekapcsolódtak az ott folyó hitéletbe. Lényegében hitbuzgalmi csoportokká alakultak. Az Egyházmegyei Központ Otthon létesítő

[36] Dr. Potyondi Imre, Prohászka volt püspöki helynöke.

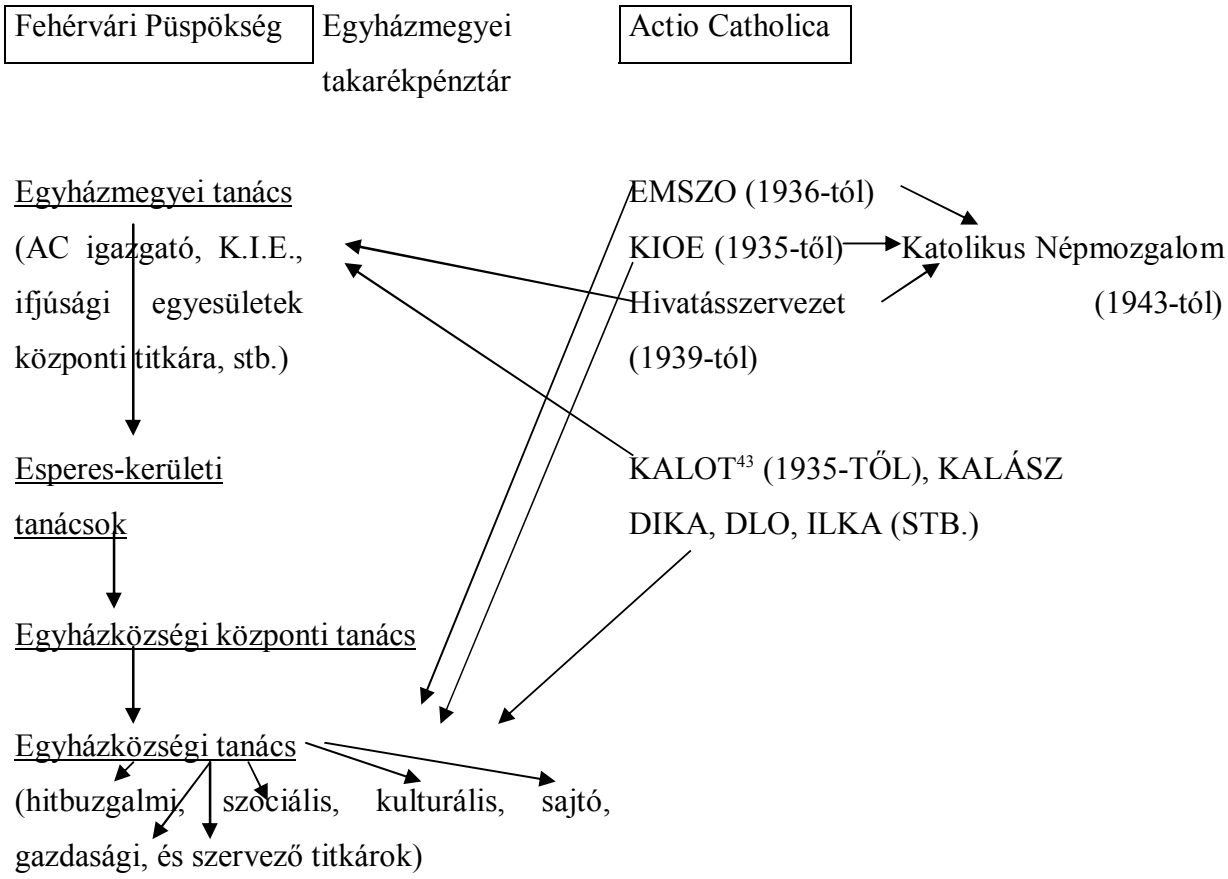
[37] Kartotékrendszert vezettek föl az egyházmegye területén működő egyesületekről, az elnökségi üléseken megtárgyalták az egyes esperesi kerületek ifjúsági szervezeteinek, csoportjainak működését. A budafoki K.I.E. mintájára továbbképzési, nevelési tervet állítottak össze. A továbbképzéseket a KALOT- központokban (Érden és Vértesacsán) szervezték. SzfvPl – No. 7438.–1180. ikt. sz. alatt 1940. ápr. 15-én kelt püspöki levél; 3286. ikt. sz. alatt 1940. okt. 2-án kelt Jegyzőkönyv a Székesfehérvári Egyházmegyei Ifjúsági Központ 1940. okt.2-án tartott elnöki gyűléséről.

[38] SzfvPl – No. 7438. – 3743/1940. ikt. sz. alatt Shvoy 1940. dec.28-án kelt levele: ugyanakkor a KALOT-titkár megyei tevékenységére az úti átalányt évente biztosították az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja (továbbiakban: EK) költségvetésében.

[39] Valamennyi jegyzőkönyv kéthasábosan készült: A baloldalon az ülések tartalma röviden összefoglalva, míg a jobboldalon a tárgyalt témát lezáró határozatot rögzítteti Czermann. Látszik a kiváló pénzügyminiszteri szakember pedáns és szakszerű témavezetése, ami nélkül hatékony szervezés nem lehetséges!

[40] SzfvPl – No. 7438 – 1001/1941 sz. alatti jegyzőkönyv; 1068/1941. sz. jegyzőkönyv, 1941. dec. 3-i ülés jegyzőkönyve.

alapját[41]Shvoy püspök saját jövedelméből egészítette ki: „Annak kifejezésére, hogy milyen őszinte örömmel veszem az egyesületi otthonok építésének támogatására szolgáló segélyalap létesítését, a magam részéről a segélyalap megindítására szeretettel ajánlok fel 200 pengőt."[42]

A gazdasági világválság idején kiéleződő szociális feszültségek közepette a fasizmus demagógiája újabb veszélyt jelentett Európa-szerte a keresztény pártokra. A gazdasági világválság idején már nem támogathatta a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (KGSZP) a kisemberek létfeltételeit elnehezítő Károlyi Gyula vezette kormány takarékossági programját, s a párt eredményessége egyre jobban megkérdőjeleződött katolikus körökben.

[41] SZfvPl – No. 7438 – 1942. jan. 21-én kelt elnökségi ülési jegyzőkönyv: Kamatmentes kölcsönöket azok a szervezetek kaphatnak 10 évre, amelyek az építési összeg 50%-val rendelkeznek.
[42] SzfvPl –No. 7438. 34/1942. sz. levélben írja a püspök Czermannak Budafokra, miközben gratulál az antaltelepi gyermeküdülő építéséhez, ami háborús időben nem kis teljesítmény!
[43] Balogh Margit a KALOT 1940-ben jóváhagyott új alapszabálya ismeretében azt teljesen önálló szervezetnek tekinti. Valójában a formális önállóság a *péteri vonal* jelentőségét az eszmei irányításban nem kérdőjelezheti meg. Ezt fejezi ki páter Kerkai Jenő KALOT-elnök 1944. májusában az Actio Catholica Országos Elnökségének írt levelében a következő szófordulat: „Az A.C. országos Elnökségéhez, mint mozgalmi munkánknak a

Az egyház pasztorációs munkája mellett társadalmi és gazdasági reformokat sürgető türelmetlen fiatal dunántúli papság új keresztény párt alakításában kereste a megoldást. A székesfehérvári, a veszprémi, a szombathelyi, pécsi és a győri egyházmegyékből meghívott 13 lelkész 1933. március 12-én értekezletet tartott Székesfehérvárott „a mai politikai és társadalmi helyzetről". A tanácskozáson Csúcs István fehérvári kanonok elnökölt, s közlése szerint azt *Mezgár Lajos fehérvári teológiai tanár,*[44]*szemináriumi prefektus hívta össze*. Mezgár azt a kérdést bocsátotta vitára, hogy szükséges-e erőteljesebb politikai jelenlét, kell-e kimondottan keresztény politika, s melyik párt képviseli ezt. Szerinte „a tárgyi politika az volna, ha külön pártot és programot akarnánk és ehhez, mint követelményhez alkalmazkodjék az, aki képviselő akar lenni." Elmondta, hogy jelenleg van, aki úgy gondolja, hogy a KGSZP-t kell fenntartani a vidéki tevékenysége megélénkítésével, mások szerint viszont e párton belül két csoportot kellene létrehozni: „Az egyik csoport maradjon a mai irányban erős kereszténységszocialista jelleggel a városok részére, a másik pedig erős agrár irányban működjék a falvak számára." – Mezgár felkérte a jelenlevőket, hogy mondjanak bírálatot a keresztény párt eddigi működéséről, amelynek alig van kapcsolata a vidékkel, s fontolják meg egy esetleges új párt alakítását is. Szerinte a panamák korában, ha egy új párt indul szigorúbb erkölcsi alapon, kedvező fogadtatásra számíthat. Az újonnan megalakuló katolikus pártnak a *Néppárt* nevet javasolta, utalva a korábban Fehérvárról induló Katolikus Néppártra, melynek tulajdonképpeni örököse a KGSZP.

A gondolatot támogatni látszott az akkor még zalaegerszegi plébános Mindszenty is. Mezgár egy programtervezetet is bemutatott. A tanácskozás megállapította, hogy egyházmegyénként vagy egyházmegyei székhelyenként katolikusbizottságokat kellene szervezni papi és világi

---

Nagyméltóságú püspöki Kar nevében legfőbb irányítójához azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk…"SzfvPl-No. 7438 (csomó) páter Kerkai Jenő levele, Bp., 1944. május hava, iktatószám nélkül.

[44] A Brazíliában megjelent Vallási és Szociális kutatások Statisztikai Központjának felmérése a „Világi papok adatai" cím alatt tartalmazza azt a kérdőívet (CENTRO DE ESTATÍSTICA E INVESTIGACOES SOCIALIS, Departamento de Estatistica Sector V.), amelyet Mezgár életrajzi adatairól maga töltött ki.

1891. április 28-án született Nagykanizsán, Zala megyében. Teológiát tanult. Egyetemi tanulmányait 1914-ben Budapesten fejezte be, és a háború miatt később, 1927-ben doktorált. 1914. Június 22-én Prohászka Ottokár szentelte pappá. 1914–17-ig különböző helyen káplán, majd 1917–1920 között a keresztes nővérek lelki vezetője Zsámbékon, s a Szociális Missziónál. 1924–27-ig Vérteskozmán plébános. 1927–43 között a fehérvári egyházmegye papi szemináriumában tanár. Két éven keresztül prefektus és 3 éven át spirituális. Az egyházmegyei újság szerkesztője. Az egyházmegyei zsinat általános titkára volt, s tagja volt az egyházmegyei bíróságnak is. Az Actio Catholica plébániai közösségeinek egyházmegyei titkára volt. Saját bevallása szerint magyarul, németül, olaszul és spanyolul beszélt élete végén, olvasott angolul és franciául. –

Kiegészítés: 1933-ban az AC egyházmegyei igazgatója, 1942-es lista szerint az AC szociális és karitatív szakosztályának országos tanácsosai között szerepel a neve. In: Gianone András doktori disszertációja. U. ott.

személyekből, de ne szervezzenek új pártot, hanem a KGSZP-t egy vidéki és egy fővárosi csoporttal két irányban szervezzék újra. – A tanácskozás jegyzőkönyvét Shvoy Lajos fehérvári püspök küldte Esztergomba. (Burkoltan tehát őt, aki nem akarta nyíltan exponálni magát, képviselte Mezgár.)

Veszprémben, 1933-ban tartott papi értekezlet (27 fővel) újra a Néppárt néven való újjászervezést javasolja a klérusnak, amely azonban nem változtatott semmit a KGSZP-hez való viszonyulásán. 1938-ban, az Anschluss utáni dermedt közhangulatban Pehm József (Mindszenty) – tartva a szélsőjobboldali mozgalmak felerősödésétől – 73 katolikus egyházi személyt hívott meg tanácskozásra. Varga Béla balatonboglári plébános, Papp Kálmán prelátus (későbbi győri püspök), Kovács Sándor püspöki tanácsos (későbbi szombathelyi püspök), Apor Vilmos gyulai apátplébános (későbbi győri püspök), Kerkai Jenő szegedi jezsuita tanár, páter Csávossy Elemér jezsuita szerzetes és Schütz Antal piarista egyetemi tanár mellett részt vett a megbeszélésen dr. Mezgár Lajos székesfehérvári teológiai tanár is. Újra kezdeményezték egy keresztény párt létrehozását, nehogy a meglévő pártokból kiábrándult tömegek a nyilas, és szélsőjobb pártokhoz sodródjanak. A hercegprímás azonban nem támogatta kezdeményezésüket.[45]

I. 2. Katolikus ifjúsági szervezetek küzdelmei a volksbunddal és a nyilasokkal

A 30-as évek végén a KIOE sikerein felbuzdulva nekifogtak a felnőtt munkások Egyházközségi Munkáscsoportokba (EMCS), később Egyházközségi Munkásszakosztályba (EMSZO) szervezéséhez. Páter Varga László jezsuita atya irányításával a tehetséges Vida István (ő lett az országos főtitkár) hatalmas munkát végzett. A tagok felkészítő előadásokon vettek részt. Az EMSZO központ[46] saját célját 1937-ben így fogalmazta meg: „XI. Pius szociális körlevelében, a *Quadragesimo anno*ban lefektetett hivatásrendi gazdaság diadalra juttatása a jelenlegi kapitalista gazdasági renddel szemben." – Később az EMSZO feladata inkább a munkások kulturális és lelki kiművelése lett, míg a hivatásszervezeté a munkások gazdasági és szociális helyzetének javítása.[47]

---

[45] *Gergely Jenő*: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1924–44. Gödöllő, Typovent, 1993. 150–151pp

[46] Vida István szerint a helyi csoportok étszáma a 40-es évekre 150-re emelkedett 20–30 ezer taglétszámmal. *Félbemaradt reformkor*… 85–86. p.

[47] *Gergely Jenő*: A politikai katolicizmus Magyarországon (1890–1950), Kossuth, Bp., 1977. 188–197pp
Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. Pannonica kiadó 1999. 166–167. pp. A német megszállás után a nyilas uralom alatt az EMSZO részt vett az üldözöttek mentésében. A nyilas- és

A 30-as években a „*Quadragesimo anno* szellemében Szegedről indult el a HIVATÁSSZERVEZET, melynek alapszabályát 1939-ben hagyták jóvá. (Ügyvezető titkára Vida István lett.) Jogsegélyezésre összpontosított; a munkások és a munkaadók közötti érdekegyeztető tárgyalásokat kezdeményezett, bérvitákat bonyolított le, kollektív szerződéseket segített elő, munkaalkalmakat kutatott föl. Elsősorban ott tudott gyökeret verni, ahol a szociáldemokrata szakszervezetek kisebb befolyással bírtak, így a textiliparban, cukorgyárakban, élelmiszeriparban vagy a kisüzemekben. Céljuk a munkásokat és a munkaadókat külön-külön kamarákba szervezni, s ezek együttesét nevezték hivatásrendnek. Elképzelésük szerint, ha minden ágazatban e hivatásrendeket megszervezik, akkor meg lehet valósítani az igazságosabb elosztást a bolsevizmus elkerülésével, a kapitalizmus megreformálásával.

Három tagozattal működött: ipari, agrár és értelmiségi. Az ipari programjában szerepelt a kötelező minimális bérek megállapítása, kollektív szerződésekben rögzített bérezés, családi pótlék, tb-reform, munkaidő csökkentése, szociális törvénykezés előkészítésében való részvétel. Az agrártagozat programjában olvasható a földosztás, a családi bér biztosítása, az értékesítő- és fogyasztási szövetkezetek alakítása a profithajhászó kereskedelem letörésére, a szakképzés biztosítása. A vezetőséget a munkások maguk közül választották, de munkájukat papok, tanítók, ügyvédek segítették. Programjukat a *Magyar Cél* című könyvecskében olvashatjuk.[48] Független Magyarországot, a szabadság és a tekintély összhangját, telepítést, erős és szociális államot, a család és az anyaság védelmét, a zsidó tőke korlátozását tűzték ki célul. Az utóbbit nem faji alapon gondolták, mint a nyilasok; hiszen mindegyik katolikus mozgalom elutasította a nyilasokkal való érintkezést. Shvoy Lajos püspöknek Apor Vilmoshoz, Mindszentyhez való viszonya, Czermannak Horthyhoz fűződő kapcsolatai feltételezik, hogy ők is tudatosan kapcsolódtak, a miniszterelnökség IV. osztályához, a Teleki Pál által szervezett a »nemzetpolitikai szolgálathoz«.

A szolgálat szorosan együttműködött az egyházakkal és paraszt- és munkásszervezetekkel. Tagjaik közé tartozott például Varga Béla, Kovács Béla és Pehm József, a későbbi Mindszenty hercegprímás,[49]Serédi Jusztinián hercegprímás és Apor Vilmos.[50] A lelkipásztori

---

náciellenes katolikus szervezet fővárosi vezetőit a Gestapo 1944 decemberében letartóztatta, majd a dachaui koncentrációs táborba deportálta, ahol ketten meghaltak és hárman visszatértek. (170. p.)

[48] 1938. május 15-én 30 ezer munkás részvételével a Tattersalban a jezsuita Varga László páter *Magyar Cél* címmel átfogó nemzeti és társadalmi programot hirdetett. A program magában foglalta az EMSZO *Mit akarunk?* 10 pontját, amelyet Vida István Bihari Ferenc ny. gimnáziumi igazgatóval és Zibolen Endrével, a Mintagimnázium igazgatójával együtt fogalmazott meg 1936-ban.

[49] Csicsery-Rónay István: A magyar függetlenségi mozgalom története. In: Magyar Szemle, Budapest, 1999. december VIII. évf., 6. szám

jelentések alapján jelezték a kormányzati engedéllyel visszaélő Volksbund és a nyilasok tevékenységét.

A KIOE, a KALOT, az EMSZO és a hivatásszervezetek jelenléte a falvakban a nyilasok terjeszkedését megakadályozta, és számuk csökkenéséhez vezetett.
Néha nyílt összetűzésekre került sor a nyilasok és a keresztény szervezetek között: *„Nem egy KIOE -tagot vertek meg a mozgalom ellenfelei, de a mártíromság csak növelte lelkesedésüket. Volt, aki más városba ment apostolkodni, kiverték a fogát, megkékelték a hátát, de hitvalló gyanánt annál nagyobb sikerrel munkálkodik."*[51]– írta Shvoy körlevelében. (A balatonberényi vezetőképző táborukban az a Gusztáv Béla pap tartott nekik előadást az oltáriszentségről, aki 1944-ben a bevagonírozottaknak szállított élelmet, mígnem a nyilasok szét nem lőtték. A Gát utcai KIOE-központban 1944-ben Ikvai atyánál több mint százan, köztük szökevény német katona, kassai zsidó fiú és mindenféle menekült bújt 1944 őszén.[52])
A *katolikus egyház nyilasellenessége* a második világháború után köztudott volt: Még Fodor László is, – aki a második világháború előtti időkben Fehérváron a riválisa lap, a Székesfehérvári Friss Újság szerkesztője volt – aki a háború után feljelenti Mezgár Lajost a népbíróságnál, elismeri a katolikus egyház nyilasellenességét.[53] Az esperes-kerületi üléseken rendszeresen vizsgálták az ifjúsági szervezetek működését: „Pilisborosjenőn, Szentistvánon nincs alakulat, pedig Jenőn szinte Hitlerjugend van" – állapították meg 1940. januárjában. Elégedettségre adott okot ugyanakkor, hogy Székesfehérváron 345 tanoncot tömörített a KIOE. Minden községben egy–egy KIOE csoportot szándékoztak létrehozni.[54] Teleki Pál, a

[50] C. A. Macartney: Teleki Pál miniszterelnöksége 1939–1941.Occidental Press, Bp., 1993. 42–43p.
[51] 1939-ben írja Shvoy körlevelében. S hogy egyértelművé tegye megnevezés nélkül is, hogy kikre gondol, idézi a Quadragesimo anno-t: „Manapság ilyen hős krisztuskatonákra van szükség, hogy erejükkel megvédjék az emberiség családját a végveszélytől, amelybe rohanna, ha az evangélium tanítását megvetné, és helyet engedne annak a társadalmi rendnek, amely a természet és Isten törvényeit egyaránt lábbal tapossa.". SzfvPl – No. 7438 – 1939. évi püspöki körlevél, kelt Székesfehérvárott Vízkereszt nyolcada alatt. 7. p.

[52] Hollai Ferenc, aki 1941. májusában lett a KIOE titkára, mondta el 2007. április 26-án a Polgárok Házában, Újpesten tartott előadásában. Említette, hogy Hagymási József esztergályos 1944-ben akart itt elbújni, de a túlzsúfoltság miatt továbbirányították Salkaházi Sárához. A nővér a kazán fűtésével bízta meg. Szerencséjére távol volt, amikor a nyilasok feldúlták a rendházat, és az ott rejtegetett zsidókat a Dunába lőtték.
[53] A vádirat 45. oldalán olvashatóak az enyhén rosszindulatú, de a nyilasellenességet nem megkérdőjelező sorok: „A nyilasellenes megnyilvánulás magyarázata ugyanis az, hogy a papság, mint köztudott, a hitlerizmus és a nyilas eszme ellenfele volt a papi vagyon és birtok, valamint a papságnak politikai befolyása fenntartása érdekében. Ezért, mint minden megyei lap, az Új Fehérvár felsőbb irányításra támadta a nyilas mozgalmat."
[54] SzfvPl – No. 7438 – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1940. jan.24.

miniszterelnöki hivatal számított a KALOT és a KALÁSZ tevékenységére a Volksbund ellensúlyozásában.[55]

Ebben a nehéz időben szinte kapóra jött az egyházmegyének P. Kerkai Jenő levele, amelyben kéri támogatását az érdi KALOT-Népfőiskolához: „Mikor a falu legényeit és fiatal gazdáit a pápai körlevelek szellemében kialakítandó új társadalmi rend életére neveljük és előkészítjük, továbbá amikor a jól jövedelmező kereskedelmi pályára vezetjük és irányítjuk az arra termett fiatalságot, evvel a fölforgatók és a felelőtlenül izgató politikai kalandorok lába alól húzzuk ki a talajt."[56]– Shvoy püspök 30 ezer pengős bankkölcsön folyósításával segítette elő az új népfőiskola megalapítását.[57]

1940. áprilisában Czermann már az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja és a KALOT együttműködéséről tárgyalt Kerkai páterrel.[58] Shvoy részletes tanácsokat ad Czermannak az egyesületek szervezéséhez, de óva inti a két szervezet összeolvadásától. Ugyanakkor *az 1941. évi költségvetésben már betervezik a KALOT-titkár utazási költségeit,* hogy rendszeresen látogassa, ellenőrizze a legénynapok rendezvényeit! Téves, tehát azaz állítás, hogy Shvoy Lajos nem szívlelte a KALOT mozgalmat.[59]

Az Észak-Erdély visszacsatolását eredményező 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés kapcsán a magyar kormány lényegében teljesítette a Volksbund kívánságait: Egyezményben biztosította a német birodalmi vezetőket, hogy a magyarországi német kisebbséget kizárólag a Volksbund képviselheti, jogkörét kiterjesztheti, és tagjai között a nemzetiszocialista világnézetet kiépítheti. Különösen sötét jövőt jelentett, hogy Hitler a népcsoportokat irányító szervezetet a VOMI-t 1940-ben Himmler alá rendelte.[60] A katolikus papok, akik tájékozódva voltak a németországi katolikus egyházat sújtó náci intézkedésekről és üldözésekről,

---

[55] *Norbert Spannenberger: A Magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között* című munkájában. 193–195.p. Bp., 2005. Lucidus kiadó

[56] SzfvPl – No. 7438. Kerkai levele a megyéspüspökhöz, kelt Bp., 1940. november 10.

[57] Páter Kerkai országos elnök az Actio Catholica Országos Elnökségének címzett levelében olvasható az adományozás. Kelt a levél Budapesten, 1944. Május havában.

[58] SzfvPl – No. 7438. – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1940. április10.

[59] „… a székesfehérvári egyházmegye főpásztora, Shvoy Lajos annyira nem szívlelte a mozgalmat, hogy P. Kerkait valósággal kidobta, amikor az először járt nála szervezési ügyben." – olvasható: Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA Történettudományi Intézete, Bp., 1998. 106. p.

[60] „1. A német népcsoporthoz tartozó személyeknek az idevonatkozó általános szabályok figyelembevételével joguk van arra, hogy szervezkedjenek, és hogy különleges célokra, mint aminők például az ifjúság gondozása, a sport, a művészeti tevékenység stb. egyesületeket alakítsanak.". A m. kir. minisztérium 8.490. M. E. sz. rendelete. Magyarországi Rendeletek Tára. 1940. 3239–3245pp.
Norbert Spannenberger: *A Magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között* című munkájában (Bp., 2005. Lucidus kiadó) írja: A VOMI számára tehát a bécsi egyezmény képezte a magyarországi német népcsoport jövőbeni irányításának alapját és keretét.

elkeseredett lépésekkel próbálták visszatartani a csatlakozástól a sváb ifjúságot. „*Németajkú ifjúságunk, akiket eddig a KALOT-ban tartottunk össze, most egyszerre valamennyien a Volksbund ifjúsági szervezetének tagjai lesznek…*"– írta a máriakéméndi espereskerületi hivatal a beadványában[61]– Az egyezmény értelmében ugyanis csak a Volksbund dönthetett a népcsoport megszervezésének módjáról.[62] Különösen éles konfliktusok voltak Baranyában a magyar kötődésű svábok, és a volksbundisták között. Baranya megye főispánja a magyar érzelmű lakosság teljes kétségbeeséséről számol be, s mint írja, sokan csatlakoznak a Volksbundhoz, csak hogy végre nyugtuk legyen a zaklatásoktól.[63]

1940. december 4-én a fehérvári püspökségről Czermann 42 plébánosnak írt, hogy segítsék az ifjúsági csoportok szervezését. Czermann 1941. januárjában a mintegy 20 éves K.I.E.-beli munkája kapcsán összegzi a felvidékre is átnyúló ifjúsági szervezet jövőbeli terveit. Ez a levél egy gratulációval indul; mégpedig Shvoy püspök felsőházi beszédére vonatkozóan. 1941. december 18-án ugyanis Shvoy éles kritikával illette a leventeoktatást, amelyből kivették a folyamatos valláserkölcsi nevelést, és nemcsak, hogy nem szorgalmazzák a leventevezetők a vasárnapi misét, hanem gúnyosan csúfolják az egyébként KALÁSZ-ból toborzott lányok vallásosságát. Shvoy szóvá tette a cipészsegédből, jegyzőből kinevezett leventeoktatókat, visszautalva 3 évvel korábbi felszólalására, amikor a leventeoktatás tervezetének megvitatásakor, kérte, hogy figyeljenek arra, hogy a 12 éves, még iskoláskorú leventék jól képzett pedagógust kapjanak leventeoktatónak, most a gyakorlatban az ellenkezőt tapasztalta: „*Sajnos sehol sincs nyoma a valláserkölcsi nevelésnek, és ezen nevelés megbecsülésének sem. A felhívásokat magam is néztem, és láttam: egy szó sincs arról, ami a lánynevelésnek alapja, sőt olyan tüneteket látok, mintha a vezetés ezzel ellenkező álláspontra helyezkednék*." – fejtette ki a püspök. Nehezményezte, hogy a leventeoktatók a KALOT-ról, mint már beolvasztott ifjúsági szervezetről beszélnek, s azt mondják a leányoknak, hogy „*egy szép napon a honvédelmi miniszter a belügyminiszterrel és a kultuszminiszterrel egyetértve eltörli a többit [értsd: katolikus ifjúsági szervezetet] is*"[64]. A Teleki halála után nyílt németbarátság felé elmozduló kormánnyal való rejtett konfliktusára világítanak rá e mondatai. Mindkét felszólalása érzékelteti azt a gondosságot, amivel figyelte ifjúsági szervezetei és vezetői munkáját.

---

[61] Idézi *Balogh Margit*: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA Történettudományi Intézete
Bp., 1998. 102. p.
[62] *Norbert Spannenberger*: „A Magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között" című munkájában. 219. p.
[63] U. ott 328. p.
[64] MO:IIc:1939/44 Országgyűlés Felsőházának Naplója. II. kötet. Bp., Atheneum, 1942. 421.p.

1941. áprilisában *Czermann Antal* a környéki németajkú községek lelkipásztoraival tanácskozott a Volksbund veszélyeiről Székesfehérvárott, a püspöki palotában. *Wagner János*, az AC központi titkára – aki 1932–37 között a német AC-ben dolgozott – a KALOT német nyelvű csoportját ajánlotta a kisebbségi német ifjak tömörítésére: „A gyakorlat azt mutatja, hogy ahol jól vezetik a német nyelvű KALOT csoportot, ott a Volksbund működésének gátat lehet vetni."[65]

1941. június 18-án a budai kapucinus zárdában tanácskozott Czermann Antal az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központjának elnöke, a Buda környéki németajkú községek lelkipásztoraival és a KALOT-titkárral[66]a Volksbund terjeszkedésével kapcsolatosan. Czermann Antal hangsúlyozta a Volksbund vallásellenességét, s hogy a Volksbund maga mögött érzi a német birodalom tekintélyes erkölcsi és anyagi támogatását, és ennek alapján egyedül érzi magát hivatva a magyarországi német ifjúság megszervezésére". Wagner János gyenge magyar tudása miatt németül ecsetelte a Volksbund veszélyeit: *„a Volksbund szervezkedés maga mögött érzi a német birodalom tekintélyes erkölcsi és anyagi támogatását, és ennek alapján egyedül érzi magát hivatva a magyarországi német ifjúság megszervezésére. A németség kulturális szervezkedését pedig nem állíthatjuk meg. Szentistváni alapon állva már csak elvből sem tehetjük meg… Leszögezendő, hogy a Volksbunddal megegyezni nem lehet, míg mi krisztusi alapon állunk az ő szellemi atyjuk Nietsche.*"[67]Utalt arra, hogy 1940-ben Pécsett 72 plébános részvételével tartottak hasonló értekezletet, ahol azt a megoldást találták, hogy a KALOT akadályoztatása miatt a meglévő egyleteket az un. Landesverband der Katolischen Pfarrjugendvereine (Országos Katolikus Egyházközségi Ifjúsági Egyesület) szervezetébe csoportosították át, ami az Actio Catholica szerve, „és mint ilyen a bécsi egyezménnyel nem jöhet összeütközésbe." Szerinte tehát ezt az

[65] SzfvPl – No. 7438/343sz. – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1941. Június 18." A bécsi egyezmény értelmében ugyanis a KALOT német titkárságának hivatalosan be kellett szüntetnie működését. Így jelenleg a KALOT munka az AC égisze alatt a '„katholische Pfanjugendverein'-ben folyik tovább." – mondta Wágner János.

[66] Jászóváry Ödön esperes, dr. Folláth Ádám esperes, Babics György törökbálinti, Pásztor József perbáli, Makk Ferenc budakalászi, Reinchardt András pesthidegkúti, Angeli Márton szigetújfalusi plébánosok, Roszner Tibor biai, Makai Lajos csobánkai, Simay Kálmán szigetbecsei, Angeli András csepeli lelkészek, Lónyai Tihamér ürömi , Erős Lajos ráckevei igazgató tanítók mint kerületi ifjúsági ellenőrző megbizottak, Gál György egyházmegyei KALOT-titkár és Bolyki Nándor központi titkár. Távolmaradtak: torbágyi, etyeki, budakeszi, nagykovácsi, pilisvörösvári, pilisszentiváni, plisszántói, piliscsabai, dunabogdányi szigetcsépi és szigetszentmártoni papok.

[67] SzfvPl – No. 7438/343sz. – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1941. június 18. Mutassuk meg saját egyesületeinkben, hogy nyelvünket, kulturális igényeinket, népi sajátosságainkat megbecsüljük, és azoknak becsületes fejlesztésén mi magunk is közreműködünk." - mondta és jelezte. Hogy szeptembertől német folyóirat is segíti munkájukat.

utat kellene járni a fehérvári egyházmegyében is. – *Dr. Folláth Ádám*[68] esperes felhívta paptársai figyelmét arra, hogy a Volksbund megrontja az ifjúságot: „De *ha ellenállunk, magyarosítással vádolnak meg minket. „Quo usque tandem" tűrjük ezt a magyargyalázást*[69]*. A közigazgatás sumákol, tőlünk elvárják a gerincet, de mindenki más az érdekét félti."*[70] Figyelmeztetett arra, hogy a Deutsches Haus[71]30 vezetője közül „26 volt egyházi személy, akik egyházjogilag kiképezve tudják, hogy… akár a plébánosokat is elhelyeztethetik, ha akarják". Wagner titkár szerint: „most már a katakombák életét" élik."[72]–

A fehérvári erőfeszítéseknek; a papi, tanítói és ifjúsági felkészítő tanácskozásoknak eredményeképp a falvakban a katolikus papok, tanítók, és a helyi értelmiség összefogásával új ifjúsági csoportok alakultak. Sportversenyeikkel, műkedvelő előadásokkal, kirándulásaikkal, ifjúsági napjaikkal elvonták a fiatalokat a Volksbundtól: Zsámbékon, ahol a Volksbund korábban igen meggyökeresedett, az agilis dr. Folláth Ádám esperes egy erős leventeegyesületet hozott létre, amelyet felvetetett a KALOT-ba, s ezzel a Volksbundot annyira visszaszorította, hogy „csak az alja, a semmire sem használható ifjúság" tömörült benne.[73] Mányon is sikerült háttérbe szorítani a Volksbundot, de az idős pap kevésbé tudott segíteni ebben, s itt a kántortanító a fiával maga is titkon volksbundista volt. Csak a tanítóra számíthatott az esperes-kerületi szervezőtitkár, aki egyben járási kapitánya volt a leventéknek.

---

[68] ÁSGUTI [Folláth] ÁDÁM (1902, Budafok –1978, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1925. Teológiai doktor. Zsámbékon és Csepelen káplánkodik, majd 1928–1933-ig aulai szolgálatban áll. 1933-tól Zsámbék, 1953-tól Budafok-Belváros plébánosa. 1946 decemberében pápai kamarási, 1966-ban címzetes apáti, 1975-ben kanonoki méltóságot kapott. *Shvoy Lajos*: Önéletrajz. I. Források a Székesfehérvári egyházmegye történetéből. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002. Szerk: Mózessy Gergely. PPEK

[69] latin: „Meddig tűrjük még"

[70] „Az olyan egyházi szervezetek, mint a KALOT továbbra is a magyarosítást erőltették" – írja Norbert Spannenberger is id. műve 307. oldalán. Egyoldalúan közelíti meg a svábokkal szemben gyakorolt kisebbségi politikát, hasonlóan a Trianon előtti időkhöz: A magyar kormánnyal együttműködni kívánó svábokat asszimilánsnak tekinti, dacára az élő nyelvhasználatnak és a statisztikai adatoknak. Ugyanezen időszakban, a statisztikai adatok szerint, a határon túli magyarság száma több mint harmadával csökken, és a legkülönbözőbb atrocitásoknak vannak kitéve, amelyekkel az országgyűlés is foglalkozik. Eleve téves tétellel indul, amikor a dualizmus korát az id. mű 242. oldalán asszimilálónak nevezi, tekintet nélkül arra, hogy Európában az első leghaladóbb nyelvtörvény nálunk születik, amelyik 20%-os kvótát állapít meg a nyelvhasználat küszöbéül. Éppen ezért alakulnak ki két és háromnyelvű városok; kettős identitású családokkal. Ezért nem beszéli a nemzetiségek 80%-ka az állam hivatalos nyelvét 1914-ben. Szemben az európai korabeli kisebbségpolitikai gyakorlattal. In: Hévizi Józsa: Autonómiatípusok Magyarországon és Európában. Püski, Bp., 2001.

[71] A budapesti Német Házat 1940. aug.18-án avatták fel. Itt bújtatták azokat a népi németeket (volksbundistákat) akiket titokban soroztak be az SS-be 1941-ben. Norbert Spannenberger: A Magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között című munkájában. 219. p. Bp., 2005. Lucidus kiadó 211, 277pp

[72] SzfvPl – No. 7438/343 sz. – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1941. május 10. „A bécsi egyezmény értelmében ugyanis a KALOT német titkárságának hivatalosan be kellett szüntetnie működését. Így jelenleg a KALOT munka az AC égisze alatt a '„Katholische Pfanjugendverein'-ben folyik tovább." – mondta Wágner János.

[73] A bicskei esperesi kerület ifjúsági vezetőjének, Bernáthnak 1943. nov.15-én kelt jelentése sorra veszi az esperes-kerület falvait és ismerteti az ifjúsági szervezeteket és kapcsolatukat a Volksbunddal; az őket segítő papok munkáját, a jövőbeni teendőket.

(„…mindig Egyházam ügyét tartom elsőnek, és mindig ahhoz igyekszem hangolni a leventeprogramot is" – írta.)[74] Pátyon Karvázy Zsigmond főtérképész Szabó plébánossal irányította a KALOT munkáját. Torbágyon EMSZO működött Bokor József plébános és Török Henrik kántortanító vezetésével. Bián Roszner plébános vezetésével EMSZO, Tinnyén katolikus ifjúsági kör működött. A háború utolsó előtti évében Érden 107 tagú K.I.E. működött a plébános irányításával; Pilisvörösváron a hitoktató vezetése alatt MOVE csoport, Pomázon és Solymáron a káplán irányításával Kolping legényegylet, Nagytétényben 100 tagú cserkészcsapat, Remetekertvárosban 15 tagú K.I.E., Csepelen 50 tagú K.I.E. és 40 tagú KIOE, Dunapentelén, Rácalmáson, Bicskén, Csákváron KALOT működött a plébános vagy a hitoktató esetleg a káplán vezetésével. A legnépesebb és a legkiterjedtebb ifjúsági munkát a budafoki K.I.E. végezte 1944-ben.[75]

A Fehérvárott, 1943. novemberében Czermann Antal elnökletével tartott esperes kerületi vezetői értekezleten Nagy Töhötöm S. J. KALOT vezető is részt vett. *Pelsőczy Ferenc*[76] az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek központi titkára szorgalmazta az ifjúság egyesületi tömörítését a Volksbund náci propagandájával szembeni védekezésül, Czermann helyzetelemzésében kiemelte, hogy a náci propaganda egyre erőteljesebben hódít a nemzetiségi" területeken (tudniillik a sváb falvakban), miközben a besorozott tanítók miatt a plébánosok nem boldogulnak az ifjúság megmentését szolgáló egyesületi szervezéssel. Az egyházmegye területén lévő 190 szervezeti egységből 98 működött, sok helyütt a tanító besorozása miatt nem működtek a szervezetek. Shvoy püspök azt javasolta, hogy a KALOT népfőiskolákon képezzenek ifjúsági vezetőket a frontra vitt tanítók helyébe. Ez meg is valósul: 1943. november 29-és december 1. között 30 papot képez ki Érden a KALOT.

[74] U. ott, 6. p.

[75] PELSŐCZY FERENC is az aulista Neményi Lajos atya tanítványa volt a fehérvári szemináriumban. Pelsőczy 1943-tól már lelkészként működik a K.I.E.-nél, s egyúttal az Egyházmegyei Központ titkári teendőit is ellátta. Így tehát a nyári időszakban az Antaltelepen a gyermeküdülőben, s a táborban is megoldódott a szentmise tartása. Amikor Gál Ferenc központi ifjúsági titkárt a Vértesacsán megnyíló KALOT népfőiskola élére állítják, Pelsőczy lesz az Ifjúsági Központi titkár. A fent idézett adatok a Székesfehérvárott 1944. április 19-én tartott elnökségi értekezleten tartott beszámolójából valók. Ebben elmondja, hogy háromszor volt Balaton-Antaltelepen a nyári üdültetés előkészítése miatt. Budafokon a K.I.E.-be tömörülő ifjak munkáját vezeti. SzfvPl–No7438 – 1715/1944.
Shvoy püspök látva kiváló szervezőkészségét, a 84/1945. sz. rendeletével Pelsőczyt a KALOT és a KALÁSZ espereskerületi lelki igazgatójává nevezi ki 1945-ben. SzfvPl. no 7438/1716.

[76]Neményi szerint a II. Világháború során tábori lelkészként szolgált, s nyugatra sodródott a visszavonuló csapatokkal. Innsbruckban doktorált, majd hazatért. 1945 után budafoki káplán. 1992. évi halálának rejtélyes körülményeiről Neményi annyit mondott, hogy azon a napon, délelőtt Fehérváron volt, ahol megebédelt, s délután a plébánián, Törökbálinton agyonverték. A hivatalos verzió szerint este egy hajléktalan kopogott be segélyért, s ő gyilkolta meg.

Hazatérve aztán 3 napos lelkigyakorlat keretében indítják a helyi szervezést a továbbképzett lelkipásztorok.[77]

1943-ban végül már nem vártak főpásztori kezdeményezésre, hanem felismerve a háborús fordulat jövőbeni következményeit, megalakították az EMSZO, a KALOT és a Hivatásszervezet vezetőinek munkaközösségét, hogy közös taktikával vehessék föl a küzdelmet „mindazokkal szemben, akik a nemzet sorskérdéseiben nem a keresztény erkölcstan alapján keresik a megoldást." Elnökül dr. Kovrig Béla[78] egyetemi tanárt, a kolozsvári egyetem rektorát kérték föl, egyházi tanácsadóul pedig dr. Apor Vilmos győri püspököt. E katolikus szervezeteket és mozgalmakat a Katolikus Szociális Népmozgalomba tömörítették.[79] Vagyis a 30-as évek végére és a 40-es évek elejére az Actio Catholica eszmei irányítása alatt a plébániák mellett különböző társadalmi rétegeket megszólítani képes szervezetek hálója fonta át a helyi társadalmat a kereszténység és magyarság szellemi programja jegyében, készen arra, hogy a katolikus szakszervezetekkel, a hivatásrenddel – a magántulajdon megőrzésével – egy keresztény-szociális szellemű társadalmi reformot hajtsanak végre a háború után.

1943. augusztusában Győrött, a püspöki palotában 23 egyházi személyiség találkozott a háború utáni átalakulásra készülve, s felmerült egy új keresztény párt megalakításának gondolata, számítva e mozgalmak mögött álló nagyszámú és széles néprétegre.

Báró Apor Vilmos püspökké választása tehát megerősítette – az utolsó pillanatban – a reformra törekvő papságot. Nyílván az ő fellépésének volt köszönhető, hogy az eddig elodázott kérdésben; miszerint adjanak az alsó papságnak egységes tanácsokat a nehéz időkben vállalandó politikai állásfoglalást és cselekvést illetően, végre lépett az 1943 őszi

[77] SzfvPl – No.7438. 1715iktatószámú levél.

[78] Kovrig Béla fogalmazta meg a képviselőházban 1928. június 1-én bemutatott „Lex Vass"- ok közül „Az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról szóló törvényjavaslatot. Az OTI igazgatója. Teleki Pál szociálpolitikai tanácsadója a második kormánya (1939–41) idején, s a Miniszterelnökség V. Társadalompolitikai Osztályának vezetője. A miniszterelnökségről történt menesztése után a kolozsvári M. kir. Ferenc József Tudományegyetem rektora lett. A megalakuló Magyar Szociális Népmozgalom elnökéül kérték fel. Így a németek háta mögött működő egyesületeket instruáló Társadalompolitikai Szolgálat, majd 1940-től a Nemzetpolitikai Szolgálat vezetője 1942-ig, leváltásáig. A Magyar Kultúra című folyóiratban a kereszténységszocializmus gyakorlati feladatairól rendszeresen publikál. Teleki és Kovrig a keresztény és nemzeti szellemű mozgalmakat, különösen a munkásságot szerette volna összefogni. A Magyar Cél mozgalom elsősorban a nyilasok ellen irányult, de az ateista szociáldemokráciával is szembefordult. Az 1943. augusztus 28-i győri értekezleten felkérték, hogy a Katolikus Szociális Népmozgalom programját dolgozza ki. A *Magyar társadalompolitika* c. háromkötetes munkája 1944-ben jelent meg, amelyben kifejti, hogy nem hivatásrendi államot, hanem társadalmat kívánnak szervezni. Elhatárolta törekvéseiket a diktatórikus megoldásoktól, mint pl. az olasz fasizmustól is. 1944-ben ő és Pálffy gróf találkozott a szociáldemokrata Szakasits Árpáddal, hogy bekapcsolják a szociális népmozgalmat az illegális ellenállási mozgalomba. In: Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA Történettudományi Intézete Bp., 1998. 19, 82, 86, 92, 96, 113, 146, 148–150, 152, 158pp

püspökkari konferencia, amikor felkérte báró Apor Vilmos és Shvoy Lajos püspököket, hogy irányelveket állítsanak össze közéleti és szociális kérdésekben, s azokat hozzák az esperesek tudomására.

I. 3. Mezgár Lajos erkölcsi és politikai célkitűzései, tevékenysége a fehérvári egyházmegyében

Mezgár – a teológus közíró

Dr. Mezgár Lajos nagyszabású közösségépítő, egyházközségi szervező munkájának motivációit, céljait – a teológus Mezgár szellemi tanítása nélkül aligha érthetnénk meg. Fiatalon helyezték Fehérvárra, ahol dogmatikát tanított a szemináriumban. Az egyházmegye politikai napilapját szerkesztette, melynek címe: Új Fehérvár.

„Egyházmegyénknek volt már egy lapja; *Fejérmegyei Napló* néven. Ezt sajnos Prohászka püspök úr hamis információk alapján — hogy nem életképes és rá kell fizetnünk — eladta egy konzorciumnak. Minden kísérletünk, hogy visszaszerezzük, hasztalan volt. S ekkor megalapítottuk az új napilapot, az, *Új Fehérvár*-t. Nehezen indult, mert a ciszterciek a *Fejérmegyei Napló* mellett álltak, oda írtak, amellett harcoltak. Mezgár Lajos szerkesztésében, tollának súlyos cikkeivel, a szociális igazságosság mellett vívott harcaival egy kompakt tábort, de sok ellenséget is szerzett.” –írja önéletrajzában Shvoy püspök.[80] Az 1932–34 között Mezgár Lajos főszerkesztése alatt naponta megjelenő *Fehérvár*[81] c. napilapot az 1934. VI. 8-i, a Gömbös-kormány külpolitikáját bíráló *Balkéz* c. cikke miatt betiltották. *Új Fehérvár* c. indították újra. Mellékleteként jelent meg a népszerű gyermekújság, a *Kis Fehérvár* címmel (1932–44).

Mezgár főszerkesztőként az *Új Fehérvár* lapjain nem csak az egyházmegye katolikus szervezeteinek életét mutatta be, nemcsak feladatokra hívott meg, hanem fontosnak érezte, hogy a katolikus ember a keresztény erkölcsi értékek alapján gondolkozzon az őt körülvevő

---

[79] *Gergely Jenő*: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. Pannonica kiadó 1999. 176. p.

[80] In: *Shvoy Lajos*: Önéletrajz

[81] *Fehérvár*, S*zékesfehérvár*, 1932. nov. 29–1934. jún. 16. politikai napilap. – Megjelent hetenként 6x. Főszerkesztő Mezgár Lajos. Fel. szerkesztő Skorka Károly. Fel. kiadó: Kéri Nándor. Laptulajdonos: székesfehérvári egyházmegye. – Előbb: *Székesfehérvári Napló* (1928-32), utóbb: *Új Fehérvár* (1934–44). T. E. Fejér m. sajtóbibliográfia 1965: 109. (194.)

világról, államról. S valóban vezércikkei erkölcsi célzatúak voltak, s az eszményképek Mezgár társadalomi reformeszméiről adnak képet. Prohászkával vallotta, hogy a társadalom alakításában részt kell vennie, tehát politizálnia is kell. Úgy hitte, hogy a helyes látásmód kialakításában egy katolikus napilapnak lényegi szerepet kell vállalnia.

Lapjában elemezte tehát a gazdasági, belpolitikai döntéseket, nem egyszer élesen kritizálva a kormánypolitikát, de megfogalmazva a megoldást is:

„Az újonnan keletkező keresztény világban pedig azt diktálja az erkölcs, hogy a Pénz meg a Tőke csekély számú birtokosai mellett a kispolgárok óriási tömege is érvényesülni tudjon. Nagyobb érték neki a munkás, mint a munka. A keresztény középkor a cselédet odaültette a gazda asztalához – a liberalizmus pedig ellökte onnan. A régi keresztény gondolatot sürgeti a pápai körlevél, amikor a munkás és a munkaadó közös együttes szervezkedését írja elő... A liberális felfogásban például egészen természetes a mamutjövedelem, a tőke óriási haszna és egyeduralma, a jól kereső férjek asszonyainak hivatalnokoskodása, a fizetéshalmozás, az agrármunka kevésre értékelése, a kisipar lezüllesztése, a munkabér aránytalan leszállítása és a többi. A keresztény politika szerint mindez természetellenes."[82]– Példaként állítja olvasói elé a 28 évesen tragikus hirtelenséggel elhalálozó Unger Istvánt, aki hatalmas vagyonát Tahitótfalunak hagyta sporttelep építésére, a nagy családosok jutalmazására, továbbá öntöző csatornák és modern kertgazdaság kialakítására.[83]

Szól a világháború következtében terjedő nyomorról és a leromló erkölcsökről:

„Húsz év óta mást sem teszünk, mint szenvedünk. Sőt már apáink idejében is elmondhatták a munkás proletár rétegek: amióta élünk, csak nélkülözünk. Ötven és hatvan éves munkások életéből volt módunkban jelentős szakaszokat látni és egyetlennapi örömöt nem találtunk. Nemcsak a fogyasztóra kell rásózni az árkülönbség terhét, hanem a bankvezérek, a trösztök, kartellek fejeit és előkelőségeit is rá kell szorítani arra, hogy elégedjenek meg kevesebb részesedéssel." – írta ugyanott.

A keresztény etika talaján ítéli meg a két világháború közötti Európa politikai rendszereit. A bolsevizmus és a fasizmus kegyetlensége, embertelensége közé egyenlőség jelet tesz; tisztán látja a fenyegető veszélyt:

[82] *Dr. Mezgár Lajos*: Ezt akarjuk. In: *Új Fehérvár*, 1934. dec.17.
[83] *Dr. Mezgár Lajos*: Csendes fiatal élet, tragikus halál, példájában ragyogó dicsőség In: *Új Fehérvár*, 1934. július 22. vasárnap

„Korunk jellemzője a munkásforradalom. Kezdődött Oroszországban. Az olasz fasiszta mozgalom, a német nemzeti szocializmus, a spanyol falangizmus a változatai."[84]

A totalitárius rendszereket a teológus Mezgár a keresztény etika emberszeretetétől indíttatva születésük pillanatában már elvetette, s lapja hasábjain újra és újra elemzően bizonyította hamisságukat. Különösen veszélyesnek ítélte, ha katolikus körök vezető személyiségei kacérkodtak ezen ideákkal. Ez az oka, hogy nem hallgathatott akkor sem, amikor gróf Pálffy Fidél pápai kamarás fordításában megjelent *Reventlow: Nemzetiszocializmus az új Németországban* c. könyve: „Bizalmatlansággal viselkedik minden jó érzésű ember az egész horogkeresztes mozgalommal szemben." – írta. A bírálatnak sajtóper lett a következménye, Pálffy Fidél rágalmazással és becsületsértéssel vádolta meg. Nemcsak Mezgárt érte támadás, hanem védőjét is:

„... azt hallom, hogy a nemzeti szocialista mozgalom ellen tett megjegyzéseim miatt szintén támadások értek egyes lapokban." – írta dr. Szőke Gyula, aki cikkében a Pálffy-féle mozgalommal szemben még kritikusan azt is megjegyezte, hogy *„... nem szabad olyan mozgalmat és úgy irányítani, hogy az Isten, haza, vallás és társadalmi béke minden ember lelkében élő magasztos eszményével szembehelyezkedjék, s ezeket az eszményeket a nép lelkében gyöngítse."*[85] – A sajtóper nem félemlítette meg Mezgárt. Mint teológusnak és lapszerkesztőnek az egységesen jobboldali mozgalmaknak tekintett szervezetek között különbséget kellett tennie, s az egyházmegye olvasóközönségét világító lámpásként íródó vezércikkeivel kellett óvnia a téves választástól, még akkor is, ha egy ilyen mozgalmat pápai kamarás kezdeményezett.[86]

---

[84] Meghívó a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete értelmiségi tagozatába. Kiadta a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete Székesfehérvári Szervezete (értelmiségi tagozat) – évszám nélkül

[85] *Dr. Szőke Gyula*: Gróf Pálffy Fidél – dr. Mezgár Lajos sajtóper utóhangja In: *Új Fehérvár*, 1934. július 15. Szőke Gyula dr. felsőházi tag, kormányfőtanácsos, az AC szervezési szakosztályának tanácsadója volt 1942-ben. In: Gianone András doktori disszertációja. U. ott.

[86] A német nemzetiszocializmus sikerei, Hitler hatalomra jutása felerősítették a nemzetiszocialista csoportok szerveződését. Ezek egyike volt a gróf Pálffy Fidél által vezetett csoport. A Pálffy és Baky-féle nyilas pártok 1939. évi fúziójából létrejött Egyesült Magyar Nemzetiszocialista Párt – Nyilaskeresztes Front 1940 szept. 27-én megegyezett Szálasival. 1941. szept. 18-án kilép a Szálasi vezette nyilaskeresztes pártból, hogy Baky Lászlóval újjáalakítsa a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot; néhány nap múlva egyesülve az Imrédy-párttal megalakítsák a Magyar Megújulás Nemzeti Szocialista Pártszövetséget Rátz Jenővel az élen. – Mivel Mezgár Lajos már 1934-ben helytelenítette a Pálffy féle szélsőjobb irányzatot az Új Fehérvár hasábjain, a gróf sajtópert indított ellene. Fennmaradt dr. Szőke Gyulának – Mezgár ügyvédjének – a sajtópert követően megjelenő cikke: „A sajtóperben a székesfehérvári királyi Törvényszék, mint büntető bíróság kimondta az ítéletet, amelyben dr. Mezgár Lajost gróf Pálffy Fidéllel szemben rágalmazás és becsületsértés vádja alól felmentette… nekem elegendő volt azt igazolnom, hogy dr. Mezgár Lajos jogos kritikát gyakorolt gróf Pálffy Fidél lefordított könyve felett és így dr. Mezgár Lajost büntetés nem érheti még akkor sem, ha a könyvet lefordító gróf, mint pápai kamarás és a nemzeti szocialista mozgalom egyik vezére fokozottan követel elégtételt… A sajtószabadság nem arra való, hogy a társadalmi rendet és az ország békéjét felforgassák vele" In: *Új Fehérvár*, 1934. július 15. 1. p.

1934-ben, vezércikkben ítélte el a Dolfuss kancellárt meggyilkoló nemzeti szocialistákat*: „A válság mélységét mutatja Dolfuss esete, mert a haldokló kérését ezzel röhögték ki a terror fiuk: Ojjé, a kis kancellár papot kér… Akiből kiveszett a lélek igénye, nem tudja teljesíteni más léleknek az igényét sem. Egyetlen norma van előtte: A test, az anyag, a kenyér és a pénz."* – Nem mulasztja el a kormány kritikáját az éves minisztériumi kitüntetések átadásakor sem:

„Csupán a sablonos kinevezésekre van gondja a kormánynak a megmaradt állásokban, mintha boldog béke volna, de új állást, új elhelyezkedési lehetőséget nem tud találni. Sőt inkább csökkentette a tisztviselői létszámot, de nem nyitott új utakat helyette!" – Tyler népszövetségi ellenőr jelentésére támaszkodva bírálja a nagykereskedőket és a vállalkozókat, mert a külföldi értékesítés nehézségeiből adódó veszteségeiket itthon úgy kompenzálják, hogy magasabb áron adják termékeiket. Amint mestere, Prohászka is a katolikus etika alapján tartotta szükségesnek a földosztást, hasonlóképpen az ő politikai programja, a rendszer kritikája is etikai alapon nyugszik. Bemutatja az agrárolló szétnyílásának elszegényítő következményeit:

„A fogyasztó súlyos helyzete mellett a gazdák sorsa is azért rosszabbodott, mert hiába érnek el jobb eredményt, amikor az iparcikkek azonnal magasabbra szaladnak...*"*– A moralista szólal meg benne, amikor bírálja a kapitalizmus igazságtalan elosztási rendszerét, és keresztény erkölcsi alapon sürgeti a méltányos megoldást a vállalkozó gyáros, bankár rétegtől: *„*Azt gondoljuk, hogy egyesek búsás jövedelmeit kellene alaposan lefaragni."– A szerkesztősége alatt álló katolikus napilap szerkesztőségi cikke kiáll a titkos választójog mellett, és a hitleri Németország felé való közeledéstől félti a kormányfő, Gömbös ún. római irányvonalát. A lap szerint „indokolatlanul nagy kedvezményeket adunk Németországnak külkereskedelmi forgalmunkban, amely számunkra káros!" – A demokratikusabb, igazságosabb elosztáson alapuló államberendezkedés híve, a titkos választójog követelője. Nyíltan állást foglal a Gömbös-kormány alatt felvetett fakultatív választójog tervezete ellen, rámutat arra, hogy ugyanazon a helyen kormányt támogatók esetleges nyílt szavazása mellett mások sem mernék vállalni a titkosat: *„A véleménynyilvánítás szabadságának ugyanis nagyon sok akadálya van: állásvesztés, nyugdíjazás, áthelyezés, minősítés, dorgálás, állandó szekatúra, meg a többi… Ha felzúdul ellene a polgárok tömege, akkor semmi sem lesz belőle, hanem jönni fog az igazi titkosság minden kertelés nélkül."* – Három hét múlva felháborodottan fejezi ki csalódását Eckhardt Tibor választójogi tervezete kapcsán*:*

„A magyar politikának szomorú napja van. Eckhardt Tibort vesztette el a jövő. Az általa kigondolt választójogi javaslat a politikai mesterkedések mintaképe. Alapvető furcsasága az, hogy új pártok indulását nehezítette meg, a régieket pedig valósággal megörökítette… Kizárja a szavazásból azokat, akik ínségmunkások gyanánt, szegénység címén, a választást megelőző évben segélyt kaptak közhatóságtól. Ez az új összeférhetetlenségi eszme élesen belevilágít a titkos mélybe. Hiszen így száz meg száz ember esik el a választási jog gyakorlásától mindenütt… A keresztény párt például régtől fogva követeli az általános, titkos, nőkre is kiterjesztett választójogot…"[87] – 1938-ban azonban hírtelen meg kellett válnia a laptól: Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter, Székesfehérvár város országgyűlési képviselője – akinek rengeteget köszönhet a város, mert intézményei ez alatt az idő alatt hatalmas ütemben újultak meg – többször is kérte Shvoy Lajos megyéspüspököt, hogy váltsa le az egyházmegyei lap főszerkesztőjét, dr. Mezgár Lajos teológiai tanárt.

„Mezgár szociális hajlandóságú, derék lelkipásztor. A fiatalokkal sokat foglalkozott. Szembe került a Fehérvárért sokat tevő Hóman Bálint miniszterrel, Fehérvár képviselőjével is, ezért kellett Shvoynak őt menesztenie."– emlékezett vissza Neményi Lajos atya, akit az újság szerkesztésére 1938-ban – 27 évesen - helyébe neveztek ki.[88]– Mezgár maga említi, hogy 1932-től 1936-ig 6 éven keresztül írt cikkeket, s több alkalommal a főispán közvetítette a kormány rosszallását írásai miatt. Sőt az egyházmegyei lapot egyszer be is szüntették, amiről a kormányhatározatot a riválisa lap, a Friss Újság hozta le… Végül Új Fehérvár címmel, új

[87] *Dr. Mezgár Lajos*: Nem In: *Új Fehérvár*, 1934.

[88] NEMÉNYI LAJOS (1911–2003) atyát Máriaremetén kerestem föl 2003-ban, röviddel halála előtt. Neményi 1933–38-ig budafoki káplán volt, a köztiszteletnek örvendő Poós Rezső plébános alatt. Németül prédikált: a reggel 7 órás mise mindig német nyelvű volt. Shvoy püspök bérma-fia volt. Innen Fehérvárra került konviktusi prefektusnak, majd teológiai tanárnak. 1938-tól az Új Fehérvár főszerkesztésében váltja Mezgárt. Aulista.
Tiszta vizet című írása miatt lapját (a német követ tiltakozására) beszüntetik. 1944. október 20-án a Gestapo letartóztatja. December 7-én szabadul Komáromból – baráti közbenjárás eredményeképp. 1945. február 8-án a nyilas Számonkérő Szék csendőrei megszállták a fehérvári püspöki palotát, és elhurcolták Shvoy Lajos megyéspüspököt, testvéröccsét dr. Shvoy Kálmán ny. altábornagyot, dr. Büttner Ferenc apátkanonokot és Fülöp Ferenc teológust. Neményi annak köszönhette megmenekülését, hogy egy régi építésű kályha széles kéményében rejtőzött el. Két hónapig a Prohászka templom plébániáján Horváth Kálmán káplán bújtatta.
In: *Hetényi Varga Károly*: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. Lámpás kiadó, Abaliget, 1996.
1947-ben nevezi ki a fehérvári püspök a korábbi egyházmegyei tanfelügyelőt személyi titkárává (2182/1947. sz. közlemény).
Másik kulcsembere lehetett Dr. Ásguti Ádám zsinati bíró, zsámbéki esperesplébános, akit (a 820/1947-es püspöki közlemény szerint), Doroszlai Béla zsinati bíró, albertfalvai esperessel együtt ekkor nevezte ki a szentatya pápai kamarássá. Nyilván Shvoy püspök belső emberei közé tartozott éppúgy, ahogy Neményi is: A 2182/1947. sz. közlemény tudatja, hogy Shvoy Neményi Lajos egyházmegyei tanfelügyelőt személyi titkárává nevezte ki, egy év múlva Neményi Lajost tb. pápai kamarásává nevezte ki (64/1948. sz. közleménye).

lapként jelenhetett meg, azzal a feltétellel, hogy Mezgár neve nem szerepelhet főszerkesztőként rajta.[89]

A teológus és a keresztény társadalmi mozgalmakat szervező Mezgár, aki pontosan ismerte Marx és Engels tanításait, látta a bolsevizmus és a nácizmus bűneit, a két pápai szociális enciklika hatása alatt megpróbálta felvázolni Platón és Mórus Tamás után – akikre, mint elődökre hivatkozik – a keresztény értékeken alapuló igazságosabb állam képét *A tökéletesebb állam* című könyvében.[90] Szerinte a keresztény etika jegyében korlátozni kell a közösségi érdekeket semmibe vevő individuális (liberális) kapitalizmust. 252 pontban foglalja össze javaslatait egy szociális indíttatású, a tőke korlátozására épülő államszervezet kialakítására: „A keresztény politika mindig erény. Veleje, hogy közösen boldogul az egyes. Nem a közösség kárára, hanem amiként a lánc egyik szemét kiemelem a többi közül, hogy szegre akasszam, és a lánc többi szeme is felhúzódik utána, úgy a keresztény életrendszer nagyszerű összefüggésében egy-egy ember gazdagodása magával emeli a többi embert is. Ahol a többség nem gyarapodik, ott legfeljebb csak kendőzött lopással juthat előre az egyes" – állítja. Elszánt kereszténydemokrataként egyformán elítéli kora totális államait, legyen az a szovjet, vagy a hitleri német, vagy Mussolini vezette olasz formája:

„A liberális parlament megbukott. A liberális államcsődbe jutott. A helyébe tolakodó marxista állam beszekundázott. Az orosz kollektivizmus véres cafatokban vergődik. Mindkettő alatt készül az új keresztény állam! Csak rá ne tiporjon valamelyik „nacionalista" diktatúra csizmája." – Könyvében először is vázolja a tökéletesebb állam alapelveit a *Rerum novarum* és a *Quadragesimo anno* kezdetű pápai enciklikák alapján. A későbbiekben az államszervezet, a gazdasági rendszer, tulajdonviszonyok, oktatás, művelődés, sajtó, egészségügy, szociálpolitika terén szükséges reformokat ismerteti. Számos felvetése, meglátása ma is aktuális, figyelemre méltóak a munkásság, a szegényparasztság, a nagycsaládosok védelmében tett javaslatai:

- Sokgyerekeseknek a közterhek enyhítését, családi bérházak építését; családi jövedelem alapján differenciált családi pótlékot javasol a magas jövedelműek kizárásával;
- állami, községi, városi feladatkörben munkaalkalmak teremtését;
- ingatag helyzetű vállalatok, bérletek, birtokok államosítását, hogy a munkások részére munkaalkalmat teremtsenek;

[89] Mezgár vallomása a Budapesti Népbíróság Jegyzőkönyvében.[89]In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. 74–75 pp.
[90] *Dr. Mezgár Lajos*: A tökéletesebb állam. Székesfehérvár, 1938. Vörösmarty nyomda

- a minimálbér alatti összegért dolgoztató kizsákmányoló cégek megbüntetését, esetleg a cég elállamosítását;
- a nagyipari és nagykereskedelmi tőke erősebb megadóztatását, mint a földből származó jövedelmet, mert az *„éves földhaszon ugyanis alig valami az egy esztendő alatt sokszor megforgatott tőke jövedelméhez képest”;*
- az alapvető élelmiszerek, ruházat és a legkisebb családi ház adója csökkentését;
- a családfenntartók a gyerekszám növekedés arányában növekvő adóelengedésben való részesítését javasolja.
- A kisbirtokoknak adókedvezményt juttatna, és szövetkezetekbe tömörítené őket;
- az első szövetkezeteket az egyházi birtokon tervezi megalakítani, az egyházközség bevonásával;
- a nincsteleneket földre telepíteni szándékozza, és az első 4 évben gazdasági szakember vezetése alatt tanítaná gazdálkodni.

Követeli a földbirtokok elidegenítésének állami ellenőrzését *„nemzeti szempontból*, mert különben *a föld lassú elfoglalásával lesz egyszer csak másé az ország!”*

Ugyanakkor az egyházi kezelésben lévő földbirtokot számadásra köteles közösségi birtoknak tekinti, nem pedig az egyház valamelyik szervezeti egysége önálló tulajdonának! Teljes katolikus autonómiát követel: egyházközségi tanács – espereskerületi tanács – egyházmegyei tanács – országos tanáccsal az élen. Az országos tanács foglalkozna az anyagi javak kezelésével. A püspökök a lelkipásztori munka vezetésével foglalkoznának.

Számos megfogalmazott gazdasági természetű reformja a Trianon utáni gazdasági széthullásban nem lehetett időszerű – ezekkel a gondolatokkal a XX. század végi nyugati szociálpolitikusok és gazdaságpolitikusok írásaiban találkozhatunk.

A mű hosszan foglalkozik a liberalizmus szellemiségének káros vonásaival, miszerint a korlátlan individualizmus a közösségi érdeket semmibe vevő egyéni gazdagodáshoz, hatalmas társadalmi különbségekhez, érdekellentétekhez, társadalmi robbanáshoz vezetnek. „*A kereskedelmet és a nagyjövedelmű szabadfoglalkozásokat a keresztény elemek átengedték a zsidóságnak. A politikát pedig a liberalizmusnak.*” – Hibázik általánosításával ugyanúgy, mint a korszak számos közírója, de azt hangsúlyozni kell, hogy nem faji alapon ítéli el a zsidóság meghatározó mértékű részvételét az ipari és a kereskedelmi vállalkozásokban, hanem a gyakorlati életben munkája során megtapasztalt embertelen bánásmódot kapcsolja össze szemléletében a keresztény neveltetés hiányával. 1925–26-ban Mezgár Vérteskozmán plébános, majd adminisztrátor; a szegény gyermekek megsegítésére karácsonyi ruha- és

cipőakciót indít ugyanakkor, amikor megjelenik vidéken az uzsoratőke.[91] Kissé naivan – mint más írásaiból is kiderül – hisz abban, hogy a keresztény vállalkozó az újszövetségi etika ismeretében az embertársai iránt felebaráti szeretet parancsának engedelmeskedve munkásaival szemben szociálisan érzékeny bánásmódot tanúsít. Ezek a kemény, mai szemmel antiszemitának minősíthető mondatok szolgáltak ürügyül a vészkorszak utáni meghurcolásának annak, ellenére, hogy a vészkorszakban egész tevékenysége e vádnak ellent mondott; mentette a zsidókat. Minden társadalmi jelenséget keresztény etika talaján vizsgál: Látta, hogy a századelő liberális-ateista szemléletű politizálása hogyan torkollott az első kommunista diktatúrába, a Tanácsköztársaságba. Az ő gondolkodását is – Prohászkához és kortársaihoz hasonlóan – e kérdésben a Tanácsköztársaság szellemi előzményei és az egyházellenes megnyilvánulásai (papok elleni atrocitások, gyilkosságok stb.) erősen befolyásolták.

Szerinte csak a keresztény közösségben gondolkodó állameszme zárhatja ki a liberalizmus említett káros hatásait, ezért tartja szükségesnek a numerus clausust, „a hazai zsidóság népi arányának beállítását az egyes foglalkozási ágakban". – Mivel a zsidóság számarányát jóval túlhaladva 25-50%-os arányban van jelen az értelmiségi pályákon, s a Trianon utáni Magyarországra tömegesen – mintegy 300 000-ren menekültek az elcsatolt területek elűzött hivatalnokok családostul, Prohászkához hasonlóan a zártszámmal véli visszaállítani a közgondolkodást meghatározó értelmiségi pályákra a keresztény elkötelezettségű, kiszorulóban lévő társadalmi réteget. – Mondhatnánk, hogy a numerus clausus kelet-európai válasz a későn meginduló kapitalista fejlődés szociális igazságtalanságaira, etnikai konfliktusaira, hiszen Szolzsenyicin szerint érthető a XIX. sz. végén Oroszországban alkalmazott numerus clausus, még ha nem is hajtották végre az előírásait betű szerint.[92]

---

[91] Krécsy Károly plébános jelentése (Lovasberényből, 1925.): „Segélyegylet, mint pénzintézet. A nagy pénzügyi katasztrófák folytán nem fejthet ki oly hasznos működést, mint békeidőben. Hatodik megválasztott elnöke a plébános. Csak azért vállaltam ezt a nagy felelősséggel járó bizalmi állást, hogy a szíriai [zsidó] befolyást ellensúlyozzam." – írja. In: Lelkipásztori jelentések 1924–1926. Források a Székesfehérvári Egyházmegye történetéből III. kötet. szerkesztette: *Mózessy Gergely*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2008. 229. p. és 282. p.

[92] Szolzsenyicin kifejti, hogy a jóval nehezebb anyagi körülmények között élő orosz munkások és muzsikok között nem volt olyan vonzereje a tanulásnak, mint a kereskedelemmel és iparral foglalkozó zsidóságnál, ahol az új nemzedék a szerzett ismeretek birtokában jobb társadalmi előmenetelre számíthatott: „A birodalom minden más népétől eltérően a zsidók szinte kizárólagosan a tanulásra törekedtek. Ez bizonyos helyeken azt jelentette, hogy a zsidó hányad az oktatási intézményekben meghaladta az 50 százalékot. Véleményem szerint éppen ezért kétségtelen, hogy a numerus clausus az oroszok és az etnikai kisebbségek védelmére került beiktatásra, nem pedig a zsidók elnyomására. Egyébként a XX. század 20-as éveiben, az USA-ban is kerestek hasonló megoldást a zsidó részvétel korlátozására az egyetemeken, sőt bevándorlási kvótákat is szabtak" –írja. In: A. I. Szolzsenyicin: Együtt I. kötet. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. 337. p.

Azonban Európán kívülről, a tengeren túlról is idézhetünk hasonlóan nyilatkozót: bármennyire is meglepő, Roosevelt is helyeselte 1942-ben a numerus clausus alkalmazását a történész Persico szerint, aki egy, a második világháborúban tett érvelését idézi[93]:
Érdemes megemlíteni, hogy a saját népességük felemelése érdekében 1920-tól nemzetiségi arányszámot (zárt számot) alkalmaztak a hazánkkal szomszédos országokban a rendszerváltásig, a többségi etnikum védelmére!

Mezgár téves következtetése részben az államról vallott etatista szemléletéből fakad. Etatista szemlélete pedig papi küldetéstudatával magyarázható. A '17-es és a '19-es bolsevik diktatúrák óvatosságra intik a kor keresztény gondolkodóit… Valójában pedig mindenfajta erőszakosságot, emberellenes államot elutasít. Írásaiban ezek ellen szól. A politikával való foglalkozást azért tartja a keresztény ember feladatának, mert felelős az őt körül vevő világért: „Vajon Szent István nem politizált-e és nem az ország vezetése volt egyik legszentebb érdeme? Vagy Boldog Margit tanácsát nem vették igénybe még saját szülei is királykodásban? " – teszi fel a kérdést.
„A szegények gondozása az Anyaszentegyháznak legszebb foglalkozása. Joga is, meg kötelessége." – fejtegeti *Az egyházi szegénygondozás módszere* című – hiánypótló ismeretterjesztő füzetében[94], amelyet a fehérvári Caritas szervezet nevében adat ki:
„Az egyháznak karitatív és szociális feladata nem akarja kibérelni magának sem az állampolitikát, sem mást. De a fundamentumot adja… Szilárdan építeni csak katolikus hit- és erkölcsrendszerre lehet."[95]– állapítja meg.
Az elszegényedés okait a gondoskodás hiányában, esetleg természeti hibákban (a sánta, a púpos stb. esetleg olyan könnyen elhelyezkedni, nem tud olyan hatékonysággal dolgozni, mint az egészséges), és a bűnben jelöli meg, éppen ezért lélekgondozást is igényel: *„… a szegényeknek egészen más, a többitől eltérő sajátosságuk van. Ez a lelkület tele van depresszióval, a fizikai nyomornak és az önelhagyottságnak terheltségével. – Ha tehát a lélek*

[93] Joseph E Persico: Roosevelt's Secret War. 2002.Random House, New York and Toronto. 219–220pp. „Az elnök a sikeres észak-afrikai partraszállást követően Casablancába ment, s Rabatban székelő francia tábornokkal való találkozón meglepő véleményt fogalmazott meg: 'A jogi és az orvosi pályákon praktizáló zsidók számát a lakossági számarányuknak megfelelő mértékig vissza kell szorítani.' – sürgette. – 'Ez a terv a későbbiekben kiküszöbölné azokat a sajátos és érthető panaszokat, amelyeket a németek hangoztatnak a Németországban élő zsidókkal szemben, nevezetesen, hogy addig, amíg a zsidóság a népességnek csak kis részét teszi ki, a jogászok, orvosok, tanárok és egyetemi oktatók több mint 50%-ka zsidó Németországban.' – mondta Roosevelt."

[94] *Dr. Mezgár Lajos*: Az egyházi szegénygondozás módszere. Caritas, Székesfehérvár, 1931. Vörösmarty nyomda.
[95] U. ott. 42. p. (A Vörösmarty nyomda a püspökség nyomdája, mely az Új fehérvár c. napilapot is nyomtatja.

az alap a szegénykérdés megoldásában, akkor ehhez a dologhoz az Egyháznak nagy hivatottsága és jogosultsága van." – A későbbiekben bemutatja az egyházi szegénygondozó irodák tevékenységét – összevetve a városi hivatalnokok munkájával. „Az egyházi szegénygondozásban csak néhány fizetett munkatársat alkalmaznak – írja. – Sokszor maguk is segélyezettek; sok az ingyenes munkatárs".

Éppen ezért a legapróbb részletekig ismerteti a környezettanulmány készítésének módszerét, s az azt végzők empatikus és szakszerű munkavégzésének feltételeit, eszközeit, kitérve még a kérdőíven szerepeltethető kérdésekre is. Komoly adminisztrációval végzik feladatukat. A nyilvántartó könyvbe jegyzik föl a bejelentéseket és az ügyek elintézését. A környezettanulmány eredményét a környezettanulmányozók az összeíró, bejelentőlapon vezetik; úgymint a segélyezésre szoruló adatait, panaszait, az ügyében hozott döntéseket, a számára kiutalt segélyeket, a betegápolás módját. Az ellátási könyvben rögzítik a nyújtott segélyeket, a gyűjtőkönyv tartalmazza az adományokat, a névmutató könyvben ábécében szerepelnek a gondozottak. A teljes ellenőrizhetőség, átláthatóság érdekében pénztárkönyvet és anyagraktárkönyvet is vezetnek. – Mezgár részletezően mutatja be a környezettanulmányt végzők munkáját, kitérve a pszichológiai momentumokra, a felteendő kérdések sorrendjére, a környezettanulmányt végző személyiségi jegyeire, s a környezettanulmányozó munkáját felülvizsgáló személy munkamódszerére.

Természetesen a szegénygondozó bizottságban a plébániai egyesületek képviselőiből álló karitatív tanács is részt vesz*: „Az egyesületek úgyis túl vannak terhelve. Minden akciót ők indítanak meg, ők benne a mozgatóerő ezután is."* – A nagy bizottság: az adományt gyűjtők, az ápolók, a gondozók, az egyesületek képviselői, ők évente kétszer üléseznek. A kis, vagy intéző bizottságban a fentiek legjava vesz részt, akik gyakori üléseken döntenek a gyűjtések módjáról, a segélyosztásról, az igényjogosultságról stb. – S az egyházmegye szociális munkája valóban példamutató; 1939-ben mintegy 48 egyházközség vesz részt a téli hónapokban a gyermekek tejakciójában; gondoskodik a szegényekről vagy rászorulókról pénzzel, cipővel és ruhával. 11 egyházközség napközi otthont üzemeltetett 700 gyermek ellátására.

„*Az egyházi élet kifejlődése eljutott végre odáig, hogy az egyházközség területén minden a plébánia kezébe összpontosul. Igaz, ahhoz, hogy valaki ilyen plébános legyen, hát vezéregyéniségnek kell lennie*. Nagy tudással, széles látókörrel kell bírnia. A plébános személye az egyházi munka forrása. Az a jó plébános, aki tele van ideával és egyúttal energiával." – írja, s ez egyben saját ars poetica-ja is; Budafokon minden erejével ezen

eszmék megvalósítására törekszik. Budafoki megbízatása egyben azt is jelzi, hogy Shvoy tanácsadóját, kísérletező-munkásvezérét magához közel akarja tudni. Mezgár még 1944-ben is szervezett Székesfehérvárott munkásfőiskolát esti tanfolyamokkal. Tekintet nélkül a törvényekre, itt alkalmazta a zsidó származású dr. Morvay Béla gimnáziumi tanárt is.[96]

Mezgár – a mozgalomszervező, a munkásapostol

Mezgár a KIOE, KALOT, EMSZÓ, HIVATÁSSZERVEZET, az ACTIO CATHOLICA egyik főszervezője volt a Székesfehérvári egyházmegyében.

„Mezgár Lajos egyházmegyénk egyik kiváló papja volt, aki főleg szociálpolitikai kezdeményezésekkel tűnt ki; de szókimondó nyíltsággal támadta az akkori társadalmi viszonyokat." – emlékezik vissza Neményi Lajos[97]. – A KIOE megszervezésével kapcsolatosan Kertész László visszaemlékezésére[98] hagyatkozunk, aki Budapesten lépett be a KIOE-be, s 22 évesen 1934-ben visszakerült Fehérvárra, a szülői házba. A korábban

---

[96] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon dr. Morvay Béláné, a szociáldemokrata párt adminisztratív titkára aláírással 1947. ápr.18. keletkezett levél, becsatolva a peranyaghoz: „Alulírott Dr. Morvay Béláné székesfehérvári lakós tanúsítom, hogy 1946. Évben elhalálozott néhai férjem Dr. Morvay Béla állami gimnáziumi tanár Dr. Mezgár Lajos esperes plébános által 1944. Évben Székesfehérvárott szervezett Munkásfőiskolának és esti tanfolyamoknak az utolsó időkig előadója volt, annak ellenére, hogy férjem az akkori zsidótörvények értelmében zsidónak számított."

[97] A fehérvári püspöki levéltár egy négyoldalas visszaemlékezést őriz tőle (kelt 1986. augusztus 15.) amelyben bemutatja az Új Fehérvár szerkesztésének körülményeit. A lapot 1938-ban kellett átvennie Mezgártól. A szerkesztőségben egyetlen munkatársa volt Skorka Lajos újságíró, szerkesztő. A nyomdában 4–5 férfi és 2–3 nő dolgozott. „A lap ellenzéki volt ezért kormánytámogatást nem kapott, mint a másik két fehérvári újság, a Fejérmegyei Napló és a Székesfehérvári Friss Újság. Az Újság példányszáma igen alacsony volt." – Sikerült egy kis pénzbefektetéssel a későbbiekben az újságot, az üzletet és a nyomdát kifizetődővé tennie. „Szerkesztőségem éveiben a lap továbbra is ellenzéki politikát folytatott, ami a szélsőjobboldal és a német nyomás idején egyre kiéleződött. Így történt, hogy egyik vezércikkem miatt („Tiszta vizet") az *Új Fehérvár*t 8 napra betiltotta a kormány. A német követ követelésére Keresztes-Fischer belügyminiszter írta alá a betiltó rendeletet. A hazai nyilas sajtó, sőt egyes birodalmi német lapok is támadták ekkor az Új Fehérvárt… Nyílván ennek a politikai magatartásnak lett következménye, hogy 1944. október 20-án a szerkesztőségben letartóztattak és a szomszédos Gestapo parancsnokságra kísértek. Itt már együtt találtam a város számos vezető személyiségét: Gróf Széchenyi György főispán, Kaltenecker Viktor felsőházi tag, az ügyvédi kamara elnöke, Csikós Andor a takarék vezérigazgatója, Kenessey Gyula sárbogárdi főszolgabíró, Halasy Lajos a város közigazgatási tanácsnoka, Reviczky Jenő őrnagy, a hadtest D-tisztje, Bilkey Ferenc felsővárosi esperes-plébános és én voltunk együtt." – Innen a kihallgatások után Velencére a Gschwindt-kastélyba vitték őket, ahol a nyilas őrség élén német parancsnok állt. Végül a komáromi csillag erődbe szállították valamennyit, ahol 70-en voltak egy cellában, s talán ezren foglyok – összesen – az erődben. Közöttük volt 12 katolikus és egy református pap. „A Csillagerődből indult minden héten egy marhavagonokból álló szerelvény, amely a foglyokat Dachauba vitte, az ottani koncentrációs táborba. Hetven fogolytársam közül négyen jöttek haza onnan élve" – írja. Ő Skorka Károlynak köszönhette a kiszabadulását. Leírja, hogy a nyilas számonkérőszék fegyveresei vitték el 1945. február 8-án Shvoy Lajos megyéspüspökkel együtt. AZ Új Fehérvár a város ostromáig jelent meg, a Vörösmarty nyomdát államosították.

[98] http://www.joc.hu/regi/kiadvany/kioe/kertesz.htm weboldalon olvasható.

megismert apostolkodást otthon is folytatta. A székesfehérvári szemináriumban megismerte Mezgár atyát és az ő támogatásával fogott munkához. Címeket kapott a tanonciskolai hitoktatóktól, felkereste a fiatalokat, és a helyi Legényegylet otthonában hamarosan megalakulhatott az első ottani KIOE csoport. A fiatalok szervezése mellett – Mezgár biztatására – Kertész László megalakította a helyi kereszténydemokrata szakszervezeti csoportot is, először a szobafestőket (több mint 30 belépővel), majd a cipészeket. Őket követték az utcaseprők. Fehérváron akkoriban huszonegy ember seperte az utcákat. Kertész László nagyon büszke volt arra, hogy valamennyiüket beszervezte a szakszervezetbe. Ez alatt nem szűnt meg kapcsolata a budapesti barátaival sem. A budapesti csoport műkedvelő színjátszói betanulták *Az Úr katonái* című színdarabot és ezt később nagy sikerrel Fehérváron is bemutatták. A siker nagy volt, az előadást meg kellett ismételni és azt még Shvoy Lajos püspök is megtekintette.

Mezgár atya a másfél éve otthon tevékenykedő Kertész Lászlót megbízta az egyházmegyei szervezőtitkári feladatokkal. Ő ezt azzal a feltétellel vállalta, hogy csak addig végzi, amíg Budapestről ki nem kérik, mert ekkor már folyamatban volt, hogy Haklik Lajos mellé őt is függetlenített KIOE titkárként alkalmazzák. (Mezgár nem szívesen vált meg a kiváló munkatársától, első haragjában még árulónak is nevezte.) A fehérvári egyházmegye a KIOE munka erősítésére a fiatal Tubel Gyula papot – Mezgár barátját – küldte Budapestre.[99]

Mezgárért lelkesedtek környezetében. A fehérvári KIOE- tagok boldogan mesélték egy kirándulásról: „Mezgár főtisztelendő úr saját kezűleg főzte és osztotta ki az ebédet." – A másfél napos kiránduláson teológusok – köztük Mezgár – adott elő: „Nem gondoltam volna, - mondta boldogan, hogy ilyen nagy figyelemmel hallgassák és tárgyalják a fiúk a hallottakat. Meg fogjuk ismételni, és gyakoribbá tesszük ezeket a kirándulásokat. Mert amint látom egy-egy ilyen kirándulás egészen új életet ad a csoportnak."[100]

[99]Tubelt 1939-ben Serédi visszarendeli fehérvárra. Hollai Ferenc 2007. 07. 11-én ismertette meg velem Kertész László visszaemlékezését a KIOE-beli tevékenységére vonatkozóan. Kertész László 1912-ben született Székesfehérváron, egy sokgyermekes, szegény szabómester családjában. Faszobrászként Budapesten helyezkedett el. Bátyjával együtt bekerült a kongregációba. Így aztán, amikor a munkahelyén arra erőltették, hogy lépjen be a szociáldemokrata pártba, megtagadta azt. A kongregációban találkozott össze Haklik Lajossal és hamarosan az ő munkatársává szegődött. Nagyon eredményes munkát végzett a gyermekcsoportban és elkísérte Lajost a börtönmisszióba is. Jó munkája jutalmául a kongregációban ünnepélyes fogadalomtételére 1931. március 25-én került sor.

[100] *Magyar Munkásifjú* c. újság, 1939. szept.-októberi szám. Jelentés a székesfehérvári Prohászka Ottokár KIOE-szervezet kirándulásáról.

1942. szept. 24-én levélben kéri Ikvai László KIOE-főtitkár Mezgárt, hogy a fehérvári – akkor éppen a Vöröskereszt által üzemeltetett – tanoncotthon[101]megvásárlásában közvetítsen.

A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete székesfehérvári egységének főszervezőjeként agrár, ipari és értelmiségi tagozatot szervez. A Hivatásszervezet[102] 1939. május 20-án kelt belügyminiszteri engedéllyel kezdhette meg munkáját. A cél a társadalmon belül a gazdasági és szociális helyzetből eredő feszültségek feloldása: A hivatásrendi társadalomban „nem maradhatnak meg az erkölcstelen jövedelemhalmozások, az erkölcstelen proletár-nyomorúsággal szemben."[103]– írta Mezgár a bevezető sorokban. A szervezet alapvető célkitűzésének megfogalmazásakor XI. Pius pápa szociális enciklikájára, a *Quadragesimo anno*-ra támaszkodik: „*A termelt javak csak méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, ellenben bőségesen jussanak a munkásoknak. ...nincs gazdasági rendszer erkölcsi viszonylat nélkül… Az erkölcs a gazdaságnak, a magánéletnek, a közéletnek igazi alakító ereje."* – tanítja máig abszolút érvényűen. A mottót Prohászkától veszi, miszerint a dolgozókat és a vállalkozókat egy tárgyalóasztalhoz ültető, szakmai érdekvédelmi szervezetekben (=hivatásrendekben) feloldható lesz az osztályellentét, s a szociáldemokrácia osztályharcos szemléletével szemben a keresztény tanítás talaján találkozni fognak a látszólag egymásnak feszülő érdekek. Éppen ezért az értelmiség legfontosabb feladatának a „közös hivatástudat felkeltését" tartja a Hivatásszervezeten belül. Három ügyosztályban végezhetik munkájukat: a szociális nevelésben (nemzettudat, népi kultúra, munkáskultúra ápolása); a szociális

[101] A levél Hollai Ferenc tulajdonában van. Kelte: 1942. szept. 24. Ugyanis a Nemzetközi Vöröskereszt is üzemeltetett tanoncotthonokat – lakhely biztosítása céljából. A KIOE viszont kulturális és nevelő feladatokat is felvállalt.

[102] Vida István, egykor főtitkára szerint „1943-ig 500 helyi csoportban 3 ezer tagot gyűjtöttek… reális számítások szerint a HSZ mintegy 30 ezer mezőgazdasági dolgozót tömörített soraiban. In: *Félbemaradt reformkor* 1935–1949. Róma 1990–Budapest 2005. Püski Kiadó. Szerk. *Kovács K. Zoltán*, 99. p.

[103] in: *Meghívó a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete értelmiségi tagozatába*. Kiadta a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete, Székesfehérvári Szervezet

szervezésben (munkaadók és munkavállalók együttműködése); a szociális gondozásban (karitatív munka, népességpolitika, és a munkások helyzetével kapcsolatosan a bérkérdések, munkaviszony, táplálkozás stb.):

„A kereszténység összetartó erő. Közösségalkotó vallás – erkölcsiség. Az értelmiség keresztény viselkedése egyúttal szinte automatikusan hozza létre a nemzet egységes gondolatvilágát, mint tudatosító elem." – Megállapításai nem állnak egyedül, a kor sajátos látásmódja, hogy a keresztény erkölcsiséggel nem fér össze a kizsákmányolás. Shvoy körlevelében hasonlóan fogalmaz: „A gazdasági életet függetlenítette az erkölcstől a liberalizmus és most munkaadónak és munkásnak egyformán meg kell változnia, hogy a gazdasági erkölcstelenséget legyőzze mindkettőnek józan, keresztény felfogása. Krisztusban újra találkozhat egymással a munkaadó és a munkavállaló, mert az erkölcsi alap megszünteti az ellentéteket és létrehozza a közös érdek felismerését."[104]– írta. A 30-as évek katolikus sajtójában e megoldási útról vitatkozott a reformpapság és számos keresztény gondolkodó. Az ateizmusuk és erőszakosságuk miatt elfogadhatatlan marxista szakszervezeti és pártmozgalmakkal szemben a hivatásrendi szervezkedéssel vélték megtalálni a munkásság és a parasztság szociális helyzetének rendezését. Az eszme képviselői, mint Mihelics Vid is – sokszor hangoztatták, hogy a rendi társadalom nem rendi államot jelent, s hogy a totális állam veszélyt jelent a társadalomra.[105]

Mezgár nem állt meg az elmélet szintjén, mert amit tudott, megvalósított: Kora reggeltől késő éjjelig dolgozva, tanfolyamokat, esti elemi, polgári, gimnáziumi oktatást szervezett a munkásoknak. Az 1939-ben megszervezett munkásakadémián 202 munkást képeztek tovább középiskolai tanárok önzetlenül felajánlott előadásain.[106] Vezette bérköveteléseiket, sztrájkjaikat és személyesen járt el a csendőrségen, rendőrségen, hogy megvédje a munkásvezetőket, vagy az üzemekben tett meg mindent azért, hogy ne bocsássák el őket a szervezkedésük miatt. Délutánonként és esténként az egyesületi helységekben a munkások között tartózkodott. A székesfehérvári Öreghegyen kisgyermekek nyaraltatására nyári tábort

[104] SzfvPl – No. 7438 – püspöki körlevél 1939. Székesfehérvár, Vízkereszt nyolcada alatt. 7. p.

[105] *Frenyó Zoltán*: Egy magyar katolikus gondolkodó. Mihelics Vid életműve. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Bp., 2002. 49. p. Mihelics Vid 1937-ben mintegy másfél hónapot töltött Portugáliában, hogy a hivatásrendi felépítést alkalmazó Salazar-rendszert tanulmányozva a magyar reformtevékenység számára hasznosítható vonásokat mutasson be. Az új Portugália c. könyvében (Franklin, Bp., 1938. 73. p.) kritikusan ismerteti Portugália korporatív szervezeteinek felépítését, alkotmányos berendezkedését, Salazar pénzügyi rekonstrukciós politikáját, a munkáspolitikát és a földkérdést.

létesített, melynek költségeit a leányokkal alapított *Karitász* kézimunka vállalkozásából fedezett. Napközi otthont szervezett az éhező gyerekek segítésére. Bejáró falusi diákok és ipari tanulók részére menzát létesített. Cselédelhelyező irodát szervezett, hogy gondoskodjon a faluról városba jövő lányokról. Egy, az egyesületi munkára általa bérelt lakásban 4 ágyat tartott fenn átmeneti szállásul olyan embereknek, akik időszakosan, önhibájukon kívül vagy családi okból fedél nélkül maradtak, s akik addig lakhattak ott, ameddig végleges megoldást nem találtak számukra.[107]

Mintegy 3000 emberről gondoskodott, s ha szükséget szenvedtek valamiben, *„vagontételben vásárolta és szállította a városban nem kapható cikkeket… ő volt a munkások atyja.”*[108]

Keresztes Sándor szerint Mezgár arról volt híres Fehérváron, hogy még sztrájkot is szervezett.[109] Támogatta az építőmunkások sztrájkját, maga szervezte a bakancskészítők sztrájkját. A bauxitbánya-munkások és a bőrgyáriak bértárgyalásaiban közvetített. A Weiss és Tull bőrgyár munkásai egészségtelen munkakörülményei miatt állandóan szót emelt a tiszti orvosnál, mivel a munkaadó a munkásokat a csersavas hordókba és tartályokba mezítelenül kényszeríttette be. Más életveszélyes munkáknál sem biztosítottak védőszereket, s a mosdó, WC hiányzott. A festőipari munkások bérmozgalmait párt- és vallási különbség nélkül szervezte, érdekükben eljárt munkaadóiknál, vezette bérmozgalmaikat. S hogy szervezkedés miatt őket ne bocsáthassák el, inkább saját maga tárgyalt a mesterekkel, vagy pedig arra késztette őket, hogy küldötteket küldjenek a megbeszélésekre*:*

„Neki köszönhetjük, hogy olyan munkabéreket tudtunk kiharcolni Székesfehérvárott, hogy abból meg is tudtunk élni, mert egyedül ő segítette a városunkban a munkásságot harcolni a kapitalistákkal, munkáselnyomókkal szemben.”[110] – állították későbbi tanúvallomásukban. Természetesen mindezért semmit sem fogadott el cserébe, csak azt kérte, hogy hazájukhoz hűen ragaszkodjanak, kötelességüket teljesítsék, és hogy ne higgyenek az „idegen eszmék, különösen a németeket utánzó nyilasok propagandájának”, és attól tartsák távol magukat. 1937-ben a cipészsegédek sztrájkját vezette a munkabérek emelése érdekében, s hogy a sztrájk ideje alatt a családok ne éhezzenek, műhelyt állított föl a segédek részére, hogy

---

[106] SzfvPl – No. 7438 – Shvoy 1939. Vízkereszt nyolcadára keltezett székesfehérvári körlevele. 6–7pp.
[107] Mezgár saját védekezése illetve a bőrgyári munkások levele tevékenysége igazolására a Népügyészséghez In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50 95, 190. pp.
[108] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon, 165. p: székesfehérvári munkások által aláírt Nyilatkozat.
[109] Keresztes saját visszaemlékezése, 2004. április 8-án.
[110] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon, 180. p. festőipari munkások tanúsítványa, kelt 1947. április 16. Becsatolva a peranyaghoz.

kenyérhez juttassa a sztrájkolókat.[111] A Felmayer István és Fiai RT (német érdekeltségű) textilgyárban az egészségtelen munkahelyek és alacsony bérek miatt 250 munkás képviseletében Kovács Géza munkásvezetővel sztrájkot szervezett sikerrel: Emelték a munkabéreket, fürdőt, WC-t létesítettek, javult a bánásmód is. „Párt- és valláskülönbség nélkül segítette a munkásságot, még zsidó tagjaink is voltak, így Pollák Jakab segédmunkás, holott akkor már a fasiszta nyomásra minden szervezetből kizárták a zsidókat, dr. Mezgár Lajos azonban nem engedte, hogy tagjaink között bármilyen megkülönböztetést vagy hátrányt szenvedjen vallása miatt bárki." – írták a munkások.[112] A koldusok részére megszervezte az alamizsnaváltságot; a gyűjtött alamizsnát osztották szét a rászorulók között. A hivatásszervezet agrárszekciója a mezőgazdasági munkások helyzetével foglalkozott; földhöz juttatás, házhelyszerzés és a telepítés előmozdítása volt céljaik között. E működés az egyházi nagybirtokokat se kímélte. Míg Varga páter cikke hatására a jezsuiták Nagykapornokon építettek új cselédlakásokat, Mezgár Lajos kezdeményezésére a veszprémi káptalan tette ugyanezt.[113] Talán Mezgár lehetett az a személy Fehérvárott, aki „társadalmasította" Shvoy talán ki sem mondott elképzelését! Nem lehet véletlen, hogy az Actio Catholica Szociális és karitatív szakosztályának országos tanácsosai között találjuk a nevét 1942-ben.[114] Az élő plébániai közösségekből, szervezetekből felépülő keresztény társadalom eszméje Prohászka szellemi öröksége volt. Nem csoda, ha a feléledő Prohászka tisztelet Mezgárt arra késztette, hogy kezdeményezze a Prohászkáért Társadalmi Egyesület megalakulását, hogy a hívők imái, a szentmisék, zarándoklatok, Prohászka tanításainak mind szélesebb körű terjesztése elősegítse boldoggá avatását. Tervéről szóban tájékoztatta előzetesen püspökét. A Vörösmarty Nyomdában készíttette Mezgár az 1942. január 25. vasárnapra szóló meghívót:

„imádságos lélekkel kérjük őshonos városunk; Székesfehérvár, kedves fővárosunk Budapest, hazánk minden drága városának községének népét, az egyházmegyék, az egyesületek tagjait, hogy jámbor szívvel forduljanak velünk együtt a mindenható Istenhez a legnagyobb magyar

[111] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon, 188. p. cipészsegédek tanúsítványa, kelt Székesfehérváron, 1947. április 22.

[112] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon, 188. p. Felmayer Rt. munkásai igazolása, készült 1947. április 23-án

[113] „A Hivatásszervezet 1943-ig 500 helyi csoportban 3 000 tagot gyűjtött össze és ebből 400-at juttatott házhelyhez... mintegy 30 ezer mezőgazdasági dolgozót tömörített soraiba, ami a háborús ember-fluktuációt tekintetbe véve nem jelentéktelen szám." Vida István: Az EMSZO mozgalom és előzményei. In: Félbe maradt reformkor. Róma 1990–Püski, Bp., 2005. 98–99p. A Hivatásszervezetet Szálasiék betiltották, 11 vezetőjét elhurcolták 1944-ben. 1945-ben azonnal feloszlatta a belügyminiszter a „fasiszta szervezetek" között. Valójában a mintegy 100 ezer főnyi tagságot maga mellett tudó szervezet éppoly veszélyes volt az egész társadalmat uralni kívánó Rákosi számára, mint a következő évben feloszlatott KALOT.

[114] Gianone András doktori disszertációja. U. ott.

apostol megdicsőítéséért." – Első feladatul a szent életű püspök tanításainak megismerését jelölte meg. Ezután következne „alkalmas időben eget ostromló imáink után a sürgető kérésünk benyújtása az illetékes egyházi hatóságokhoz, ha Isten is valóban így akarja, a döntő ítélet kimondásáért." – Az alakuló ülést követően kiadta a Prohászkáért Társadalmi Egyesület körlevelét, amelyben jelzi, hogy 703 egyesület csatlakozott. Ismerteti az egyesület tisztikarát (dr. Csitári Emil főispán elnökletével a város gazdasági és szellemi vezetése képviselteti benne magát), s a köszöntő levelek tartalmát. Február 13-án benyújtották az egyesületi aktákat engedélyezésre.

Bár egyenként szólítottak meg mindenkit, azonban mégis kiszivárgott a sajtóba a kezdeményezés híre. Serédi Jusztinián hercegprímás feltűnően hosszú, háromoldalnyi levélben kifejtette, hogy a többi egyházmegyére is kiterjedő mozgalmat csak a többi püspök jóváhagyásával lehet kezdeményezni, s Prohászka indexre került írásai megfelelő előzetes tájékozódást igényelnek a Szentszék Rítus Kongregációjánál. – Mezgár mintegy 6 oldalas levélben magyarázkodni kényszerült Shvoynál:

„Éppen ezért társadalmi szervezést kívántunk adni a követelők tömegének, hogy az egyházi hatóságok bizonyos mértékig kivül maradjanak a kezdeményezésen, és annál könnyebben és függetlenebbül bírálhassák meg akár már első lépésünket, de főleg azért, hogy a célra adakozók jelentkezése esetében az állami hatóság előtt ne tűnjünk fel törvényellenes pénzgyűjtő társaságnak. …egyre jobban gyarapodtak Ottokár püspök úr sírjánál – kezdettől eddig 144 ezernél többen -, a hálatáblák, a hálabeírások a látogatási könyvekbe és az egyes feltűnőbb jelenségekről a szóbeszédek."[115]

A hercegprímás bíráló levele azonban nem akadályozta meg a székesfehérváriakat abban, hogy a Mezgár vezette egyesület (védekezésében írja, hogy nem is volt szándékukban *mozgalmat* kezdeményezni, csak társadalmi egyesületben gondolkoztak) ne adja át püspökének a január 25-én elkészített, kilencoldalnyi Alapszabályzatot. Ezt Shvoy Lajos püspök aláírásával hitelesítette, és felterjesztette a Kultuszminiszterhez 1942. május 29-én.

Ezzel párhuzamosan Shvoy megkezdte a hercegprímás által is javasolt kapcsolatfelvételt a Szentszékkel, ahonnan nem kapott kedvező választ. Az őszi püspöki konferencia 1943. október 6-ai jegyzőkönyve rögzíti a Curia Romana állásfoglalását. A 13. pontban külön kitér a Prohászkáért Társadalmi Egyesület alapszabályzatára, és a következő mondattal tesz pontot

---

[115] Mezgár Székesfehérvár, 1942. február 5-én kelt levelét közli Barlay Ö. Szabolcs, aki Prohászka boldoggá avatási ügyét felkutatta és előadást tartott belőle 2007. április 3-án tartott Konferencián, Budapesten a Központi

az ügyre: „Ilyen körülmények közt az alapszabályok nem hagyhatók jóvá, sőt ajánlatos az egész mozgalom megszüntetése. A püspöki kar ezt tudomásul veszi."[116] – Azaz Shvoynak is tudomásul kellett vennie; s Mezgár rövidesen elhagyja Fehérvárt; új missziót kell betöltenie.

II. Budafoki egyházközségek története a II. világháborúig

II. 1. Budafok és környéke a fehérvári egyházreform folyamatában

Kommunista papot kap Budafok? – sugdosták az emberek, amikor hírül vették Mezgár kinevezését, hiszen tevékenységének híre a budafoki svábokhoz is eljutott.
Pedig a kereszténységszocialista mozgalom hazai megindulása Tétény és Promontor életében is a 30-as években Poós apátplébános működése alatt egyesületek megszerveződéséhez, a szervezeti élet fellendüléséhez vezetett.

Nagytétényben 1933-ban alakult meg a Credo Egyesület, 1937-ben az Oltáregylet. Budatétényben 1931-ben hozták létre a Szt. Imre Otthont az ifjúság összefogására. Templomépítő egyesületek alakultak a Baross Gábor telepen, (1933-ban szentelte föl a templomot Shvoy Lajos püspök.) Rózsavölgyben, és Budafok-Felsővárosban. 1936-ban az egyházközségi képviselő testületi ülésen veti fel a plébános Büttner Ferenc[117] az egyházközségi napközi otthon létesítését szegény családok gyerekei részére. 1939-ben épül föl a budafoki egyházközség 28 000 pengő költségével a Szent Imre Napközi Otthon, melyet a Szervita Nővérek vezettek.[118] Budatétényben 1927-ben a Legszentebb Üdvözítő leányai

---

Papnevelő Intézetben. Prohászka kálvária-járásának néhány stációja. In: *Indítlak*. Barlay Ö. Szabolcs atya saját honlapja. 2007. júl.05.

[116]U. ott. Az előadás további részében kitér arra, hogy 1946-ban Shvoy Mindszenty támogatásával újra kezdeményezi az ügyet a Vatikánnál.

[117] 1935–43 között Budafok apát-plébánosa

[118] SZERVITA NŐVÉREK: Elsődleges feladatuk a gyermekek és fiatalok oktatása és nevelése, a világ számos legkülönbözőbb fokú iskolájában, kollégiumokban (Olaszország, Chile és India), elhagyatott gyermekek teljes körű ellátása (Chile, Magyarország, Kolumbia), valamint idősek gondozása (Olaszország, Kolumbia). Ezen felül részt vesznek a hitoktatásban, otthoni betegápolásban, belekapcsolódunk a plébániák liturgikus életébe. A magyar Kongregációt Marchi M. Cirill szervita atya és Baitz M. Erzsébet alapította 1922-ben. 1924-ben kapták meg az egyházi jóváhagyást. Az 1950-es feloszlatáskor 110 volt a magyar szervita nővérek száma.
„Külön elismerést érdemel a budafoki egyházközség, amelynek napközi otthonát az ősszel szenteltem föl, s amelyet az egyházközség alapított és épített ki 28 000 P összeggel, s tart fenn évi 13 000 P költségvetéssel. – SZfvPl – No. 7438 – Shvoy 1939. évi Vízkereszt nyolcadán írott körlevele 6. p.

otthont létesítettek nyomorék gyermekek gondozására. 1936-ban telepedett le a premontrei rend Budafokon gimnáziumi oktatás céljából.

A XX. Század első felében Budafokon már működött az Oltáregyesület, a Mária-kongregáció, a Szociális Misszió Társulat, az egyházközség férfi csoportja, az EMSZO - Egyházközségi Munkásszakosztály, az Emericana, a Nagyobb fiúk és lányok Mária Kongregációja, a Katolikus Ifjúsági Egyesület, a Katolikus Legényegylet, a Jurisits Miklós cserkészcsapat, a Dolgozó Leányok Egyesülete, a polgári iskolai Kis Kongregáció, a Szívgárda hat csoportban, s a gimnáziumban Mária-kongregáció és cserkészcsapat. Időnként katolikus napokat is szerveztek. Mégis, a legnagyobb hatású szerveződés, amelyik programjaival szinte az egész Budafok ifjú és felnőtt lakosságának az életét átfogta, az a K.I.E volt: 1922. március 18-án a polgári iskolában (ma: Kossuth Lajos utcai általános iskola) alakult meg dr. Czermann Antal ny. pénzügyminiszteri tanácsos, országgyűlési képviselő kezdeményezésére a Keresztény Ifjak Egyesülete. A Tanácsköztársaság erkölcsromboló liberalizmusa után, s a Trianon utáni kiábrándultságban Czermann az ifjúság megmentését tartotta az egyik legégetőbb feladatnak. Célként fogalmazódott meg, hogy vonzó kereteket találjanak az ifjúság kulturált időtöltéséhez. Mintegy 50 fős pártoló tagság kapcsolódik be Poós Rezső[119] apátplébános lelki vezetésével a szakosztályok munkájába, az akkori Budafok elitje; orvosok, a legnagyobb borpince tulajdonosok, kereskedők, iparosok. Az ifjúság életének szinte minden szeletét átfogták a szakosztályok: Volt ének, zene, könyvtári, gazdasági, önsegélyező, szociális, kelenvölgyi, antaltelepi turista, szenior stb. (összesen húszféle) szakosztály.

A fővédnök Dr. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök, a templomon kívüli keresztény szerveződések szorgalmazója. 1927-ig, haláláig patronálta a K.I.E. t, támogatva az alapítókat, akik már a születéskor országos méretekben gondolkodtak. Később a szellemi örökös, Shvoy Lajos pártfogásával megalakultak a móri, a kápolnásnyéki, törökbálinti, vérteskozmai és érdi K.I.E. egyesületek, végül Budakeszi Kultúregyesülete. Megpezsdült az egyházmegyei ifjúság élete! 1932-ben már a Felvidéken alakultak sorra a K.I.E. csoportok! Nem csoda, ha *Czermann Antalt* püspöke felkéri, hogy az egyik egyházmegyei papi továbbképzésen és a központi tanács ülésén is ismertesse az ifjúság szervezésében szerzett tapasztalatait!

Ünnepségek, estélyek, színi előadások, túrák, szaktanfolyamok helye lett az 1926-ban vásárolt székház. A budafoki szegény gyerekek nyaraltatására 1930-ban Balatonudvari határában 5000

négyszögöl földet vettek, amely később 10 000 négyszögöllel bővült. Budafok értelmisége, vezető családjai vettek itt először üdülőtelket, majd megépült az üdültetésre alkalmas székház, fürdő, díszkert, játszótér, s jöhettek Antaltelepre a cserkészek, ministránsok, gyerekcsoportok.[120] A K.I.E. már a megyehatárokat is átlépte; hiszen dr. Rott Nándor veszprémi püspök adta területén a fürdőhasználati jogot. Czermannt pénzügyminisztériumi kollégái és főnökei többek között dr. Darányi Kálmán – mint államtitkár – segítették. (1934-ben még feltételes vasúti megállót is kap Antaltelep (ma: Fövenyes). A K.I.E. kebelében 1924-ben megalakult – és a város vezetés támogatását bíró – Szent József cserkészcsapat 1200 négyszögöl erdősített táborhelyet kapott. Természetesen a telep lelke, szellemi központja is meg kellett hogy épüljön; tehát templomépítésbe fogtak. A templomépítő családok nemcsak Budafok előkelőségét jelentették tehát, hanem kulturális patrónusait is, a különböző egyházközségi szervet, csoport elnökeit, társelnökeit – egészen 1948-ig, az államosításokig! A jeles személyiségek között találjuk a munkásai iránti szociális gondoskodásáról ismert nagykereskedőt, *Nagykovácsy Milenkót* a Kossuth Lajos utcai áruház – a későbbi Úttörő Áruház egykori tulajdonosát is.[121] Czermann az alföldi városok összefogásával egy ifjúsági üdülőtelep létesítésének gondolatát tervezte a Balatonakali

---

[119] POÓS REZSÔ (1877, Győr, – 1935, Budafok) Szentelték: 1900. 1907-ig Budafokon káplán, majd 1921-ig Pesthidegkút lelkipásztora. 1922-tôl ismét Budafokon, immár plébánosként. 1926-ban címzetes apáti méltóságot nyert. www. communio. hu/ppek/konyvek/shvoy01. txt

[120] 1931. augusztus 2-án adták át a telepet rendeltetésének. A felépült nyári székházban 40 személyt tudtak elszállásolni. Ehhez építettek két év múlva egy teraszt Nagykovácsy Milenkó és felesége – támogató tagok – adományából. Az épület felszerelésében a budafoki Szociális Misszió Társulat hölgytagjai segédkeztek.

[121] A Balaton-parti Fövenyes (rendszerváltás előtt: Kiliántelep), első neve volt Antaltelep. A helyi visszaemlékezők szerint a falu sokat köszönhet az oda telepeseket toborzó Czermann Antalnak, aki a K.I.E. részére szép telket vásárolt és villát emelt rá. Saját egyszerű üdülője a Hársfa utca 1. sz. alatt (a mai már bővített épület) volt. A páduai Szent Antalról elnevezett Szent Antal Kápolnában emléktábla hirdeti a templomépítésért sokat tevő Antal emlékét. Az adományozók közé beszervezte a családtagjait (Czermann, Kramberger, Dozzi); a budafoki egyházközség keresztény családjait, barátait:

„KERESZTÉNY IFJAK EGYESÜLETE. BUDAFOK
Templomunk építésére 100 Pengőn felül adományoztak:

Bertalan Albert és fel.	Floch Bertalan	Magyar Nemzeti Bank	Szentiványi Károly
Czermann Karola	Gazdák Biztosító Szövetkezete	Marksteiner Béláné	rátóti prépost
Czermann Antal és fel.	Halász János dr. és fel.	Stefkó Klára	Szőke Gusztáv és fel.
Kramberger Karolina	Héderváry Clarisse	Nagykovácsy Milenkó	Planka Erzsébet
Czermann Lajos és fel..	Herusch Arthur	Nikoletti Ferenc	Törley Dezső
Dozzi Mária Özv.Kiss Gyuláné dr	Proity Márton	dr.Trautmann Ferenc	
Cserna Gyula és fel.	Kollerits Károly	Schleiher Imre dr.	Vajk Gyula
Török Jolán	László Géza dr.	Szabó Farkas dr.	vitéz Várnay Ferenc
Dreher RT	Luttor Ferenc dr.	Szabó Kálmán és fel.	Werl Ferenc
Eberhardt Antal	apostoli protonotárius	Czermann Lujza	Záborszky Nándor
Emericana Trans-Danubia	M. Kat. Vallásalap	Szermantsik Jenő dr.	Zahorecz Zoltán Pál
		Skotniczky Pál dr.	Kramberger József dr. és fel.
			Fáber Laura”

határában elterülő lankás lejtőn. A budafoki statisztika ismeretében látta a „hajmeresztő szociális nyomort" és szerette volna kéthetes nyaraltatással felerősíteni a gyermekeket; a Fövenyesen megépítendő üdülőben. Az üdülő Nagykovácsy és felesége adományából épült. (Az egykori Agrober üdülő, 1992-től *Ezüst nyár üdülő* falán az építtető Nagykovácsy adományát megörökítő emléktáblát Báthory László, az új tulajdonos helyreállította.) Nem riadhatunk vissza a cselekvéstől akkor, „amikor a kommunizmus egyik termékeny talaját – Budafokot – kell gyomoktól mentesíteni és a krisztusi szeretet virágaival, betelepíteni."[122] – írta.

1932-ben a K.I.E. megépítette a budafoki Duna-parton a csónakházát (17 csónak számára).

A háborús időkben a K.I.E. létszáma is megcsappant a sorozások miatt. 1941-ben a tetőszerkezet átalakításával párhuzamosan a Kossuth Lajos utcai szárnyat Czermann átalakíttatta; s a cserkészek egy önálló otthonhoz jutottak. A tavaszi árvíz azonban teljesen tönkretette az egyesület Duna parti csónakházát; így azt is fel kellett újítani. Közben dacolva a háborús idők nehézségeivel, a megnövekvő költségekkel, a nyár elején Czermann megindította a környező falvak rászoruló gyermekeit is befogadó gyermeküdülő építését – Horthy Miklós támogatásával – az Antaltelepen. 1943-ra maradt másik terve; a tanonc- és ifjúsági otthon megépítése, amit az ifjúság szervezése, a nyilasoktól való távoltartása érdekében feltétlenül meg akart valósítani: "Remélem, hogy a nyaraltatási akció, a cserkészcsapat munkája segítségével mégis sok lelket tudunk majd a jövőben kiformálni. – Éppen azért azt tervezem, hogy a nyaraltatás előkészítésére, lebonyolítására és a nyaraltatási idő után foganatosítandó további gondoskodásra, egy külön szervet létesítünk, mely hivatott lesz ezt a szociális munkát rendszeresen elvégezni."[123]

II. 2. „Az a jó plébános, aki tele van ideával és egyúttal energiával" – üldözöttek, zsidók mentése, szegények, elesettek intézményes gondozása

Amikor *Büttner Ferencet* – budafoki apátplébánost Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök előterjesztésére XII. Pius pápa kanonokká nevezi ki, a városban eltöltött eredményekben gazdag 8 év mély nyomokat hagy a hívek lelkében. Most először történt meg

---

[122] *Dr. Czermann Antal*: A budafoki keresztény ifjak egyesületének jubileuma 1922–1937. 26. p.

Budafok történetében, hogy plébánost választhatott![124] A kegyuraságot ugyanis 1938. január 1-vel vette át a város a királyi családtól. Az 1943. október 12-én általa *aláírt Canonica Visitatio*-ban leírta Budafok, a kegyuraság, a szerzetesrendek alapítványok és iskolák történetét, s rögzítették az új kegyúr – Budafok város – és az egyház közötti új jogviszonyt. Ez új szerződést dr. Büttner Ferenc szerkesztette a régi helyett, melyet 1832-ben kötött a város a királyi családdal.
Shvoy Lajos megyéspüspök meghirdette az új állást, melyet a fehérvári egyházmegyében ismert személyiség, dr. Mezgár Lajos teológiai tanár nyert el; s a kegyuraság 1942. november 8-án budafoki plébánosnak választotta. 1943. november 21-én, a belvárosi plébánia búcsúnapján iktatta be *Doroszlai Béla* albertfalvai esperes a székesfehérvári kanonokká kinevezett pápai kamarást, székesfehérvári teológiai tanárt a budafoki plébániába.

1943. november 20-án költözött be Mezgár a plébániára:
„A konyhában nem volt tűzhely, a szobák tatarozás alatt álltak." – jegyezte fel a História Domusban. A város vezetősége, a hatóságok, egyesületek és hívek szeretetettel köszöntötték és fogadták a sok-sok tervvel és lelkes ambícióval érkező új lelkipásztort. 1943. december 12-én, advent második vasárnapján misézett először a Pannónia utcai iskolakápolnában. November 12-én du. 3-6 óra között a Szívgárdisták (kisiskolások egyházi egyesülete) műsoros előadást adtak a hadiárvák részére, szép bevétellel. December 17-én a *Szentlélek Hárfája* (felsővárosi énekkar) a Munkásdalkörrel együtt karácsonyi hangversenyen szerepelt az – azóta sajnálatosan lebontott – Attila moziban. 1944. karácsonyára jelent meg először dr. Mezgár Lajos plébános szerkesztésében a *Híveimnek* c. egyházközségi értesítő, amelyik mind a belvárosi, mind a felsővárosi egyház ügyeivel foglalkozott.[125]

Háborús idők jártak. 1944-től hat nagyobb bombatámadás érte Budafokot: Június 22-én az un. első szőnyegbombázás, majd a legnagyobb; július 27-én az Anna utcát, Benicky Ferenc utcát (a mai Leányka utcát), Magdolna utcát érintette. Ekkor a templom elé is hullott bomba, s a Plébánia utca sarkán lévő épületre is. A Törley-gyár kapott több bombát; a Francois pezsgőgyár a földdel lett egyenlő. „*Mindenütt kráter. A templom többször megrongálódott*" – írja a Ház Történetében. A Zepp-házban az óvóhelyen tartotta a miséket a légiriadó alatt. A Felsővárosban a Mező és Sörház utcát érték bombatámadások, és a temetőt. *Pelsőczy Ferenc*

[123] SzfvPl – No. 7438. – 34/1942. Iktatószámú levél, melyet Czermann Antal Shvoy püspökhöz intézett.
[124] *Magosvári József*: Plébánost választ Budafok In: *Buda Környéke*, 1943. okt.20.

lakásán látták el gyors segéllyel a sebesülteket; ott volt az „ambulancia".[126] A Felsővárosban pedig a Pannónia utcai iskolához közel lévő Blaska-pince egyik ágában berendezett kisegítő kápolnában misézett Nagy Ferenc. Ott állt az iskolai oltár, a hívek székeket hoztak, a harmónium egy kis dobogón állt a bejárat közelében. Egy másik pinceágban a Ganz Villamossági Gyár rendezkedett be, ide mentették fontosabb gépeiket. Szerb munkaszolgálatosok végezték a karbantartási munkálatokat. Advent harmadik vasárnapján, ők anyanyelvükön énekelték végig a szentmisét. Ebben a pinceágban tartózkodott Nagy Ferenc lelkész a légiriadók alatt, ide mentették az egyházközség fontosabb iratait is, mivel a szovjet hadsereg minden üres lakást elfoglalt, nem kímélve a berendezést, hát még az irattárt és az anyakönyveket. Az engesztelő kilencedeken részt vettek a Háros-szigeti munkaszolgálatosok is: Sok volt közöttük a katolikus, de jöttek velük a zsidók közül is számosan. Az újonnan létesített óvóhelyek közül csak *Nagy Ferenc* lelkész 150-et szentel meg.[127]

A Pannónia utcai iskolába *zsidó munkaszolgálatosokat* telepítettek 1944. augusztusában, s csak 7 osztályt hagytak meg a tanítás céljára. Úgy tűnik, Budafokon is a kikeresztelkedéssel – mint a plébános legkézenfekvőbb lehetőségével próbáltak segíteni, erre utalhat az óvatos bejegyzés: „Nagy Ferenc sok zsidó vallású családon segít. Keresztelések." A plébániát megkeresték a vegyes házasságban élők mentesítési kérelemmel. Fennmaradt Nagy Ferenc lelkész levele Mezgárhoz, amelyben *Szattler Andorné* munkaszolgálatos zsidó férjének kéri a plébánia igazolását arra vonatkozóan, hogy ő, mint feleség és két leányuk keresztények, mert ebben az esetben a nunciatúra mentesítését kérheti férje részére.[128] Továbbá a mellékletben látható a Magyar Szent Kereszt Egyesület[129]típuslevele, amelyet a plébánosokhoz, jelen

---

[125] In: Budafok-felsővárosi Egyházközség Historia Domus-ában

[126] Christ Ottóné, született Metzger Gizella (Budafok, Péter Pál u.) visszaemlékezése édesanyja, Reibl Erzsébet tevékenységére.

[127] In: Budafok-felsővárosi Egyházközség Historia Domusában.

[128] Bp-i Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon: „Főtisztelendő kamarás Úr!
Szattler Andorné, Ferenc u. 9. sz. lakos, kinek férje zsidószármazású s jelenleg munkaszolgálatot teljesít, részesülni óhajt a nunciatúra mentesítésében. Ő is és két leánya katolikus, Philóné húga, régi kongreganista, akin azért is segítenünk kellene, mert esetleg házasságukat is rendezhetjük. /Egyházilag nincsenek megesküdve! / Szerinte a nunciatúra ad ki mentesítő írást férje részére, ha a plébánia igazolja, hogy ő és leányai őskeresztények. Kérem részére ezt az igazoló írást kiállítani, hogy férje részére ezt az írást a nunciatúráról még a holnapi nap folyamán beszerezhesse. Budafok, 1944. nov. 12. Nagy Ferenc.

[129] A Szent Kereszt Egyesület (SzKE) a katolikus hitre áttért zsidók fő érdekvédelmi és képviseleti szervezete volt. Az egyesület alapításának ötletét Kornfeld Móric báró vetette fel, aki maga is áttért lévén, érintett volt a zsidótörvények lehetséges hatásaiban, mivel ezek a törvények faji alapon érvényesültek, és az áttért és meggyőződéses hívekre ugyan olyan veszélyekkel jártak, mint a vallásukban megmaradt vagy agnosztikus zsidókra nézve. A bizottság a II. világháború kitörése után először a menekültekkel kezdett el foglalkozni, majd a részt vállaltak a nagyobb zsidó szociális szervezetekkel együttműködve a zsidótörvények által sújtottak segítésében. A Szent Kereszt Egyesület elnöke báró Apor Vilmos püspök volt. A német bevonulás után a SzKE

esetben Mezgárhoz írtak mentesítés vagy a munkaszolgálatosok felszerelésének pótlására. Ekkoriban a Ganz-pincékben zsidó menekültek is voltak. Amikor a hatóságok érdeklődtek kilétük felől, Nagy Ferenc és Mezgár Lajos „*mindig garantálták az akkor szükséges őskereszténységi valótlanságot*"(keresztleveleket állítottak ki), amivel az üldözöttek a legnehezebb időket túlélték, s hírt kaptak a készülő nyilas ellenőrzésekről is, hogy elbújhassanak.[130] Endre László rendeletére Budafokon a városszéli téglagyárban akarták elhelyezni a deportálásra szánt zsidókat. Mezgár Lajos többször felkereste *Jegg Géza* polgármestert, hogy akadályozza meg ezt az embertelen intézkedést. Jegg Géza erről így ír:
„Nyilas körök részéről féktelen izgatás folyt s prépost úr volt a városban a legszilárdabb erkölcsi tényező, akire támaszkodhattam, akkor, amikor Endre László és a nyilasok terrorjával és fenyegetéseivel kellett szembe néznem. Több ízben hangoztatta előttem, hogy Budafok város régi tisztességét, a hírnevét ne engedjük a zsidó kérdésben bemocskolni. Amikor pedig úgy éreztem már, hogy Endre László terrorjának a gettó ügyben már nem tudok ellenállni, el akartam hagyni tisztemet, megint csak Prépost Úr volt az, aki Bárdosy Géza polgármester-helyettes tanácsnokkal együttesen kérve-kért arra, hogy a keresztény emberiesség érvényesülése érdekében maradjak helyemen, nehogy egy új polgármester kinevezése esetén a zsidósággal szemben még súlyosabb helyzet álljon elő. Prépost úr ismételt közbenjárására és határozott kívánságára rendelkeztem úgy, hogy a megkeresztelt sárgacsillagosok lakóhelyéül a város főterén (Szent István tér), a katolikus főtemplom mellett fekvő épületet jelöltem ki. Nyilas körökben ez az intézkedés is óriási felháborodást és nem csak velem szemben, de a Prépost úrral szemben is határtalan gyűlöletet váltott ki."[131]A polgármester Mezgárral egyeztetve – a rendelkezésekre fittyet hányva – engedélyezte, hogy a lelkészek a megkeresztelt sárgacsillagosokat látogathassák, s hogy ők a templomi szertartásokon részt vehessenek. Így a sárgacsillagosok még az egyik körmeneten is részt

---

teljes erővel részt vett az áttérteknek a zsidóellenes intézkedéseitől való megmentésében, valamint a tevékenységüket kiterjesztették az országban lévő sok menekült megsegítésére és vigasztalására is, vallási hovatartozás nélkül. A SzKE szorosan együttműködött a katolikus hierarchiával és a pápai nunciatúrával, ez utóbbival tartotta a kapcsolatot P. Jánosi és száz számra hozta a pápai menleveleket az üldözött zsidók számára. In: www. parbeszed. com Párbeszéd – Magyar jezsuita portál: A magyar jezsuiták budapesti embermentő tevékenysége 1944–1945-ben. 2009. jan.3.

[130] Bp-i Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon: „Schück István cukrászmester, VI. Szív u.42. levele. Kelt: Bp., 1948. július 14:
„Ismételten megköszönöm Önnek Főtisztelendő Atyám, hogy Ön, aki Nagy Feri főtisztelendővel együtt, rólam, fiamról, leányomról és még néhány zsidóról, akik ott bujtunk a Ganz pincékben, mindent tudva, a felőlünk érdeklődőknek mindig garantálták azt, az akkor szükséges „őskereszténységi" valótlanságot, amivel mi a legnehezebb körülményeket is és a nyilas vizsgálatokat is előre tudtunk és nagyobb bajok nélkül megúsztunk…"–írja.

[131] In: Bfl, Bp-i Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon. Jegg Géza ny. polgármester levele; kelt Balatonlelle, 1947. május 14.

vettek, ami a nyilasok újabb felháborodását váltotta ki, s panaszt tettek a prépost plébános ellen a polgármesternél.

A Budafokra deportálási céllal áthelyezett zsidókat, akik nagy részben kikeresztelkedtek, Mezgár állandóan felkereste, támogatta, s amikor végül is elhurcolták őket, azon a napon róluk hangos imával emlékezett meg, hogy ezzel is helytállásra késztesse a hivőket.[132]

Szent Ferenc leányai, a szegénygondozó nővérek a Szeretetházba minden üldözöttet befogadtak:

„A háború viszontagságai erősen hullámoztak a ház körül, de az áldozatos munkát vállalók türelme és jósága vele növekedett. Az otthon menedéket adott elmenekült családok hátramaradt öreg hozzátartozóinak, a háborús gyűrű szűkítésével megbolygatott családtagoknak, munkaszolgálatos – háborúktól betegség miatt elmaradt zsidóknak, sebesült német katonának, a legszentebb kommunizmusban magához ölelve minden szenvedő idesodort embert."[133]– Ők rejtegették a gimnázium zsidó hittanára, Trüger Ábrahám legkisebb leányát is.[134] Természetesen sok más budafoki tett így – belső késztetésből. Dr. Kopházy Erzsébet[135] egy budafoki pincében bújtatott üldözött zsidócsaládot; ő hozta ki az Abonyi utcai gimnáziumba gyűjtött Bálint Klárát; Szerb Antal feleségét is. (Jed Washem kitüntetést kapott.) A sváb Zimber Ágoston 16 üldözött zsidót rejtegetett kamaraerdei házában, köztük Bálint Klárát, Szerb Antal író zsidó feleségét és egy éves gyermeküket; Istvánt. Budafokiak gyűjtöttek aláírásokat dr. Káldor Adolf orvos – a csecsemőgondozó Intézet felállítója – megmentésére is. Azonban nem tudták, hogy felesége is érintve van, s így végül hiába szereztek mentességet Káldornak, mert a feleségét nem hagyta magára. Vele együtt vitték el őt is.[136] A város lakossága a gettóból ki akarta hozni őt és lefizették a sarkon álló őrüket, az orvos azonban

[132] Bp-i Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon Fehér Istvánné, Ladányi Adrienne levele, kelt 1948. július 15:

[133] „A felszabadulás 1944. dec.26 körül támadt viharban elveszett az eredeti háztörténete a Szeretetháznak, ez az egy-két gyarló szó ezért lett megörökítve a Kálváriai úti Nővérek történetében." – In: Budafoki Ferences Mária Gondozó Nővérek Háztörténete (1934–47) kézirat, Budafok-Felsővárosi plébánia.

[134] Trüger Ábrahám szüleit deportálták. 9 gyereke közül 3 fiú volt, közülük egy tért vissza a munkaszolgálatból, egy leánya meghalt, a legfiatalabb lányát az apácák rejtegették. In: Cselényi Noémi – Gábor Nikolett: Holokaust Budafok- Tétényben Budai Nagy Antal Gimnázium, Bp., 2005. 25. p.

[135] A budafoki polgáriban végzett. Édesapja gyári munkás volt. Mélyen vallásos katolikus édesanyjánál este hatkor mindig volt a környező szegények közül vacsoravendégük Később szülei a Komáromi úton, ő baloldali elkötelezettségű nagynénjével a Gellért utcában lakott. Szinte valamennyi ismert helyi baloldali vezető járt náluk, a háborús években. Barátnője, Egri Irén letartóztatása után, munkaszolgálatos udvarlóját, majd annak egész családját bújtatta. Többet közülük a családtagok keresztlevelével, iskolai igazolvánnyal kijuttatott Kassára, illetve délvidékre. 1945-től 55-ig volt a kommunista párt tagja. Visszaemlékezését 2007. február 28-án mondta el.

[136] Káldor Adolf történetét Perhács Lászlóné (sz. Borhy Józsa) mondta el 2004. Június 6-án, míg Szauer doktor esetét Christ Ottóné (sz. Metzger Gizella).

nem kísérelte meg a menekülést, s végül feleségével, Herzfelder Borbálával deportálták. Auschwitzben hunyt el 1944. Július 12-én.[137]

Keresztes Sándornak, amikor menekült hivatalnokként a családjával Budapestre érkezett, a Belügyminisztériumnál kellett jelentkeznie. Ott Váradi Kálmán belügyminisztériumi titkár választotta maga mellé munkatársnak, bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, embereket mentettek, így zsidókat is.[138] A Bajcsy Zsilinszky Endre nevével fémjelzett ellenállási mozgalomba[139]kapcsolódott be a KALOT, az EMSZO, a Hivatásszervezet 1944-ben Apor Vilmosnál Győrben Katolikus Szociális Népmozgalommá egyesültek, amelyhez csatlakoztak később a felvidéki Prohászka - körök is.[140] A szellemi központ Apor Vilmos győri püspök és Kovrig Béla körül alakult ki. Kovrig Béla, aki Teleki alatt a Nemzetpolitikai Szolgálat vezetője volt, a bécsi döntés után lekerült Kolozsvárra egyetemi tanárnak.[141] Szorosabb együttműködésre az ország válságos helyzete késztette Meggyesi Sándort,[142]Kerkai Jenőt és Freesz Józsefet Apor Vilmossal – a KIOE elnökével, a Nemzetpolitikai Szolgálat tagjával; „azzal a céllal, hogy a három mozgalom vezetői egymással állandó érintkezésben, a legfontosabb kérdésekben közös álláspontot valljanak, és közös taktikával vehessék fel a küzdelmet mindazokkal szemben, akik a nemzet sorskérdéseiben nem a keresztény erkölcstan alapján keresik a megoldást”.[143]

---

[137] Zimber Béla visszaemlékezését olvashatjuk a következő írásokban: Bálint Endre: Életrajzi törmelékek. Magvető kiadó, Bp., 1984. Idézi: Cselényi Noémi – Gábor Nikolett: Holokaust Budafok -Tétényben. Budai Nagy Antal Gimnázium, Bp., 2005. 17. p.

[138] Keresztes Sándor visszaemlékezése, 2004. április 8-án: „1944-ben néhány hétig Pesten mentettük a baloldali zsidókat, egy szép napon bejött hozzám Kolozsvár volt polgármestere, és azt mondta, tűnjek el! Most értesült, hogy le fognak tartoztatni a belügyben és Alner Dénessel – aki aztán magyarosított Dorogsági Dénesre, és később Kovács Bélának lett a titkára. 1945-ben – el kellett tűnnöm otthonról. Hamis papírokkal egy hivatásszervezeti tag a Rudas László utcában adott lakást, amíg le nem tartóztattak. Mi voltunk az utolsó lakói a Margit körúti fogháznak: 60-an voltunk: Bajcsy Zsilinszky Endre stb. Kilencünket egy barátunk – Cseh Jenő mentett meg. Dec. 17-én átkísértek a Markó utcába és akkor szabadultunk. Cseh Jenő, aki miniszteri osztálytanácsos volt az Igazságügyi Minisztériumban, megzsarolta Domonicsot, a vérbírót. Dec. 17-én jöttem haza, a lakásban bujkáltam, mert az általános hadkötelezettség miatt katonaszökevénynek minősültem volna. 25-én jöttek be az oroszok, itt vészeltem át. ”

[139] Tagjai: FKGP, NPP, SZDP, KMP Békepárt néven

[140] 1942. február 1-től a KIOE egyházi elnöke báró Apor Vilmos győri püspök lett. Magyar Munkásifjú, 1942. február 15. idézi Gergely Jenő: A katolikus egyház története 1919–45. 147. p.

[141] KOVRIG BÉLA. Lásd még a 29-es és a 78-as jegyzetet. Keresztes szerint ő volt Varga László jezsuita mellett az a társadalomtudós, aki a *Rerum novarum*, *Qadragesimo anno* enciklikák társadalompolitikai tanításait a társadalom számára megpróbálta gyakorlatba átültetni. A marxizmussal és a nácizmussal szemben itt Magyarországon alakult ki egy ilyen társadalmi mozgalom: népfőiskolák, KALOT munkásfőiskolák nagyvárosokban stb. Mezgár is ezt pontosan látta. E mozgalmakban mindegyikben részt vett.

[142] Meggyesi a Hivatásszervezet országos elnöke, Kerkai a KALOT országos elnöke, Freesz József az EMSZO központi igazgatója.

[143] idézi Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–45. 174–175p.

1944-ben belügyi rendeletek szólítanak föl a lakosság 10%-nak megfelelő mértékű élelmiszer tárolására és a népkonyhák felállítására. Jegg Géza polgármester felkéri a Budafokra 1934-ben költöző ***Szent Ferenc Leányai*** **Szegénygondozó Nővéreket** népkonyha vezetésére.[144] A népkonyhán 500 személyre főznek, ezek közé beszámítják a romokat eltakarító munkaszolgálatosokat, s a fel nem robbant bombákat felszedő fegyenceket is…

(Március 24-től az iskolákban a háborús viszonyok miatt szünetel a tanítás.)

A szegénygondozásban ilyen rövid idő alatt az un. *Egri Norma*[145] *alkalmazásával* nagyszerű eredményeket elérő nővéreket már 1940-ben (július 28-án) felkérte a polgármester a képviselő testület jóváhagyásával, hogy vegyék át a Budafok gondozásában tartott Verseci utcai

[144] Mária Lujza, Mária Amália és Mária Véna nővérek 1934. jan.5-én érkeznek Budafokra érseki kihelyezéssel, Poós Rezső apátplébános és Záborszky Nándor polgármester kérésére. Folláth Ádám házában kapnak először szállást. A polgármesteri hivatallal egyeztetve kezdik munkájukat. Mintegy 200 környezettanulmányt készítenek, s a segélyező bizottság a polgármester elnöklete alatt állítja össze a segélyezendők listáját. A nővérek kijárnak a házakhoz, mosnak, takarítanak a szegény öregekre, kifestik, az is előfordul, hogy kimázolják a lakást. Poós apátúrtól átveszik tehát a szegénygondozást. (Ekkor ugyanis az egyházközségnek volt szegényalapja is, s a Kossuth Lajos u. 26-ban a plébánia asszonyai adtak ebédet a rászorulóknak.) A szegénygondozó nővérek a helyi tanítónők segítségével kartotékot vezetnek a segélyezendők részére végzendő feladatokról. A város előkelő hölgyei Záborszky Nándorné (a polgármester felesége) elnökletével rendszeresen gyűjtenek a szegénygondozás – felekezeti különbség nélkül – céljára. A nővérek arra biztatják a híveket, hogy amit a koldusoknak adnának, nekik adják, mert ők vállalják a koldusok gondozását is. Mivel nincs külön kápolnájuk, még 1934-ben átveszik a Péter Pál kápolnát, amit később felújítanak. Az egyházközségi Szociális Missziós Társulat – melynek 20 éven át elnöknője Prokópius Nándorné, a nővérek által beszerzett anyagokból ruhákat varrnak a szegényeknek, amelyek mellé a nővérek még cipőket is vásárolnak. 1936. februárjában a nővérek átveszik a Pannónia utcai iskola és óvodával kapcsolatos városi Napközi Otthon vezetését. 1940. augusztus 1-én pedig a városi Szeretetház gondozását is. Hárman laktak a Szeretetházban; közülük kettő itt dolgozott, egyikük pedig a Pannónia utcai Napközi Otthont vezette. A Szeretetházban házi kápolnájuk volt, melyet dr. Büttner Ferenc apátplébános 1940. szeptemberében áldott meg. A szegény gyerekeket befogadó ingyenes napközi otthonukat Mária Ambrózia nővér vezette. 1938 szeptember 23-án a Pest megyei polgármesterek látogatják meg a napközi otthont, amely berendezésében s az ellátás tekintetében is Budafok megyei városnak nem kis érdeme van. 1939-ben Mária Boromea nővért Beregszászra invitálják, hogy ott a szegénygondozást megszervezze. In: *Budafoki Ferences Mária Gondozó Nővérek Háztörténete (1934-47)* kézirat, Budafok-Felsővárosi Plébánia

[145] OSLAY OSWALD ferences atya az alapítója az *Egri Normának*, annak a szegénygondozási rendszernek, amely Szmrecsányi Lajos egri érsek (1851–1943) támogatásával fejlődött ki és terjedt el a 30-as években, hazánkban. A belügyminiszter 1936-ban elrendelte, hogy az attól kezdve *Magyar Normának* nevezett szociális gondoskodási rendszer szerint történjen a városokban a szegények ellátása. Egerből indult, de Baján teljesedett ki ez a rendszer. Páter Oslay Oswald atya látván, hogy a Trianon után elnyomorodott ország állami költségvetésből nem vállalhatja fel a szegényügyet, a helyi közhatalom és társadalom, s az egyház összefogásával, a Ferences Nővérek társulatának megalkotásával egy egész hadsereget állított a szegénygondozásba. Felismerte, hogy a társadalom adakozni tud, de nem tud meggyőződni a helyes felhasználásról; a közhatóságok szervezni tudnak, de alkalmazottaik elgépiesülve dolgoznak; s ami e munkát eredményessé teheti, az a hit által vezetett türelmes és önfeláldozó cselekvés; a gondozó szeretet.

Az Egri Normát1935. február 1-től vezették be Budafokon, amikor az ország 14 városában már e minta szerint dolgoztak. Kecskeméten 1300 szegényt láttak el, ahol szegényügyi hivatalt állítottak föl Szathmáry Kálmán vezetésével. Kezdetben mintegy száz főről gondoskodnak: élelemmel, ruhával, fűtőanyaggal, bútorokkal, lakással. Oslay Oswald ferences atya, a szegénygondozó intézet igazgatója évente vizitálta a ferences nővéreket; felülvizsgálta a kartotékrendszert, a gyűjtési körzeteket, ellenőrizte a könyvelést, elbeszélgetett a gondozásban részt vevőkkel.

Szeretetház vezetését is. „A szeretetházi nővérek külön családot alkotnak, ahová a Mária Amália nővér elöljáró és két nővér helyeztetett."[146]

Maga a polgármester, dr. Mericzay Aladár szólította adakozásra a lakosságot:

„A Magyar Norma immár széles körökben ismert, jól bevált intézménye hősi erőfeszítéssel igyekszik megoldani a maga elé tűzött feladatot, az élet hajótöröttjeinek felszínen tartását, a legsúlyosabb nélkülözésektől való megóvását. A Magyar Norma célja és feladata, hogy megszüntesse a koldulást. Senkinek ne legyen oka, de joga sem a koldulásra! Aki a Magyar Normának ad, ezzel a koldusok zaklatásaitól menti meg magát. Az iskolaigazgatók és tanárok, tanítók a szülői értekezleten a szülőket, a társadalmi egyesületek vezetői a különböző összejöveteleken, gyűléseken a tagokat, a gyárak igazgatói, vezetői a maguk módján a vállalati alkalmazottaikat buzdítsák a minél bőkezűbb adakozásra."[147]

A háború alatt a Szeretetházban fogadta be az elmenekült családok hátra maradt öreg hozzátartozóit, a munkaszolgálatos táboruktól betegség miatt elmaradó zsidókat, a sebesült német katonákat. A nővérek vállalták a kibombázottak élelmezésére felállított, un. Domonkos-féle népkonyha vezetését.

---

[146] In: *Budafoki Ferences Mária Gondozó Nővérek Háztörténete* (1934–47) kézirat, Budafok-felsővárosi Plébánia. A Historia Domus szerint 1934. január 5-én Újpestről érkező három ferences nővért Poós Rezső apátplébános és Záborszky Nándor polgármester fogadta. Első lakásuk a Kossuth Lajos utca 14 alatt, Folláth Ádám (!) ős budafoki lakos házában volt. Először a polgármesterrel, helyettesével, az aljegyzővel és a számvevővel tárgyalnak. Később felkerestek 80 családot, különböző felekezettől. Mintegy 200 környezettanulmányt végeztek el, aminek alapján a polgármester elnökletével megállapították a segélyezendők listáját. A gondozottaknál mosnak, takarítanak, festenek, mázolnak. Még ebben az évben az apátplébánostól átvették a szegénygondozást. A kartotékrendszer kidolgozásában egy tanítónő segítette őket. Czermann Antal miniszteri tanácsost is felkeresték. Átvették a Péter Pál kápolnát. Az első vihar akkor tört ki a városi képviselő testületben, amikor a munkájuk pénzügyi támogatásáról volt szó: A szociáldemokrata Réder kelt ki ellenük éles hangon, amelyre Fischer Jakab válaszolt: „Azok, akikről szó van, olyan munkát is végeznek, amire munkásasszony nem vállalkozik." – mondta. Végül a felekezetek illetményt szavaztak meg a munka támogatására: „Hogy mit dolgoznak, és mit szenvednek a szegénygondozók, Réder is tudhatja. Budafokon az egyházak között olyan nagy a harmónia, mint sehol az országban… A 25 Pengővel meg vagyunk elégedve, s azt hálásan köszönjük"- mondta Pentz Károly. In: Budafoki Fereces Mária gondozó Nővérek Háztörténete (1934–47) kézirat, Budafok és a felsővárosi Historia Domus.

[147] In: *Budafok és vidéke*, 1940. nov. 2.-i számában.

A gyűjtésben segítségükre van a budafoki ***Szociális Misszió Társulat***[148] (1944. február 6-án tartotta évi közgyűlését a városházán.) Ebben az évben szerveződött meg az ***Apostolkodó Testvérek Társulata*** Szőke Gusztávné[149] és Funke Sándorné vezetésével a Felsővárosi Plébánia területén. Sokan éltek nyomorúságosan a felsővárosi barlanglakásokban. A Társulat tagjai családlátogatásokat végeztek, gondozták a betegeket, ruhát mostak és javítottak. Környezettanulmányt végeztek, majd annak eredményét számba véve pénzsegélyeket folyósítottak a Szent Antal perselyből. December 24-én a szegény gyerekeknek délután 5-kor karácsonyi ünnepséget szerveztek a pincekápolnában: Kávéval, kaláccsal, cukorkával, süteményt osztottak ki a szentmisét követően. A Premontrei Kanonokrend Budafoki Szent István Gimnáziumának diákjai 3000 pengőt gyűjtöttek össze, amelyet a ***Mária Kongregáció*** és a ***Szent Erzsébet Segítő Egyesület*** december 19-i karácsonyfa ünnepségén osztottak ki a rászorulóknak.[150]

A bombázások miatt senki sem hagyja el hosszú időre otthonát. Mezgár viszi közelebb a szentmiseáldozatot a hívekhez. Három nagy pincében, a plébániatemplomban, a Felsővárosban egy bunkerben és a ***Szent Imre Otthonban***[151] mond misét. A temetéseket a káplánokkal fáradhatatlanul végezték, sőt felváltva ügyeletet tartottak a temetőben. Minden lelkész állandóan magánál tartotta a betegek olaját, hogy azonnal a szerencsétlenségek helyére siethessenek. A plébánián csak egyetlen szobát tudtak használni, ahol állandóan a menekült papokkal együtt legalább hét pap lakott. A háztartás az egyik Péter-Pál utcai pincében kapott

---

[148] „A Szociális Missziótársulat a századelő katolikus nőmozgalmaiból, a Nővédő Egyesületből és a Patronázs Egyesületből nőtt ki. Az alapító Farkas Edit nem utolsó sorban Prohászka Ottokár korszerű szociális útmutatása nyomán felismerte, hogy a polgári társadalomban megváltozott a nők helye és szerepe, s a problémák megoldására már nem elégségesek a hagyományos jótékonykodási eszközök. Ehhez már a nőkérdéssel foglalkozó, képzett és hivatásos testvérek közössége szükséges: ez lett a Szociális Missziótársulat. Az 1908-ban alakult társulat első anyaháza Szikszón létesült, amelyet Kassa akkori szociális érzékű püspöke, Fischer-Colbrie Ágoston bocsátott rendelkezésükre. (A rend anyaháza 1913-ban Budapestre költözött.)
A Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök által egyházilag jóváhagyott kongregáció lelkiségének középpontjában a Szentlélek tisztelet állt. Konstitúciója Szent Benedek regulája alapján készült. A kongregáció bel- és kültagokat foglalt magában; a beltagok –a missziós nővérek – hármas szerzetesi fogalmat tettek és szerzetesi közösségben éltek, amelynek célja a felebaráti szeretet munkálása egész életükön át. A kültagok a világban élő olyan fogadalmat tevő nők, akik részt vettek a Társulat munkájában. A rendtagok szociális képzésüket a budapesti anyaházban kapták. A nővérek kék ruhát és fátylat hordtak, innen nevezték őket kék nővéreknek. A társulat célja a szociális nyomor enyhítése, a szociális gondozás szakszerű végzése volt. In: Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. Az elektronikus kiadás Doc Book XML formátuma a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központban (Neumann-ház) készült. Copyright ©1997 Pannonica kiadó

[149] Férje, Szőke Gusztáv a Budafoki Keresztény ifjak Egyesületének igazgató tanács tagjai között tevékenykedik 1937–40 között. In: Dr. Czermann Antal: A Budafoki Keresztény Ifjak Egyesületének Jubileuma, 57. p.

[150] BFL VIII. 56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium anyagai, jegyzőkönyv az 1944. II. 23-án tartott I. félévi osztályozó értekezletről. 9. p.

[151] A Síp utca és az Árpád utca találkozásánál lévő telken áll az épület ma is.

helyet, ahol 150 nő nyert menedéket egy orosz őrnagy jóságára támaszkodva.[152] Mezgár állandóan látogatja a betegeket*: „A betegeknek már nincs mit enniük."* – írta január 2.-i feljegyzésében. A rászorulókat befogadja a plébániaközség, elhelyezi, vagy legalább egy étkezésre fogadja. A szegényházba is küldet bort a szegényeknek S marad ideje, hogy lejegyezze az 1944-es év véres napjainak krónikáját:

„A megszálló németek közül bejött egy a plébániára; pap volt. Vasárnaponként misézett. Hétköznap nem volt erre ideje. Néha nálunk vacsorázott, de mindig sietett… Elbeszélgettünk, hogy milyen reménytelen az emberek sorsa.

Október végén már a távolban ropogó fegyverek torkolattüze is felfénylett a látóhatáron. Az Alföldről gyanús morajlások hallatszottak. Jött a hír: Az oroszok átkeltek Dunaharasztinál a Csepel-szigetre. Az utcán félelem uralkodott. Az emberek nyílt utcán nem beszélgettek. Nem a németek, hanem a nyilasok vigyáztak az emberekre. Október 15-én a rádió bemondta Horthy Miklós kormányzó szózatát a nemzethez… és elrendelte a fegyverletételt. Megdermedt csend lett, de egyszerre ujjongás is: Vége a háborúnak. Az emberek kimentek az utcára tárgyalni a történteket. A német katonák készültségben álltak, mindenre készen, és Szálasi Ferenc bemondta minősíthetetlen szózatát.[153]" – November 19-én a katonák téli felruházására gyűjtöttek a leventék. 1944-ben Krisztus Király vasárnapján a hercegprímás rendeletére gyűjtést rendeztek a közeledő front elől menekülők részére. A belvárosi plébánián lelt menedéket az ecseri pap, Miklós Béla. A templom-pénztárat úgy sikerült megmenteni, hogy több helyen kisebb mennyiséget dugtak el. 1944 karácsonyán a nyugdíjas papoknak juttattak belőle segélyt, részben ruhaanyagot vásároltak, és azt osztották szét a szegényeknek.[154]

Decemberben aztán újabb menekültáradat érkezett, párhuzamosan a német-nyilas hatalom kiszorulásával, s a megszálló szovjet csapatok előretörésével. – A közhivatalokból, rendfenntartó szervektől a tisztviselők szétszéledtek: December közepétől már jegyre sem lehetett vásárolni élelmet: *„Egyszerre észrevettem az ország-bomlás jeleit. Templomunk… /törlés / s minden más pénzt áruba fektettem és az árut szétosztottam a szegények között. A szegényházba is küldtem bort."* – olvasható a Háztörténetben.[155] –*„Buda elfoglalt részéből karavánok jönnek. Hidegben, sárban, egymást vonszolva. Viselős mamákat támogatnak. Élelmet, kétszersültet csomagoltattam nekik. Mindenütt az ablakok kitörve, az ajtók kifeszítve.*

[152] Mezgár: Lelkipásztori helyzetjelentés Budafokról. Szfv Pl – No 4553 /1945.
[153] Mezgár jegyzetei a Historia Domusban, Budafok-Belváros.
[154] Mezgár: Lelkipásztori helyzetjelentés Budafokról. U. ott.
[155] Mezgár jegyzetei a Historia Domusban, Budafok-Belváros.

Csak egy kis motyót tudtunk magukkal menteni. Egyre nagyobb a felfordulás! Budáról tömegesen jönnek a kiürítettek. Állandóan könyörögnek szállásért. Jó embereknél helyeztük el őket. Takács doktor villájába szálltak, egy része elhúzódott Budatéténybe." – jegyezte fel Mezgár.[156] Az ostrom alatt Takács doktor vezette a postás tüdőszanatóriumot, erre utalhat feljegyzésében a plébános. Többek között a ciszterci tanári karnak adott ott menedéket, s bejáró betegeket kezelt ingyen.[157] – „Megjelent Xurczy Teofil fehérvári tanár is; 2-3 vödör víz kellett ahhoz, hogy a kezéről és az arcáról lemossa a szennyet. Az egyik éjjel kirabolták a plébániát a katonák."[158]

Az orosz megszállást megelőzték a borzalmakról szóló hírek: Az állami pincegazdaságban parancsra gyorsan ürítik ki a pincét, adják el a hordókat. A borgazdák meg akarták menteni – legalább pénzben – a vagyonukat.

A Budatétényért és Budafokért vívott harc 1944. december 25-én az esti órákig tartott. December 24-25-én jöttek be az oroszok…

A Felsővárosban az éjféli misét este 6 órakor tartották meg. Zúgtak a repülőgépek, csattogtak a légelhárító ágyúk, puffogtak az aknavetők. Éppen úrfelmutatás volt, amikor *Prokópius*[159] karvezetőhöz odalépett a perselyező (Jakab János iskolaszolga): „Karnagy úr, itt vannak az oroszok." – Ő félve hátra tekintett, és a bejárat gyertyáktól homályosan megvilágított félkörében ott állt két szovjet géppisztolyos katona…– Másnap estére elözönlötték a várost…

A nővérek közül a szegénygondozók egy része Pestre vonult, más része még a Szegényházban kínlódott.

A ***Szent Imre Otthonban***[160] berendezett egyházi óvodában 3 szervita nővér gondozott 50 kisdedet. *„A szervita nővérek nagyon sokat szenvedtek a Szent Imre Otthonban, egy közülük személyében is áldozatul esett,*[161] *aki azóta más rendházba diszponáltatott… Nőtestvéreink*

---

[156] U. ott.

[157] Takács Ferenc emlékezése, 2006. nov.14-én. e-mail-ben megküldve. Dr. Takács Pál református vallású volt. A kerület történetében olvasható, hogy a harmincas években ingyen gyógyította a református gyülekezet tagjait. Tétény-Promontor. Budapest XXII. kerületének története. II. kiadás, Bp., 1988. 318, 365p. Takács doktor háza a plébániával átellenben volt, s nagyon jó viszonyban volt Mezgárral.

[158] A Historia Domusból Mezgár jegyzeteit idézem.

[159] Prokopius Nándor a budafoki K.I.E. egyik számvizsgálójaként segítette a szervezet munkáját 1937–40 között.

[160] A Síp utca 19 alatt épült földszintes, 1 nagyteremből (oltárfülkével) és több kisebb helységből álló épület a felsővárosi templomhoz tartozott. 1937. dec.8-án adták át. Ettől kezdve vasár- és ünnepnapon szentmise volt. A templomgondozók elnöke Szick József fakereskedő volt. 1939 nyarára épült föl az emelet, ahová a Szervita Nővérek 1939. szeptember 1-én költöztek be, s megindult az óvoda.

[161] Mindszenty elszörnyülködve említi egyházmegyéjében a megerőszakoltak számát: „az Irgalmasok Kórházában az oroszok bevonulása óta 1000-nél több nőt kezeltek, közülük 800-at ázsiai szifilisszel. Sok asszony öngyilkos lett, megőrült. Tízéves fejletlen lányok és 75 éves idős asszonyok is voltak áldozataik között. Mikor májusban az első, háború utáni püspökkari konferencián találkoztunk, mind a 12 magyar egyházmegye főpásztora hasonló szörnyűségekről számolt be. Ahogy kialakult a szomorú kép, emlékezetem szerint abban

talán országos átlagban a legtöbb gyalázatot szenvedték. Férfiaink és fiaink már korábban nyugat felé kényszeríttettek, a maradék pedig jan. 1-én és 3-án kelet felé szállíttattak. Minden ház tele van így fájdalommal és aggodalommal. Az irgalmas nővérek is mérhetetlen félelmeken estek át."[162]– írta a plébános jelentésében.

A Szent Imre Otthonban éppen mise volt. Amikor beléptek az orosz katonák, megtelt velük a kápolna bejárata… Akkor még csendben kifordultak és elmentek. Másnap a sötétedés beálltával egymást követték az óvóhelyekre, házakba betérő 4–5 fős csapatok; munkást kerestek, s körülnéztek mindenütt. 27-én megkezdődtek az igazoltatások. A bunkerben megmotozták az embereket, majd a férfiakat – köztük a plébánost – külön gyűjtötték, és kihallgatásra vitték: „*Nehéz félóra múlva engem elengedtek és az öregeket. A fiatalokat elvitték. Néhányan pár nap múlva visszajöttek.*" – jegyzi be a Háztörténetbe Mezgár.

A Dembinszky, Anna, Árpád utcákban, az Apponyi úton lévő házakból este a férfiakat mind összegyűjtötték:

„*Elvitték, és ezeket többé nem láthattuk. Köztük volt Gergely Béla egyházközségi gondnokom. Családja köréből, a lakásából vitték el."* – írta. Mindszenty a májusi püspökkari konferenciára érkezvén döbbenten lát Budafoknál egy hatalmas tömeget, amelyet szovjet katonák élesre töltött fegyverrel a kezükben „csordamódra hajtottak" kelet felé.[163]

Január 3-án megkezdték összeszedni a férfiakat az utcákból, az otthonokból… Ercsi és Baja felé vitték őket.[164] –Január közepe táján a németajkú svábokat összeszedték, és a Péter Pál utca végén lévő egykori téglagyárban lévő internáló táborba gyűjtötték.[165] – Este pedig munkára szólították a férfiakat, a frontok közé (?!) – árkot ásni…[166] Az Árpád utcában volt az egyik főhadiszállás. Házról házra járva, ide az Árpád utca 44-be terelték az összes férfit, majd Temesvárra vitték őket.[167] Mintegy 63 férfit és 28 nőt

---

legalább 50 meggyilkolt pap és több százezer elhajtott hadifogoly és polgári fogoly szerepelt. In: Mindszenty: Emlékirataim Szt. István Társulat, Bp., 1989. 58. p; 60p.

[162] Mezgár: Lelkipásztori helyzetjelentés Budafokról. U.ott. Shvoy Lajos püspök Mindszentyvel a nyilasok fogságában volt az 1944-es tiltakozó memorandumuk miatt. Grősz József egyházmegyéjében tartózkodott, s mindent elkövetett a lakosság védelmére. Megörökítette a kalocsaiak védekezését az orosz garázdálkodással szemben: „… egyes házcsoportok védőőrséget szerveztek. Ha aztán valahol megjelennek az oroszok, adott jelre összeszaladnak a férfiak fejszékkel és egyéb szerszámokkal felszerelve és elzavarják őket. In: Grősz József kalocsai érsek naplója 1944–46. Szt. István Társulat Bp., 41. p.

[163] *Mindszenty*: Emlékirataim. 60. p.

[164] In: Budafok-felsővárosi templom Historia Domus (kézirat)

[165] In: Falkner Richard: Budafok, ahogy én átéltem, megőriztem az emlékezetemben, és most visszaemlékezem. 1998. Kézirat. 35. p.

[166] Románszki József, budafoki lakos, egyházközségi tag visszaemlékezése

[167] Románszki József visszaemlékezése szerint. Ő maga úgy menekült meg, hogy az udvaron elbujt, később pedig maga jelentkezett az orosz parancsnokságon munkára, s lövészárkot ásott.

vittek el málenkij robotra a Szovjetunióba.[168] A pincékből felhallatszott a dübörgés: A fékevesztett orosz katonák baltával verték szét a boroshordókat. Térdig jártak a borban! Mindig részegek voltak… – Hat hétig folyt a harc. S mindez ugyanígy történt Budaörsön, Törökbálinton s más bortermelő vidéken is. Egyesek ennek tulajdonították, hogy február közepéig elhúzódott a főváros ostroma.[169] A Zepp-házban, az óvóhelyen ezen idő alatt is rendíthetetlenül misézett Mezgár; itt mintegy 70 emberbe próbált lelket önteni:

„dec. 28. Hatalmas nagy fedett autók jöttek a bunker udvarára. Egy őrnagy is megérkezett, akinek sütöttek, főztek. Irtóztató hírek keringtek asszonyok és lányok sorsáról. A rémület lett úrrá. Este a nőket keresték és vitték, úgymond krumplit hámozni. Mindig este."

1945. jan.1. A bunkerben tartózkodó nők életét a beszállásolt őrnagy mentette meg. A plébánián minden szoba tele törmelékkel, szeméttel. Elvitték a misebort, a pezsgőket… Az ajtókat feltörték. A templomban nem bántottak semmit sem. Még a bombatámadások miatt több helyre osztottuk szét a templomi felszerelést. Mindenütt mindenünk elveszett." – írja a Háztörténetben. Bíztatást adott, hitet erősített a főpásztor jelenléte: 1945 májusától őszig vasárnaponként látogatta Shvoy püspök a háborúban legtöbbet szenvedett egyházközségeket. Bekérte a jelentéseket a templomot, iskolát és plébániát ért háborús károkról, hogy fölküldhesse a VKM-nek.

Mezgár beszámolójából idézek: „Plébániaházunk többszörösen megrongálódott, de már lakjuk minden helyiségét. ***Szent Imre Otthon***unk sok kárt szenvedett. Az ***egyházközségi otthon*** istálló volt egy darabig. Bútorzata javarészt elpusztult, könyvtára és irattára szenvedett. A házak javítása fokozatosan megindult legalább olyan mértékben, hogy ismét használhatókká legyenek. Anyakönyveink egy ősi példány kivételével megvannak. Kelyheink, ereklyéink stb. megvannak. A plébánia irattára egy ládában csomagolva megmaradt. A premontrei gimnázium épülete megmaradt, de erősen megrongálódott. Csak Kolumbán Virgil[170] igazgató volt itt velünk végig sok szenvedés közt. Hogy megnyílhasson a

[168] http://lexikon.katolikus.hu/linkek/linkBBBB/47BUCSUS.HTML

[169] Szabó Mariska néni, (Budafok, Felsőváros, 2004. Március 10.) visszaemlékezése: „Azt is mondták akkoriban, hogy az állandó részegség miatt húzódott el annyira Budapest ostroma, hiszen minden budai községben szőlőművelés, bortermelés folyt, s mindenütt hasonló történeteket meséltek a boroshordóba fulladó katonákról. Hajóson is feltörték a pincéket, hogy a kezük ügyébe kerülő edényekkel felfogjanak valamit a kiömlő borból. Nem törődtek azzal, hogy elárasztották az ott tárolt burgonyát, zöldséget, eszközöket. „Volt eset rá, hogy térdig jártak a borban, aztán valamelyiknek kedve szottyant ebből inni, hát csizmásan belegázolt, merített a fazekával és ivott, amennyi belefért." In: Grősz József kalocsai érsek naplója 1944–46. Szt. István Társulat Bp., 134. p.

[170] KOLUMBÁN VIRGIL (Csíkszentsimon, 1887– Bp., 1963.) édesapja Erzsébetváros iskolaigazgatója volt. 1906-ban lépett be Jászón a Premontrei Rendbe. 1910-ben szentelték pappá. Latin-magyar szakos tanárként Rozsnyón, Kassán, majd 1920 után Győrött, Kőszegen, Gödöllőn tanított. Az 1941–42-es évkönyv tanúsága

gimnázium, egyik káplántestvért és egy hitoktató testvért adtunk segítségül a latin, francia és a hittan tanítására."[171]– jegyezte fel Mezgár. A háború alatt munkaszolgálatosokat és katonákat szállásoltak be a premontrei gimnáziumba, s így a háborús károkat még betörések, lopások is tetézték. 1944 végén kezdték meg a felújításokat. Tanáraik (13) közmegbecsülésnek örvendtek a városban; ifjúsági köröket vezettek, részt vettek a leventeképzésben. Kolumbán Virgil igazgató maga is több egyesületet irányított.[172]

Részletek a Háztörténetből:

„Február 13-án Buda elesik.

Végeláthatatlan sorokban jönnek a hadifoglyok a Benitzky utcán, Petőfi utcán át. Megviselt férfi arcok. Teljesen lerongyolódva, kétségbeesetten. Sok közülük a sebesült. Ki-ki saját családtagját keresi közöttük. Mindennap temetünk délelőtt és délután. Egyre fogy az élelmünk. Lóhúst eszünk, ha van.

Február 14. Nagyböjt.

Még nagyböjtben egy öregember ült templomban és nagyon nézett engem. Azután bejött a sekrestyébe és megkérdezett: Nem ismer meg? – Csitári Emil[173] volt székesfehérvári polgármester majd főispán. Torzonborz szakáll vette körül a fiatal arcot. A nyilasok elől a budai oldalon és a Szent Imre konviktusban élte át az ostromot családjával együtt. Meghívtam ebédre: bableves volt. A vendég tiszteletére nővérem a kenyéradagból lángost sütött. Karácsony óta most laktam jól először. – mondta."[174]– Olvasható Mezgár jegyzeteiben. Márciusban már mintegy 50 ezer menekültet számláltak Budafokon.

Kápolnásnyékről is jöttek menekültek a plébánosukkal, Berta Pállal együtt. A hideg télben sok szülő és várandós anya ellátásáról gondoskodott a plébánia.

---

szerint Kolumbán Virgil a Magyar Élet Pártja budafoki szervezetének elnöke, az országos Egészségvédelmi Szövetség budafoki fiókja elnöke, a K.I.E. díszelnöke, a Keresztény Polgári Kör társelnöke, az Americana Promontoria káptalani priorja, a budafoki MOVE társelnöke, a budafoki katolikus Legényegylet választmányi tagja, a Dalárda pártoló tagja, a Zeneegyesület választmányi tagja, a Vöröskereszt választmányi tagja, az Iskolán kívüli Népművelési Bizottság tagja volt. Tíz év után nyugdíjazták 1947-ben. In: Jászóvári Kanonokrend budafoki Szent István Gimnáziumának és általános iskolájának évkönyve szerk. Kolumbán Virgil és Zimándi Pius, Budafok, 1947. A Gödöllői Premontrei Öregdiákok Emlékkönyve, Bp., 1998. 118–119pp.

[171] 1945-ben Shvoy püspök kérésére az egyházközségek helyzetjelentést készítettek. Ebből idéztem Mezgár szavait. SzfvPl – No 4553 - 1945

[172] 1942-ben a 334 rendes tanuló mellett 3 magántanuló járt a gimnáziumba. Közöttük német anyanyelvű és egy zsidó vallású tanuló is volt. Prohászka-kör, Mária-kongregáció, Önképzőkör, cserkészet, színi előadásokat bemutató Diákkaptár, Szent Erzsébet Segítő Egyesület és Sportkör működött. 1942-ben dr. Brázay Kálmán orvos a háborús körülményekre tekintettel egészségügyi előadást tartott. In: BFL VIII. 56. Budafoki Premontrei gimnázium anyagai. 1944. szept. 2-i alakuló értekezlet jegyzőkönyve.

[173] Csitáry a 30-as évek főpolgármestere Székesfehérvárott, a városban nagy építkezések zajlanak, ezt természetesen segíti Hóman Bálint kultuszminisztersége, városi képviselősége is. Ezt az időszakot úgy emlegetik a várostörténészek, hogy a „Csitáry-éra".

A háború végén a kiéhezett emberek vidékre utaztak élelemért. Megkezdődött a batyuzás. Napokba került, amíg a vonatok tetején vagy a lépcsőkön lógva ruhadarabjaikért egy kis cserélt élelmet tudtak hozni az éhező szájaknak…[175]

III. A katolikus közösség a gazdasági és politikai átalakulásban 1945–46 között

III. 1. A budafoki papság és a keresztény értelmiség az 1945. évi társadalmi átalakulásban

1945. januárjában a gyermekek az utcán álltak és a katonák felé nyújtották a kezüket, koldultak. Január elsején le kellett adni a rádiókat a polgármesteri villába[176] beköltöző (!) szovjet városparancsnokságon…
Január másodikán a szovjet városparancsnokság illetékesei megállapodtak a polgármester-helyettessel az MKP és az SZDP képviselőivel a polgárőrség fölállításáról és a közigazgatás helyreállításáról. A megszálló szovjet csapatok felügyelete alatt indult meg az élet.

Az MKP budafoki szervezete[177]1945. január 6-án alakult meg (tagjai között: Bonyár / Baranyai János, Pollacsek Gyula. Újjászerveződött az SZDP is. Ifjú Réder György (szakmája szerint műrepülő) az előbbi, id. Réder György[178] az utóbbi tagja. (Nemcsoda, ha a helyi kommunista párt a leggazdagabbak közé számított, hiszen id. Réder György gombgyáros volt.) Fiának, Réder Györgynek az édestestvére; Réder Károly nevét pedig később a helyi Kisgazdapárt tagjai között találjuk… Egy biztos: A *Budafok Népe* tanúsága szerint a kezdetektől minden ügyben egyeztetett véleménye van az SZDP-nek és az MKP-nak; a hozzájuk csatlakozó szakszervezetekkel együtt hangsúlyozzák közléseikben a munkásegységet. Január 8-án megalakítják az ***Ideiglenes Nemzeti Bizottmányt***, amelynek

---

[174] In: Budafok Belváros Historia Domus
[175] U.ott.
[176] A rendszerváltás után az MSZP örökébe lépő MSZMP „vette bérbe 90 évre", így ez a XXII. kerületi párt székháza napjainkban is.
[177] A budafokiak szerint a Czermann-házban volt a székhelyük a háború után.
[178] A '30-as évek végén az egyik közgyűlés tárgya a Szent Ferenc leányai Szegénygondozó nővérek anyagi támogatása. Az SZDP részéről Réder György képviselő támadja a közgyűlésen a szegénygondozó nővéreket, Pentz Károly veszi védelmébe a nővéreket: „Hogy mit dolgoznak, és mit szenvednek a szegénygondozók, Réder is tudhatja. Budafokon az egyházak között olyan nagy a harmónia, mint sehol az országban." Fischer Jakab pedig így védi meg őket: „Azok, akikről szó van, olyan munkát is végeznek, amire munkásasszony nem vállalkozik." In: Budafoki Ferences Mária Gondozó Nővérek Háztörténete (1934–47) kézirat, Budafok-

tagja lesz Nagy Ferenc felsővárosi lelkész[179] is, aki egyben a döntéseket hozó „ötös bizottság" vezetője. Az Ötös Bizottság határozatait a szakbizottságok hajtották végre. 1945. január 4-én megjelent az Ideiglenes Nemzeti Kormány 14/1945 M.E.sz. rendelete a közigazgatás ideiglenes rendezéséről. Ennek szellemében a nemzeti bizottság összehívta a városi képviselő testületet és a 60 tagú testületbe a két munkáspárt 30 főt delegált, 30 helyen pedig a polgári pártok és érdekképviseleti szervek osztoztak. Februárban Bárdosy Gézát, mint „antifasisztát" felkérték ideiglenes polgármesternek. A dolog pikantériája, hogy a közben megalakuló Igazoló Bizottság viszont nyáron, mint „antibolsevistát" nyugdíjazta.[180] Vagyis az 1945.június 6-i tisztújító közgyűlésen Bonyár János váltotta fel a polgármesteri székben Bárdosy Gézát, aki városi tanácsosként kezdettől részt vett az Ideiglenes Nemzeti Bizottmány munkájában, s addig azt ideiglenesen vezette. [181]

A *Budafok Népe* c. helyi napilap, melynek ifj. Réder György, az MKP helyi szervezetének titkára a kiadója, erre az eseményre 1947-ben így emlékezik vissza:

A felszabadulást követően a megyei város vezetésébe „Horthy ellenforradalmát kiszolgáló vaskalapos bürokraták helyébe a dolgozók kerültek. A demokratikus pártok egyhangú határozatára Baranyai János foglalta el a város polgármesteri székét."[182]– kommentálta a változásokat a kommunista párt helyi lapja.

A szovjetparancsnokság irányítása alatt megszerveződő budafoki nemzeti bizottság szakbizottságai szervező munkájával kezdődött az újjáépítés, az újjászervezés.

Mezgár 1945. április 10-re összehívta a ***Magyar Vöröskereszt budai fiókját***. Minden kedden és pénteken hivatalos fogadó órákat tartottak a városháza egyik régi egyleti helyiségében. A külügyminisztérium kérésére begyűjtötték a lakosságtól az elvitt személyek adatait.

Keresztes Sándort 1945 januárjában bízták meg a városházán a közellátási hivatal vezetésével: „A Hengermalom utcában összesöpörtük a lisztmaradékokat. A Zománcáru

---

Felsővárosi Plébánia. – A Réder családról a fenti információkat a volt premontrei diákok (Bárdosy Pál, Fleck Ottó, stb.) erősítették meg 2007. február 13-án a Budai Nagy Antal Gimnáziumban tartott baráti találkozón.

[179] NAGY FERENC 1911. jan. 20-án született Zalaszentiványon. Lakása a Mező utca 51-ben volt. Hittudományi főiskolát végzett és hitoktató lelkészként dolgozott a Felsővárosban 1945-ben. Ekkor már a Magyar Cserkészszövetség tisztje, a K.I.E. pártoló-tagja, a Budafoki Emericana lelkésze és a 948. sz. Jurisich Miklós Cserkészcsapat parancsnoka. BFLXVII-1201 Budafoki Igazolóbizottság anyagai. Kelt 1945. május 3.

[180] Édesapjáról elmondta dr. Bárdosy Pál okl. könyvvizsgáló 2007. 02. 13-án, a Budai Nagy Antal Gimnáziumban.

[181] szül. BONYÁR JÁNOS, az MKP budafoki szervezetének alapító tagja 1945. Jan.6-án, majd a helyi MKP titkára; In: Tétény-Promontor. Budapest XXII. kerületének története. II. kiadás. Bp., XXII. ker- i Tanács VB Bp., 1988. 369–370pp

[182] *Budafok Népe* (a szerkesztőség címe: Budafok, Kossuth Lajos u.16), 1947. február 8-i szám; 4. oldal

gyárban külön készítettek a pékek részére formát, hogy abban süssék ki a kenyeret, mert nem állt össze az anyag. Lóhúst mértek ki – döglött lovakat is." [183]

A budafoki közellátási szakbizottság a fenyegető éhínség leküzdésére a gyárakban található rézgálicot, lúgkövet gyufát és más anyagokat adott át a szovjet parancsnokságnak, hogy élelmiszerhez juttassa a lakosságot. Nagy Ferenc plébános Pollacsek Gyula[184] bizottsági taggal a város közélelmezését próbálta vezetni. Összeszedték az elhullott és sebesült lovakat és kimérték a lakosságnak. A budafoki pincékben raktározták el árukészletüket és személyi vagyonukat az üldözött zsidó vállalkozók is. A háború után e készletek között rengeteg rézgálic is volt, aminek az értéke ekkor szinte az arany árával volt összemérhető. A „batyuzók" a talált rézgálicot és egyebeket vidékre vitték cserélni élelmiszerekért. Pollacsek Gyula unokaöccse, ifjabb Pollacsek Kálmán a kalocsai egyházmegyében is „próbálkozott", a szegény emberek kiszolgáltatottságával visszaélő ügyeskedését megörökítette naplójában Grősz József.[185] 1945. november 1-ig a ***Szegényházban*** élők mellett az un. külső szegények is kaptak napi egy tál ételt. Pollacsek Gyula polgármester-helyettes a városi raktárakban álló élelmiszerkészletből segítette őket. Január 16-án felállítottak két közkonyhát, de segített a Svéd Vöröskereszt is. A Francois pezsgőgyár raktárában talált és a Meinl-gyár tulajdonát képező cukrozott répából Budafok egyetlen megmaradt lovaskocsiján néhány fuvart a Blaska pincébe szállítottak, ahol Randl Jánossal és a Ganz munkásokkal szirupot főztek belőle és a gyerekeknek, öregeknek, betegeknek kiosztották cukor helyett. Az első püspökkari

[183] Keresztes S saját visszaemlékezése, 2004. április 8.

[184] POLLACSEK GYULA 1884-ben született 4 gyerekes családban. A Lőcsei utca 3 sz. alatt egy-két szobás lakásban élt. 3 polgárit végzett el. Az I. világháborúban szolgált, 1908-tól tagja volt az MSZDP-nek, a Népszava olvasója volt. 1908–26-ig a budapesti szobrászok szakegyletének a tagja, több éven át a szakszervezet elnöki tisztségét töltötte be, illetve szerkesztette a szakszervezet lapját; a Szobrász Értesítőt. 1945. április 26-án, amikor a közalkalmazotti nyilatkozatot kitölti már az MKP tagja. A Tanácsköztársaság alatt kifejtett tevékenységéért politikai jogaitól 10 évre felfüggesztették. 8 évre volt elítélve, de ebből 5 évet kellett letöltenie. BFL XVII–1201. Budafoki Igazolóbizottság iratai. Fennmaradt még a polgármesteri hivatal 1945. évi iktatókönyvében egy ügyirat bejegyzése „Pollacsek Gyula képesítés alóli mentesítése" címmel. Sajnos az ügyiratok az 1945–48 közötti időszakból eltűntek, tehát csak találgatni tudunk arra vonatkozóan, hogy milyen vonatkozásban hiányzó képesítésétől tekintettek el… BFL V. 174/a 1945/ 12007. ikt. szám.

[185] „Közvetlenül Izsákról való elindulásunk előtt egy Pollacsek nevű budafoki ember jelent meg a községben három teherautóval. Gabonát akart vinni. Mivel gálicot és szódát emlegetett, a községbeliek Lexit is elhívták a Pollacsek úrral való tárgyalásra, gondolván, hogy a gálicra az érsekségnek is szüksége lehet. A budafoki nagy legény akart lenni a szegény megvert magyarok között. Lexit elfutotta a méreg. Alaposan megmondogatott neki. Mikor pedig arról kezdett szavalni, hogy majd Kalocsára is eljön – oroszokkal – Lexi kilátásba helyezte neki, hogy ha itt is pökhendiskedik, olyat rúg rajta, hogy a következő télen a hóval esik le a levegőből. In: Grősz J naplója, 167. p. (A szövegben említett Lexi – a jószágkormányzó.) Dr. Kopházy Erzsébet emlékezett rá, hogy az ifjabb Pollacsek Kálmán utazott le vidékre, aki akkoriban 19–20 éves lehetett.

konferencián – 1945. október 17–18-án – első helyen szerepelt a Karitász tevékenység megindítása és országos méretű megszervezése.[186]

A háború utáni nyomorúságban sokat jelentett Mindszenty 1945. decemberi római útja, ahol 4 amerikai kardinálissal is találkozott, s adományukból vehette meg azt a 4 teherautót, amely később a főváros és a vidék között járt a segélyszállítmányokkal.[187]

A ***Domonkos-féle népkonyhát*** 1946. augusztus 1-ig Budafok város kérésére tartották fönt, utána a gyűjtésből származó élelmet természetben osztották szét.

Nagy Ferenc végiglátogatta az Egyházközség vezetőségét és az ismerős családokat. Várták mindenütt a vigasztaló szót, mindenkit ért keserűség. Bátor férfiakkal romokat takarítottak el, az utcán elhagyott, temetetlen lovakat elásták. Legfőbb gond az élelem; családok, s főképp a gyerekek éheztek.

1946. október 11-én a Városháza közigazgatási osztályán az UNRA[188]-javak elosztása ügyében megbeszélést tartottak. A református, és az izraelita felekezetek, az MNDSZ, a Nemzeti Segély, a Vöröskereszt, a Szakszervezeti Tanács, az Actio Catholica (az utóbbit Nagy Ferenc képviselte) tagjaiból álló bizottság ügyvezető elnökéül – Mezgár Lajost szavazta meg.[189] Augusztus elején nyílt meg a 100 személyes egyházközségi népkonyha. Az élelmet az ***Actio Catholica*** szervezésében az amerikai katolikusok segélyszervezetei adományai biztosították: Naponta egyszer osztottak ebédet; heti kétszer levest, főzeléket, két alkalommal húsos főzeléket, háromszor csak főzeléket. A népkonyhát az egyházközségi asszonycsapat vezette. A húst a hívők szállították. – Helye a Pannóniai utca iskola pincéjében volt.[190] – Így volt ez az egész egyházmegyében. Az egyházközségi jelentések mindenfelől gyermekek étkeztetéséről írnak „az amerikai National Catholic Welfaire Conference (NCWC) jóvoltából, amely 40 népkonyhát állított fel. Lényi Vince Woodbridge-i plébános, egyházmegyés papunk

---

[74] A püspöki kar 1929. október 25-i ülésén a jezsuita Bangha Béla, Csávossy Elemér által kidolgozott tervezetet tárgyalták meg, melynek célja a magyar katolikus társadalom egyetemes szervezetének létrehozása volt. Mivel döntést nem hoztak, további munkálatok elkészítésével bízták meg Shvoy Lajost, és a tábori püspököt. Ők az 1930. márciusi püspökkari értekezletre előterjesztésükben azt javasolták, hogy „a püspöki kar az Actio Catholica keretéül és szervezetéül a kiépítés alatt lévő egyházközségi szervezeteket fogadja el úgy helyi, mint a megszervezendő esperesi kerületi és egyházmegyei tanácsokkal, nemkülönben az ezek fölé állítandó országos központi tanáccsal, amely az Országos Katolikus Szövetség megfelelő átformálása révén könnyen adódnék."

[187] *Mindszenty*: Emlékirataim, 91. p.

[188] Az AC a katolikus karitász képviselőjeként helyet kapott az ENSZ segélyügyi szervének (UNRA) magyarországi bizottságában. In: Gianone András doktori disszertációja. 149. p.

[189] Budapesti Büntető Törvényszék anyagai. BFL VII. 5e. iratszám: 9448/50 148–150. pp. Fennmaradt a jegyzőkönyv a Vöröskereszt 1947. január 29 délután 5 órai üléséről: Megbeszélik, hogy a beérkezett gyapjúszövet megvarratására gyűjtést indítanak. 15 garnitúra vándorkelengyéhez való anyagot is kaptak. (Az újszülöttek által kinőtt pólyák, ruhácskák a közösségen belül „vándoroltak".) Hargitay Antónia vállalkozott arra, hogy az Oltáregylet tagjaival megvarratja.

[190] In: Budafok-Felsőváros Historia Domus, de Prokópius szeptember 29-től; a belvárosi Historia Domus bejegyzése 1946. dec. 1-től jelzi a népkonyha megnyitását. (Nem feltétlenül naponta vezették a háztörténetet.)

52 babakelengyés csomagot és rengeteg ruhát küld mindenfelé a plébániáknak". – jegyzi föl Shvoy. [191] – Mindszenty szerint 14000 éhezőt tudtak táplálni a népkonyhák, de félő volt, hogy az adományok nem jutnak el időben Bécsből Budapestre, mert „a marxista közlekedésügyi miniszter azzal az ürüggyel, hogy nem áll rendelkezésre elég vasúti kocsi, megtagadta az amerikai szállítmányoknak Bécsből Budapestre való szállítását. Végül a külföldi katolikus sajtó mozgósításával sikerült a 750 tonna szeretetadományt áthozni a határon. Azonban a kommunista párt két év múlva az amerikai segélyszerv embereit kémkedéssel vádolta meg:[192] 1947. március 30-án be kell zárni a népkonyhát: Az ok Prokópius Nándor szerint: Az Actio Catholica és a kormány között nézeteltérés támadt a vöröskeresztes adományok elosztásánál. A mindjobban megerősödő Kommunista Párt a külföldről érkező katolikus adományok 50%-át magának, az ő párttagjainak követelte.[193] Ahogy a Regnum Marianumban Shvoy plébános az első világháborút követően megszervezte a szegény családok rászoruló gyerekeinek vidéki nyaraltatását, most ezt az Actio Catholica vállalta föl. Az első gyerekcsoportot 1945. júniusában a budafoki egyházközség Vas megyébe küldte teleltetésre: 51 gyerek indult el február 1-én. *„Az Actio Catholica vonataival több csoportban vittük vidékre a nyaraló gyerekeket, különösen Zalába, Somogyba, és Vas megyébe.* – jegyzi föl Nagy Ferenc plébános – *Ezenkívül én szerveztem a Kisgazda Párton keresztül a budafoki gyermekek nyaraltatását is."* – Az üdülő gyerekek közül nagyon sokan még az őszi hónapokban is vidéken maradtak.[194] Ettől kezdve egyre másra helyezték ki a gyerekeket vidékre. *„Legalább esznek. Áradozva írják haza a leveleket. Éppen ez a vigasztalásunk, hogy a magyar mégis igen jó keresztény. Hányan vállalják el gyerekeinket és megsértődnek, ha kevesebb gyermek érkezik, mint várják."* – írja Mezgár a Ház Történetben.

Mindszenty 1945 karácsonyán a vidékiekhez fordult, hogy küldjenek egy-egy csomagot az éhező Budapestnek, s fogadjanak be télre fővárosi éhező gyermekeket. Felhívására csak Baranyában és Somogy megyében 1500 gyermeket láttak vendégül.

A régi közigazgatási szakemberek megrostálását célozták 1945-ben az ***igazoló eljárások***. Sokatmondó a budafoki Igazoló Bizottság névsora! Tagjai között találjuk

[191] In: Shvoy: Önéletrajz; 1945–46. év
[192] *Mindszenty*: Emlékirataim, 92. p.
[193] Prokópius Gábor: Budafok Templom 36–37pp
Az állam rosszallotta, hogy a katolikus segély életben tartotta a B-listásokat és családtagjaikat. 1948. április végén „a népjóléti miniszter közölte az AC vezetésével, hogy újabb segélyszállítmány csak abban az esetben jöhet be az országba, ha 80 %-át az állam oszthatja szét. In: Gianone András doktori disszertációja. U. ott 155. p.
[194] In: Budafok- Felsőváros Historia Domus

Baranyait, az idősebb Pollacseket, a gombgyáros Rédert, Vén Emilt[195], és Pap Jenőt (fényképészboltja volt). Vén Emil bebizonyította, hogy „egyes gyárakban dolgozóknak muszály volt belépniük a Volksbundba, hogy munkát kapjanak (mint később a pártba ugyanilyen okból), ahol többnyire együtt énekelgettek, jóformán semmi mást nem csináltak." – Ezzel sok ember életét mentette meg Vén Emil.[196]

1946-ban a még visszamaradt tisztviselőket megfélemlítette az un. ***bélistázás:***[197] Keresztes Sándor volt a B-lista bizottság elnöke Budafokon: „Engem is bélistázni akartak a belügyben. Akkor még Kovács Béláék ott voltak a Belügyminisztériumban és Esterházy György (FKGP) volt a közigazgatási osztály vezetője; az ő szakembere voltam. De a törvénynek volt egy olyan előírása, hogy aki B-lista bizottság elnöke, az nem bélistázható. Így neveztek ki a budafoki B-lista bizottság elnökévé. A bizottság tagjai, a pártok, a nőszövetség, szakszervezet, többnyire baloldali szervezetek delegáltjai voltak; mindenkit le akartak cserélni a városházánál. Sokan elmentek, de a kis tisztviselők itt maradtak a városházán. Nekem az volt a feladatom, hogy minél többet mentsek meg. A polgármester titkárnőjét nem lehetett, de sokat igen. Mint a B-lista bizottság vezetője, kiálltam az előterjesztettért, de a kérdést szavazással döntötték el, s a bizottságban csak két jobboldali volt. Mindenkit nem lehetett megmenteni." [198]

A ***földosztást*** illetően megoszlott a főpapok véleménye. Páter Kerkai Jenő az egyházi földek felosztását is megfogalmazta, ami a KALOT-tal szemben ellenérzéseket is keltett. Mivel az egyházi birtokok lényegében önmagukat tartották fent; jelentős többletjövedelmet nem hoztak, inkább teher volt az egyház számára. Jezsuita körökben köztudott volt, hogy Grősz József 1941/42 táján föl akarta osztani „célvagyonokra" (kórházra, tanítóképzőre stb.) a

[195] VÉN EMIL (Fiume, 1902. április 9. – Budapest, 1984. július 17.) Munkácsy-díjas magyar festőművész.
Az anyai ágon olasz származású művész 1927-ben végzett a Képzőművészeti Főiskolán, ahol Rudnay-növendék volt. Tanársegédként 1925-ben vitte először Makóra a főiskola nyári művésztelepét. Két évvel később – mivel politikai magatartása miatt – egyik tüntetésen felborított egy lovas rendőrt, ezért kitiltották a fővárosból – hosszabb időre, Makóra költözött, ahol Lyka Károly "menlevelével" dr. Espersit János ügyvéd, a makói szellemiek egyik vezetője fogadta be. Segítségével megismerkedett József Attilával, Juhász Gyulával, s az itt kiállító Endre Bélával. Vásárhelyen 1931 decemberében állította ki először jellegzetesen egyéni hangú, mediterrán derűt árasztó képeit. Majd tagja lett a hazatelepülő Tornyai János köré csoportosuló körnek. Az ugyancsak itt otthonra találó Kohánnal alapító tagjai voltak a Tornyai Társaságnak, a Mártélyi Művésztelepnek. 1940-ben költözött Budafokra, ott élt haláláig.

[196] Popelka Ágnes és Vén Emil házasságkötésekor egész Budafok fölbolydult a nagy korkülönbség miatt. A második feleség visszaemlékezett arra, hogy amikor „Emilió felesége" lett, sok telefont kapott, s elmondták, hogy neki köszönhetik az életüket.

[197] Dr. Kopházy Erzsébet visszaemlékezése, 2007. 02. 28-án.

[198] Keresztes S saját visszaemlékezése, 2004. április 8.

kalocsai birtokot, az állami vezetők azonban a „szentistváni örökség" változatlan megtartását tanácsolták neki.[199]

Az 1945. márciusában hozott rendelet értelmében elkezdődött a földosztás. A rendelet 12.§-sa szerint az egyházak földbirtokainál 100 kat. hold mezőgazdasági ingatlan mentes volt a megváltás alól. Mindszenty a III/1945. számú körlevelében figyelmeztet arra, hogy a látszatát is el kell kerülni annak, hogy ellenállnak a rendelkezésnek. Ő is, Grősz József kalocsai érsek is sokat várt az 50. §-tól, mely alapján egyházi célra föld volt igényelhető. Erről a II/1945. sz. körlevelében hívta fel papjai figyelmét. A 600/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtásával kapcsolatosan azonban kiderült, hogy a földosztó bizottságok a 100 kat. holdon aluli különböző jogi természetű egyházi ingatlanokat is felosztották. Shvoy Lajos megyés püspök egyértelműen megfogalmazta körlevelében a teendőket:

„Téves némely bizottságnak az a felfogása, hogy egyes községekben a különböző jogi természetű ingatlanokat (plébánosi, kántori, tanítói, harangozói, javadalmi föld; kegyúri alap, templom, iskola, alapítványi föld, stb.), mivel azok a telekkönyvben egységes főcímként a helybeli rk. Egyház nevén állnak, egynek veszik és a 100 k. holdon felüli részt felosztják. Ezek az ingatlanok önmagukban bírálandók el, mert mind külön-külön jogi természetűek." – Felkéri tehát a papjait, ha ilyet tapasztalnak, haladéktalanul jelentsék neki, hogy fellebbezhessen! Egyúttal kérte a plébánosokat, hogy a kegyúri terhekről pontos adatokat küldjenek számára, hogy a földbirtok-megváltás során minél lelkiismeretesebben tudjon a kegyúri járandóságok megváltásáról gondoskodni.[200]

Mezgár az Új Fehérvár lapjain korábban kifejtett demokratikus szellemiségéhez hűen, most levelében óvatosságot tanácsolt Shvoy püspöknek:

*„A földigénylést általában morális alapon tartom nehéznek a papság részéről, amennyiben volksbundistákéból, vagy akármilyen szétbontott nagybirtokból nyerne kielégülést… Nem volna-e jobb, ha az igénylést egyenesen és kimondottan az egyházi nagybirtokok terhére nyújtanák be?" – A*ggódott az egyházellenes megnyilvánulások miatt. Nehezményezte*, hogy egyes papok részt vesznek a földosztó bizottságokban*, és tevékenykednek a nem egyházi jellegű birtokok s házak, házhelyek odaítélésében.[201] – Végül az egyes püspökségeknek és

[199] Bálint József jezsuita atya elmondta, hogy a kalocsai jezsuita gimnáziumuk mindenről tájékozott volt. Grősz József nagyon demokratikus gondolkozású volt; ha a városi borbélyhoz ment, sorban állt éppúgy, mint amikor a gyónásra várakozók közé állt be. Grősz József egyházi földekre vonatkozó tervét a páter rektornak mondta el; Bálint József tőle hallotta. (Ismereteik szerint Alcsúton József főherceg is fel akarta osztani a birtokát, de arisztokrata barátai ellenzésére feladta e tervét.) 2007. január 6-én a kispesti jezsuita templomban folytatott beszélgetés.

[200] 86/1945. sz. körlevél a kegyúri terhek megváltásáról.

[201] Mezgár levele Shvoy püspökhöz. Kelt: 1945. május 22. Ikt. sz: 62/1945

egyházi intézményeknek meghagytak egyenként 100–100 hold földet. Anyagi támasz nélkül maradtak a lelkipásztorkodás és az egyházkormányzat szervei, az egyesületek, a sajtó, az egyházi könyvkiadás stb. Az ígért kárpótlás elmaradt.[202]

III. 2. Hívők, plébánosok, keresztény pártok az 1945-ös választási küzdelmekben

Miután a püspöki kar 1944. március 14-i konferenciáján hozzájárulását adta a keresztény párt megalakításához, 1944 októberében megtartották gróf Pálffy József elnökletével a Keresztény Demokrata Néppárt alakuló gyűlését. Ezen a Katolikus Szociális Népmozgalom eszméit és programját fogadták el úgy, ahogyan azt Kovrig Béla kidolgozta. P. Kerkai október végén megbízta Ugrin Józsefet és P. Nagy Töhötömöt, hogy kíséreljék meg a fronton való átszökést, és a KALOT valamint a Keresztény Demokrata Néppárt részére nyerjék meg a szovjetek támogatását. A Debrecenben megszerzett engedélyek birtokában P. Kerkai Szegedre utazott, ahol Meggyesi Sándorral Bálint Sándorral Mester Jánossal és Hunya Benedekkel megtartották a KDNP zászlóbontó nagygyűlését. Kerkai ezután Egerbe ment, s ott Kiss István teológiai tanár segítségével indította el a pártszervezést. Végül 1945. április 16-án levélben értesítette gróf Pálffy Józsefet Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök, hogy a Demokrata Néppártot beveszik a Magyar Frontba, és működését engedélyezik. A Keresztény Demokrata Néppárt megszervezésében részt vettek a katolikus mozgalmak és szervezetek 30-as évekből ismert, gyökeres reformokért küzdő egyéniségei és vezetői.[203] Mezgár szerepéről Keresztes így nyilatkozott:

„*Mezgár fél tüdővel élt, nagyszerű ember volt! Azonnal bekapcsolódott az eseményekbe. Budafok a mozgalom egyik szerveződési központja volt: Mezgárral innen kezdtük a Katolikus Néppárt újraszervezését.* [204] *Az 1945-ös időkben, amikor Pálffy József volt az elnök és a*

[202] *Mindszenty*: Emlékirataim. 95. p.

[203] Barankovics István, Bácsalmási István, Bálint József, Bálint Sándor, Czupy Bálint, Farkas Béla, Farkas György, Hajdú Németh Lajos, Horányi Tibor, Jánosi József SJ, Kerkai Jenő SJ, Kovrig Béla, Mezgár Lajos, Nagy Töhötöm SJ, Pálfy József, Sinkó Lajos, Slachta Margit, Szabados Pál, Szakolczay György, Szekfű Gyula, Ugrin József Varga László. A szovjetek uralta közéleti fejleményekből világossá vált, hogy az előző időszakban vezető szerepet játszó személyiségeknek háttérbe kell húzódniuk; sokan elméleti munkásságot választottak, vagy kiszorulva az alakuló keresztény pártból, a kisgazdákhoz vagy más jobboldali pártokhoz csatlakoztak. Kovács K. Zoltán: A Demokrata Néppárt belépése a közéletbe. 185. p. In: *Félbemaradt reformkor* 1935–1949. Róma 1990–Budapest 2005. Püski Kiadó.

[204] Keresztes visszaemlékezése Budafok, 2004. április 8-án: P. Kerkai őt szerette volna felkérni pártigazgatónak, hiszen a Horthy-Magyarországgal szemben bizalmatlan oroszoknál egy gróffal szemben több esélye lett volna az elfogadtatásának. A kommunisták azonban Keresztes Sándor szerint őt és a KALOT-vezetőket veszélyesnek érezték kereszténységszociális programjuk miatt:

pártban volt Slachta Margit is, az Emericana Bástya utcai házában volt a pártközpont. Kerkainál a jezsuita rendházban volt egy találkozó. A városházán dolgoztam, piros karszalaggal, orosz-magyar igazolvánnyal rendelkeztem. A városparancsnokság ugyanis akkor a polgármesteri hivatalban székelt. Hárosnál a pontonhídon keltünk át, s a Soroksári úton mentünk be. Mezgárral akkor azt mondtuk, hogy tekintettel a szovjet jelenlétre, lehetetlen, hogy egy szociális programú keresztény pártnak a vezetője egy gróf legyen. Készítettünk egy emlékiratot Kerkainak, amit én vittem magammal, amiben azt mondtuk, hogy Pálffy gróf nem lehet a párt vezetője, csak akkor, ha nyilvánosan lemond a grófi titulusáról. [Vajon Mezgárt nem az befolyásolta-e, hogy a gróf testvére volt Pálffy Fidél, akivel írása miatt szembekerült a 30-as években?[205]] *Kerkai ezt tapintatlanságnak minősítette, de két hét múlva mégiscsak Barankovics Istvánt választották a párt élére."* – A párton belül a konzervatívabb Pálffy-féle és a demokratikusabbnak hitt Barankovics-féle csoport között a konfliktus szakadáshoz vezetett; Pálffy József[206], Slachta Margit a Polgári Demokrata Pártot támogatták, míg Barankovicsék a kisgazdákat az 1945. évi választásokon.
Keresztes és Mezgár helyzetértékelése megegyezett egymással; Budafokon is a kisgazdapártot támogatták. – Shvoy szervezései, tapasztalatai miatt nagy megbecsülésnek örvendett a püspökök között. A kereszténypárt szervezésekor Mezgár Shvoyon keresztül, de közvetlenül is kapcsolatba tudott lépni Mindszentyvel.

1945. október 7-én lezajlottak a ***budapesti törvényhatósági választások***. Budafokon az MKP és az SZDP *Dolgozók Egységfrontja* néven közös listát indított már ekkor, s csak a közös lista kapta meg szavazatok 51%-át. A kereszténydemokrata párt eséllyel nem indulhatott, mivel a választások előtt 2 héttel kapták meg az induláshoz szükséges engedélyt a SZEB-től. Mezgár,

---

„Kovrigtól Kerkai páterig világos volt, hogy a pasztorációra kell most összpontosítani. A vezetéshez tartozott Echardt Sándor, Barankovics István, Michael Vid, Rónay György, Bálint Sándor. Ők többször találkoztak a lakásunkban**.**
A kolozsvári hadtest vezérkari főnöke, vitéz Almai Béla, Kovrignak jó barátja volt. Amikor Almait kinevezték ide vezérőrnaggyá, a hadi üzemek legfőbb parancsnokává 1944-ben, és megpróbáltam beszervezni a katonai szárnyba, ezt mondta: 'Amit tesztek, helyes, de vegyétek tudomásul, hogy bennünket a nyugat a teheráni értekezleten eladott a Szovjetuniónak. Mi egy szovjet érdekszférába tartozunk.' – Később ezt a jaltai egyezményben hozták nyilvánosságra. Tudtuk, hogy az egyháznak is e szerint kell politizálnia. Úgy kellett politizálnunk, hogy lehetőleg minél nagyobb belső szabadságot tudjunk elérni, főleg az egyház számára. S innen jött a konfliktus Mindszentyvel, hogy vége van a közjogi, közéleti egyháznak, és nekünk a pasztorális egyházat kell mindenképpen megmenteni."

[205] Lásd az 53-as jegyzetet és az alább következőt:

[206] PÁLFFY JÓZSEF, gróf (1904–1988), Győr megyei földbirtokos. 1944-ben, a Magyar Frontban a katolikus tömegmozgalmak képviselője. A Polgári Demokrata Párt, majd a Sulyok-féle Magyar Szabadság Párt tagja. 1947-ben emigrált. (testvérei Pálffy Géza és Pálffy Fidél) In: Gergely Jenő – Izsák Lajos: A Mindszenty-per. Alföldi nyomda, Debrecen, 1989. 514–515pp

Keresztes és Nagy Ferenc s a budafoki keresztény értelmiség számára egyértelmű volt a választás: A Független Kisgazda Párt mögé sorakoztak fel. A köztiszteletnek örvendő *Takács Pál* orvos volt az FKGP helyi vezetője, és a tagok között volt *Nagy Ferenc* felsővárosi káplán, akit képviselőnek indított a kisgazdapárt 1945-ben, továbbá *dr. Brázay Kálmán*[207] gyermekgyógyász, városi orvos, a premontrei gimnázium tantestületének tagja – aki a kisgazda pártnak a választmányi tagja lett. Nagy Ferenc levélben utasította el a kommunisták javaslatát, hogy a közös listán induljon velük a helyi kisgazdapárt.[208] *„Nagy küzdelem volt, hiszen ekkor három kommunista góc volt, ahol biztosan számíthattak győzelemre: Csepel, a Váci út, és Budafok; a gyárak miatt. Megnyertük a választásokat az FKgP-nek.* " – emlékezett vissza Keresztes Sándor. A baloldal kettőjüknek tulajdonította a kisgazda-győzelmet. (A Kisgazdapárt 49 százalékos eredményt ért el, míg a két baloldali párt csak közösen kapott 51%-ot.) Amikor a városháza új képviselő testülete először összeült, kivezényelték a gyárakból a pártmunkásokat, s a nagyterem erkélyén vártak bennünket: *„Amikor Nagy Ferenccel beléptünk az ülésterembe, majdnem agyonvertek bennünket, és lefasisztáztak."*[209] Nem csoda, hogy a kiélezett politikai küzdelem Nagy Ferencet erősen megviselte, és kimerülten szüleihez, Zalaapátiba utazott:

„A Budafokon jelenleg uralkodó politikai helyzet, mely személyemmel kapcsolatban különösen kiéleződött, szükségessé tette, hogy egy ideig kikapcsolódjak Budafok életéből… Ahogy kamarás úrtól azt az értesítést kapom, hogy személyemmel kapcsolatban a helyzet enyhült, állomáshelyemet azonnal el fogom foglalni".[210] – tájékoztatta levelében püspökét. Szerencsére hamarosan megnyugodtak a kedélyek:

„…a mai napon hazahívtam Nagy Ferencet. Minden rendben van. Semmi baj nincsen. Örvendetesen javára változott a helyzet." – számol be Shvoynak Mezgár október 26-án kelt levelében.[211]

Mezgár emberfeletti erőfeszítéseit jutalmazza Shvoy püspök:

Isteni Üdvözítőről nevezett bökénysomlyói címzetes prépostá nevezi ki Mezgár Lajos pápai kamarást, plébánost 1945. november 17-én:

---

[207] DR. BRÁZAY KÁLMÁN (1902-ben született Budafokon. Feleségével és gyermekével a Beniczky utca 10 alatt lakott. 1945-ben gyermekgyógyász, városi orvos volt. Korábban állami gyermekmenhelyeken majd az István Kórházban dolgozott. A háborúban I. o. tűzkereszt kitüntetést kapott. o.BFLXVII–1201 Budafoki Igazolóbizottság anyagai

[208] Haller József visszaemlékezése, 2005. július 7.

[209] Keresztes Sándor visszaemlékezése, Budafok, 2004. április 8.

[210] Részletek Keresztes Sándor visszaemlékezéséből. U. ott. Nagy Ferenc levele Shvoy püspökhöz. Kelt 1945. okt.22.

[211] Kelt Budafok, 1945. okt. 26-án Mezgár Lajos aláírásával. In: SzfvPl – No. 4553– 250 ikt. sz/1945. levél

„Örömömre szolgál, hogy egyházmegyém rendkívül képzett s ugyanakkor egyik legaktívabb papjának adhattam ezzel kitüntetést, elismerve az Úr szolgálatában végzett rendkívüli munkáját. Dr. Mezgár Lajos aránylag gyenge fizikummal mindig az első sorban állt és küzdött, bárhova állította az egyházmegyei hatóság, mint lelkipásztor, teológiai tanár, majd, mint budafoki plébános kihasználja istentől kapott különleges tehetségét, amellyel megérzi viharzó korunk mindenkori szükségletét. Legfőbb és legtermékenyebb munkatere mégis a munkások gondozása volt. Benne a munkásapostolt emeltem ki e kitüntetéssel.[212]

III. 3. Konfliktus a várossal: kegyúri kötelezettségek felmondása

Mezgár teleragasztotta a História Domus mindkét oldalát a pengő-trilliókkal és -billiókkal: „*Az infláció napról napra nő. Aki megkapja a fizetését, félóra múlva már alig tud rajta venni valamit*." – írja június 29-én. – Az infláció idején hónapokig dolgoztak a munkások olyan bérekért, amelyekért a legszükségesebb élelmet sem tudták beszerezni.[213]

Mezgár 1946. január 17-én kelt levelében megköszöni Shvoy püspöknek a számára küldött 200 ezer pengőt, mert a havi járandóságaiból a kiadásait nem tudja fedezni, s mint írja a város a kegyúri részt még nem adta ki részére; „újabb nemleges eredmény esetében" újra jelentést fog küldeni püspökének – írja.

1946. augusztus 1-vel – a stabilizációs intézkedések lezárásaként – bevezetik a forintot. Baranyai polgármester 1946. augusztus 2-án kelt levelében felmondja a kegyurasággal járó terhek, mint a párbérváltság és párbér, illetve a kápláni járandóságok fizetését, továbbá a kántor, a harangozó fizetésének, s a felsővárosi templom és kultúrház építésére 1936-ban megszavazott 100 ezer pengő évi segély fizetését. Arra hivatkozik, hogy a forint alapú első költségvetés elkészítésére felálló 6 tagú bizottság – Kuhn Károly és Réder Károly (FKgP); Klie István és Vincze Bertalan (SZDP); ifj. Réder György és Bajor István (KP) – megállapította, hogy a költségvetés végösszegében mintegy 200 ezer forint marad szabad rendelkezésre. Ezt szociális intézményeik fenntartására kívánnak fordítani, és így a város felmondja a kegyuraságból ráháruló terheket… Továbbá felajánlja, hogy a város tulajdonába a szerződés értelmében korábban átadott birtokokat visszaadja az egyháznak, hogy abból ő maga gondoskodjon szükségleteiről. (Mindezt a földosztás megkezdése után, a forint

[212] Székesfehérváron 1945. évi november 17-én kelt püspöki körlevélben Mezgár c. préposti kinevezése 1449/1945 sz. alatt.

[213] In: Tétény-Promontor. Budapest XXII. kerületének története. II. kiadás. Bp., XXII. ker-i Tanács VB Bp., 1988. 373. p.

bevezetését követően javasolta a baloldali befolyás alatt álló polgármester. Sőt: A bizottság javaslata alapján érvényben maradt volna továbbra is a plébánia kegyuraságának átruházása tárgyában 1938. évi II. 7-én megkötött szerződés abban az értelemben, hogy a jövedelem-elvonás ellenére az állami felügyeletet megőrizte volna a város új, baloldali vezetése!

Természetesen Mezgár azonnal az egyházi főhatóságához fordult: A püspöki helynök postafordultával (aug. 8-án) utasította Mezgár plébánost, hogy fellebbezze meg a határozatot. S hogy az egyházi személyek fizetés nélkül ne maradjanak az ügy esetleges lassú elintézése miatt, javasolta, hogy az egyház Központi Tanácsával együtt döntsön arról, hogy önkéntes adományok vagy adófizetés formájában segítik ki az átmeneti időszakra a fizetési gondjaiból az egyházközséget. Természetesen majd „ezen előlegeket az egyházi személyek visszafizetik az egyházközségnek."[214]

Ugyanakkor határozott hangon utasította vissza a felmondást a polgármesterhez írott levelében, de egyúttal utalt arra is, hogy az egyház megértően viszonyul a nehézségekhez, és keresi a közös megoldást:

„A Canonica Visitatio és a kegyúri szerződés kétoldalú szerződés, melyet egyoldalúan, főleg rögtöni hatállyal felmondani nem lehet. Az egyház mindig tudott a múltban és tudni fog a jövőben is, a gazdasági helyzet kényszere esetén, a közösség érdekében áldozatokat hozni, de egyoldalú jogfosztásba bele nem mehet." – írja a polgármesternek.[215]

Mezgár, hogy minden hívő számára egyértelműen bemutassa az egyházközség hagyományos pénzügyi támogatási rendszerét, és az új önkormányzati intézkedések következtében kialakuló válságos helyzetet, augusztus végén és szeptember 1-én, két vasárnapi szentmisén magyarázta el a híveknek a párbér-váltság és a kegyuraság fogalmát és budafoki történetét. A szeptember 1-i beszédéből idézek:

„A régi világban egyes nagybirtokosok magukra vállalták, hogy területükön lévő községben templomot és lelkészlakást építsenek… Elvállalták a templomok és plébánia-házak felépítését, sőt azt is, hogy ezeknek az épületeknek a fenntartásáról és tatarozásáról is gondoskodnak. Aki ezt megtette, kegyúr lett, a vagyonukat megterhelték a kegyuraság*gal*. Mai nyelven úgy mondanánk, hogy haláluk után az örökösökre hagyott vagyonra rátáblázták az általuk felépített egyházi épületek gondozásának kötelezettségét. Így érthető meg, hogy idők folyamán egyes kegyúri családok eltékozolták vagy eladták vagyonukat, de aki megvette, *annak tudatában vette meg, hogy a megvett vagyont tovább terheli a kegyúri*

[214] SzfvPl – No 4553 – 1885/1946. számú levél
[215] SzfvPl – No 4553 – 1885/1946. sz. levél válaszul a 7834/1946. II. kig.-re.

kötelezettség, és ezért természetesen az ilyen vagyonért meglehetősen olcsóbb árat fizetett. Így történhetett meg, hogy izraelita is megvett ilyen birtokot, de a birtokból köteles volt gondoskodni a kegyúri terhekről… a kegyúr a vállalt nagy áldozatokért az Anyaszentegyház részéről megtiszteltetésben részesült. TiszteletheIyet kapott a templomban, amelyet ő építtetett és később gondozott. Joga volt, hogy az egyik lelkész halála után az új lelkész személyét kiválassza és kérje a püspököt, hogy nevezze ki plébánossá… Már most, ami Budafokot illeti, a királyi család volt a kegyúr és a királyi uradalom volt köteles teljesíteni a kötelezettségeket. Azonban Budafok városának városrendezési célok miatt szüksége volt azokra a területekre, amelyek a város határához tartoztak, de a királyi család tulajdonában voltak, és ezért 1935-ben a város tárgyalást kezdett a királyi uradalommal. A tárgyalás 1938-ban eredménnyel járt, de azzal a feltétellel, hogy a királyi uradalomból Budafok városa javára kihasított rész Budafoké lesz ugyan, de ezzel szemben a város elvállalja a kegyúri kötelezettségeket. A város a tulajdonába jutott birtokért tehát nem fizet vételárat, hanem viseli az időnként szükséges kegyúri kötelezettségeket, mint pl. a templomnak, a plébániának tatarozását, illetőleg a lelkészek javára a hívek párbérén kívül a kegyúr által fizetendő többletet. Ez a kegyúri többlet a régi világnak megfelelően fában, gabonában, borban soroltatik föl, de Budafok városa korszerűen készpénzben teljesítette 1944-ig, azóta pedig nem teljesítette… 1938 óta a budafoki plébánia kegyura a város közönsége lett. Ennek értelmében, ha új plébánosról lenne szó, a város képviselő testülete a megyéspüspök által ajánlott három jelölt közül választja meg a plébánosát, ahogyan neki tetszik. Mivel pedig a képviselő testületben olyanok is helyet foglalhatnak, akik a katolikus hit és erkölcs szempontjából mégsem igényelhetik maguknak azt a jogot, hogy beleszóljanak a plébános választásába, ezért a képviselő testület kegyúri bizottságot választ az alkalmas tagok közül és ez a bizottság választja ki a plébános személyét."[216]

Végül elmondta, hogy a nehéz időkre tekintettel a templomtornyot is a hívek adakozásából állították helyre, s a lelkészi járandósággal kapcsolatosan pedig már 1945-ben elfogadta a város által felajánlott – csökkentett – fizetést, ámbár végül az sem lett kifizetve! 1946-ra vonatkozóan pedig a város már előre jelezte, hogy keresi a méltányos megállapodás lehetőségét.[217]

A püspökatya 1946. október 11-i látogatásakor Keresztes Sándor kitért arra, hogy a város két éve nem teljesíti kegyúri kötelezettségeit. – Ez meglepte Shvoy püspököt, mert Budapest és

[216] SzfvPl – No 4553 A megírt beszéd kézirata fennmaradt a fehérvári levéltárban. Kelte: 1946. szept.1
[217] SzfvPl – No 4553 alatt található Mezgár kézzel írott levele, 1946. szept.1-jei dátummal.

Székesfehérvár ekkor még a kegyúri kötelezettségeit teljesítette! Keresztes elmondta, hogy 1946. augusztus 1-én a város felmondta a párbérváltság fizetését is, így a lelkészek teljes anyagi támogatás nélkül maradtak. Ismertette az ezzel kapcsolatos viharos városi közgyűlést, melyen a Kisgazdapárt bátran kiállott az egyház védelmében, azonban a munkáspártok létszámukkal jóváhagyták a város polgármesterének eddigi törvénytelen intézkedéseit. Bejelentette, hogy az egyházközség a határozatot a belügyminiszterhez megfellebbezte. 1946. október 1-én a város még az együttesen kezelt egyházi adók kifizetését is beszüntetette! Csak miután egyik képviseleti tag a belügy- és a pénzügyminisztériumban eljárt, akkor fizette ki.[218]

III. 4. Németek kitelepítése. Névmagyarosítások – félelemből

A nagyhatalmak potsdami határozata nem hagyta jóvá a magyar nemzetiség teljes kitelepítését Csehszlovákiából: Az 1946 februárjában aláírt csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény keretében annyi magyart telepíthettek át Magyarországra, ahány szlovák innen csehszlovákiai áttelepülésre jelentkezik.

A szovjet segítséggel összetákolt Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. augusztus 2-án kapta meg a feladatot a SZEB-től, Szviridov altábornagytól. Eszerint mintegy 400–500 ezer németet kell kitelepíteni Magyarországról. A kormány 1945. december 29-én kénytelen volt meghozni a kitelepítési rendeletét. 22 gyűjtőtáborba kívánták a kitelepítendőket összeterelni, majd vasúti kocsikba rakva kiszállítani. A kitelepítés 1946 januárjában személyenként 20 kg élelmiszerrel és 80 kg ruhaneművel hideg télben kezdődött el. (Nem volt könnyű a Németországba érkezettek új életkezdése sem; archaikus sváb dialektusuk miatt először nehezen értették meg őket, s az is előfordult, hogy „lemagyarozták” az új jövevényeket.)

1946. június 1-ig 120 000 németet telepítettek ki a magyar hatóságok, de a SZEB még legalább 130 ezer német kiszállítását tervezte. Az amerikai hatóságok azonban 1946. július 1-től leállították a németek fogadását. Az újabb tárgyalások után még 1947 áprilisáig újra folytatódtak a kitelepítések az amerikaiak által megszállt német zónába. Végül 1948. októberéig a szovjet zónába szállították a svábokat. Házaikba a Felvidékről kitelepített magyarokat helyezték, illetve a még 1945-ben – Bonyhád környékén – a szerbek elől

[218] SzfvPl – No 4553 – Jegyzőkönyv az 1946. évi okt. 11-i egyházközségi képviselő testületi ülésről. Ezen évekből képviselő testületi jegyzőkönyv a fővárosi levéltárba nem került Budafokról.

menekülő bukovinai székelyeket. A kitelepítettek számát 173 ezerre becsülik, de a visszavonuló német csapatok által evakuáltakkal, a szovjet csapatok elől menekülőkkel kiegészítve ez a szám eléri a negyedmilliót. Amint Mindszenty József 1947. februárjában még VI. György angol királyhoz és Truman amerikai elnökhöz is írt levelet a felvidéki magyarság üldöztetése miatt, úgy a kitelepítésre ítélt németek ügyében a püspöki kar nevében tiltakozott Dinnyés József miniszterelnöknél, és az embertelen deportálásokra kiáltványban hívta fel a figyelmet.[219]

1946-ban a svábok kitelepítése és a szlovák–magyar lakosságcsere kapcsán általános a félelem Budafokon is. Kitelepítik azokat a német családokat, akik 1944-ben német nemzetiségűnek vallották magukat. A *Budafok Népe* rendkívüli kiadása címoldalán hozza a helyi kommunista párt végrehajtó bizottságának elhatározását, miszerint mindent elkövet majd, hogy a szakszervezetekkel, a kisgazdákkal, a szociáldemokratákkal közösen létrehozott bizottság előterjesztésében mentesítéseket kapjanak a kitelepítés alól e budafokiak, hiszen *„a kitelepítendők névjegyzékében több becsületes demokrata, az újjáépítésben odaadón részt vett ipari munkás, iparos és értelmiségi neve szerepel. Ezek azért kerültek a kitelepítendők névjegyzékére, mert magukat a legutolsó összeírás alkalmával német anyanyelvűeknek tüntették fel és egyéb bűnük nincs”.*[220]

Természetesen a szorult helyzetben lévő katolikusok az egyház segítségét kérték: A hat gyermeket felnevelő szorgalmas sváb borkereskedő, a helyi egyházközség régi hűséges támogatója, Fervágner Lőrinc leveléből idézek:

„Most engemet és feleségemet kitelepítésre jelöltek ki, sőt már leltározták vagyonomat és lezárták pincémet. Bűnöm csak az, hogy német anyanyelvűnek vallottam magamat, bár magyar nemzetiségűnek feleségemmel együtt. Hiszen öreg emberek vagyunk, abból az időből származva, amikor még szüleink inkább sváb nyelven beszéltek. – Volksbundban nem voltam, nyilas nem voltam, – kifogástalan előéletű voltam… A jó istenre kérem Főmagasságú Bíboros Hercegprímás Urat, kegyeskedjék bennünk megmenteni a hűséges hivő katolikus embert...”[221]

– Mezgár püspöke segítségével továbbítja a kérelmet a hercegprímáshoz.

Shvoy tájékoztatja papjait, hogy dr. Péterfy Gedeon szemináriumi gondnokhoz illetve a Népgondozó Hivatalhoz kell fordulniuk akár a németek kitelepítésével, akár a felvidékiek

[219] *Mindszenty József*: Emlékirataim. Az Apostoli Szék könyvkiadója, Bp., 1989. 149. p.
[220] *Budafok Népe*, 1947. május 31. Címlapon nagy betűkkel: „A német anyanyelvűeket ne telepítsék ki!”
[221] Fervágner Lőrinc, Budafok, Kossuth Lajos u.36. sz. alatti lakos levele Mindszentyhez, kelt; Budafok, 1947. aug.16.

betelepítésével kapcsolatban kell intézkedniük.[222] Ugyanakkor maga beadvánnyal fordult a miniszterelnökhöz, és az amerikai misszió vezetőjéhez.[223] A Pest környéki falvak német lakosságának kitelepítésekor tapasztalt visszásságok miatt tiltakozott, s kérte, hogy a sváb hívek válogatás nélkül ne kerüljenek a volksbundistákkal és SS-ekkel egy elbírálás alá, s ne fosszák ki őket mindenükből. A püspöki kérések közé tartozott a községekben szolgálatot teljesítő német anyanyelvű papok egyöntetű, elvi mentesítése is a kitelepítés alól, mert véleménye szerint elévülhetetlen érdemeket szereztek a vallásos és hazafias szellem ápolásában, valamint a magyar nyelvű oktatás kiszélesítésében. (Shvoy Lajos püspök Hufnagel Ferenc solymári, dr. Folláth Ádám zsámbéki, Braun Gyula budakeszi, Angeli Márton pilisborosjenői, Reichardt András pesthidegkuti, Lovas István szigetbecsei, Marlok István pilisvörösvári, Mersei Antal és Geiger Jakab nagytétényi, Roderburg Ernő pilisvörösvári bányalelkész kitelepítése ellen emelt szót. Beszámolt arról is, hogy Torbágyon Ohmüller Mártonnak, a székesfehérvári papnevelő intézet lelki igazgatójának 80 éves édesapját és beteg édesanyját is kitelepítésre ítélték.)[224]

Budafokon a reggeli hétórás mise hagyományosan német nyelvű volt (prédikáció, ének, ima). Amikor a városból kitelepítendők listáját állították össze, a kommunisták figyelték, hogy ki jár erre a misére… Mezgár ***rádöbbenve a híveit fenyegető veszélyre, beszüntette a német nyelvű misét.*** Nyomasztó a légkör, hiszen 1945. novemberében mintegy 60 férfit és nőt gyűjtenek be Budafokon volksbund-tagsággal vádolva a Schmidt-vendéglőbe, majd onnan a Károly-laktanyába (itt már budaörsiekkel, törökbálintiakkal együtt). Innen romeltakarításra vitték őket a Hadtörténeti Intézet levéltárába, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba. Ügyüket egyenként vizsgálták meg; internálták őket, mert nem volt olyan tulajdonuk, amiért érdemes lett volna kitelepíteni őket.[225]

---

[222] 930/1946. sz. körlevél

[223] Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspök a magyarországi német lakosság áttelepítését tartalmazó kormányrendelet megjelenését követően William S. Key vezérőrnagyhoz, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai képviselőjéhez fordult, s aggodalmait, a rendelet igazságtalanságait és jogtalanságait összegezte levelében. "Mindenki igazságosnak és jogosnak tartja, hogy aki hűtlenséggel vétett a magyar haza ellen, amely immár több száz éve otthont nyújtott és kenyeret adott a betelepített német kisebbségnek, bűnhődjék. De nem egyeztethető össze sem az igazsággal, sem a szabadsággal, hogy ártalmatlan embereket a legsúlyosabb büntetéssel sújtsuk csak azért, mert ilyen vagy olyan nemzetiségű, ilyen vagy olyan anyanyelvű".

[224] In: Tóth Ágnes: Telepítések Magyarországon 1945–1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák–magyar lakosságcsere összefüggései. Kecskemét, 1993. www. mtaki. hu/docs/cd1/tothagnes61/04b. htm

[225] Swäger Erzsébet (sz.1923) 2007. október 20-án: Elmondta, hogy azért vitték el, mert udvarlóját, egy sváb fiút az SS-be sorozták be, és kiképzésre a Balti-tengerhez vitték. Onnan várta levelét. Édesanyja 5 gyereket nevelt egyedül, és mivel igen szegények voltak – barlanglakásban laktak – tüzelőért beiratkozott a Volksbundba. Mindkettőjük ügyében tárgyalást tartottak. Erzsébet 1946. augusztusában – felmentéssel – szabadult. Édesanyját két évre internálták Kistarcsára. Szerinte azért nem telepítették ki őket, mert a házuk (Kiskőbánya u. 1.) nem volt

A kitelepítéstől való félelem tükröződik a *név-magyarosítási kérelmekben*, amelyeket a belügyminiszter engedélyezése után megküldtek Székesfehérvárra, hogy a keresztlevelek módosítását jóváhagyja a püspökség is. Pl.: Wahr családnevet Vaar-ra, Karlbauer-t Kárpátira, Vogl-ból Völgyesi, Farsbinder-ből Földesi, Metzker-ből Mészáros, vagy a híres vendéglős család: a Werl Vágvölgyire magyarosította, a Kluka-t Kisfaludira (Losoncon született, fia születésekor adta be a kérvényt) változtatta. Maradni akart a sváb, s a szlovák is.

IV. Ideológiai és hatalmi harc lélektől lélekig. (1945–48)

IV. 1. A budafoki katolikus társadalom – autonóm egyházszervezetben

Shvoy püspök körleveleiben egész pontos és egyértelmű utasításokat ad az egyházközségek újraélesztéséhez: Konkrét feladatokat határoz meg a plébániai szakosztályok számára az iskolai nevelés, a szabadidő megszervezése és a hitbuzgalmi téren! Előírja, hogy minden *egyházközség* legalább *öt szülői értekezletet* tartson az 1945/46-os iskolaévben, ahol az iskolafenntartás jogi körülményeiről, a hitoktatás szükségességéről, olyan gazdasági kérdésekről hallgathatnak előadást a résztvevők, amelyek a saját gazdaságuk viteléhez nélkülözhetetlen. A hitbuzgalmi szakosztályokat felszólítja, hogy imádkozzanak rózsafüzért a haza nem tért családtagokért, szervezzék meg az asszonyokat a templom elpusztult fehérneműjének és felszerelésének pótlására. A szervező szakosztály segítse a KALOT, KALÁSZ és KIOE mozgalmak újraindítását, vagy ha ezek nincsenek, akkor az ifjúsági csoportokat szervezzék meg. Felkéri a plébániák pénzügyi szakosztályait, hogy gondoskodjanak a templom, plébánia-, iskolaépület helyreállításáról. (Még bizakodik a kormány ígéretében, hogy a kegyúri terhek megváltásaképp földet fognak – ha nem is a közeljövőben – visszakapni.)[226] A sajtószakosztályokat az egyházi lapok terjesztésére buzdítja. Tervezi a vezetőképzés megindítását; a házmegbízottak, utca-biztosok és a körzetapostolok felkészítését.

Elszántan fogott tehát egyházmegyéje megszervezésébe, abban a hitben, hogy tovább építheti a háború előtt kiteljesedő keresztény közösségeket, csak most még fel kell fegyverezni e munkatársakat a materialista propagandával szemben is. – A különféle asszonyegyesületek, csoportok, s a leánycsoportok, kongregációk élére is kinevezett egy-egy női titkárt. A titkárok

értékes. Ő pedig megszökött – minden igazolvány nélkül. Végül át akart szökni Tusnádra, ott is laktak rokonok, de elkapták a román határon, és tiltott határátlépésért elítélték Temesváron. Innen amnesztiával szabadult. (Emlékkönyve őrzi az itteni bejegyzéseket, s fennmaradt a szabaduló levele.)

az AC egyházmegyei igazgatója irányítása alatt dolgoztak, s a helyi plébánosokkal egyeztetett időpontokban látogatták és instruálták e szervezeteket.

Mezgár 1945 januárjában arról számolt be, hogy a szobák a plébánián még mindig fűtetlenek, a papok hidegben dolgoznak. Örül, ha a konyhára jut elegendő tüzelő. A városban is sok embernek megfagyott a keze, lába. Mezgár segítője – a kolozsvári Keresztes Sándor,[227]aki aktív tagja volt Kolozsváron az EMSZO-nak és a KALOT-nak.1945-ben lesz a plébános felterjesztésére a képviselő testület tagja Bárdosy Géza nyugalmazott polgármester is, aki korábban sokat segített hivatali éveiben az egyházközségnek.

A Felsővárosban és két kápolnában már napi 4 szentmisét; a plébániatemplomban 6 szentmisét tartottak.[228] Elkezdték az esti *litániák*at, s nagyböjtben minden délután *keresztutat* jártak. Megható volt a feltámadási körmenet, sokakat vonzott az úrnapi – a szép virágszőnyeggel. Minden vasárnap volt valahol egy lelkigyakorlatos nap.
Közben nem hanyagolta el az ősi budafoki egyházi – népszokást sem; május hatodikán következett a *határjárás*, földszentelés. Szept.16-án ünnepélyesen fogadalmat tett a felsővárosi ***Szent Erzsébet és a Dobó Katica cserkészcsapat***, majd ezt műsoros est követte a katolikus otthonban. – A ***cserkészet*** ugyanis szinte egyetlenként működhetett, mert az 1945. január 20-i moszkvai fegyverszünet előírásaira hivatkozva a miniszter betiltotta, illetőleg nem engedélyezte sok száz hazai egyesület, köztük katolikus egyesület működését, folyóirataik megjelenését:[229] „A *cserkészet az egyetlen egyesület, amelyik működhetik a MADISZ-on kívül. Rengeteg fiú iratkozik be! Mi is a MADISZ? Tanárok ellen, papok ellen beszélnek. Istentelenséget tárgyalnak. Mi izgatunk? 22-én például a program: 3 órakor Oltáregylet, 5 órakor K.I.E.*– jegyzi föl a Háztörténetben Mezgár.[230]

---

[226] 478/1945 számú körlevél. Tárgy: Szülői értekezletek. 540/1945. számú körlevél. A: C. program.
[227] Mikor megismerte Keresztes Mezgárt, Kovrig Béla volt még a rektor a kolozsvári egyetemen, s Mezgár szervezte Fehérváron az EMSZO-t. 1944-ben, nyáron Balatonberényben a KALOT népfőiskolán találkoztak először; Keresztes, aki az egyházi ifjúsági mozgalomban nőtt fel, és Mezgár, aki a parasztság és munkásság létfeltételeinek javításán gondolkodó demokratikusabb egyházi irányzat képviselője volt. Benne a plébános egy gyakorlott, eszmeileg felkészült és az ifjúsági mozgalmak vezetésében szervezési, vezetési tapasztalatot szerzett munkatársra lelt. Keresztes Sándor budafoki lányt vett feleségül, s a tordai visszavonulást követően 1944-ben kéthetes fiukkal a biztonságosabbnak tartott Budafokra települtek át.
[228] Mint említettem, Mezgár a *német nyelvű misét a hívekkel egyetértésben megszüntette*, mert akkor már figyelték, hogy ki járt rá.
[229] Ennek estek áldozatul a katolikus tanár- és tanítóegyesületek, a hittanárok egyesülete (székházaikat, pénzalapjaikat, minden tulajdonukat államosították), s lapjaik, a Magyar Középiskola, a Népnevelés, a Katolikus Nevelés, a Juventus, a Zászlónk és más lapok:

Ekkor már harsogott az újságok hasábjain az egyházellenes propaganda. Rákosi már 1945. januárjában – első magyarországi beszédében – célba vette a Hivatásszervezetet. Ezt képzett munkásréteg vezette; a baloldali pártok vetélytársa lehetett a dolgozók megnyerésében. A ***Hivatásszervezet*** volt tisztviselőit és tagjait könnyű volt a népbírósági törvény (1945/VII. tc) és a 81/1945 M. E. számú miniszterelnöki, valamint az ezt kiegészítő 1440/1945 M. E. számú rendelet 12.szakasza alapján vád alá helyezni, miszerint „demokráciaellenes szervezetben tisztséget vállaltak, vagy tagként aktív tevékenységet fejtettek ki. A ***Hivatásszervezet***, és az ***EMSZO*** tehát „demokráciaellenes szervezeteknek" minősíttettek!

Májusban és júliusban a ***Szociális Misszió Társulat*** egy-egy tagja vezetésével 4–5 hölgy végezte el az irodai munkát: Megkezdték a hívek összeírását, és az *egyházközségi kartoték* felállítását. A hitoktatás megindult az elemi iskolákban.
1946. jan.10-én a budafoki egyházközség képviselő testületi ülésén megemlékeztek az akkor elhunyt, az egyházközség munkáját segítő korábbi polgármesterről, Bárdosy Gézáról, majd tagjaik közé felvették Keresztes Sándort, aki az 1945 végi nagy gyűjtőakciót szervezte. Mezgár felkérte Törleyt, hogy mondjon le az elnökségről, mert olyan idők járnak, hogy „*most át kell térni a kisemberekre*". Átmenetileg Hock József gyufagyári igazgató lett az elnök, majd Rózsavölgyből Gátszegi István tisztviselő. Így akarta „demokratizálni" a kor hangzatos ideológiájának megfelelően a testületet, hogy a támadásoknak elejét vegye.[231] A karácsonyi *gyűjtés*i akció nagyon jól sikerült: A fuvarosok ingyen vállalták a szállítást. Fát, ruhát, játékot, élelmiszert gyűjtöttek az egyházközségi otthonba. A nők és férfiak csomagoltak. Szenteste a ministránsok szánkón vitték szét a csomagokat a rászorulóknak.
Itt vitatták meg először a háború utáni inflációs helyzet és az új politikai viszonyok közötti hatékony egyházpolitika gyakorlati módszereit. Úgy vélték, hogy hatékonyabban kivitelezhetik meg a templom-, plébánia- és kultúrház-építéseket, ha a budafoki, a kelenvölgyi és a felsővárosi egyházközségeket egy Központi Tanács alá szervezik. Döntöttek a karnagy MABI[232]-járulékát illetően: *„az egyházközség a MABI-járulék felét már korábban magára vállalta, ahelyett, hogy a város terhére utalta volna, és most, amikor a másik felét is köteles a munkaadó fizetni, automatikusan ezt is fizetnie kell [*az egyházközségn*ek].–"*[233]jegyzi fel Mezgár.

---

[230] Budafok –belváros Historia Domus-a
[231] Keresztes Sándor visszaemlékezése.
[232] Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (Péterfi S. u.)
[233] Mezgár jegyzetei a Historia Domusban, Budafok-Belváros.

A három egyházközség tehát ***Központi Tanácsot (KT)*** alakított. Az 1945. november 9-i püspöki levél meghatározta a **Központi Tanács** összeállítását: 24 választott tagja közül a Belvárosi egyházközség 12-t, a Felsőváros és Kelenvölgy 6-6 képviselőt delegál. Ezt egészíti ki 8 kinevezett fő. Képviselő testületi tagok az egyházközségi plébánosok, lelkészek, világi elnök, a kegyuraság képviselője, a női és a férfi egyesületek (mint az Oltáregylet, cserkészet, a KIOE, a Mária Kongregáció a Rózsafüzér Társulat, a Jézus Szíve Társulat képviselői).

Elhatározták, hogy egységesen kezelik a közös adózás révén befolyt összegeket, s közösen döntenek a fennmaradó összeg rendeltetéséről. 1946. január 13-án, a KT első ülésén megállapítják az, un. „közös ügyeket". Ezek a következők: a szegénygondozás, az egyházi adózás, a felsővárosi templomépítés, a kelenvölgyi plébánia házának építése, a papok, hitoktatók, közös kántor fizetésének megállapítása, az Actio Catholica működtetése, az egyházmegyei szükségletek biztosítása (templom- kultúrházépítés), az új mozgalmak indítása.

A Központi Tanács a következő szakosztályokat állította föl:

A *hitbuzgalmi szakosztály* a körmeneteket, lelkigyakorlatokat, vallásos előadásokat, zarándoklatokat – általában a hitéletet szervezte. (Vezetője Gátszegi István[234] volt.) A *kulturális szakosztály* (vezette Kolumbán Virgil piarista gimnáziumi tanár, igazgató) az egyházközségi akadémia előadásait rendezte, a könyvtárat és a katolikus szülők szövetségét működtette.

A *szociális-karitatív szakosztály* (irányítója Kollerits Károly[235] volt) a hívek szociális nevelését, a népkonyha vezetését, a segélyezést intézte. A *gazdasági szakosztály* (irányította Aczél Zoltán) az anyagi ügyeket, az egyesületi házak karbantartását, építéseket, egyházi adózást rendezte. Mivel a polgármesteri hivatal felmondta az egyházi adó beszedésének háború előtti gyakorlatát; tudniillik azt az állami adóval együtt gyűjtötték be, most e feladatot is az egyházközségeknek maguknak kellett megoldani: Az „*egyes körzetek gondoskodnak arról, hogy az egyházközségi iroda, épületek fenntartására és az alkalmazottak díjazására szükséges egyházi adózást megértsék jó híveink. Hiszen az egyházközségi munka saját érdekükben történik.*" – írta értesítőjében a plébános.[236]A *szervező szakosztály* koordinálta a

[234] üzemi tisztviselő

[235] Korábban K.I.E.-alelnök volt. Az Antaltelep patrónusai telket vásároltak az üdülőtelep és a székház építésére. Kollerich Károly, Zahorecz Károly telküket az épülő templomnak adták. In: Horthy Paulette gyermeküdülő alapításának története. írta Dr. Czermann Antal. K.I.E.. Balatonantaltelep, 1939–44. saját kiadás. 6. p.

[236] HÍVEIMNEK, kiadó: Mezgár Lajos, 1946. Budafok elitjének támogatását élvezte a szervezet: Záborszky Nándor polgármester, Láncz József iskolaigazgató, a Czermann család több tagja, Marksteiner Béla ny. pénzügyi tanácsos, Ferwágner Lőrinc és Vilmos (neves borász família), Nagykovácsy Milenkó, a Kossuth Lajos utcai áruház (a későbbi Úttörő Áruház elődjének) tulajdonosa, Pongrátz Ferenc építész, Szick József vállalkozó, hogy

szakosztályok vezetőivel együtt az egyházközség életét, dr. Keresztes Sándorral az élen. Így ő az ***Actio Catholica*** helyi szervezője is volt. Erdélyből áttelepülő család tagjaként a kolozsvári 10-es szervezet mintájára 20 gyűjtési körzetet alakított ki.[237] Az 1946–48-as évek adventi készülődésében az egész budafoki katolikusságot felrázta az általa vezetett *gyűjtőakció*:
A körzetek szervezésében 1946. december 8-án délelőtt, minden munkatárs és az e célra felkért fiatalság reggel 8 órakor szentmisét hallgatott. Közben 22 lovaskocsi gyűlt össze felkérésünkre a templomtéren. Mise után minden körzetben elindult egy-egy kocsi a körzeti megbízottakkal és a kocsik mellett 8-8 lelkes fiú vagy leány. Előtte személyre szóló felkérést juttattak minden házba úgy, hogy az ajándékok már csomagoltan várták a kocsikat. Minden utca minden házába bekopogtak az Úr Jézus nevében. Déli egy órára kész volt a gyűjtés. A sok kicsiből mégis sok lett! Az eredmény: 335 kg liszt, 2045 kg burgonya, 600 kg bab, 56 kg lencse, 26kg borsó, 26 kg dió, 38 kg mandula, 10kg kukoricadara, 5kg búzadara, 3 kg burizs, 6,5 kg száraztészta, 5 kg szójabab, 3 kg szárított főzelék, 4 kg zsiradék, 5 kg só, 7,5 kg gyümölcs… 300kg szén, 13026kg tűzifa, 45kg hagyma, stb.[238]

1946. április 26-án Mezgár értekezletet tartott az egyházkerületi papsággal az új helyzetből fakadó feladatokról. „Egyházközségünk hívei nem képezhetnek egyszerűen tömeget, hanem csak jól rendezett seregben érvényesülhet erejük… Mivel *az egyházközség nagy területen fekszik, ezért 22 körzetre osztottuk és minden körzethez több utca, tartozik*: …a körzetek élén állnak a ***körzetapostolok***, és az egyes utcák ill. házcsoportok élén a ***csoportapostolok***. A körzetapostolok és a csoportapostolok az egyházközségi szervezőszakosztályhoz tartoznak. Minden hónap első szerdáján gyűlnek össze, de a körzetapostolok külön is minden hónap utolsó szerdáján járnak össze megbeszélésre… A körzetapostol és a hozzá tartozó csoportapostolok gondozzák a körzetet. Időnkint tanácskoznak egymással a körzet ügyeiről. Összeírják a körzet családjait és gondoskodnak a nyilvántartás állandó kiegészítéséről. A betegeket, elhagyatottakat jelentik az egyházközségi irodákban. Kiosztják az egyházközségi

---

csak néhányat említsek a díszes tisztikarból. (Valamennyien később az egyházközség vezetésében is feladatot vállaltak.)

[237] Keresztes Sándor szerint „Kolozsváron 1939-ben feloszlatták a pártokat, és akkor alakult meg a Magyar Népközösség, Bánffy Miklós vezetésével – a Bécsi döntés előtt. Kolozsváron volt az un. 10-es szervezet, amelynek vezetője az én osztályfőnököm, cserkészparancsnokom volt. A cserkészekből alakítottuk úgy ki a magyarság megszervezését, hogy ilyen körzeti és utca-megbízotti rendszert hoztunk létre, mint ahogy Erdélyben a Székelyföldön voltak tizedesek stb. Amint leérettségiztem 1939-ben, mint cserkész a Majláth - kör titkára lettem (a katolikusoké volt ez, a K.I.E.- a reformátusoké; míg a Dávid Ferenc-kör volt az unitáriusoké, s egy tanácsban egyesültünk, aminek az elnökét a K.I.E. adta, a titkárát pedig a Majláth - kör. Mi így szerveztük meg Kolozsvárott a magyarságot a 10-es szervezet mintájára. Kolozsváron, a Szociális Ügyosztályon dolgoztam."

[238] HÍVEIMNEK, 1946. Karácsonyán, kiadó: Mezgár Lajos

értesítőket, meghívókat, névre megcímezve. Karácsony után az egyes körzetek munkatársai előkészítik a *körzetek családi estjét*. Minden körzet megrendezi a maga családi szórakozását. Azután pedig fokozottabb mértékben rendezik a körzetek külön megbeszéléseit úgy, amint ősszel elkezdtük… Negyedévenként minden körzetnek minden családját meghívóval kérjük majd az illető körzet összejövetelére. Az ismerkedési estre a család minden tagját szeretettel várjuk. A megbeszélésekre pedig minden családból legalább egy tagot!"[239]– írja az egyházi értesítőben a prépost-plébános.

Az újjáalakult ***Rózsafüzér-társulat*** (87 fő) minden hónap első vasárnapján, a szentségimádás után végezte a titkok sorsolását, s első szombatokon a fatimai Szent Szűzhöz imádkoztak közösen. (Geiger Jakab vezette.) Az Egyházközségi Férfikart (16 fő) Knorr Aurél alakította meg. Az ***Oltáregyesület*** a templom gondozását, a liturgikus ruhák javítgatását vállalta Francois Cézárné vezetésével. (Minden hónap első vasárnapján, az esti Szentségimádáson vettek részt.)

Kongregációk: A *Kis kongó* népszerű nevén a régi polgári, újabban az általános iskolák felsőseit gyűjtötte össze, ahonnan a nagyok kongregációjába léphettek. A kongregáció vezetője *Gyarmati István* volt.[240] A kongreganistákkal hetente egyszer találkozott a Varga-pékség helyiségében; imádkoztak, szenténekeket énekeltek, kirándultak (templomlátogatásokkal), a körmeneteken együtt vonultak. A kisebb fiúk kongregációját (létszáma 1946-ban: 50 fő) a fiatal *Pelsőczy Ferenc atya* vezette, a kisleányokét Knorr Aurél (létszámuk 1946-ban: 70 fő). Pelsőczy Ferenc ródlizni is járt a gyerekekkel; emlékeikben „felkapta a szoknyáját" úgy csúszott le velük a hóban.[241] Az un. ***Szívgárdák*** a régi elemi, illetve az újonnan alakult általános iskolai alsós gyerekek gyűjtő szervezete, mely a Szent István téri iskolában (4 csoport – Palágyi Sándor és Geiger Jakab vezetésével), és az Árpád utcai iskolában (a fiatal Gyarmati István pap vezetésével) vallásos összejöveteleiken meséket, énekeket tanultak, versenyeztek és játszottak.

A ***ministráns egyesület*** (15 tagú, vezette Geiger Jakab) mellett még szintén 1946-ban alakult meg a ***Katolikus Szülők Szövetsége***, amely segítette a premontrei gimnázium elpusztult bútorzatának s a téli tüzelőnek a biztosítását, s a ***Szent Imre Otthonban*** működő óvoda berendezésének a pótlását.

[239] In: Budafok-Belváros Historia Domus, HÍVEIMNEK c. értesítő, 1946.
[240] Christ Ottóné (sz. Metzger Gizella) visszaemlékezése. Az Arany János utcában lakott édesanyjával.

Szent József cserkészcsapat (Keresztes Sándor, Rácz Béla, Till József, dr. Pelsőczy Ferenc atya segítségével, Szőke József csapatvezető alatt) 126 gyermeket tömörített, s a feloszlatott K.I.E házában gyülekeztek. A ***Szent Margit leánykongregáció*** (50 fővel) *Gyarmati István* atya vezetésével ünnepélyeket, karácsonyi könyvvásárt is szervezett. Staub Erzsike és a lányok vasárnap délutánonként a kicsiknek báboztak az egyházközségi otthonban.[242]

A ***Szent Alajos Fiúkongregáció*** a Knoll József utca 8. sz. alatti Katolikus Ifjúsági Otthonban szervezte szórakoztató programjait Geiger Jakab, Krasznai László irányításával.

Az énekkar a 30-as évektől működött, (40–50-tagú) Kabdebó Kálmán kántor állt a Cecília-énekkar élén. Kabdebó tartotta az egyházi énekórát az iskolában, a tanítás után. Nem volt kötelező részt venni rajta. 1947-ben megalakult a fiatalok (13 fiú és 15 leány) ***„Magyarország Nagyasszonya" Egyházközségi Énekkara*** Palágyi Sándor karnagy vezetésével, Keresztessy-Kreutz Hédi énekművésznő segédletével. A templomi szolgálaton kívül világi színműveket is előadtak.

IV. 2. Az önállósuló Felsővárosi Egyházközség kulturális élete

A Felsőváros, a budafoki ipari üzemek létesítésével párhuzamosan települt be; s ide, az egykori szántóföldekre többnyire munkáscsaládok költöztek. Sok volt a barlanglakásban élő. Ugyanakkor a belvárosiak – a kb. kétszáz évvel ezelőtt érkező svábok, stb. leszármazottai – a város tehetősebb rétegét (gyártulajdonosok, kereskedők, hivatalnokok stb.) képezték, s természetesen nagyobb adót fizettek. A Pannónia utcai iskola adott otthont a szentmiséknek, s a hitbuzgalmi rendezvényeknek. (Az iskolában volt egy szétnyitható terem, abban egy-két óra alatt felállítható oltár.) Már a háború előtt kezdeményezték a templomépítést, de az összegyűlt pénzt a háború elvitte.

Az egyházmegyei főhatóság már 1940. szeptember 1-től elrendelte, hogy Varga Lajos hitoktató felköltözzön a Pannónia utcai iskola közelébe a templomépítés előkészítésére. 1941. szeptember 1-vel, Varga áthelyezésével Nagy Ferenc vette át a feladatokat a jól működő szervezetekkel dolgozó felsővárosi plébánia élén. Nagy Ferenc, aki a munkások között

[241] Christ Ottóné (sz. Metzger Gizella) visszaemlékezése. Pelsőczy 1943-tól már lelkészként működik a K.I.E.-nél, aki egyúttal az Egyházmegyei Központ titkári teendőit is ellátta. Így tehát a nyári időszakban az Antaltelepen a gyermeküdülőben, s a táborban is megoldódott a szentmise tartása.

[242] Fekete Sándor (Budafok, Alsósas u. 25) visszaemlékezése.

kezdett az új egyházközség szervezésébe, minden lehetőséget megkeresett, hogy a velük együtt legyen. Népszerű volt, mert kijárt a BMTE - pályára a focimeccsekre. (A BMTE pálya és a munkásotthon a háború előtt a szociáldemokraták tulajdona volt.) Sőt! Nagy Ferencet még a BMTE vezetésébe is beválasztották; tehát a baloldaliakkal is jó viszonyban volt. A munkásotthonban mindig részt vett a *Katalin-bál*on. Ő szervezte meg a vízi cserkészcsapatot a Dunán.[243] A Felsővárosi Plébánia egy-egy kulturális rendezvényén 1945–46-ban a munkáspártok képviselői is rész vesznek; a felsővárosi katolikus egyházközség rendezvényeiről gyakran találunk híradást a Budafok Népében, miközben a belvárosi egyházközség életéről mélyen hallgat e lap!

1945. április 22-én, az első oltáregyleti gyűlésen megbeszélték a miseruhák megvarrását, a horgolások elkészítését stb. Az Oltáregyletben tevékenykedő sok idős asszony közül kerültek ki a körzeti megbízottak. Minden nap 2–3 asszony főzött a ***népkonyhá***n, amelyet az iskolában működtettek a zománcgyári és az élesztőgyári munkások szegény gyerekei részére. Ugyanezen a napon alakult meg a felsővárosiak ***Jurisits Miklós cserkészcsapata*** a ***Katolikus Otthon***ban. Július 8-án a Szent István téren (a belvárosi templom előtt) a budafoki cserkészcsapatok ünnepélyes fogadalmat tettek. Megalakult a kerületi cserkésztitkárság, melynek elnöke, mint az egyházközségi cserkészcsapat parancsnoka, Nagy Ferenc lett. Szeptember 16-án a ***Szent Erzsébet és Dobó Katica (leány) cserkészcsapatok*** tettek fogadalmat. 1946. január 1-én a felsővárosi templomban először énekelt a Szentlélek Hárfája énekkar.

1946. január elsején – hosszú vajúdás után **– *önállósodott a Felsővárosi plébánia***, a korábbi hitoktató, Nagy Ferenc vezetésével. Március hónapban megalakult a Felsővárosi Mária Kongregáció szép taglétszámmal. Április 14-én, a szentmise után, Nagy Ferenc egy kis barátságos sörözésre hívta meg lakására a 62 fős énekkart. Itt született meg a Kultúrgárda terve; vasárnap délutánokon műsoros előadásokkal, zenedélutánokkal, színdarabokkal szórakoztatni a hivő családokat. Az első siker; a ***Mária Kongregáció*** által rendezett *Szűz Mária koronája* című vallásos darab hozta meg igazán a kedvet a színi előadásokhoz. (A város is támogatta pénzzel, hiszen a felsőváros más megítélést élvezett a kezdetben, mint a belváros.) Dányi Miklós iskolaigazgató felajánlotta, hogy erre a célra biztosítja a Pannónia utcai iskola nagytermét és megszerzi a tanügyi hatóságok engedélyét is. Az iskola átvállalta a

fűtés és a világítás költségeit.[244] A színdarabokhoz a tanító festette a színfalakat.[245] Április 28-án mutatkozott be a kultúrgárda. Májusban zeneest, majd *Farkas Ferenc Iglói diákok* c. daljátékának előadása következett, amelyet összesen négyszer játszottak el a Felsővárosban és egyszer a Belvárosban. *Prokópius Gábor karnagy* tanította be az énekeket és a táncot. (Az énekkar az egész egyházközség lelke volt, innen indult szinte minden ötlet a megvalósulás felé.) A szervezésben pótolhatatlan társa Szabó György volt. Egyik nap énekpróba, a másik nap felolvasó próba volt; a család alig látta őket.

Többen a gyárakban adták el a jegyeket a templomépítés céljára. Így aztán a Zománcgyárban és az Élesztőgyárban is bemutatták a *Mágnás Miska* és a *Talpalatnyi föld* c. darabokat.[246] A társas összejöveteleket, családi esteket, teadélutánokat, színi előadásokat részben az iskolában, részben pedig *Fervágner Ádám vendéglős* (ingyen átengedett) helyiségeiben szervezték: A vendéglős ingyen adta a helyiséget, az asszonyok sütötték a tésztákat, s a befolyt összeget a templomépítésre adakozták. A süteményhez teát kínáltak, amelyet a vendéglősök engedélyével megfőzhettek, s az otthonról hozott cukorral, citrommal ízesítettek. Az Ipartestület a *Fervágner-vendéglőben* bálozott, s a bevételt szintén az építkezésre ajánlotta föl. Krisztus király vasárnapján böjtöt tartottak, s az „el nem fogyasztott hús" árát – Nagy Ferenc kérésére – a templomi perselybe dobták.[247] Virágzott a közösségi élet:

Házaknál gyűltek össze, hogy névnapot, farsangot, szilvesztert ünnepeljenek. Közösen vittek pár liter bort, s amit sütöttek. *Prokópius Nándorné* kezdeményezésére bált is rendeztek a város dísztermében, amelyen, a város vezetésén kívül Shvoy Lajos megyéspüspök is részt vett! Ebből született a Budafok-felsővárosi Katolikus Bálok ötlete!

1946 augusztusától Prokópiust fizetett kántorként, irodavezetőként, énekkari karnagyként alkalmazták. Felfektette az adókatasztert, beszervezte az egyházi adószedőket, betanította az előadásokat, megszerezte az előadások jogát, és engedélyeztette a rendőrséggel. Miután *pénzügyi állásából elmozdították, nyugdíjazták*, minden idejét az egyházközségnek

---

[243] Dr. Kopházy Erzsébet orvos visszaemlékezése. 2007. február 28. Budafok. Árpád u. 13.

[244] „a színpadot négy iskolai dobogó alkotta, a tartó bakokat Kinorányi János gyufagyári gondnok tervezte és készítette el. Minden előadásra a gyufagyári kocsi hozta és vitte az ebédlőjük tizennégy darab nyolcszemélyes padját. A színfalak faanyagát Rock Károly raktárnok szerezte be a Hárosi Falemezgyárból. A Színpadi kellékek vászonanyaga a Wein és Társa szövőgyárból érkezett, a festéket a Festékgyár, a villanyszerelési cikkeket a Ganz Villamossági Gyár és a Kábelgyár ajánlotta fel. " – az összerakható színpadot másfél óra alatt állították fel, és egy óra alatt szedték széjjel. Rendszerint vasárnap délelőtt a szentmise után állították föl, s az előadás után szétszedték: Másnap már kezdődött az iskolai oktatás! A bevételt a templomépítésre szánták. In: Prokopius Gábor: Budafok-felsővárosi templom 29. p.

[245] Szabó Mariska néni, Budafok-felsővárosi lakós visszaemlékezése.

[246] További előadásaik: *Földes-Ábrahám: Viktória* c. 3 felvonásos operettje, *Mágnás Miska*, bábszínház, Mikulás-est, karácsonyest

[247] Szabó Mariska néni, Budafok-felsővárosi lakós visszaemlékezése.

szentelhette. (A Prokópius-család nagy tiszteletnek örvendett Budafokon, édesanyja 20 éven át vezette a szegények, betegek gondozását végző ***Szociális Misszió Társulatot***, P. Gábor pedig az egyházközségi szerveződések lelke volt.). Az egyházmegyei énekkari hangversenyen Budafok-felsőváros énekkara a második helyezést érte el. 1946 augusztusában a pénz elértéktelenedése, s a jegyrendszer miatt szörnyű méreteket öltött a nélkülözés. Az ***Apostolkodó Testvérek Társulata*** – tagjai a csipkéket, terítőket, egyházi öltözeteket varrták, hímezték – sorba járta a házakat; hogy pár deka cukrot, lisztet, zsírt gyűjtsenek, amit az öregeknek, sok gyermekeseknek osztottak szét.[248]

Sorra alakulnak a gyári futball csapatok s az egyházközség sem akar ebből kimaradni: 1947. május 15-én megalakul a Budafok-felsővárosi futball csapat. Elnyerték Budafokon a Városi Kupát is!

1947. augusztus 4-én tartja első önálló ülését a felsővárosi képviselő testület, mely 14 tagból és 3 póttagból áll. A plébániai tanács vezetésével a hitbuzgalmi (Pikovszky Jenő elnökletével), a szociális (Jászberényi István elnökletével), a pénzügyi (Győrvári Sándor elnökletével), a szervezési (Prokópius Gábor elnökletével), a sport, sajtó-, és kulturális (Szüts Pál elnökletével) szakosztály fogja keretbe az egyházközségi életet. Szirmai Albert *Mágnás Miska* c. operettje akkora sikert aratott, hogy ötször adták elő. Nagy volt tehát a siker; de megkérték az árát: Október 2-*án leváltották Balázs Jenő iskolaigazgatót*, aki a szervezésben, a helyszín biztosításában az egyházközségnek segített. Október 26-án – utoljára az iskolában - a budatétényi Szent Imre Otthon csoportjának előadásában játszották a *Főhadnagy kisasszony* (rendező: Várkonyi Gyula) c. színművet. Kiszorultak a Pannoniai iskolából, amelyik pedig a korábbi évtizedekben a felsővárosi egyházközség bázisa volt. Szűts Pál (egyházközségi tag) felajánlotta a Dévényi úti lakását és a kocsiszínt, hogy hozzák rendbe a színi előadásokra és a cserkészet számára. Decemberben itt adták elő *Kodolányi János Földindulás c*. színművét.[249]

1948. május 17-én az egyházmegyei énekversenyen, Székesfehérváron II. díjat nyer a Szentlélek hárfája énekkar.[250] A hívek a *körzetuzsonnák*on és *–vacsorák*on melegedtek össze, melyre ki-ki, amit tudott hozott. A maradék ételeket, süteményeket a szegényháznak juttatták.

---

[248] A Társulat szervezője Szőke Gusztávné és Funkéné. In: *Prokópius Gábor*: Budafok-felsővárosi templom története (kiadási adatok nélkül) 33. p.

[249] További előadások 1948. végéig: Huszka Jenő *Lili bárónő* c. operett, Csepregi Ferenc *Piros bugyelláris* c. népszínműve, Schubert-Berté *Három a kislány* c. operett.

[250] A résztvevő énekkarokkal együtt nem vesznek részt a díjkiosztáson, mert a püspöki templom énekkara – amelyik fizetett – is indul a versenyben, kérésük ellenére? S ráadásul övé lesz az I. díj… Bizonyos, hogy az egyházon belüli torzsalkodásokat jól ki tudja használni a hatalom…

A katolikus egyházközség szervezeti felépítése 1920–1945

egyháztanács

egyesületek	*20 féle szakosztály*	*intézmények*
K.I.E., KALOT nővérek)	ének/zene/könyvtár/ gazdasági	EgriNorma (ferences
EMSZO, Emericana	önsegélyező/turista/,szenior, stb.	Szt. Imre Napközi Otthon
Szociális Missziótársulat		KIOE-otthon, szegényház

Vezetők: Budafok, Kelenvölgy vállalkozói, előkelőségei, értelmisége

Pártoló tagsága: budafoki orvosok, iparosok, pincetulajdonosok, gyárosok, kereskedők,

Alsó- és felsőtagozatosok, gimnazisták, tanoncok, ifjak, leányok, asszonyok, férfiak, stb

A budafoki katolikus egyházközségek (Belváros, Felsőváros, Kelenvölgy) szervezeti felépítése 1945 után

Cserkészcsapatok (Jursits Miklós, Szent József, Szent Erzsébet, Dobó Katica néven),

Kongregációk (Szent Margit és Szent Alajos kongregáció, Kis kongó), Szívgárda,

Hitbuzgalmi sz. o ← Oltáregyletek, Énekkarok,

Rózsafüzér Társulat, Ministránsegyesület (stb.)

Gazdasági sz. o.

KÖZPONTI TANÁCS (=KT) → **Egyházközségi (kultur)otthon**

Szociális sz. o. ← Szociális Missziótársulat

Kulturális sz. o (Kolumbán Virgil gimn.ig.) ← Szülők Szövetsége

leány-és fiúcsoport,

Szervező sz. o (Keresztes Sándor) → szakosztályok vezetői,

Vezetők:
értelmiség
munkások
kisiparosok

Pártoló tagság:
tehetős
hivatalnokok
orvosok
iparosok
vállalkozók

körzet,-és csoportapostol

Actio Catholica helyi csoportja

kisiskolások, gimnazisták, tanoncok, ifjak, leányok, asszonyok, férfiak

IV. 1. 2. Ideológiai harc lélektől lélekig. Egyesületek (K.I.E. KIOE) feloszlatása. – **Helyettük: plébániai csoportok**

1945 után a kommunista párt a különféle átképző kurzusain s a *Szabad Nép* hasábjain, a helyi lapokban valóságos kultúrharcba kezd, hogy az elnyomott munkásosztály felemelése, a társadalmi egyenlőség megteremtése és a népi demokrácia jelszavai mögött megbúvó új érték- és követelményrendszernek megfelelően neveljék át a társadalmat; fordítsák el a „klerikális reakciótól" az ország ekkor még több mint 70%-ban templomjáró népét. Átképzések, tanfolyamok, előadások sorát szervezik meg a kommunista párt propagandatevékenysége részeként tanítóknak, tanároknak, szülőknek, munkásoknak, ipartestületi tagoknak – a *Budafok Népe* hű tájékoztatása szerint. A pedagógusoknak ideológiai előadásokra kellett járniuk, s a kommunista nyomás alatt működő polgármesteri hivatal a közpénzek juttatásánál a munkásdalkörnek, kultúrháznak, a hatásuk alatt kibontakozó üzemi szervezeteknek adott pénzügyi támogatást a befolyt adókból; az egyházi kulturális szerveződések csak a hívek adományaira hagyatkozhattak. A Sulyok Dezső által csak „hóhértörvénynek" nevezett ***1946. évi VII. tc. (a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről) elfogadását követően,***1946 tavaszától a baloldali sajtó hangos volt a katolikus egyesületekben, iskolákban és a Kisgazdapárt környezetében felfedezett állítólagos összeesküvésektől: „Fasiszta röplapok", újságok, sőt fegyverek kerültek elő az ország minden pontján. A „reakció" célpontja – úgymond – az új demokrácia és a Vörös Hadsereg" volt. Így került sor páter Kiss Szaléz ferences atya és Olofson Placid bencés atya letartóztatására, majd a Teréz körúti gyilkosság kapcsán a KALOT megvádolására 1946 júliusában. A SZEB a kommunista párt javaslatára[251]jegyzéket intézett a magyar kormányhoz, melyben a Szovjetuniót és a Vörös

[251] Amikor 1944-ben Kerkai páter, Nagy Töhötöm és Ugrin József átszöktek a fronton, Debrecenben Malinovszkij marsallal tárgyaltak a KALOT működésének jövőbeni engedélyeztetéséről. Malinovszkij nagyon szívélyes volt, mert tudta, hogy a KALOT nyilasellenes tevékenységet folytatott, hozzá is járult a működésükhöz. Azonban Rákosi, Révay és Vass Zoltán, akik nem szívelték a kereszténységet, s annak

Hadsereget sértő „rágalmazások" megszüntetését kérte, majd Rajk László belügyminiszter több mint 1500 egyesület feloszlatását rendelte el. Köztük volt a KALOT, az EMERICANA, a KIOE és a K.I.E. is. 1947-ben, amikor az egyházellenes propaganda eluralta a sajtót, a *Budafok Népe* megtelt az állami – kommunista párt ideológiáját harsogó – ifjúsági szervezetek, egyesületekről szóló hírekkel, s tudósításokkal.

Mezgár nem adta föl a reményt; írt, kérvényezett, hogy a Keresztény Ifjak Egyesületének a balatoni ingatlanjait (szántók, rét, ház, kertek) megtarthassák! Végül a feloszlatott budafoki Keresztény Ifjak Egyesületének vagyonát a belügyminiszter 1947. december 31-én kelt levelével a Magyar Cserkészfiúk Szövetségének (Bp., V. Nagy Sándor u. 6.) utalták ki, amely levelet Budafok városa 1948. jan. 26-án kapta meg.[252] – Az 1945-ben valláserkölcsi alapon újjászerveződött Magyar Cserkészszövetséget hamarosan átalakították vallási jellegétől megfosztott szervezetté 1946. júliusában.[253]

A mostoha családi körülmények között felnövekvő munkásifjak nevelését, képzését – belga minta szerint – felvállaló KIOE megszüntetése fájdalmasan érintette az egyházközséget! A KIOE tanoncotthonai súlyos ellátási gondokkal küszködtek, mert a háború után a szükséges minisztériumi támogatásban csak a baloldali pártok és szervezetek részesülhettek.[254] A püspök atya 1946. október11-i látogatásakor már említi Keresztes Sándor, hogy a KIOE vagyonának megmentésére kérelmet írtak a belügyminiszterhez, s ebben a kérelemben a vagyont az egyházközség számára igényelték. Nem nekik ítélték!

1947. március 18-án írt levelet Mezgár Shvoynak, aki segítséget kért Mindszenty bíboros hercegprímástól:

„dr. Mezgár Lajos budafoki prépost-plébános úr értesít arról, hogy a KIOE-központ válságban van. A legjobb szervező erők kénytelenek fizikai munkásnak elmenni, hogy önmagukat és családjaikat eltarthassák. Nemcsak a maguk személyében végeznek ezek a jó

---

legerősebb hazai képviseletét a katolikus egyházat; megkonstruálták a Teréz-körúti gyilkosságot (miszerint a szovjet katonát egy KALOT-legény gyilkolta meg, hogy az oroszok szemében kegyvesztetté tehessék a KALOT-ot. – Bálint József jezsuita atya visszaemlékezése, 2007. január 6-án a kispesti jezsuita templomban.

[252] A magyar Belügyminiszter 550. 755/1947. IV/3 iktatószámú levelében rendeli el Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának a Balatonudvarihoz tartozó számos ingatlan és az azokhoz tartozó ingóságok átadását. A levelet 1948. jan. 20-án továbbítja az alispán, és 1948. jan. 26-án 812-es számmal iktatja be Budafok megyei város.

[253] *Mészáros István*: A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon. Szent István Társulat. Bp., 2000. 284. p.

[254] „Az csak ritkán fordult elő, hogy kérvényeinkre néhány zsák keményre fagyott burgonyát, kevéske lisztet vagy olajat kaphattunk. Mindszenty prímást is megkerestük, hogy segítségét kikérjük, de neki sem volt mit adnia. Egy tisztelőjétől kapott perzsaszőnyegét adta oda, hogy értékesítsük, és az árából vásároljunk élelmet. A

emberek úttörő munkát, hanem a tanoncokból faragnak apostolokat, akik tovább dolgoznak munkás testvéreink között."[255]

A feloszlatás után a munkásifjak szervezését az egyházközségi csoportokban kísérelték meg: Shvoy 1947-ben maga is felszólította az egyházközségeket, hogy az ***Iparos ifjak Szent József csoportjait*** egyházközségenként alakítsák ki![256]

A hivők tartózkodnak attól, hogy nyíltan belépjenek egy katolikus egyesületbe:

„Az egyes csoportokba nem kell külön beiratozni, hanem egyszerűen csak meg kell jelenni! Tagsági díj nincsen. A férficsoport minden hó első vasárnapján összegyűl az egyházközségi otthonban a nagymise után, 11 órakor. A férficsoport indította el az egyházközségi élet modernizálását, az újjáépítést a lelkekben, házakban és intézményekben. A férficsoport legtöbb tagja azonban minden vasárnap megjelenik kötelezettség nélkül az egyházközségi otthonban a tízórai nagymise után barátságos beszélgetésre.

A nőcsoport tevékeny szeretettel mindenütt segít, ahol áldozatra van szükség. Környezettanulmányt végez, főz, varr, eljár a gyermekek és elhagyatottak ügyében stb. A fiúcsoport szervezését az ifjúsági otthonban[257]*végzi Pelsőczy Ferenc Egyszerre indult meg a felnőtt ifjak és az iparostanulók csoportosulása."* – Olvasható az egyházközségi hírlevélben.

A Szent Erzsébet Leánycsoportot – az egyesületek betiltása után – Borhy Józsa és Borhy Edit házról házra, kapuról kapura járva szervezték. Minden egyes színi előadás előtt természetesen rendőrségi engedélyt kellett kérni… 1948-ban aztán ezt is megtagadták, s a csoport föloszlott. (Borhy Józsa később többszöri próbálkozás, és sikeres felvételi ellenére sem tudott bejutni egyetlen felsőoktatási intézetbe.) A leánycsoportot először Kassai káplán vezette. A fiúcsoport a mintájukra alakult. Közös kirándulásokat szerveztek, előadásokat hallgattak, színdarabokat adtak elő. Csiki Gergely *Nagymama című színdarabját* Pálos Pista bácsi (egyházközségi tag) rendezésében, Cziglényi festőművésznek[258]a színpadképével háromszor

---

Katolikus Ifjúmunkás Mozgalom (KIOE) története (1920–48) In: Félbemaradt reformkor. Püski – Róma, 1990-Bp. 2006.

[255] SZfv-No7438 –1947. ápr. 26. kelt levél. 1938-ban az Eucharisztikus Világkongresszus alkalmából Joseph Cardijn Budapestre látogatott. A rövid látogatás során Cardijn megbeszélést folytatott a KIOE vezetőségével.
A háború előtt, 1938-ban érte meg a KIOE fénykorát, de sajnos a háború sok fiatal munkást kényszerített a frontra. A háború után hiába bíztak a társadalom újjáépítésében, néhány év illegális munka után jöttek a letartóztatások, s 1948 augusztusában a tanoncotthonokat is államosították.

[256] Lásd Shvoy 2578/1947. sz. közleménye.

[257] Knoll József u. 8

[258] CZIGLÉNYI Ádám grafikus, (Ipolyszécsényke, Secianky [SZL], 1909. december 23. – 1998.)
1925 és 1932 között a Magyar Iparművészeti Főiskolán tanult. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán Aba Novák Vilmos és Stein János tanítványaként 1935-ben kapott diplomát. 1954: II. díj az V. Magyar Képzőművészeti

is előadták a templomtéren. Húsvétkor pedig a *Passiót* jelenítették meg. Az utolsó színdarab a *Hamupipőke* volt, de ennek előadását a rendőrség már nem engedélyezte. (Egyébként is a rendőrség civil ruhában a nézők között ült.) Kassai elhelyeztetése után Miklós József tiszteletes vezette a leánycsoportot: A rajongásig szeretett „Miklós tiszi – a *tehenes pap*, vidékről hozta föl tehenét, s a Duna-parton, a focipálya melletti réten (az egykori híres szórakozóhely; a Kutyavilla mellett) legeltette. A kis gyerekek ott ülték körül, s ott tanítgatta őket. A tejet, amit a tehene napi kétszeri fejéssel adott (15 litert naponta!) szétosztotta a szegények között.[259]

Közben a gyárakban, iskolákban megkezdték a kötelező „átképzéseket". Az egyházmegye sem maradt tétlen: Egyetemi tanárok, teológusok, keresztény filozófusok és szakemberek előadásokon és az azt követő vitákon magyarázták a keresztény értékrendszer teológiai alapjait, s a jelen helyzetet:

Csepelen a bencés tanárok vezetésével 400–500 hallgatóval indult ismeretterjesztő előadássorozat**.** Budafokon 1946 februárjában péntekenként gyűltek a ***világnézeti akadémiára*** a férfiak. A ***pedagógiai szemináriumokat*** főleg családanyák hallgatták. 1946 őszén Székesfehérvárott hat féléven át – dr. Varga János teológiai tanár vezetése alatt – 50 férfi és női hallgatóval ***Hittudományi Akadémia*** indult.

1946. október 8-tól indult 10 héten át az ***egyházközségi akadémia*** előadássorozata Budafokon, heti egyszer, este 6 órakor. Etikai, társadalompolitikai, egyházpolitikai kérdéseket vitattak meg. Fresz József „Kereszténység és történelmi materializmus" címmel; Barankovics István „Egyház és demokrácia" címmel; Mezgár Lajos „A természetjog szerepe a dolgozók társadalmában" címmel tartott előadást. (További témák: Mi az anyag? Mi az élet? Az ősember. Az ókori, középkori, újkori és a mai ember problémái.) Az előadók ismert jezsuiták, kisgazdák és Barankovics pártból való személyek, mint Mihelics Vid, Rónay György. Karácsony előtt Szappanos Béla, Nagy Miklós és Lénárd Ödön atyák – az Actio Catholica központ titkárai – rendeztek ***adventi konferenciát***. 1947. jan. 22-én 10 előadásból álló új ***akadémiai sorozat*** (heti egy alkalommal) indult, alkalmanként legalább 200–200 résztvevővel. Olyan aktuális gazdasági, közgazdasági kérdésekről is hallhattak a hívek, mint: a külkereskedelem problémái; a mezőgazdaság problémái. A neves előadók között találjuk a

---

Kiállításon, Műcsarnok, Budapest; 1975, 1976, 1977: Az év legszebb bélyege kitüntetés. Elsősorban bélyegterveket készített. 1938-ban jelent meg első sorozata a debreceni Református Kollégium 400 éves jubileumára. Mintegy kétszázötven magyar és ezer külföldi bélyeget tervezett. Reklámgrafikával is foglalkozott.

keresztény értelmiség színe-javát. A teológus Mezgár egész Budafok értelmiségét készíti fel: A Barankovics-párt, a kisgazdapárt szellemi óriásait hívta meg, mint dr. Eckhardt Sándor nyugalmazott egyetemi tanárt vagy dr. Sík Sándort, a piarista költőt, aki *A mai ember problémái a vallásban* címmel tartott előadást, vagy Mihelics Vid (budafoki lakos) egyetemi tanárt, országgyűlési képviselőt, aki a szociális kérdésről beszélt. 1947-től indított sorozatában szerzetesrendek mutatkoztak be; s a szentmise után az Egyházközségi Otthonban beszélgettek a hívekkel arról, hogy mit segítettek a világon tevékenységükkel javítani… Ezek az „akadémiák" adhatták az ötletet Barankovicséknak, hogy a párt eszméinek, törekvéseinek mind szélesebb nyilvánosságot adjanak, amikor 1948 őszén, az egyházi iskolák államosítása után, megpróbálkoztak egy úgynevezett *Világnézeti Akadémia* létrehozásával.[260]

IV. 3. A Felsővárosi és a Belvárosi Egyházközség határvitája

A vita lényegét a szétváló egyházközségekhez csatolt területek határai képezték. Még a háború alatt, 1942-ben nagy felháborodást váltott ki a Felsővárosi Egyházközség tervezett határa, amit dr. Büttner pápai kamarásnak, korábban budafoki plébános javaslatának tulajdonítottak. (Bergendy János püspöki irodaigazgató[261]1942. január 11-én ismertette az új egyházkerület határait.) Akkor azt nehezményezték a felsővárosiak, hogy a belváros javára ruházták át a legtöbb adót fizető borospincéket, gyárakat, míg a Felsőváros részére maradtak meg a szegényes munkásházak, üres, lakatlan mezők.[262] Ugyanakkor dr. Büttner Ferenc javaslatában ezt olvashatjuk: *„A gyárak és munkásaik teljesen összeforrtak és ezt nem ajánlom megbontani, mert azt gondolják, hogy az egyház a felsővárosban egy életképtelen 'proli' egyházközséget, a belvárosban pedig egy burzsuj egyházközséget létesít. Ennek a területnek a gyermekei a Pannoniai utcai iskolába járnak, az iskola mellé épülő templomba akarnak járni misére, és az ugyanoda építendő kultúrházba kultúrigényeik kielégítésére"* –írta püspökének januárban. Sajnálatosan ez a vita Mezgár és Nagy F idején újra és újra fellángolt; mindkét egyházközség kérésekkel ostromolta Shvoy püspököt a határok újbóli megállapítása érdekében. Az 1946. február 2-i levelében a püspök azt javasolja Mezgárnak, hogy tegyenek

---

[259] Perhács Lászlóné (sz. Borhy Józsa) és Szabó Mariska néni visszaemlékezése.
[260] A párt vezetősége a *Hazán*k c. lapban, 1948. november 5-én jelentette be a *Világnézeti Akadémia* indítását.
[261] BERGENDY JÁNOS (1892, Vágkirályfa – 1945, Székesfehérvár) Szentelték: 1916. Káplán Adonyban, majd Dunapentelén, 1921-tôl csepeli, 1926-tól pilisvörösvári hitoktató. 1928-tól Albertfalván szervezi meg az egyházközséget. 1933-tól Székesfehérvár–Viziváros plébánosa, majd irodaigazgató. 1938-ban pápai kamarási címet nyert. Az Egyházmegyei Takarékpénztár Rt. megalapítója. 1945. március 22-én fosztogató orosz katonák lőtték le a püspöki palotában. www. Communio. hu/ppek/konyvek/shvoy01. txt.
[262] *Prokópius Gábor*: Budafok-felsővárosi Templom 17-18. p.

pontot a hosszan tartó vitára; a kereszteléseket, esketéseket, temetéseket a Felsővárosban Nagy Ferenc hatáskörébe utalja, hogy a hívek „jobban kötődjenek" hozzá. 1946. okt.10-én Shvoy Lajos megyéspüspök személyesen látogatta meg az egyházközségeket, és beszélgetett a képviselő testülettel a kérdés megnyugtató rendezése érdekében. A Felsővárosban a havi szentáldozásra összejövők (kb. 20–40 fő) számát alacsonynak találta. „Politikai okokra vezethető vissza sok embernek távolmaradása az egyházi intézmények látogatásától…" – magyarázták a képviselő testületi tagok. – „Télen ruha és cipő híján nem tudnak sokan misére járni" – érvelt Nagy Ferenc felsővárosi plébános és a polgári iskolában hitoktató lelkész, Knorr Aurél. Shvoy ismertette az új határokat; mely szerint az I. kerületet a Belváros átadja a Felsővárosnak.[263]

Ezen a találkozón mindegyik egyházközség (belvárosi, felsővárosi, kelenvölgyi) képviselői jelen voltak. A kelenvölgyiek is kértek határkiigazítást, ami a későbbiekben mindkét fél számára kielégítően oldódott meg. Nagy Ferenc plébános a felsővárosi plébánia és kultúrház hiányáról beszélt. Szerinte „elsősorban a kultúrházat kellene megépíteni." – A belvárosban a régi, háborúban megrongálódott, az egész katolikus Budafok kulturális életét korábban kiszolgáló épületek rendbe hozásán munkálkodtak volna. A Felsővárosban nem csak a templomot illetően, hanem a kultúrházat illetően is önálló útra tértek volna. Ugyanakkor a város már két éve nem fizette kegyúri terheit…

A püspök október 23-i levelében szomorúan írt tapasztalatairól: Nem volt elegendő számú ministráns, s hideg hangulat fogadta a Felsővárosban. Helytelenítette a politikailag válságos időkben tapasztalt széthúzást: *„Bizony keményen össze kell fognunk, amikor a baloldali blokk mindent elkövet, hogy államosítsa iskoláinkat, szétrobbantsa egyesületeinket, meghiusítsa terveinket"* – írta figyelmeztetően Mezgárnak.[264] Mezgárt azért érintette különösen rosszul a határvita, mert tele volt tervekkel az oktatástól a szegénygondozásig – amelyek megvalósulása esetén mindegyik egyházközség eszközökben és szellemben megerősödve kerülhetett volna ki a kultúrharcból. Ezek megvalósításához azonban szüksége lett volna az elvesztett területek adóbevételeire. Ezt az erőösszpontosítást kellett volna szolgálnia – tervei szerint – a Központi Tanácsnak is.

[263] SzfvPl - No 4553 Jegyzőkönyv az 1946. okt.11-én, a belvárosi plébánián tartott képviselő testületi ülésről
[264] SzfvPl - No 4553 2541/1946 ikt. sz. levélben

1948. február 23-án a Központi Tanács ülésén az egyházközségi otthonban a Felsőváros határkiigazítási kérelméről tárgyaltak. Szavazáskor a felsővárosiak és a kelenvölgyiek megszavazták a határmódosítást. Március 5-én azonban Nagy Ferenc távollétében Mezgár semmisnek nyilvánította e határozatot azzal az indoklással, hogy a tanácsülésen jelen volt Nagy Ferenc lelkész is, és befolyásolta a tagokat jelenlétével. A vitát követő titkos szavazáson végül – a képviselő testületi tagok kérésére – nem vettek részt az érintett egyházi vezetők. Így mindhárom egyházközség képviselői a határmódosítás mellett szavaztak.

A régi vállalkozó – iparos - értelmiségi réteget tömörítő belvárosi egyházközség és a munkás lakta terület felsővárosi egyházközsége közötti súrlódás természetesen nem maradt rejtve a helyi kommunista párt előtt sem; tagjai tüntetően vettek részt több felsővárosi kulturális előadáson… A két egyházközség közötti béke megteremtésének szándéka mozgatta Shvoyt, amikor 1948. április 4-én keresztet szentel a Pannónia utcai templomtelken. A város vezetői közül számosan kaptak meghívást. Az első sorokban ültek gyárigazgatók, a budafoki polgármesteri hivatal képviselői és a szakszervezeti vezetők is. A Béke-kereszt felirata: *„Jézus Szíve adj békét. 1948.” – Megérkezett Shvoy békéltető levele is: „Mélyebb okai lehettek annak, hogy dr. Mezgár Lajos prépost plébános úr, aki kezdeményezője volt a budafoki egyházközségek összefogásának, másfél évi huzavona után reményét vesztette…*”[265] – A keresztállításkor Shvoy püspök, Varga László páter és Hollai Ferenc mondott beszédet. Hollai a munkások templom építésének jelentőségéről beszélve kitért a kedvezőtlen morális változásokra is: „Soha olyan szellemi és erkölcsi züllés nem volt a gyárakban a munkások között, mint napjainkban.” – Hollait Baranyai János polgármester feljelentette a következő napon a Belügyminisztériumhoz írott levelében. Hollait az Andrássy út 60-ba vitték, majd két évre internálták.[266]

1948. áprilisában az apátplébános összehívta a Központi Tanácsot – a felsővárosi, belvárosi és a kelenvölgyi képviselőkkel, papokkal, s bejelentette:

---

[265] U. ott. Shvoy 2089/1947. sz. leirata.

[266] Hollai Ferenc KIOE titkára volt 1941-től. Kikérte a Történeti Hivataltól a rá vonatkozó iratokat, ezt mutatta meg beszélgetésünkkor, továbbá egy erről szóló kéziratban lévő önéletrajzi munkát is átadott, melynek címe: Hollai Ferenc: Védőőrizetben. 73–74, 78. p.:
A rendezvényről Hidas Antal városi tanácsos (Bfok, Tóth József u. 19.), az egyházközségi képviselő testület tagja és Schubert Antal magántisztviselő (Szentháromság téren lakott) tett – valószínűleg állásvesztéssel való megfélemlítésre tanúvallomást. Ezt követően Baranyai János polgármester a Belügyminisztériumhoz intézett feljelentésében kérte az eset kivizsgálását: „A rendőrségnek jelentést tettem szóbelileg és felhívom figyelmét az illetőre. A nyomozás tudomásom szerint folyik.” (Később tanúként akarták felhasználni a Lénárt Ödön elleni népbírósági perben, 1948-ban.) – Hollai 1949. június végén szabadult az internálásból.

„A belvárosi egyházközség képviselő testülete két nappal ezelőtt ülést tartott és az ott hozott egyhangú határozattal felmondta a közös teherviselést és a közös kezelést. Oka ennek az, hogy a Belvárosnak olyan súlyos terhei vannak, melyeket szanálnia kell és ezt csak egyedül, tudja megoldani. Másik oka az, hogy az egyházközségi határok kérdése még mindig nincsen megoldva. A közös teherviselés kimondásakor a Felsőváros szűk határok közt volt, de igénylésével a város I. kerületét foglalta le, amelyben a lakosság összetétele épp olyan, mint a Belvárosban. És a hegy legnagyobb része a Belvárosé maradt, és pedig a hegynek a legszegényebb része… Természetesen a központi tanács a jövőben is fennmarad kulturális, karitatív, szociális és hitbuzgalmi téren és fennmarad gazdasági téren az egyházközségi adókulcs harmonikus megállapítására is. Különben a magam részéről siratom a közös teherviselés megszüntetését, mert a legkeresztényibb kooperációra óhajtottam vele mintát szolgáltatni, amikor annak idején ezt szorgalmaztam.” – Nagy Ferenc ugyanakkor azt mondta, hogy felsővárosi hívei méltatlankodnak a Szent Imre Otthon építése miatt, hiszen előbb a templomukat kellene megépíteni. Ezért ő Érdhez hasonlóan inkább a több független és kisebb egyházközség szervezését javasolja.[267] –

1948-ban a három budafoki egyházközség tehát rákényszerült, hogy feladja a közös teherviselés elvét; szétváltak: *„A jelen helyzetben érthető. A megcsonkított belvárosi egyházközség maga is szegény lett, sőt mivel a felsővárosi templom a hegy szélére esik, gondolnom kell a nálam maradt sokkal nagyobb és szegényebb hegyi részek szervezésére. Ebben az időben nem hagyhatom magára ezt a nagy területet, ahol a teljesen kis munkások laknak.”* – írja a prépost-plébános elkeseredett levelében püspökének.[268]

A püspöki látogatáskor a belvárosi egyházközség képviselő testülete kérte a határok újragondolását: A püspök atya lezárja a kérdést (a 1214/1948. számú) május 14-i rendeletében, amelyet a belvárosi képviselő testület 1948. évi augusztus 19-i rendkívüli képviselő testületi ülésen ismert meg:

„A határkérdés részemről *res iudicata*. Múlt évben kiadott döntésem végleges, újra nem tárgyalható: e szerint a Felsővároshoz tartozik az I. ker. – kivéve a Tóth utcát – de csak a vasútig. A vasút és a Duna között fekvő terület a Belváros része marad.”[–] A határkiigazítási püspöki végzés (1214/1948.) csak részben teljesítette a felsővárosiak kérését: a Gyár utcai rész a rajta lévő öt hatalmas gyárral továbbra is a Belvárosnál maradt.

[267] SzfvPl – No 4553 Jegyzőkönyv a budafoki rk. Egyházközség központi tanácsának az 1948. ápr.21-i rendkívüli üléséről

IV. 4. Intézményfejlesztés: „szent kocsma", kultúrotthon, internátus, templom, könyvtár

Mezgár az egyházi befolyás alatt álló elemi iskolák és a premontrei gimnázium mellé internátust tervez, s bővítené az egyházi otthont is, hogy értékes kulturális és sportprogramok közt tölthesse Budafok keresztény népessége szabad idejét.

Az egyházközségi otthon – egy régi földszintes épület – a Plébánia és a Knoll József utca között fekvő telken állt, főbejárta közel volt a templomhoz. Belépve jobbról, balról egy-egy helyiség nyílt összejöveteleknek, szemben pedig utcára nyíló ablakokkal hívogatóan a kultúrterem (színpaddal, öltözőkkel) várta a táncolni vágyókat, a színi előadásra sietőket. E nagyteremben állandóan 2 *pingpongasztal* volt fölállítva, amelyet a sóvárgó ifjak ültek körbe, várva, hogy sorra kerüljenek. Bajnok is cseperedett föl; gyakran játszott itt *Földi László* is. Vasárnaponként *tánceste***k** vonzották a fiatalokat; este 10-ig. A kisiskolások *karácsony*a, az egyházközségi táncestélyek, *teaestek, bálok* biztosíthatták a helyet, ahol a katolikus fiatalok hasonló neveltetésű, értékrendszerű fiatallal ismerkedhettek:

„ *A farsang minden szombatján 2–3 körzet tart ismerkedési estet a körzetekben lakó hívek számára. Húsvéthétfőn locsolóestet szervezett az ifjúság. Vasárnapokon pedig az ifjúság vidámodik.*" – írja a plébános a História Domusban.[269] Sok jó katolikus házasság született ebből! Később egy emeletes épülettel „L" alakúvá bővült az otthon; ahol a *Szent Kocsma* néven elhíresült söntés létesült; a kártyázó férfiak örömére.

Kölcsönkönyvtár is létesült:

„Kedves Híveim! Segítsétek meg a könyvtár szervezését. Szíveskedjék minden család legalább egy jó könyvet ajándékozni! Az igazi jó olvasmány ápolja és terjeszti a katolikus szellemet!" – Hamarosan megnyílt az egyházközségi otthonban a kölcsönkönyvtár!

1947 októberétől havi egyszer vasárnap ***egyházközségi vacsoraestet*** rendeztek az Otthonban, melyre jegyeket előre lehetett váltani, s ahol családok, fiatalok ismerkedhettek egymással…

A háború után a mozik csak régi filmeket játszottak. Az utolsó HÉV-villamos 9, 40-kor indult Budafokra, így a pesti színházi előadások elérhetetlennek tűntek, tehát helyben pótolták:

Az énekkar templomi hangversenyeket rendezett, a leánykongregáció műsoros délutánt szervezett: Mindig tevékenykedett itt egy fiatal pap! *Pelsőczy* a „Nagymama" színpadi próbáira érkezve rögtön azt kérdezte, hogy a *Tódorka és a Szerafin jelenete* nem ment-e még

[268] SzfvPl – No 4553 139/1948 ikt. sz. levél.

le?[270] 1947-ben a templomtéren 6 fővárosi színésszel és 250 helyi szereplővel adták elő *az Akárki bűnhődése (Jedermann)* c. világhírű szabadtéri játékot. A fiú cserkészek rendezésében vasárnap délután a *Légy jó mindhalálig* c. feldolgozást, az egyházközségi műkedvelő gárda rendezésében *Gárdonyi: A bor* c. darabot, a leánycsoport előadásában a már említett és a budafoki papok számára öregkorukban is felemlített alakításokkal bemutatott *Nagymama* c. darabot láthatták az eseményre a Templom térre összegyűlők.

Mivel a plébános az egész sváb vállalkozó katolikusság önkéntes adományaira, munkájára számíthatott, 1946-ban már a templom, a plébánia, a cserkészotthon, a kongregáció otthona, és az egyházközségi otthon is javítás alatt állt. 1946 őszére elkészült a templomtorony. „Jár a toronyóra!" – kürtöli szét a *HIVEIMNEK!* 1946. karácsonyi száma. Kijavították a tetőzetet, a főbejáratot, a plébániaház kapuzatát, megsérült épületeit újjáépíttették. Elkezdték az egyházközségi otthon helyreállítását. A megújuló Katolikus Ifjúsági Otthon (Knoll József u. 8. sz. alatt) utcai részében a fiú kongregáció kapott helyet, hátul az egyházközségi népkonyha rendezkedett be, télen az udvart **jégpályává** öntötték föl, nyáron pedig **színpad**ot állítottak föl ugyanott: *„Az egyházközségi élet fejlődése miatt szűknek bizonyult az egyházközségi otthonunk. Ezért a régi előadóterem megnagyobbíttatik az egyik szoba falainak kiverésével, a nagyterem padlására vetítő kamerát illesztettünk. Az átalakítás költségét kölcsönökből fedeztük, melyet a **söntés** / az ún. szent kocsma / jövedelméből kívánjuk visszafizetni* – jegyzi fel 1947-ben.[271]

Két végrendelet révén jut jelentős épületekhez az egyházközség: A Budafoki Keresztény Ifjak Egyesületének alelnökeként tevékenykedő Marksteiner Béla özvegye Marksteiner Béláné,[272]született Stefkó Klára, végrendeletében az egyháznak ajándékozta a birtokában álló épületeket:[273]

„Az épületekben internátust óhajtunk teremteni, és ha egy-egy lakrész megüresedik, azonnal felterjesztjük tervünket döntés céljából… – jelezte szándékait Mezgár levelében püspökének.

---

[269] Budafok-belváros rk. Egyházközség Historia Domusa

[270] Pelsőczy atya ezt maga mesélte édesanyámnak, „Szerafin – Borhy Józsának" 1989. október 4-én, amikor hajlott korában Törökbálinton meglátogattuk.

[271] Budafok-belvárosi rk. Egyházközség Historia Domusa

[272] Az adományozó a férjével a 30-as évektől a budafoki egyházközség társadalmi életének ismert személyisége: Marksteiner Béla és felesége, Stefkó Klára adományozta azt a földterületet, amelyen a budafoki gyermekek balatoni nyaraltatása céljából létesített Antaltelep temploma fölépült.

[273] Az adományozólevél egyben jó adalék a német és a szlovák áttelepítések idején ingataggá váló jogviszonyokra; a 6. pontban fontosnak tartják rögzíteni, hogy az adományozó teljes joggal birtokolja az adományozott épületet: „6/ Az ügyfelek büntetőjogi felelősségük tudatában kinyilatkoztatják, hogy magyar

– *„Egy másik telek, sőt egy kis ház is felajánltatott az egyházközségnek… A telek a Szent Imre Otthon tőszomszédságában van. Mindent elkövetek, hogy ezt a telket megszerezhessük, mert a Szent Imre otthonnak létkérdése…”.*[274] – jegyezte meg.

A szóban forgó másik adományozó, özv. Horváth Györgyné az Arany János utca 67. sz. alatt lévő (egy szoba-konyhából álló) házát, 160 négyszögöl telekkel, s a Síp utcában lévő, a Szent Imre otthonhoz csatlakozó 324 négyszögöl telkét eltartási szerződéssel az egyházközségre hagyta:[275]

”*… ezen ingatlanok értéke, de különösen hozadéka nem áll arányban a kívánságokkal, de miután a Szent Imre Otthon kiegészítésére szükség van, illetve, hogy a kedves nővéreknek egy kertgazdaság álljon rendelkezésre, amivel ellátásukat nagyban megkönnyítenék, találjunk valami módot, hogy az ajándékozást elfogadjuk.*” – javasolta a testületi ülésen Mezgár.

A házat el akarta adatni, hogy kibővítsék a Szent Imre Otthont. A kőművesmunkát Pongrácz Ferenc[276] ajánlotta fel. Keresztes javaslatára pedig téglajegyek árusítását határozták el:

1947. okt. 5-én az egyházközségi értesítőben „*angyaljárást*” hirdettek az egyházközségi otthon újjáépítéséért:

„október 5-én, vasárnap délelőtt egyházközségünk minden utcájában, minden ajtón bekopogtatunk, hogy a kettőforintos téglajegyek megváltását kérjük híveinktől. A fiatalság, utcák szerint elosztva, ugyanabban az órában végigjárja az összes utcákat, és a körzet-, meg csoportvezetők mindenütt az utca közepén kísérik majd a két oldalt dolgozó ifjúságot!”[277]–

A kegyúri kötelezettségek és az állami támogatás megtagadása, a központi tanács működtetése ellenére is lényegében külön kezelt – és a korábbi elképzelésekkel szemben nem központosított – adóbevételek elégtelensége megoldhatatlannak tűnő feladatok elé állította Mezgárt. Shvoy most is segítette; közvetítésével egy titokzatos adományozótól 25 ezer forinthoz jut, s ezzel már befejezheti az otthon építését:

„A belvárosi képviselő testület jegyzőkönyvében említett 25 ezer forint kölcsön eredetét nem óhajtottam a plénumban tárgyalni, hanem csak kevés számú megbízottal közöltem. Mellékelek

---

állampolgárok és magyar állampolgároknak tekintendők és az átruházó csehszlovák áttelepítésre sem jelentkeztek.”

[274] 17/1947. ikt. sz. végrendelet, szerződés és jegyzőkönyv felterjesztés, kelt Budafok, 1947. június 24, 1798/1947 ikt. sz. alatti 1947. július 21-én kelt ajándékozási szerződés

[275] Mezgár által 1947. június 24-én felterjesztett képviselő testületi ülés jegyzőkönyvben Horváth Györgyné az eltartási szerződésért cserébe felajánlja: „Budafok Arany János u. 67. sz. alatt lévő 1 szoba-konyhából álló házát 160 öl telekkel, valamint Síp utcában közvetlenül a Szent Imre otthonhoz csatlakozó 324 öl telkét”.

[276] Budafokon építész-nagyvállalkozónak számított. 1902-ben született Budapesten. A Fehérhegy utca 4. szám alatt lakott. Tagja volt a forradalmi bizottságnak 1956-ban részt vett a szovjet csapatok elleni harc előkészítésében, ágyukat vontatott ki a balatoni műútra, amiért 12 évi fogházra ítélték.

[277] HÍVEIMNEK Budafok, 1947. szeptember. Felelős kiadó: dr. Mezgár Lajos c. prépost, plébános.

a kölcsönről egy elismervényt, melyet a kölcsönzőnek szeretnék átadni, és kegyes láttamozását kérem. A mellékelt elismervényből kitűnik a kölcsön forrása.
A kölcsön az egyházi pénzt óhajtja biztosítani, s nekem pedig igen jól jött, mert vele az egyházközségi otthon építkezésének legsürgősebb részét befejezhetem. Sürgősen akarták elhelyezni a pénzt s ezért kellett gyorsan cselekednem!
Többet is akartam szerezni. Azért, hogy a szaléziak számára otthont építhessek. De mire visszatértem – hiszen tárgyalnom kellett legalább itthon, – a nagy összeg szétment. Pedig szép tervem volt. A szaléziakkal megteremteni a magyar szaléziánus miseházat, amelyből a steyli verbitáékhoz hasonló intézmény fejlődhetne ki. Itt volt már a szaléziánusok valóban bölcs tartományfőnöke, majd Ádám tartományi tanácsos. Jó egy-egy napig tárgyalgattuk a lehetőségeket." – A sejtelmes mondatok feloldását is megígéri: „Majd erről is személyesen referálok."– írta.[278] 1947. decemberére az egyházközségi otthon elkészült, és az új toldaléképületek tető alá kerültek.[279]

Kiemelkedő egyházközösségi tagokat, legjobb munkatársait így jellemezte Mezgár:[280]
„Záborszky Nándor sokáig volt az egyházközség elnöke, s mint volt polgármester sok szolgálatot tett az egyházközségnek. *Hausler József* különösen a templom pénztárának vezetésével és kezelésével tűnt ki, mint templomatya. *Kollerits Károly* sokáig volt a szociális szakosztály buzgó vezetője és egyénileg is sok áldozattal járult hozzá a karitatív munkához. *Törley Dezső*[281]– a Törley-alapítvány – mellett mindig szíves volt parkjával és munkatermének rendelkezésre bocsátásával.[282]" – írta.
Pongrácz Ferenc egyházközségi gondnok vezette az egyházközségi épületek újjáépítését. 1947 adventjén hosszú levélben kéri Shvoyt „engedelmes plébánosa[283]", hogy tüntesse ki *Pongrácz Ferenc* építészt:

[278] 139/1948. ikt. sz. levélben Mezgár felterjeszti az 1948. márc. 5-i és az ápr. 21-i képviselő testületi ülések jegyzőkönyveit is. A márciusi témája, hogy az egyházközségi adó együttes kezelését a most megjelent rendelet országosan felfüggeszti, így elhatározzák, hogy az utcaapostolok segítségével rátérnek az önkéntes felajánlás meghirdetésére.
[279] In: Budafok- Felsőváros Historia Domus
[280] Az 1947. évi választáskor Mezgár az érvényben lévő szabályzat szerint 8 főt terjeszthetett föl a püspök atyának, hogy az nevezze ki őket a képviselő testületbe. A kinevezést kérő levelében jellemezte őket a fenti módon.
[281] Visszaemlékezések szerint rendszeresen adakoztak a szegényeknek. Az ostrom alatt a gyár pincéjét is megnyitották az oda menekülők számára.
[282] 25/1947. ikt. sz. levél. kelt: 1947. július 25.
[283] ugyanis ezzel a formulával írja alá leveleit Mezgár.

„Már a templomtorony építésében 1945–46-ban Pongrácz Ferenc vitte a főszerepet. Az egész munkát ingyen vezette az akkori körülmények között hősies áldozattal. Majd a plébániaház legsürgősebb belső javításait is kézbe vette úgy, hogy legalább lakhatóvá vált.
Azután egyházközségi gondnokká választatván az egyházközségi otthonunk újjáépítését, kibővítését szorgalmazta. Különösen ebben vált fáradhatatlanná. Híveink kölcsönéből és adományaiból terveztük, de a fokozódó elszegényedés miatt híveink egyre kisebb mértékben tudtak segítséget nyújtani. Az újjáépítés és bővítés csak azért nem állt le, mivel Pongrácz Ferenc a válaszfalakhoz teljesen ingyen adott vályogtéglát, égetett téglát, köveket. A munkabérek fizetését abból a keresetéből folyósította állandóan, amit helybeli és fővárosi vállalkozásaiban keresett. Saját munkáját, amit irányítással, anyagszerzéssel stb. teljesített, fel sem tudjuk mérni. Az építkezés a befejezéshez közeledik, és ha még egy kicsit kedvező lesz a téli időszak, el is végezzük. A megszaporodott helyiségek használatának jövedelméből igyekszünk ugyan munkabérekbe fizetett kiadásait majd törleszteni, de így is csak ennek a nagy áldozatnak erejével tudtuk elérni azt, ameddig eljutottunk. Az ifjúsági (volt cserkész) otthon tatarozását és átrendezését is Pongrácz Ferenc tartotta kezében.”[284]– írta Mezgár méltató soraiban. Főpásztori, esetleg pápai kitüntetést kért számára: *„az arról szóló levelet karácsony estén Pongrácz Ferenc otthonában helyeztetném el a karácsonyfája alá!”* –tervezte felterjesztésében. Püspöke gyorsan intézkedett, s a Szentestén Mezgár maga ment el káplánjával, hogy otthonában adja át Pongrácz Ferencnek a neki szóló táviratot.[285]

1947 elején Felsővárosban megalakult a kultúrotthon-építő bizottság: „Ha már nincs templom, akkor legalább legyen egy Felsővárosi Kultúrház, ahol vasárnaponként a szentmiséket és az előadásokat tarthassuk.” – írja Prokópius. – Látható volt ugyanis, hogy a templom építését a kommunista párt megakadályozza, így hát megelégedtek volna a kultúrotthonnal, ahol szintén tarthattak volna szentmisét.[286] A város képviselő testületének telekadományozási határozatát azonban a Pest-vidéki Tanács elutasítja….
Prokópius Gábor javaslatára ötletes kártyákkal árasztották el a nagyobb plébániákat az országban: „A lyukasztó kártyán, mely az építendő kultúrházat ábrázolja, 100 apró négyszög van, amit a gyerekek 20 fillér ellenében kilyukasztanak. Az ellenértéket a plébániák csekken küldik el.” – A játékot a gyerekek nagyon megkedvelték, s egy éven át szorgalmasan érkeztek a plébániára az adományok. 1947. októberére a kultúrház tervei elkészültek. A

[284] SzfvPl – No 4553 – 501/1947. ikt. sz. levél, kelt Budafokon, 1947. dec.10.
[285] Historia Domus, Budafok-Belváros

püspöki hivatal jóváhagyása után benyújtották a városi mérnöki hivatalhoz. 1948-ban felgyorsulnak az államosítások, márciusban már a 100 munkással rendelkező gyárakat is államosítják, s elterjed a híre, hogy a 10 munkást foglalkoztatóra is ez vár! Április 12-én az összeülő felsővárosi képviselő testületi ülés felismerve az államosítás veszélyét, elhatározta, hogy nem kultúrházat, hanem templomot építtet.[287] A háború előtt a Törley és a Francois pezsgő-gyáros családok rengeteg pénzt adtak a templomépítésre. Nagy Ferenc eredetileg a hősi halottak részére urnatemetős altemplomot is terveztetett, de a hősi halottakat nem tudták hazahozatni. Budafok legnagyobb temploma lehetett volna, azonban az infláció 1946-ban elvitte a felajánlott összeget.[288] Családos esteket, színi bemutatókat, hangversenyt rendeznek, egyforintos képeslapot adnak ki, de még baracknapot is hirdetnek (árusítást), hogy pénzt gyűjtsenek a templomépítésre. Április 21-én megkapják a város mérnöki hivatalától az építési engedélyt, de a kért telket nem kapták meg, az építést a Pannóniai utcai egyházközségi telken kezdik meg májusban a Radnóti Károly által átdolgozott terv szerint.[289] Az ő segítségével sikerült megvásárolni a lebontásra kerülő Béti Cipőpasztagyár egész épületét; ami rengeteg kő- és tetőanyagot adott. A felsővárosiak maguk végezték a bontást és bontott építőanyag elszállítását, s az alapozást is. Az építkezésnél ketten-hárman járták állandóan a fuvarosokat és a mesterembereket, hogy megtudakolják, ki mit vállal ingyen. A társadalmi munkára jelentkezők száma néha a 30-at is elérte. (Külön csoport – a megadott méretre – fűrészelte, csiszolta a köveket.) A templomépítéshez Budafok 100 000 pengős segélyt utalt ki hat részletben.[290] Augusztus 8-án az ünnepélyes szentmise után Shvoy püspök elhelyezi a templom alapkövét. Decemberben az utolsó pillanatban tudták felrakni a tetőszerkezetet: „Kósa Ferenc kőművesmestert a kommunista párt arra igyekezett rávenni, hogy – a 30 fokos

---

[286] A mai templombelső tükrözi ezt a kultúrotthonból átalakuló templom-szerkezetet

[287] *Prokópius Gábor*: Budafok-felsővárosi Templom 45. p.: „Az államosítási tervet Zörgő Zoltán kommunista párttitkár közölte velem, nagyon bizalmasan."

[288] Szabó Mariska néni visszaemlékezése.

[289] Prokópius Gábor U. ott. 47. p.: „A templomhajó három részes, négyszögletes oszlopok tartják. A színpadnak tervezett tér a szentély, mellette a sekrestye és a tanácsterem. A bejárati részből nyílt volna a ruhatér, ez lett a Szent József kápolna, másik oldalról az illemhelyek, most a kórusfeljárat. A mai kórus helyén lett volna a vetítő kamra és a világítási reflektorok helyisége. A felelős építész: Geblusek Károly, a későbbi időkben Beszteri Ferenc. Az állandó kőműves Kósa Ferenc, segítőtársa Schmidt Ferenc." Fuvarosok: Pikola János, Schwenner Sándor, Reményi Ferenc, Tóth István. K.I.E.melkedő munkát végeztek még: Vaskuti József családja, Kovács Lajos.

[290] Ezen kívül előadásokból 22. 546, 04 Pengő, adományokból 21. 827, 38 Pengő folyt be. Boromissza Zoltán 100 db követ, ifj. Werl Ferenc 500 db téglát adott. A város katolikus családjainak 1/3-a adakozott csak. Ebből 5 000 Pengőt a Hangya rt. Igazgatósága, 2000 Pengőt a gyufagyár és a Kartonlemezgyár igazgatósága (érdekes a Kartonlemezgyár, mert a Budafok Népében minden baloldali felhívásra először reagál, versenyben az élen jár, őt emeli ki a lap követendő példaképnek). 1000 Pengőt adott dr. Büttner Ferenc apátkanonok 5000 Pengőt adott Bárdosy Géza, gráf Ferenc, Hock József, Lálity János, Lányi István. (felsővárosi kimutatás a bevételekről és a költségekről)

hidegekben – az oromfalazat építését húzza el, hogy a tervezett éjféli misét ne lehessen megtartani. Az építést állandó pártkémek figyelték, rendszerint a Só utca sarka mögül. Itt volt *Fervágner Adi bácsi* vendéglője, aki jó humorú ember volt*; jó szívével széket és forralt bort hozott ki az agyonfagyott párt-megbízottaknak*. Karácsony szentestéjének délelőttjén harminc asszony és férfi alkotott sorfalat, kézről kézre adták fel a cserepeket, és egy fiatal férfi, Polinger Gyula egyes egyedül a dudorászó szélben rakta fel őket. Karácsony vigiliáját fedél alatt ünnepelhették: „*Éjjel fél 12 – körmenet indul a Verseci utcai kápolnából* – itt volt a *Szegénygondozó nővérek három háza, amit a háború előtt a polgármesteri hivatal kisajátított számukra - már tető alatt lévő templom felé. Nagy Ferenc lelkész hozza át az Oltáriszentséget. Ajtók még nincsenek, a falak és betonoszlopok hideget lehelnek. De a templomot betöltő 1572 hívő ajkáról diadalmas tűzzel zeng fel az éjféli pásztorének: Mennyből az angyal, lejött hozzátok, pásztorok…"*[291]

IV. 5. A hitélet fő jellemzői

Lelkigyakorlatokat külön-külön tartottak a plébániák a fiataloknak, családosoknak; majálist rendeztek a leányoknak, s népszerű volt az úrnapi körmenet gyönyörű virágszőnyeggel. Mind ezen, mint a felsővárosi Jézus Szíve körmeneten rengeteg budafoki vett részt.

A Péter Pál kápolnában vasárnaponként – igény szerint – rendeztek egynapos lelkigyakorlatokat. A ***Manrézába*** a ***képviselő testület***, egyes egyházközségi csoportok, egyesületek vonultak el 3–3 napos lelki elmélyülésre. Bélafalvy Imre káplán vitte a Manrézába (a Tárogató útra) lelkigyakorlatra a16–28 fős ***fiúcsoport***ot. Külön-külön kis *szobákban Kempis Tamás: Krisztus Követése* c. könyvét olvasták. – A fiúk együtt játszottak, színdarabot tanultak beszélgettek és havonta egyszer közös misén vettek részt lelkipásztorukkal együtt. Bélafalvy ekkor 30-35 éves volt; sokat szenvedett beteg ember, de a fiatal fiúk példaképe volt![292]

A ***húsvéti előkészületbe*** – az iskolák segítségével – Budafok egész közösségét bevonták: 1947. márc.24.-én, a fekete vasárnap utáni hétfőn este kezdődött a misszió. Vezették dr. Nádas Zoltán tanár és dr. Vámos József szalézi atya. A misszió tartott virágvasárnapon át nagycsütörtök reggelig. Reggelente rövid beszédet tartott a szalézi atya, esténként pedig egy

[291] *Prokópius Gábor*: Budafok-felsővárosi Templom, 52. p.
[292] Fekete Sándor (Budafok, Alsósas u. 25) visszaemlékezése.

triduumot a Mátyás király úti (ma Gádor utcai) iskolában, egy a triduumot pedig a felsővárosiban. (A gyónók száma 2000, az áldozók száma 3500!)

Magyar nyelvű liturgia: A második vatikáni zsinat anyanyelvű szentmise szolgáltatására vonatkozó rendelkezését megelőzve, 1946. szeptember 8-án adja ki Mezgár HIVEIMNEK címmel értesítőjét a szentmise magyar nyelvű imaszövegével az alábbi ajánló sorokkal: „Szeretettel kérem híveimet, imádkozzanak és énekeljenek együtt a szentmise alatt." – *„A szentmisehallgatók liturgiája*" fennkölt nyelvezetével, világos szerkesztésével, monotonitást kizáró szövegezésével elősegítette az elmélyülést a szentmise-áldozatban. – Ehhez az újításához, is megnyerte szeretett püspöke támogatását: A kiadást a székesfehérvári egyházi hatóság 1785/1946. sz. alatt engedélyezte. Karácsony előtt *„az adventi misék állandóan látogatottak voltak, két papnak kellett állandóan áldoztatnia… Szilveszter este eddig nem látott tömeg gyűlt össze ájtatosságra."*[293]– jegyzi fel.

A katolikus közösségben, ha gyermekeink formálják meg valamely bibliai történet alakjait, és a felmutatott erkölcsi példa ereje mélyebben érint meg bennünket, a család egymásra talál, hitünk elmélyül. 40 év múltán is vannak, akik emlékeznek egy-egy ***előadás***ra, amikor az egykori szereplők a vasárnapi mise után ***a templomtéren*** összefutnak… Íme, mellékelem a meghívót: A Budafok-belvárosi Római Katolikus Egyházközség kulturális bizottsága 1948. Márc. 21-én, 28-án, ápr.4-én este fél 7-kor az Egyházközségi otthonban (Knoll József u. 2.) színelőadást rendezett. Színre került a ***Passió*** – Krisztus Urunk kínszenvedésének szomorú drámai játéka.

A családok, csoportok gyakori közös együttlétének formája volt a zarándoklat, ahol a közös imaélményt kiegészítette a kirándulás öröme:

*„Ápr. 19. Fehérvasárnap; egyházmegyei **zarándoklat** Székesfehérvárra Prohászka Ottokár halálának 20 éves évfordulójára. Sokan mentünk."- jegyezte föl.*

Az 1947–48-as ***Mária év ünnepségein***, zarándoklatain százezres tömegek vettek részt országszerte, tanúsítva kiállásukat a katolikus egyház, a hitoktatás és az egyházi iskolák mellett annak ellenére, hogy a kormány mindenféle trükkel akadályozta a közlekedést; nem adtak ki vasúti jegyeket, lefoglalták a teherautókat, az ünnepségek helyszínén hírtelen megszűnt az áram- és vízszolgáltatás, zaklatták a résztvevőket, végül rendőrséggel

[293] Budafok-belvárosi rk. Egyházközség Historia Domusa

szétverették a sziklakápolnánál a fatimai körmenetet.[294] – A budafokiak nagy számban zarándokoltak el a különböző helyszínekre, a leánykongregáció pedig 1947. december 8-án Mária-kongresszust rendezett.

IV. 6. A Premontrei Gimnázium szerepe Budafok és az Egyházközségek életében

Budafok város polgármestere 1936-ban levélben fordult a gödöllői Premontrei Rendhez gimnázium felállítását kérve. Az iskola az 1937/38-as tanévben *a Jászóvári Premontrei Kanonokrend Szent István Gimnáziuma Budafok* néven indult ideiglenes épületben. A beíratások Dr. Büttner Ferenc apátplébánosnál a plébániahivatalban történtek, s az első Veni Sancte-t 1937. Szeptember 3-án Dr. Gerinczy Pál gödöllői perjel mondta a Szent Lipót plébániatemplomban.[295] Az 1939/40-es iskolai évben már beköltözhettek az Anna utcai épületbe. (1942-ben kezdődött az emeletráépítés, a háború után azonban teljesen újjá kellett építeni.)

A gimnázium szerzetes tanárai a várost vezető értelmiség megbecsült tagjai voltak. *Kolumbán Virgil igazgató* számos közéleti funkciót töltött be, többek között a K.I.E. díszelnöke, a budafoki kaszinó választmányi tagja, a helyi Emericana szervezet dominusa, a budafoki Zeneegyesület választmányi tagja, és természetesen a katolikus egyháztanács tagja volt:

„Mi pedig… megfogadjuk, hogy hajnalhasadáskor és déli verőfényben, estszürkületben és csillagragyogáskor minden vallásos, hazafias, szociális, karitatív és kulturális munkaterületen – nevelői és tanári munkánkon kívül – polgártársainknak csekély tehetségünkhöz képest osztályosai akarunk lenni, hogy karöltve munkálhassunk ennek a városnak – immár otthonunknak – eddig is oly lendületet mutató életén”– mondta a gimnázium megnyitásakor a városháza dísztermében.[296]

Élénk társadalmi életet élt, számos egyesületben mondott hazafias vagy szociális tartalmú beszédet, részt vett a társadalmi egyesületek vacsoráján az Ipartestületben stb. Dr. Szopek Lóránd a magyar Cserkészszövetség IX. kerületének ügyvezető elnöke, a gödöllői cserkésztitkárság védnöke és a 44. sz. Rákóczi cserkészcsapat parancsnoka volt. Bodnár

[294] Mindszenty József: Emlékirataim. Az Apostoli Szék könyvkiadója, Bp., 1989. 199. p.
[295] Veni Sancte = tanévnyitó mise. In: A gödöllői Premontrei Öregdiákok Emlékkönyve. Bp., 1998 117. p.

Remig szerzetestársával együtt részt vettek az egyházközségi lelki napok rendezvényein (recollectio, lelki gyakorlatok, gyóntatás) segédkeztek a bérmálásnál, szentmisét celebráltak. Budafok szeretett kántora, Kabdebó Kálmán itt tanított, s a szeretett városi orvos, Dr. Brázay Kálmán tanította az egészségtant, aki egyben az iskolaorvos is volt.

A gimnázium ifjúsági köreivel és egyesületeivel a fiatalok szórakozásának, közös együttlétének és alkotó tevékenységének központja lett: Működött ifjúsági zenekar, irodalmi önképzőkör, sakk-kör stb. A *Mária Kongregációt* a szerzetes tanárok; dr. Bernáth Kálmán majd Rétfalvy Győző[297]igyekezett bevonni a helybeli egyházközség karitatív munkájába. 1947-ben a városi karácsonyi gyűjtésben 50 kongreganista vett részt. A *Szent Erzsébet Segítő Egyesületet* (1938.) elnökkel, jegyzővel, pénztárossal, diák választmányi tagokkal és a városi előkelőségekből, tanárokból álló pártoló tagsággal a diákok évről évre újjáalakították. Ruhával, élelmiszerekkel, tankönyvekkel támogatták diáktársaikat, de az egyik gyűjtésből még a székelyudvarhelyi katolikus gimnáziumnak is juttattak. A megsegített tanuló a juttatásokat visszatérítette (például a nyári munka során szerzett keresetéből), hogy megszűnjön a segítség alamizsna jellege. Úgy vélekedtek, hogy a *„kaptáros tevékenység*" megszünteti a tétlenséget, és értékes termelőmunkát indít meg. A gimnáziumban nem csak katolikus gyerekek tanultak; a többieket a református, az evangélikus lelkészek és az izraelita Trüger Ábrahám oktatta hitére. Bekapcsolódtak az egyházközségi rendezvényekbe: 1946 márciusában az egyházközségi otthonban dr. Rónay György katolikus világnézetről szóló előadását hallgatták meg a felső évfolyamosok (V–VIII. osztályosok); áprilisban pedig az Árpád utcai elemi műsorát nézték meg az alsóbb évfolyamon tanulók.

Egy 1947. októberi levél tanúsága szerint, a belvárosi templom kicsinek bizonyult vasárnapi diákmisén, mivel a premontrei gimnáziumba járó diákok osztályaikkal jelentek meg. Mezgár *t*ehát kéri Shvoyt, hogy engedélyezze a gimnazisták részére, hogy iskolájuk tornatermében hallgassanak szentmisét vasár- és ünnepnapokon:

„Elődöm alatt a leventék nagy tömegének az egyik elemi iskola tornatermében mondottak szentmisét. Most pedig – levente intézmény megszűntével – az iskolai és egyéb ifjúság újra a

---

[296] A Gödöllői Premontrei Öregdiákok Emlékkönyve, Bp., 1998. 118–119pp

[297] RÉTFALVY GYŐZŐ (1918. szept. 27. Máramarossziget-) édesapja 1920-ban nem tette le az állami esküt Máramarosszigeten, s mivel állását veszítette, a család áttelepült. 1943–48 között hittantanár volt Budafokon. Amikor Ortutay alatt a fakultatív hitoktatásról szóló vita kiéleződött, és megfelelő számú jelentkezőhöz kötötték a hittan indítását, az ő személyes ráhatása eredményeképp a korábban elbizonytalanodott gyermekek teljes létszámban jelentkeztek hitoktatásra. Emiatt az igazgató felelősségre vonta őt, majd állását elveszítette. A rendi elöljáró a pasztorációt ajánlotta föl számára. Az 1948. évi államosítás után két évig még maradt Budafokon. 1950-ben feloszlatták a rendet. Ekkor édesanyjához Nagykanizsára költözött. In: Gödöllői Premontrei Gimnázium és az öregdiákok Egyesületének 3. Emlékkönyve, Bp., 2005.

templomban zsúfolódik össze. Jobbnak tartom, hogy ezt a kegyelmet ma a premontrei gimnázium számára kérjem, mert a paptanárok nagy száma biztosítja ott a rendet és az áhítatot." [298]

IV. 7. Budafok és környéke katolikus „tüntetése" az 1947-es választások előtt: Eucharisztikus nap

Budafok egész keresztény társadalmát átfogó egyházközségi önszerveződés csúcsát jelentette az 1947-május 11-ére szervezett eucharisztikus nap:

„A munka megy! A kerület lelkesedve készül. Mindenütt tanulják az énekeket. Itthon dr. Pelsőczy testvér szakadatlanul dolgozik. Igen jó munkaerő.[299]*"* – írja levelében püspökének a plébános.

Keresztes Sándor szerint ***az eucharisztikus napot tudatosan az 1947-es választásokat megelőzően, a katolikusság megerősítésére szervezték Budafokon***:

„Mezgárral elhatároztuk, hogy megpróbálunk egy egységes katolikus megjelenést szervezni a választások előtt: Meghívtuk a prímást, Badalikot, aki a domonkos rend tartományfőnöke volt abban az időben, és Varga Lászlót, aki akkor ügyvéd volt, s az egyetemi Mária Kongregációhoz tartozott. [300]

Egész Budafok a nagy eseményre készült; most látszott meg igazán, ebben az ügybuzgalomban a katolikusság ereje. A Péter-Pál utcában lakó hivők már hetekkel korábban rohammunkában javították ki a házak utca felőli homlokzatát.

„*Dr. Pelsőczy Ferenc káplán elkezdte a De Angelis mise betanítását. Délelőtt az iskolákat járta, este pedig a kerületeket. Végül a vasárnapi misén énekeltette és tanította a híveket. Az állami iskolák is tanulták a gregorián munkákat. Valóságos népének lett belőle. Az eredetileg a templomtéren tartandó elnökgyűlést mégis a Törley (2500 m*^{2} *területű) termében tartottuk*"[301]– jegyzi föl a plébános. A Törley-töltőterembe Érdtől Csepelig több tízezer ember

[298] Mezgár c. prépost-plébános 1947. okt.2-i levele Shvoyhoz, és az engedélyezés SzfvPl – No 4553 – 2683/1947. ikt. sz. alatt.
[299] Mezgár Lajos 1947. április 22-i levelében részletesen beszámol püspökének az előkészületekről és a nap tervezett programjáról, mindenre jóváhagyást kérve.
[300] Keresztes S. visszaemlékezése 2004.
[301] In: Budafok- Felsőváros Historia Domus. Valószínűleg a képviselő testületek elnökeinek gyűléséről van szó!

érkezett az egyházközségek zászlói alatt. A Törley-pezsgőgyár 2500 m^2 termében[302]középen állították föl a másfél méter magas oltárt, melynél Mindszenty József hercegprímás misézett Shvoy Lajos megyéspüspökkel. Az oltárképet Cziglényi Ádám festőművész készítette. A villanytelep teljesen ingyen szerelte föl a templomot, és az áramot is ingyen szolgáltatta…

A szentmise után az eucharisztikus díszgyűlésen dr. Badalik Bertalan domonkosrendi perjel, dr. Varga László székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tag[303]és Mindszenty József bíboros hercegprímás mondtak beszédet. Az eseménysorozatban „hűségéről biztosította az egyházat" Kutrucz Pálné – az anyák, és Szőke József – az apák nevében. A délutáni szentségimádást az esti eucharisztikus körmenet követte, amelyet Shvoy püspök vezetett, és ő mondta az azt követő Te Deumot. Négy díszkapu alatt vonult át a tömeg. Természetesen az egész magyar katolikusságot megmozgató, az egyházellenes támadásokkal szemben a katolikus oktatás melletti „tüntetéssé" vált e nap, amelyre több ezren érkeztek. A több mint 100 tagú rendezőséget a körzetek adták. A hívők áhítata, a keresztény iparosok, gyár- és üzemtulajdonosok, művészek, a családok odaadó igyekezete a rendezvények sikeréért, tükrözte budafoki katolikus közösség hitében rejlő erőt. *„E nappal az is volt a cél, hogy megmutassuk, hogy az egyház pasztorációs tevékenysége az egyetlen út, amelyik a jelen politikai körülmények között járható*. – emlékezett vissza Keresztes Sándor. – *Mindenesetre ekkor járult hozzá a bíboros hercegprímás, hogy a keresztény párton belül megbomlott egység helyreállítása céljából egy tárgyalássorozat induljon Badaliknál a rendházban, előkészítendő az 1947-es választásokon a Demokrata Néppárt indulását*." – Mindszenty feltételeit azonban a DNP vezetésében nem fogadták el.[304]Úgy határoztak, hogy nem indulnak a '47-es választásokon.

---

[302] A napjainkra lebontott épület a templomtól jobbra fekvő telken emelkedett. A Törley-kastély a gyárral, a töltőcsarnokkal, a pezsgő pincészettel és a körülölelő parkkal a villamos sínektől a Plébánia-hegy tetejéig nyúlt. A mauzóleum a család temetkezési helye volt, de az ifj. Törley József és felesége a háború után már nem temetkezhetett oda. – In: Falkner Richard, Budafok, ahogy én átéltem, megőriztem az emlékezetemben, és most visszaemlékezem. 1998. kézirat. 36. p.

[303] DR. VARGA LÁSZLÓ ügyvéd a 30-as évek végén kapcsolódik be az Egyházközségi munkás Szakosztály (EMSZO) munkájába; Dunaharasztin egy tagcsoportot is alakít, majd a cukrászipari keresztény szakszervezet munkájába kapcsolódik bele titkárként. 1944. november 31-án a Galamb utca 4. sz. alatti lakásában tartották Kerkai páter vezetésével a Keresztény Demokrata Néppárt (DNP) alakuló gyűlését Varga Béla, Kerkai Jenő, Közi Horváth József, Kovrig Béla és Birkás Géza részvételével. A párt ügyésze lesz. Az 1945-ös választáson a DNP színeiben jut be a parlamentbe, sőt a mentelmi bizottság tagja is lesz. 1948. november 4-én disszidál. In: Varga László: Kérem a vádlott felmentését. Püski, New York, 1981.

[304] 1947 nyarán Badalik páter vezetése alatt tárgyalás kezdődött a DNP valamint a kisgazdapártból kiváló képviselőcsoport között egy új katolikus párt megalakításáról. Badalik Bertalan domonkos-rendi szerzetes, házfőnök; Mezgár Lajos prépost, a DNP-től Keresztes Sándor, Barankovics István, Eckhardt Sándor egyetemi tanár, a francia nyelv professzora, Bálint Sándor néprajzos, az FKgP-től Perr Viktor és –Eszterhás György az vettek részt a tárgyalásokon és Endrédy Vendel zirci apát, a prímás megfigyelőjeként. „Badalik közvetített a pártot alapítók és a hercegprímás között. A harmadik tárgyalásukkor Badalik azt mondta, hogy ő eminenciája 6

A püspöki kar látva a kisgazdapárt felőrlését, a Szabadság Párt betiltását, úgy döntött, hogy a választásokon egyetlen pártot sem támogat:

„…a magyar katolikus püspöki Kar megállapítja, hogy bármiféle pártnak kifejezett támogatásától tartózkodni kényszerül…" Ugyanakkor arra kérték a híveket, hogy arra a pártra adják le szavazatukat, amelyik gondolkodását áthatja az Istennel, hazával, egyházukkal szembeni kötelezettség érzet. A gyakorlatban pedig azt tanácsolták papjaikon keresztül, hogy arra a polgári pártra adják le szavazatukat, amelyiknek az adott helyen leginkább gyökeret vert.[305] (Így a Keresztény Női Tábor, a Polgári Demokrata Párt, a Demokrata Néppárt és a Független Kisgazdapárt jöhetett szóba.) Keresztes éppen a pártközpontban volt, amikor ott Kovács Sándor szombathelyi püspök – Barankovics Istvánt[306]kereste: „Azt mondta, hogy Dudás görög katolikus püspök úr megbízásából is jött, és fel akar kérni, hogy induljunk a választáson. Mi Önöket akarjuk támogatni!" – mondta.

S erre hárman – Mezgár, Barankovics és Keresztes lementek Székesfehérvárra, Shvoyhoz, hogy mégis indulnak: „Elhatároztuk, hogy nem indítunk jelölteket az Esztergomi egyházmegyében, hogy ne az legyen, hogy a prímással szemben megyünk.[307] Budapest környékén a választókerületek vegyesen voltak. Shvoy azt mondta: Uraim, Önök urak. Az egyházmegye más választókerületeiben én is önöket támogatom. – Ezután meghívott ebédre

---

pontban foglalta össze a feltételeit; melynek egyike volt, hogy Mezgár legyen a párt melletti egyházi tanácsadó. A 6. pontban pedig az állt; hogy írásban vállalják, hogy mindenben követik a püspökkar utasítását. – Hát erre felhördültünk, de azt mondtuk, hogy az egyháznak nem az a feladata, hogy politikai utasítást adjon. Ezt nem vállalhatjuk. Azt mondtam: Igen és majd a bírói ítélet előtt megüzenik, hogy nyugodjunk meg, mert a fogházigazgató jó katolikus ember, – tehát kapunk gyóntatót a kivégzés előtt. Ugyanis az történt, hogy 1944-ben, amikor a nyilasok alatt a Margit körúton voltunk, Ijjas Antal ügyvéddel azt üzente, hogy nyugodjunk meg, mert a fogházigazgató jó katolikus ember. – Ennyi volt a segítségük." – Keresztes Sándor visszaemlékezése, U. ott. Az 1947. július 21-én felsorolt 6 feltétel Mészáros István közlésében: 1. Az új párt programja a Demokrata Néppárt meglevő programja alapján készüljön el. 2. Az új párt vezetője ne Barankovics legyen. 3. Az új párt megindítandó napilapjának Barankovics István legyen a főszerkesztője, aki „készséggel fogad el egy szerkesztőbizottsági grémiumot, amelynek tagjait a hierarchia nevezi ki". 4. Az új párt vezetősége – „végrehajtó bizottsága" – tagjainak 40%-át Barankovics, 60%át a hierarchia jelöltjei közül válasszák. 5. Az új párt egyházpolitikai, világnézeti vonatkozású kérdésekben a hierarchia iránymutatásait követi. 6. Az új párt egyházi tanácsadóját a hierarchia delegálja. In: Mészáros: Mindszenty és Barankovics, Eötvös kiadó, Bp., 2005. 45. p. Neményi Lajos visszaemlékezése szerint Mindszenty az alakuló Demokrata párt főtitkárául Mezgárt tervezte kinevezni.

[305] Olvasható az 1947. július 25-i nyilatkozatban. In: *Mindszenty József*: Emlékirataim. Az Apostoli Szék könyvkiadója, Bp., 1989. 181. p. Egyházügyi hangulatjelentések, 1951., 1953. szerk. Szabó Csaba. Párhuzamos Archívum sorozat. Osiris–Budapest Főváros Levéltára, Bp., 2000. 30. p.

[306] BARANKOVICS ISTVÁN (1906–74) újságíró, katolikus politikus. 1943-tól a Magyar Nemzet főszerkesztője. 1945-től a Demokrata Néppárt főtitkára, az 1947. évi választásoktól képviselő. 1949-ben az USA-ba emigrált.

[307] „Kimondottan egyik pártot sem pártfogolta Mindszenty és vele Pétery és Hamvas. Ezért a Barankovics-párt nem is indult az esztergomi egyházmegye területén, így a főváros belső kerületeiben sem. Viszont a Barankovics-pártot ajánlotta papjainak Grősz, Czapik, Virág, Shvoy, Dudás, Kovács Sándor, Papp Kálmán, Bánáss és Sárközi Pál." – írja egy „Barankovics-párti képviselőre" hivatkozva Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944–89. c. dokumentumgyűjteményében (Bp., 1990. saját kiadás, 115. p.)

bennünket… – Ez volt a Shvoy. Három pap jelöltette a listánkon magát, de azt mondták, ha megválasztják őket, azonnal lemondanak. Csupán demonstrálni akarták, hogy nekünk nincs konfliktusunk az egyházzal. Így 62 képviselővel kerültünk be a parlamentbe a 47-es választásokon. Mezgárnak ilyen országos szerepe is volt."[308]

Az eucharisztikus nap budafoki hatásáról a felsővárosi és a belvárosi História Domus bejegyzései szerint a hívők számbeli növekedéséhez vezetett…

A Demokrata Néppárt az 1947. augusztus 31-i választásokon megszerzett szavazatokkal (16, 64%) a parlament második legerősebb pártja – lehetett volna. A választási csalásokat („kék cédulás választások") felkutató Magyar Függetlenségi Párt vagy „Pfeiffer-párt" ellen hatalmas sajtóhadjáratot indított a *Szabad Nép*. Az üzemi bizottságok (megszervezett) tiltakozásait hozta lapjain a *Budafok Népe* is!

A lap „Pfeiffer-párt a fasizmus és a reakció gyűjtőmedencéje" cím alatt leközli az MKP nagyaktíva ülésén (október 31-én) elhangzott Rákosi-beszédet, melyben most már a potenciális ellenfelek között említi a Barankovics-pártot:[309]

„Ez a párt a magyar fasizmus fedő szerve. És ennek megfelelően kell vele elbánni. Ami pedig Barankovics és Slachta[310] pártját illeti, a demokratikus katolikusok felé rá kell mutatni, hogy ez a két párt sem jobb a Deákné vásznánál. Lényegükben ezek a pártok egy nótát fújnak Pfeifferrel és az egyháznak azzal a részével, mely egyre merészebben áll ki a magyar demokrácia ellen, a háborús uszítók, és a régi reakciós rend visszavárói mellett. Ezt látni kell a katolikus demokratáknak, azoknak a jóhiszeműeknek is, akiket Magyarországon Barankovics, Slachta Margit és akik mögöttük állnak, megtévesztettek. A demokráciának ezen a téren is harcba kell lépnie, mert az eddigi eredmények és módszerek nem megfélemlítették, hanem felbátorították ellenségeinket."

A programadó beszéd szerint teljesedett be az említettek sorsa: 1947. november 20-án feloszlatták az MFP-t, és vagyonát zár alá vették. Ezután a Demokrata Néppárt lett a

[308] Keresztes Sándor visszaemlékezése

[309] Mészáros István és Varga László is hangsúlyozta, hogy Barankovics nagyon jó kapcsolatban volt Rákosival, aki eszközként használta őt az ellenzék megosztására. Mindszentyvel szemben a francia mintát követő „baloldali katolikusok" páter Kerkaival egyetemben hittek valamiféle megegyezés lehetőségében. Mindkét szerző idézi Szekfű Gyula (1946–47között moszkvai követ) hazaküldött levelét; miszerint a magyar katolikusokat a püspöki kar mögül elmozdítani, és őket megosztani csak Barankovicsékon keresztül lehet, s ezért minden támogatást meg is kapnak. In: Mészáros István, Mindszenty és Barankovics. Eötvös kiadó. Bp., 2005. 92. p.

[310] Slachta Margit (1884–1974) rendfőnök, keresztény politikus. 1912-ben lépett a Szociális Misszió Társulatba. 1918-ban a Keresztényszocialista Pártnak, majd a bethleni konszolidációban szerepet játszó Keresztény Nemzeti Egyesülés pártjának a tagja. 1920–22-ig az első nőképviselőként jut be a Nemzetgyűlésbe. 1923-ban megszervezi a Szociális Testvérek Társaságát, 1934-ben a Katolikus Női Szociális Képzőt. A II. világháború alatt tiltakozik a fajgyűlölet ellen, üldözötteken segít. Az 1945. nov. 4-i választásokon a Polgári Demokrata párt

kommunisták céltáblája, különösen Barankovics – az egyházi iskolák államosítását elutasító – parlamenti beszéde után. A felekezeti és más iskolák államosításáról szóló törvény (1948. XXXIII. tc.) megszavazása után megkezdődött a tisztogatás itt is: több képviselő, a KALOT-mozgalom illetve a Hivatásszervezet több korábbi vezető munkatársa elvesztette a mandátumát.

V. Budafoki egyházközségi szerveződések, s a köréjük szerveződő helyi társadalomnak a szétzúzása

V. 1. A budafoki értelmiség harca az egyházi oktatási intézmények államosítása ellen

A magyar oktatásügyben (nép-és középiskolák) 1948-ig túlsúlyban voltak az egyházi iskolák. Az összesen 7811 oktatási intézményből 1948 előtt 4597 felekezeti (3094 katolikus, 1051 református és 375 evangélikus) és 3214 állami iskola volt.[311] Dálnoki Miklós Béla ideiglenes kormányában Teleki Géza irányította a kultusztárcát. A május 2-án őt felkereső Mindszenty püspököt és Grősz József kalocsai érseket biztosította arról, hogy a hitvallásos iskolák fenntartása mellett áll. De kénytelen volt bevallani, hogy nem tudja, mi lesz két hét múlva. – Lényegében ugyanez a helyzet a hitoktatás terén is.[312] A pápai nuncius április 6-i kiutasítása miatt a Vatikánnal való közvetlen kapcsolattartás lehetetlenné vált: Az igazi ok: „Moszkva nem akar tanúkat arra, ami itt történik." – írja naplójában Grősz érsek.[313] Grősz József kalocsai érsek maga járja végig a minisztereket, a miniszterelnököt, az egyházat érintő valamennyi ügyben. A külügyminiszternél a bácskai kiutasítások ügyét, a belügyminiszternél a letartóztatott papok és deportálások ügyét, a honvédelmi miniszternél a tábori lelkészek ügyét tette szóvá.[314] Júliusban Kovács Béla és Farkas Mihály (!) belügyi államtitkároknál sürgette

listáján jut a parlamenti mandátumhoz, 1947-ben a Keresztény Női Tábor programjával jut mandátumhoz. 1949-ben emigrált az USA-ba.

[311] Varga József: Bűnös nemzet vagy kényszerű csatlós? II. rész, Bp., 1992. 301. p.

[312] Grősz József kalocsai érsek naplója 1944–46. Sajtó alá rendezte Török József. Szent István Társulat, Bp., 213. p.

[313] U. ott. 192. p.

[314] U. ott. 214-216. pp. Az igazságügy miniszternél is hiába kezdeményezi a lefogottak szabadon bocsátását. „Ez is nekiszontyolodott ember, aki szemmel láthatóan bántanak a politikai rendőrség túlkapásai, amelyeken segíteni nem tud. Strilich ügyében azt mondta, hogy ő ugyan utasíthatná az ügyészséget Strilich szabadlábra helyezésére,

meg a letartóztatott papok szabadon bocsátását, és ígéretet kapott az egyházi egyesületek működésének lehetővé tételére is. A kultuszminiszternél érdeklődött Rákosi kijelentése várható következményei után, miszerint a kötelező hitoktatást el fogják törölni.[315]

A Katolikus Tanügyi Főigazgatóságot valósággal megrohamozták a szülők. „Mindenki katolikus iskolába akarja beíratni gyermekét. Nyugodtak akarnak lenni afelől, hogy gyermekeik jó nevelést kapnak. A tandíj nagysága nem számít. A Margit Intézetben… egy egyszerű rendőr mind a nyolc évre ki akarta fizetni leánya tandíját, csakhogy felvegyék a gimnáziumba. A csepeli munkások bencéseket kérnek szeptemberben megnyíló gimnáziumukba." – írja naplójában a kalocsai érsek. – Valójában ezek az egyház működését akadályozó intézkedések, bebörtönzések, sajtótámadások már előre jelzik, hogy a szovjet fegyverek árnyékában megkezdődött a harc a rendszer legstabilabb ideológiai ellenfelével; az egyházakkal, és ezek közül is a legnagyobb intézményrendszerrel és vatikáni támogatással rendelkező katolikus egyházzal szemben. Ahogy Hitler és Sztálin is az egyházi ifjúsági szervezetek és iskolák felszámolásával tudta a totális rendszer manipulációját teljessé tenni a lelkek fölött, ezt kellett tennie Rákosi Mátyásnak is, ha a kommunizmus szellemét átütő erővel akarta bevésetni kis gyermekkortól öregkorig az emberek gondolkodásába.

1945 tavaszán – a fegyverszüneti feltételekre hivatkozva – a belügyminisztérium elrendelte a hazánkban fellelhető és forgalmazásra szánt iskolai tankönyvek átvizsgálását; hogyan írnak bennük a Szovjetunióról, a kommunistákról, a proletáriátusról, a nagybirtokról, a két világháború közötti hazai politikai helyzetről, Trianonról vagy a második világháborúról:

Megkezdődött a történelem átírása és a világnézeti nevelés, az ideológiai küzdelem a lelkekért: „A *fasiszta szellemű könyveket, mint pl. a honvédelmi ismeretek, történelmi, földrajzi, gazdasági ismeretek (stb.) a különböző hivatalos helyekről jött rendeletek értelmében megsemmisítettük. Igaz, hogy sok munkánk nem akadt, amennyiben a múlt tél folyamán ezt az oroszok elvégezték helyettünk, de a még megmaradt csekély számú példányt magunk égettük el. Most már abba a helyzetbe kerültünk, hogy a fasiszta szellemiség forrásait kiirtottuk, viszont új tankönyveket nem tudtunk beszerezni, mert kevés könyv található a tankönyvpiacon, aztán ilyen horribilis árakat a tanuló ifjúság nem tud megfizetni."*[316] –

---

de mit nyerünk vele? A politikai rendőrség egyszerűen lefogja; erre nem egy eset volt eddig az országban; sőt arra is volt eset, hogy a népbíróság felmentett valakit és a politikai rendőrég mégis lefogta.

[315] U. ott. 245. p. „Ez annak az úrnak nem fog sikerülni – felelte a miniszter -, hacsak puccsszerűen ki nem dobnak a miniszterségből, ami persze megtörténhetik." – idézi Grősz Keresztury szavait.

[316] *Jegyzőkönyv az 1946. március 20-i, második félévi módszertani értekezletről*. 13. p. BFL VIII. 56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium 1943-48.

Számol be a premontrei gimnázium jegyzőkönyve a feladatteljesítésről; némileg polemizálva a hatalmi döntésekkel. Természetesen a katolikus szervezetekben még van erő: A Szent Erzsébet Segítő Egyesület gyűjtéseiből vásárolnak tankönyveket a rászorulóknak. Az új tankönyvek gyengék, tele vannak hiányossággal, a tanárok arra kényszerülnek – nem utoljára az elkövetkező 40 évben – hogy diktáljanak! Rövidesen azonban elkövetkezik a tanárok megrostálása is.

1945. augusztus 16-án írta alá az ideiglenes kormány miniszterelnöke, Dálnoki Miklós Béla a 8 osztályos elemi iskola szervezéséről szóló dokumentumot. A reformot úgy vezették be, hogy meg sem kérdezték az egyházak véleményét, pedig a fenti számok tükrében látható, hogy az érintett iskolatípusokat nagyobb részben ők működtették.
Ez tehát maga után vonta a közkedvelt polgári iskola és a korábban színvonalas oktatást (felsőfokú tanulmányokhoz alapképzést) biztosító 8 osztályos gimnáziumok megszüntetését. (Az egyházi középiskolák fenntartása jócskán megnehezedett az egyházi földbirtokok államosítása következtében.) Az új 4 osztályos gimnázium igazodott az 1938-as törvény szerint kialakított, s akkor is működő ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi középiskolák sorába. Kialakult – a napjainkra kudarcot valló – 8+4-es iskolaszerkezet; a hibásan értelmezett „egyenlősdi" jegyében. Valójában ez az átszervezés az egyházi iskolákra jelentett csapást; hiszen e 8 év alatt a társadalom felső rétegét képező értelmiséget tudtak képezni szigorú és következetes neveléssel, tanítással. A VKM kapcsolódó rendelete lehetőséget adott az egyházi hatóságoknak, hogy az alájuk tartozó iskolák átszervezését saját hatáskörben oldják meg.[317] A Püspöki Kar a különféle megoldási utakat felvázoló részletes szervezési útmutatást adott az egyházközségeknek a katolikus népiskolák 8 osztályos általános iskolává fejlesztésére vonatkozóan. Az egy-két tanítós iskolák összevonásával; a 8 osztályos gimnáziumok alsó 4 osztályát és a katolikus népiskolák 1–4 osztályát egyesítve 8 osztályos általános iskolává, próbálták megmenteni a katolikus népiskolákat és a katolikus gimnáziumokat. A veszély megérlelte a ma „ökumenikusnak" nevezett iskola elfogadhatóságát is a Püspöki Karban: „Minden hitvallásos iskola érdeke, hogy ahol külön-külön nem szervezhető meg a hitvallásos iskola, a megszervezendő általános iskola ilyen, vagy olyan, de hitvallásos iskola maradjon."[318]– Az iskola-összevonásokhoz a Püspöki Kar szervező bizottságok alakítását javasolja. Ennek elnöke az egyházközség elnöke, tagjai az

[317] A VKM. 70. 000/1946. sz. rendeletével kiadott „Útmutatás" 8. pontjában foglalt szervezési rendelkezés.

egyházközségi tanács 1–2 tagja, az iskolák fenntartóinak képviselői, minden érdekelt iskola igazgatója, továbbá a szerzetesnői iskoláknak a főnöknője. A bizottság javaslatot tesz az egyházmegyei főhatóságnak, amely az adott kérdésben dönthet. Az egyházak, ahol tudták, átalakították elemi népiskoláikat nyolcosztályos általános iskolává, több helyen akár a felekezetek egyeztetésével közös iskolát is működtettek.

Budafokon egyetlen 8 osztályos gimnázium működött a város felkérésére; a premontrei gimnázium. A város adta át az épületet, és kezdte működtetni benne kiváló gimnáziumát, ahol Budafok értelmisége képződött.[319] Most tehát ennek a nagy múltú gimnáziumnak a létét fenyegette az átszervezés! Sok szülő gyermekét a Budafoki Polgári Iskolában vagy a Premontrei Gimnáziumban induló általános iskola 5. osztályába szerette volna beíratni, úgy gondolva, hogy ott jobb tanárok tanítanak. Szülői nyomásra tehát meg kellett nyitniuk az általános iskola 5. osztályát is, mert a „szülők másnak tartják a gimnáziumi, másnak a polgári, és ismét másnak az elemi iskola tanerőit nevelési és tanítási szempontból is."[320]S köztudott volt, hogy *a gimnázium 8 év alatt a tanulók jellemét a katolikus hagyományok birtokában formálta ki.*

Mezgár tehát munkához látott: ugyanazon a szentmisén, ahol a kegyúri jogokról szólt, finoman, de egyértelműen bátor kiállással elmagyarázta e helyzetet a híveknek:

„Hogy azonban el ne veszítsük a 8 osztályos katolikus gimnáziumból az alsó négy osztályt, azért megszervezzük a levált osztályok alá az elemi iskola megfelelő kisebb osztályait, és már ebben az évben megnyitjuk a kisgyermekek számára a régi elemi iskola 1. osztályát fiúk és leányok számára. Felkérjük híveinket, hogy kisgyermekeiket szíveskedjenek beíratni az új katolikus általános iskola 1. osztályába." – mondta.[321]

A beíratás a premontrei gimnáziumban történt. Egy 1946-os bejegyzésben olvashatunk az eredményről: „Amennyiben az általános iskolának felső és alsó tagozata van, megnyitottuk az

---

[318] 1946. augusztus 19-i kibocsátással Shvoy püspök 5013/1946. sz. körlevele a katolikus általános iskolák szervezésére vonatkozóan.

[319] 1936-ban a városi képviselő testület küldöttsége felkereste a Jászóvári premontrei rend tartományfőnökét, Dr. Gerinczy Pát, hogy adjanak tanárokat a létesítendő gimnáziumhoz. Az 5 tagú küldöttségben ott volt dr. Jegg Géza, a későbbi polgármester is. Az ötlet szerinte Kolumbán Györgytől származik, aki a későbbi igazgató, Kolumbán Virgil testvére volt. 1937-től indult az első iskolaév a Dietzl lépcsőnél a Kossuth Lajos u. 66-ban, majd a harmadik évben a gimnázium a 88-ba költözött. A háború alatt emeletráépítéssel bővült, s a homlokzatára felkerült a Jászóvári Premontrei Rend címere. A kivitelező budafoki vállalkozó volt: Schwriath Illés Salvator. – Falkner Richárd: Budafok, ahogy én átéltem, megőriztem az emlékezetemben, és most visszaemlékezem. 1998-as. (kézirat)

[320] *Jegyzőkönyv az 1946. március 20-i, második félévi módszertani értekezletről*. BFL VIII. 56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium 1943–48

[321] SzfvPl – No 4553 A megírt beszéd kézirata fennmaradt a fehérvári levéltárban. Kelte: 1946. szept.1

alsó tagozat 1. osztályát is elemi iskolai tanítóval. Elkülönítettük a gimnázium és az általános iskola vezetését." – Ekkor a tanulók létszáma az általános iskolába járókéval együtt 540 volt.
A premontrei gimnáziumot tehát átszervezték: Az alsó négy osztályból lett az első osztállyal induló általános iskola felső tagozata. A korábbi 8 osztályos gimnázium 5–8. osztályából lett – az új követelményeknek megfelelően – a négyosztályos gimnázium. 1946-ban sok tanárt nyugdíjaztak... Novembertől Rétfalvi Győző premontrei szerzetes csak hittanárként dolgozik, már nem osztályfőnök, más érettségizteti le osztályát, viszont a felső tagozatos kongregáció vezetője ő. Ekkor függesztették föl a gimnázium Szent István Cserkészcsapatának működését, mivel feloszlatták az országos cserkészetet is.
Budafok egyik szellemi vezetőjeként tisztelt Kolumbán Virgil igazgató, aki a megbékélést kereste a *Budafok Népé*ben publikált cikkeivel, mintegy tiszta vizet öntve a pohárba, a premontrei gimnázium március 20-i tanári értekezletén, megkérdőjelezte a demokrácia baloldali értékeit:
„*Az angol-amerikai értelmezésben a szó- és gondolatszabadságot, a gyülekezési és közlekedési szabadságot, a tehetség és szakképzettség szabad érvényesülését jelenti… de ideiktatunk egy másik meghatározást is, amely a demokrácián az ipari és földműves munkásság uralmát érti. Ez a politikus meghatározása, amely gondolkodóba ejt az értelmiség jövő szerepe és sorsa szempontjából. Az értelmiségen uralkodnia kell egy olyan osztálynak, amelynek tagjai még csak nem is a középiskolából kerültek ki. Mi tehát az értelmiség jövője, hová vezet az útja?"*[322]– intézte kérdését a második félév nyitóértekezletén kollégáihoz az igazgató, utalva a kifejlődő proletárdiktatúra erkölcsi-társadalmi veszélyeire. – Ez volt egyben az utolsó nyílt hangvételű tantestületi értekezlet, a továbbiakban – a jegyzőkönyvek tanúsága szerint – csak tényszerű számadásról és feladatokról esett szó.
1947. szeptemberében nyugdíjazták Kolumbán Virgilt. Dr. Zimándi Pius követte őt az igazgatói székben 1948-ig, az államosításig. (Az iskolai Vöröskereszt vezetését Bukta József vállalta.) Új tanárok jöttek.
A feszültség nőttön nőtt. A baloldali pártok már 1945 őszén megindították a támadásokat az egyházi iskolák és az ott folyó vallásos nevelés ellen a sajtó hasábjain, gyűléseken, a rádióban, a most alakuló baloldali pedagógus társaságokban, a szülői értekezleteken: Elavult tananyaggal vádolták meg a hittan tárgyat, a hitoktatókat pedig a demokráciaellenességgel vagy szovjetellenességgel. Ugyanakkor külön pedagógusgyűléseket, „átképző tanfolyamokat"

[322] *Jegyzőkönyv az 1946. március 20-i, második félévi módszertani értekezletről.* BFLVIII.56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium 1943–48. 12. p.

stb. szerveztek az önkormányzati iskolában tanító tanárok, nevelők számára. Az elvett székházakat, az önkormányzati támogatást a baloldali irányítású ifjúsági és kulturális szervezetek nyerték el. Közben ellehetetlenítették a régi keresztény szerveződéseket a fokozatosan megvont vagy csökkentett támogatással, vezetőik ellen politikai támadásokat intéztek. (Így kellett újjáalakulnia a cserkészszövetségnek – vallási jellegétől megfosztva 1946-ban.) [323]

1946-ban az egyházi oktatást szilárdan védő Mindszenty bíboros ellen egyre jobban erősödött a sajtóban a lejáratő kampány. Emiatt a Budafok-felsővárosi egyházközség levélben tiltakozott Nagy Ferenc miniszterelnöknél:
„Az utóbbi hetekben a magyar sajtó egy részében és a hazai forrásból származó külföldi tudósításokban a katolikus egyházat alaptalanul támadó és a Hercegprímás Úr személyét helytelen, igaztalan és ferde megvilágításban beállító cikkek és tudósítások jelentek meg. A katolikus hívek tömegei: munkások és értelmiségiek, megbotránkozással és jogos fölháborodással olvasták és hallgatták ezeket a keresztény világnézetet és vallásszabadságot mélyen sértő, minden reális lapot nélkülöző tudósításokat…
Amikor a Budafok-felsővárosi több ezer katolikus hívő nevében tiltakozunk az ellen, hogy a Bíboros hercegprímás Urat minden igaz alapot nélkülözően a nyilasokkal merészelik kapcsolatba hozni, egyben leszögezzük, hogy töretlenül állunk Hercegprímásunk és a magyar püspöki kar mögött!” – írja az egyházközség világi és egyházi elnöke (Nagy Ferenc plébános), jegyzője. [324]

A kommunista pártnak és Rajk Lászlónak az egyház elleni harc jó eszközéül kínálkozott az 1946. március 12-én megszavazott törvény a köztársaság védelméről (1946/VII. tc.); hiszen lehetőséget nyújtott a köztársaság ellenes tevékenység felkutatására. A törvény nemcsak a hírhedt „szalámi-taktika” eszközéül szolgált, hanem az egyház elleni fellépés eszközéül is. A politikai rendőrség most már köztársaság ellenes bűntettek után nyomozva bejelentés nélkül szállt ki, és tanítás közben, osztályról osztályra vizsgálta át a tanulók táskáját, füzeteit, vagy motozta zsebeiket. A razzia végén magukkal vittek 10-15 diákot és egy-két napig fogva

---

[323] *Mészáros István*: A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon, Szent István Társulat, Bp., 2000. 284–289. pp.
[324] Családi hagyatékból előkerült levél. ikt. sz: 20/1946. kelt: Bfok, 1946. február 19. Aláírók: Lányi István világi elnök, Nagy Ferenc egyházi elnök, Pikovszky Jenő egyházközségi jegyző a felsővárosi Jézus Szíve Egyházközség nevében.

tartották őket. Fenyegetéseikkel, veréssel kínzással aláíratták velük kihallgatási jegyzőkönyveket, amelyekben szerzetes tanáraik és hitoktatóik ellen összeállított vádak sorakoztak. A tanintézetekben a rendőrök éjjelente pisztolyokat, puskákat, töltényeket rejtettek el, amelyeket másnap az igazgató jelenlétében „*találtak meg*" és mutattak föl, mint a diák összeesküvés bűnjeleit. A sajtó a diák összeesküvésről, mint a reakciós tanerők működésének káros eredményéről számolt be és természetesen erélyes rendszabályokat követelt úgymond a *reakció fészkei*, az egyházi iskolák ellen. – A hercegprímás minden esetet kivizsgáltatott, s a vizsgálat eredménye alapján a vádak teljesen hamisaknak bizonyultak.

Mindszenty József bíboros hercegprímás azonban nemcsak, hogy nem engedett a hitoktatás és az egyházi iskolák kérdésében, hanem ellenállásra szólította fel a híveket is a magyar katolikus püspöki kar által kibocsátott 1946. május 4-i körlevelében:

„*… üresek lesznek a templomok, ha iskoláinkhoz és a hitoktatáshoz nem ragaszkodtok és gyermekeitek vallás nélkül fognak felnőni… Előttünk azonban más jövő képe lebeg, nem ilyen szomorú jövőé: a katolikus újjászületés képe, mely szerte a világon erőteljesen és biztatóan bontogatja száranyait*…" – Valamit tenni kellett, s a Kisgazdapárt engedékeny vezetőire nem számíthattak, egyenesen a hívő katolikus szülőkhöz fordultak. Mindszenty az országot járta, mindenütt a vallás és az erkölcs kapcsolatáról, a templom és az iskola egymást erősítő szerepéről beszélt. 1946.május 30-án részt vett az egyházi iskolák védelmére alakuló kalocsai Szülők Szövetsége nagygyűlésén, s júniusra az egész országban megalakult a Szülők Szövetsége a Ferenciek terén lévő központtal, az AC keretében, tehát nem kellett külön engedélyeztetni mint az önálló egyesületeket.

Shvoy Lajos püspök a kerületi esperesek útján felhívást intézett papjaihoz már 1945-ben a katolikus Szülők Szövetségének megszervezésére.[325] Most azt újra megsürgeti, és a reá jellemző aprólékossággal el is magyarázza, hogyan kell ezt a szervezetet létrehozni és beilleszteni a már működő autonóm struktúrába:

„A Katolikus Szülők Szövetsége a katolikus szülők önkéntes tömörülése az egyházközségen belül. Célja: kiépíteni és megerősíteni a kapcsolatot a katolikus iskola és nevelés, valamint a szülők között és megmozdítani a katolikus társadalmat az iskola és a katolikus nevelés érdekében. A Katolikus Szülők Szövetsége az egyházközség kulturális szakosztályának albizottsága. Legjobb, ha a szülői értekezleten alakul meg… Vezetősége: elnök, alelnök, főtitkár és ügyvezető… Az Actio Catholica országos központjában külön elnökség fogja

intézni a katolikus Szülők Szövetségének ügyeit, az elnökséget a bíboros hercegprímás nevezi ki." – Másutt megemlíti, hogy nemcsak a valláserkölcsös nevelés védelme a feladatuk, hanem a háború dúlta iskolák helyreállításának kezdeményezése, a szegény és elhagyott gyermekek ingyen könyvvel való ellátása is.

A Szülők Szövetsége küldöttei részt vettek a Katolikus Főigazgatóság és a kultuszminisztérium által együttesen elrendelt vizsgálatokon, s ott tiltakoztak az iskolákat ért sérelem miatt:

„Katolikus Szülők Szövetsége alakult meg az egész országban katolikus iskoláink védelmére és gondozására. –Tájékoztatta híveit Mezgár plébános karácsonyi értesítőjében.[326]– *Mivel a premontrei gimnáziumon és a Szent Imre Otthonban működő óvodán kívül „a többi iskola inkább állami, ezért ezeknek az iskolás gyermekeknek a szüleit az egyházközségben tömörítettük. A szülők a vallásos nevelés és a hitoktatás ügyében elszántan képviselik a katolikus nevelés érdekeit. Minden szülőnek érdeke, hogy törődjön azzal az iskolával, amelybe gyermeke jár, és okos fellépésével biztosítsa abban az iskolában a katolikus szellem érvényesülését. Élénken kell vigyáznia arra, hogy a gyermekek katolikus valláserkölcsi fejlődését le ne rontsa soha senki és semmi. A gyermeknevelés ügye a szülők hatáskörébe tartozik.*"– Mezgár hitoktatói az első áldozásokra sereglett hívők előtt megismételték a határozott szülői kiállás szükségességét. A katolikus szülők pedig lelkesedéssel vállalták, hogy megszervezik a hitoktatást az iskolákban.

A Budafok-felsővárosi katolikus egyházközség kebelében működő Katolikus Szülők Szövetsége (KSzSz) 1946. december 1-én délelőtt megbeszélést tartott 215 szülő részvételével. Szüts Pál a KSzSz helyi elnöke elmondta, hogy olyan politikai törekvésekkel kell szembenézni, mint az iskolai hitoktatás fakultatívvá tétele, egységesen kötelező tankönyvek használata, egyes katolikus egyesületek feloszlatása. Elmondta azt is, hogy az ország „70%-át kitevő katolikusság részére még mindig nem engedélyeztek egyetlen napilapot sem". A gyűlésen részt vevők egyhangúlag tiltakoztak e tervezett intézkedések ellen, és azt aláírásukkal megerősítették. Elhatározták, hogy protestálásukat továbbítják a miniszterelnökhöz.[327]

---

[325] 1861/1945. sz. körlevelében.

[326] Híveimnek, 1946. karácsonyán.

[327] Jegyzőkönyv Bodnár Gábor és Szüts Pál, valamint a 2 hitelesítő aláírásával. Több más dokumentummal együtt Garbóczi László, a budafoki helytörténeti kör vezetője bocsátotta rendelkezésemre. A gyűlésen jelen volt még Nagy Ferenc plébános és Lányi István egyházközségi világi elnök is a 215 szülőn és Szüts Pálon kívül.

Fennmaradt a december 4-én tartott képviselő testületi ülés kivonatolt jegyzőkönyve, amelyik híven tükrözi az egyház ellen indított széleskörű támadásokat. Tökéletes helyzetképet rajzolt föl Nagy Ferenc plébános:

„Az utóbbi időkben olyan, a sajtó bizonyos részében is megnyilatkozó törekvések mutatkoznak, melyek a hitoktatást iskoláinkban megszüntetni, vagy legalábbis fakultatívvá tenni igyekeznek. Azután támadás éri egyházi iskoláinkat, mivel ragaszkodnak a saját kiadású tankönyvekhez és tiltakoznak a tankönyv-monopólium ellen. Az iskolákban a hatóságok majdnem kötelezően írják elő egyes politikai egyesületeknek a támogatását, úgy, mint annak idején a levente rendszert és ezzel tág tere nyílik a politikának az iskolákba való bevitelére, ami nem helyes, mert a tanuló azért jár iskolába, hogy tanuljon, és az életre készüljön, nem pedig azért, hogy pártpolitikai alapon az átkos magyar betegségnek, a széthúzásnak és veszekedésnek legyen áldozatává. Minden jel arra mutat, hogy a még meglevő katolikus egyesületeinket is a felosztás veszélye fenyegeti…” – A Szülők Szövetsége Nagy Ferenc felsővárosi plébános patronálásával minden lehetőséget megragadott, hogy az egyházi oktatás ellen folyó „kiszorítósdiban” a szülők tiltakozó gyűléseire hivatkozva megvédjék a színvonalas katolikus oktatást. A miniszterelnökhöz 1946. dec.10-én írott levelükben felterjesztették a Budafok- felsővárosi egyházközség képviselő testületének és a Szülők Szövetségének gyűléseiről készült jegyzőkönyveket, hogy nyomatékosabban tiltakozzanak a hitoktatás fakultatívvá tétele ellen, a tankönyv monopólium ellen, a politikának az iskolába való bevitele ellen, a katolikus egyesületek felosztása ellen. Egyben sürgették egy katolikus napilap, nevezetesen a „*Magyar Népünk*” című politikai napilap engedélyezését.[328] – Egy püspökkari körlevél indította el a szülőszövetségi és egyházközségi tiltakozó levelek és táviratok özönét. Ekkor még a keresztény egyházak együttműködése sikerhez vezetett, s a fakultatív hitoktatás tervét egyelőre leállították.

Budafokon a kommunista párt természetesen eközben folytatta az apró lépések politikáját: A felsővárosi egyház rendezvényeinek helyt adó Pannónia utcai iskola igazgatóját, Dányi Miklóst elhelyezték Budafokról. Valahol a Felvidéken kapott igazgatói megbízatást. Nagyon szomorúan búcsúzott az igen összeszokott közösségtől.[329] Szerencsére hasonlóan elkötelezett új igazgatót kaptak, sőt a tanítók közül is többen vettek részt a februári vasárnapoktól a műsoros esteken. Havi egyszer filmeket is vetítettek az iskolában.

[328] 188/1946. ikt. sz. levél, családi hagyatékból, Lányi István egyházközségi világi elnök és a plébános Nagy F. aláírásával, sajnos a mellékelt 5 db tiltakozó jegyzőkönyv nélkül.

A kiéleződő kultúrharcban Mezgár nyílván Shvoy püspök tudtával vett részt***. 1947. január 15-re hirdették meg az egyházkerületi tanítók gyűlését***, melyre négy egyházkerületből (érdi, martonvásári, budai alsó- és felső kerület) érkeztek a tanítók. A gyűlést Shvoy Lajos megyéspüspök részvételével tartották!

1947. március 11-re a helybeli iskolák összes tanítóját össze hívta, hogy „a katolikus nevelők katolikus kötelezettségeiről" tárgyaljon velük. Ugyanezen a napon – 1947. március 11-én – a ***kisgazdapárt vezetői tárgyalóasztalhoz ültek a kommunistákkal***, és megállapodtak a kötelező iskolai hitoktatás megszüntetésében, és egységes új tankönyvek iskolai bevezetésében, az Egyház és az állam közti megegyezés előkészítésében. A hitoktatás és az egyházi iskolák felszámolásában döntő lépést tehettek előre a kommunisták: Az 1946 decemberétől „köztársaság elleni szervezkedés" koholt vádjával meginduló letartóztatásokkal és megfélemlítésekkel 1947. márciusára sikerült felbomlasztani a kisgazdapártot, amely a polgári demokratikus és keresztény nemzeti szellemű berendezkedés védelmezője, a legerősebb ellenzéki párt volt. A feladat végrehajtását Ortutay Gyula vállalta el, aki Nagy Ferenc átalakított kormányában a kultuszminiszteri tárcát kapta meg, s aki mint „társutas" a kommunisták embere volt a kisgazdapártban.[330]

1947. március 14-től Ortutay Gyula mint kisgazda (valójában 1945-től a kommunista párt tagja) lett tehát a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Rögtön bejelentette, hogy törvényjavaslatot kíván benyújtani az országgyűlésben a fakultatív hitoktatásnak az iskolákba történő bevezetéséről. Nyomban a baloldali sajtó kampányba kezdett a kötelező hittanórákat felváltó fakultatív hitoktatásért. Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek felemelte a szavát a terv ellen. Tiltakozó levelek ezrével érkeztek a bíboroshoz, az Actio Catholica-hoz, az állam vezetőihez. Papok, hívek, diákok, tanárok, evangélikus és református közösségek írták.

Helyi tüntetések szerveződtek; Szegeden ezt brutális rendőrterrorral nyomták el.

Március 25-én Győrben 60 ezer főnyi hallgatóság előtt figyelmeztetett Mindszenty:

„*ugyanaz a kéz, amely szűkre zárja a hittanórák ajtaját, sarkig tárja a javítóintézetek, a fogdák és fegyházak kapuit… Vallásszabadságot ígérni, és vallástalanság műveit intézményesíteni, ez a képmutatás tobzódása*." – Különböző keresztény hitfelekezethez

---

[329] Prokópius Gábor: Budafok-felsővárosi Templom 35. p.

[330] *Mindszenty*: Emlékirataim. U. ott. 169–170. p. Ortutay Gyula, aki az 1945–48 közötti hazai politikai életben a külvilág előtt, mint a Kisgazdapárt vezetőségének egyik legtekintélyesebb tagja szerepelt, 1945. március 8-tól az MKP teljes jogú titkos tagja volt. – lásd Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben. Bp., 1994. 263. p.

tartozó, 250 tagú munkásküldöttség Csepelről (!) kereste föl a miniszterelnököt, hogy tiltakozzanak a kötelező iskolai hitoktatás eltörlése ellen. Az országgyűlési vitában felszólalt a budafoki kommunistákkal 1945-től szorosan együttműködő, beszédeiben őket nem egyszer túllicitáló szociáldemokrata képviselő, Kárpáti Antal:

„A múlt évszázadok során sokan voltak olyanok, akik vallásos nevelést kaptak, és feszülettel verték agyon azokat, akik nem akarták magukévá tenni az ő dogmájukat… A lényeg az, hogy a vallásoktatás valójában vallásoktatás legyen, nem pedig politikai agitáció. Ezt az elgondolást valósítja meg a szülők választására bízott vallásoktatás." – A budafoki közéletben is természetesen üzenet értékű a parlamenti beszéd. Egy hét múlva a *Budafok Népe* a fakultatív vallásoktatásért folytatott sajtóhadjáratában a következő szerkesztői érvelést olvashatjuk:

„… a klerikális reakció minden eszközt megragad arra, hogy az amúgy is minimálisra csökkentett követelést meggátolja. Tüntetéseket szerveznek, sajtóhadjáratot indítanak, kultúrharccal fenyegetődznek. Megkérdeztük Mezgár Lajos plébánost, aki nem akart a kérdéshez hozzászólni."[331]–

A püspöki kar április 12-én kibocsátott körlevelében rámutatott a kommunisták valódi szándékaira és kifejtette a hitoktatásról és az ifjúság neveléséről vallott felfogását: „Az általános erkölcsi nívó hanyatlása azonban vallásos nevelés nélkül elkerülhetetlen. Nem véletlen, hogy kik a hitleri szörnyűségek elkövetésére vállalkoztak, azoknak előzőleg vallásukat is meg kellett tagadniuk. Az sem véletlen, hogy *a vallástalansággal együtt jár a családok bomlása, ezzel együtt pedig ijesztően szaporodnak a gyermek-bűnözések, őt a serdületlenek prostitúciója…*"[332] – A püspöki kar tiltakozásában kifejtette, hogy ezt a kérdést is a Szentszékkel kötendő konkordátum keretében kell rendezni.

Az ***1947-48-as Mária év*** nagyszabású rendezvényei, zarándoklatai is a katolikus lakosság hatalmas demonstrációi voltak az egyház és Mindszenty törekvései mellett. Az általános tiltakozás ekkor még eredményt hozott; levették a törvényjavaslatot a napirendről.

Ugyanakkor a *Budafok Népé*ben megjelenő cikkek hangvétele jelzi, hogy a fakultatív vallásoktatásért folyó küzdelem ürügyén megindult Budafokon a zaklatások és támadások sora a plébánosok és a kisgazdapárti vagy Barankovics-párti elkötelezettségű, egyházi és közösségi életben köztiszteletet kiérdemlő vállalkozók és értelmiségiek ellen:

[331] *Budafok Népe*, 1947. márc.29. 2. p.
[332] *Mindszenty*: Emlékirataim. U.ott. 176. p.

Felülvizsgálták és bevonták az iparengedélyeket, a különböző egyesületek működési engedélyét, majd vagyonukat államosították. Mindez elsősorban a Belvárosi egyházközség szellemi és anyagi támogatóit lehetetlenítette el 1948-ra.[333]

Nagy Ferenc kérésére a Pannónia és a Mátyás király úti (ma: Gádor utcai) általános iskola is helyet adott a körzetfelelősök rendszeres gyűléseinek! Közben az egyházközségi kulturális élet is tovább folyt: Színdarabokat, operetteket mutattak be a Pannónia iskola rögtönzött színháztermében.[334] Azonban október 2-án, nem egészen egy év elteltével, leváltották a Pannóniai iskola igazgatóját, Balázs Jenőt. Ez nagy csapás volt az Egyházközségre, hiszen eddig szinte minden kulturális rendezvényt itt tartottak a felsővárosiak! „A leváltás oka: az iskolának túlzott igénybevétele az Egyházközség által." – jegyzi fel Prokópius, s valóban; Bakk Imre igazgató alatt fokozatosan kiszorultak az egyházi rendezvények.

Míg a *Budafok Népe* 1947 végéig különbséget tett a többnyire munkáslakta felsővárosi és a régi sváb borkereskedőket, iparosokat tömörítő belvárosi egyházközség között, a megosztásra játszva, **1948**-ban változás következett be a KMP hozzáállásában (Ekkor már folyt Fehérváron Mezgár népbírósági pere.):

A *Budafok Népe* január végi cikke ***„Nagy Ferenc plébános úr maradjon meg a lelkipásztorkodásnál, és ne politizáljon***" címmel jelent meg:

„Városunkban Nagy Ferenc plébános úr gyakorolja Mindszenty politikáját. Nem átallotta a szülőket arra biztatni, hogy ne járassák a gyerekeiket a demokrácia iskolájába. ...A választások előtt Nagy Ferenc, mint kisgazdapárti oly nagy hévvel agitált a Barankovicséknak, hogy körzetében pártja alig kapott egy pár szavazatot." – Jellemző taktikával a február 14-i számban – a meggyengült belvárosi egyházközség – *Egyházi Éneklő Ifjúság* rendezvényét dicséri a lap…

1948. február 14-én Ortutay kisgazdapárti miniszter megjelent Esztergomban, és megkezdődtek a tárgyalások az állam és a katolikus egyház között. Mindszenty és a köré

[333] E folyamat párhuzamosan játszódott le az egyházközséget támogató nagyvállalkozók vagyonának elkobzásával: 1948-ban kerül sor a Törley-féle gyártelep és az Árpád utcai felekezeti óvoda államosítására; a légoltalmi liga, az önkéntes mentők, az evezősklub (stb.) vagyonának elkobzására, és a Magyarországi Német Népművelési Egyesület és a cserkészcsapatok feloszlatására, A Budafoki Zeneegyesület működésének felülvizsgálatára, a K.I.E. vagyonának elvételére ekkor kerül sor. 1949-ben Czermann József és Czermann Lajos iparengedélyét megvonják. In: Fővárosi levéltár, V. 174/a fondszám alatt Budafok város iktatókönyve.
[334] Az Úr katonái; Mágnás Miska stb.

gyűlt főpapok arra hivatkoztak, hogy a kánonjog értelmében általános érvényű megállapodás megkötésére csak a magyar államnak és a Szentszéknek van joga. Ekkor azonban az iskolák államosításának kérdése fel sem merült.[335]

Április végén a Kisgazdapárt nagyválasztmányi ülésén Ortutay bejelentette, hogy törvényjavaslatot kíván az országgyűlés elé benyújtani a nem állami iskolák államosításáról.[336] Az egyházi iskolák államosításának terve és az egységes állami tankönyvek bevezetésének szándéka a Szabad Nép május 9-i számában közölt MDP programnyilatkozatból vált általánosan ismertté. Országszerte újságokban, a rádióban követelték az egyházi iskolák államosítását.

A Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottsága 1948. május 14-én tartott ülésén levelet fogalmaztak meg a keresztény országgyűlési képviselőkhöz, hogy tegyenek meg mindent az egyházi iskolák államosításának megakadályozására: „egyes csoportok hol fegyvereket véltek találni iskoláinkban, hol a fakultatív vallásoktatás kérdését vetették föl. Ugyanezek most – úgy látszik, az államosítással akarják eddig meghiusított törekvéseik gyümölcseit megérlelni." Hivatkozva az 1946. évi I. tc.-re és a békeszerződésben ígért vallásszabadság megsértésére, kérték, hogy a képviselők ne engedjék, hogy *„a magyar demokrácia 1948-ban arra az útra tévedjen, melyre a 900-as években a francia liberális kapitalizmus, legutóbb pedig a szomorú emlékű nácizmus tévedt és mondott csődöt. Mert vannak már, akik elfeledték, hogy Hitler is államosította a hitvallásos iskolákat.*[337] – De levélben keresték fel a kommunista párt szakszervezeti szövetségesét is:

„*… az Egyháznak és a szülőknek nevelési joga nem szakmai kérdés, hanem természetfölötti síkon az úristen akaratában, természetes síkon a természetjogban gyökerezik. Ezért ebben a kérdésben a szakszervezet teljesen illetéktelenül nyilatkozik.*" – írták a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete titkárságának, természetesen eredménytelenül.[338] A miniszterelnöknek írott levélben tiltakoztak a hercegprímás személyét lejáró rágalomhadjárat ellen, mellyel a hazai sajtó és annak révén bizonyos külföldi lapok is teli vannak. A kultuszminiszternél tiltakoztak az ellen, hogy a hitvallásos iskolák pedagógusait magasabb fizetéssel próbálják

[335] *Gergely Jenő*: Katolikus egyház… 60. p.
[336] *Mészáros István*: A katolikus iskola… 294. p.
[337] *„Képviselő Úr!"* címmel levél a katolikus Szülők Vallásos Szövetsége Országos Intéző Bizottsága 1948. május 14-én tartott ülésének határozatából. – kézirat. A katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottsága a Ferenciek tere 7 sz. alatt működött más központi egyházi szervvel együtt.
[338] A Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottságának levele a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete M. t. Titkárságának – kézirat

elcsalni az állami oktatásba, akik pedig hívő katolikusként dolgoztak állami iskolákban, azokat lelki terrorral próbálták hitük elhagyására késztetni: „Ezek közismert tények az állami nevelőknek hivatalfőnökeik vezetésével szokásossá vált nyilatkoztatásával és aláírás-gyűjtésével kapcsolatban."[339] – szögezik le a levél megfogalmazói.

1948. május 15-én Ortutay Gyula kultuszminiszter a sajtó képviselői előtt kijelentette:
„A pénteki minisztertanács bizottságot küldött ki, melynek vezetésével engem bízott meg, hogy az egyházakkal megegyezésre jusson az egyház és az állam kérdéseiben, s köztük olyan fontos kérdésben, mint amilyen a magyar iskolaügy demokratikus egységesítése, államosítása. Szükségesnek tartom már a tárgyalások kezdeti időszakában bizonyos tények ismertetését, minthogy gátat kívánok vetni annak a felelőtlen rémhírterjesztésnek, megfélemlítési hadjáratnak, s valóságos lelki terrornak, amely már az iskolaügy elvi felvetését is félremagyarázza, s azt a benyomást akarja kelteni, mintha az állam hadjártra készülne az egyházak, a vallásszabadság ellen."[340]– Közben a Szabad Nép hasábjain tovább folyt a hajsza az egyházi iskolák és tanítóik ellen. Az *Új Ember* 1948. február 22-i számában *Vádak és valóságok – kik üldöznek, és kiket üldöznek* címmel cáfolta a vádakat, de a cikket megjelenés előtt elkobozták.[341]
A *Budafok Népe* – részt vett természetesen ebben a kampányban is: A május 22-i számban *Munkácsi Károly* – a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége elnöke (1947-ben még a belvárosi egyházközség képviselő testületének tagja…) arról beszélt, hogy mennyire helyes az egyházi iskolák államosítása. Szittyai Dénes bakonykúti plébános esetéről megjegyezte, hogy „a

[339] Kelt 1948. Pünkösdvasárnapján a KSzVSz OIB aláírásával.
[340] *Magyar Nemzet*, 1948. május 23. 1. p. Keresztes Sándor visszaemlékezése: „Képviselő voltam akkor, amikor Ortutay felvetette az iskolák államosítását. 25 éves voltam, a Barankovics féle DNP-ben, kompromisszum volt a keresztény szó elhagyása. Ortutay a Barankoviccsal közölte, hogy az iskolák államosítása megtörténik, de 20 iskolát meghagynak. Az összes szerzetes civilben továbbtaníthatott volna; cserébe azt kérte, hogy ne alakuljon ki egy kultúrharc. Mindszenti pedig azt mondta, hogy „Mindent vagy semmit!" – és elindult egy kultúrharc. Az összes iskolákat mindenütt államosították, a szerzeteseket feloszlatták, a betegápolókat is kitették a kórházakból; pedig azok is megmaradhattak volna civilben, a kórházban. Rákosiék tehát szabad kezet kaptak! Mindszenti letartóztatása után Grősz lett a püspöki kar vezetője. A Czapik a mi álláspontunkat képviselte; ő volt velünk kapcsolatban; ő visszaszerzett 8 szerzetesi gimnáziumot (2 leányt és 6 fiút). A kommunistáknak a minta az orosz ortodoxia volt, ahol Pimen először párttitkár volt, aztán lett pátriárka… A történelmi egyházaink ehhez képest autonómok, függetlenek voltak. Ezért kompromisszumokra törekedtünk."
[341] „A katolikus iskolák ellen indított támadások során az egyik párt sajtója védelmébe vesz néhány katolikus tanítót, akiket szerinte az egyházi hatóságok üldöznek. A különféle vádakra már több ízben válaszoltunk s minden egyes kinyomozható esetben megállapítottuk, milyen egyoldalú és alaptalan vádak születhetnek meg felületes információk nyomán." – Ezután a cikkíró név szerint felsorolja az eseteket, amelyek vagy kitalált személyekről szólnak, vagy pedig a valóságot kifordítva, az igazságot elferdítve tálalták az „eseteket".

fekete reakció mindent elkövet, hogy a becsületes, hazaszerető katolikus hivőket visszariassza a népi demokráciától."[342]

1948. Pünkösdvasárnapján (május 16-án) a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottsága, hivatkozva a hercegprímás által szignált püspökkari körlevélre, írásban kereste meg valamennyi helyi csoportot, hogy „*riadószerűen azonnal hívja össze tagjait, ismertesse ott jelen körlevelet és annak mellékleteit. Értessék meg a szülőkkel, hogy olyan ponthoz érkeztünk, amikor minden lehető törvényes és megengedett eszközzel, ugyan, de ezen belül, ha kell tíz körömmel és foggal védjük meg gyermekeink jövőjét.*" – Egyben kérte a csoportokat, hogy határozataikat küldjék meg a kerületük képviselőinek, a kultuszminisztériumnak és más hatóságoknak, s e lépésekről tájékoztassák a KSzVSz országos intézőbizottságát is.

Így az országos tiltakozás részeként, 1948. május 27-én az ötezer hívős Budafok-felsővárosi r.k. Egyházközséghez tartozó Katolikus Szülők Szövetsége –- több mint 400 szülő jelenlétében viharos körülmények között értekezletet tartott, hogy tiltakozzanak a katolikus iskolák államosítása ellen: „*A gyűlésre kivonult, nagyrészt ismeretlen egyének, agresszív fellépésükkel, fenyegető és az igazságot elferdítő felszólalásukkal igyekeztek a gyűlést megzavarni, és a szülőket megfélemlíteni. Elvakultságukban tettlegességtől sem riadtak vissza. A szavazás végén még az urna felbontását is erőszakkal megakadályozták, és a szavazócédulákat elégették. Ennek ellenére a katolikus szülők, akik 70%-ban munkások voltak, szinte 98%-ban a katolikus iskolák államosítása ellen foglaltak állást.*"[343]– A következő napon, 28-án a képviselő testület a katolikus iskolák államosítása elleni egyhangú határozatát levélben juttatta el a miniszterelnökhöz és a kultuszminiszterhez.

Közben a budafoki polgármester elnöklete alatt összehívták a szülőket a premontrei gimnáziumban: A polgármester minden fenyegetése ellenére a jelenlévő nagyszámú szülők 88 százaléka az államosítás ellen foglalt állást, és Mindszenty József bíboros hercegprímást éltette a polgármester legnagyobb bosszúságára.[344]

A felsővárosi egyházközség és a Szülök Szövetsége, tehát külön-külön, Nagy Ferenc aláírásával levelet intézett május folyamán a kultuszminiszterhez, a Magyar Pedagógusok

[342] *Budafok Népe*, 1948. május 22.
[343] Budafok felsővárosi egyházközség képviselő testületének és a Szülők Szövetségének 181/1948. ikt. sz. levele az országgyűléshez. Kelt Budafok, 1948. június 14.

Szabad Szakszervezetéhez, és a miniszterelnökhöz. Részlet az Ortutay Gyula kultuszminiszterhez írott levélből:

„Eltekintve a néhány, pusztán zavarkeltés céljából megjelent egyéntől – akik különben is nem, mint szülők jelentek meg – az értekezlet egyöntetűen foglalt állást az egyházi iskolák államosításának terve ellen. A jelenlevő szülők a legerélyesebben tiltakoztak a legelemibb jogaik semmibevétele ellen. E fontos, és gyermekeik nevelésére évtizedekre kiható kérdésben mindenkit megkérdeznek, mindenkit nyilatkozásra szólítanak fel az újságok és a rádió útján, csak éppen azokat nem, akiknek ez a legelsősorban jogukban áll, a katolikus szülőket.

Kultuszminiszter Úr! Négyszáz aggódó szülő nevében kérjük, a demokratikus állameszme első sarkalatos pontjának: „a szabad véleménynyilvánítás"– alkalmazását. A demokráciában a nép szava a döntő, tehát ebben a kérdésben is biztosítsák a szülők félelemmentes, titkos megnyilatkozásának lehetőségét… Az egyházi iskoláink további fenntartásához ragaszkodunk, mert csak így látjuk biztosítva gyermekeink zavartalan, erkölcsi és vallásos alapokon nyugvó nevelését." – írta Nagy Ferenc plébános. –

Dinnyés Lajosnak, a látszólag kisgazda, de titkon a kommunistáknak dolgozó miniszterelnöknek is elküldte észrevételeit a felsővárosi plébános: *„Az újságok, a rádió nap-nap után nyilatkozatokat közölnek, azonban elfelejtenek egyet megkérdezni, hogy az egyedül érdekelt félnek, a katolikus szülőnek mi a véleménye és mi az akarata."* [345]

A június 6-i engesztelő Jézus Szíve körmeneten is az iskolák államosítása ellen imádkoztak a hívők. – Intő jel: 1948. június 3-án az iskola államosítása elleni tüntetés során Pócspetriben egy rendőr meghalt, amelyet az ekkor már teljes lendületben dolgozó ÁVH a helybéli plébános fölbujtására elkövetett gyilkosságnak állított be, s amelyet kegyetlen megtorlás követett: A falusiak nagy részét súlyosan bántalmazták a rendőrségen, Királyfalvi Miklós jegyzőt ártatlanul kivégezték. S ahogy minden eddigi kampánynál, a gyárak, szakszervezetek, pedagógusok, ifjúsági szervezetek egyre hangosabban követelték az államosítást. Majd május folyamán az összes város és község képviselő testülete döntött az államosításról.[346]

---

[344] Budafok felsővárosi egyházközség képviselő testületének és a Szülők Szövetségének 181/1948. ikt. sz. levele az országgyűléshez. Kelt Budafok, 1948. június 14.

[345] A 159/1948. sz. levélben olvasható, melynek feladója az egyházközségi Szülők Szövetsége. A többi levél: 157/1948.sz. levél a Szülők Szövetségétől a kultuszminiszterhez, 158/1948. sz. levél a Magyar pedagógusok Szabad Szakszervezetének; 159/1948. sz. levél az egyházközségi Szülők Szövetségétől és 160/1948. sz. levél a képviselő testülettől külön a miniszterelnökhöz; 161/1948. ikt. sz. levél a képviselő testülettől a kultuszminiszterhez. Valamennyi levelet elküldte Fehérvárra is az egyházmegyének 162/1948 ikt. sz. alatt.

[346] *Mészáros István*: A katolikus iskola… 294. p.

Közben Slachta Margit képviselőnő megkísérelte a lehetetlent; leveleket írt szerte az országba, hogy tiltakozó levelek tömegét mutathassa fel az iskolák államosításáról szóló vitában a képviselőházban:

„*Községéből már mentek tiltakozások a kormány tagjaihoz, de emberi bizonyossággal szólva azok aligha kerülnek a nyilvánosság elé, pedig erre nagy szükség volna.*

Hogy az ország meggyőződése hivatalosan köztudomásra jusson, arra kérem Főtisztelendő Plébános Urat, szíveskedjék az Országgyűléshez egy feliratot intézni. Mi azt le fogjuk tenni a Ház asztalára, hogy szemléltessük a kultuszminiszterhez küldött tiltakozások tömegét." – írta, és részletesen kifejtette, mit tartalmazzon a levél: Sorolják fel benne a szervezeteket, akik eddig tiltakozásokat küldtek; ismertessék az államosítás ellen szervezett legkülönfélébb megmozdulásokat, s „azon erőszakoskodásokat, esetleges atrocitásokat, amelyek a néppel szemben a hivatalos vagy pártkiküldöttek részéről történtek; és azon eseteket, melyeknél a többség állásfoglalásával ellenkező jegyzőkönyvek vétettek fel."[347]– írta a plébánosoknak. Az aláírás veszélyét kikerülendő azt javasolta, hogy esetleg csak elnökséget vagy vezetőséget írjanak alá, de pecséttel mindenképp lássák el az iratot.

Így június 14-én Nagy Ferenc plébános a felsővárosi egyházközség képviselő testülete és a Szülök Szövetsége nevében levelet intézett az Országgyűléshez, melyben részletezte a május 27-i tiltakozó gyűlés lefolyását, felsorolta a tiltakozások különféle formáit, majd kérte az országgyűlést, hogy vegye le napirendjéről a „katolikus egyház és a szülők nevelési jogait súlyosan sértő, a katolikus iskolák államosítását célzó törvényjavaslatot".

A *Budafok Népe* 1948. június 5-i vezércikkében tájékoztat arról, hogy a város képviselő testületi közgyűlése határozati javaslatot fogadott el az egyházi iskolák államosításáról, majd június 12-én *A harc eldőlt* című cikkben arról olvashatunk, hogy Budafokon a szülői munkaközösségek elfogadták az államosítást. Kifejti, hogy „az állami iskolák nem jelentik a vallásoktatás megszüntetését", mert az egyházi tanítókat állami státusba veszik. Olcsóbbak lesznek a tankönyvek, javul a pedagógusok fizetése stb.[348] – Így tehát Budafok kommunista vezetése több mint egy héttel „megelőzte" a parlamenti döntést!

Az országgyűlés június 16-án szavazta meg az egyházi iskolák államosítását. Ellene a Demokrata Néppárt és a Keresztény Női Tábor képviselői szavaztak. Slachta Margit

[347] Slachta Margit levele. Kelt Bp., 1948. június 8. Kézirat.
[348] *Budafok Népe*, 1948. június 5. vezércikk

képviselő 2449 tiltakozást tett le a parlamenti ülés elnökének asztalára.[349] Az 1948/XXXIII. törvényt Tildy Zoltán református lelkész – köztársasági elnök még azon a napon kihirdette.[350]
Az államosításkor szülői értekezletet hívtak össze a Felsővárosban, a Pannónia utcai iskolában, ahol Nagy Ferenc lelkész ismertette a kormányrendeletet nagyszámú hallgatóság jelenlétében. Bodnár Gábor egy memorandumot szerkesztett, amit több százan írtak alá s felterjesztették a kultuszminiszterhez tiltakozásul.[351] Az indulatok elszabadultak: Gajda Ferencné leköpte Nagy Ferenc plébánost, egy párttag pedig pofon ütötte.[352]

A premontrei rendházat és a gimnáziumot 1948-ban a végzős diákokkal egy időben fosztották meg a tanítás jogától, és rúgták ki a nevelőket és paptanárokat, földönfutóvá téve őket. – Rónay György író, kisgazdapárti képviselőként parlamenti kapcsolatait kihasználva menekítette Zimándi Piuszt: Először saját lakásában bujtatta, majd egy öröklakást vettek neki a Pozsonyi úton, ahol egyik paptársával talált menedéket.[353] „Most búcsúzunk és elmegyünk, a mi időnk lejárt" – írták ki a búcsúzó diákok ballagáskor a bejárat fölé, virág-koszorúk övezte betűkkel.
Az „Állami Szent István Gimnázium, Budafok" első értekezletét 1948. augusztus 30-án tartotta. Az új igazgató Bukta József:
„*A modern magyar nevelési eszmény: a szocialista embertípus kialakítása*"– írta az új ideológiai elvárásoknak megfelelően a gimnázium évkönyvében.[354] Rétfalvy még egy évig maradhatott hittant tanítani. De az 1949/50-es tanévben már nem volt kötelező tantárgy, hanem választható lett, de a megfélemlített diákság nem mert jelentkezni! Rétfalvy – kihasználva azt az időt, amíg Bukta igazgató a tanácsházán, értekezleten volt – végigjárta az osztályokat; s rengetegen jelentkeztek a „választható" tantárgyra![355]
Az államosítás a Szent Imre napközi otthonban Szick fakereskedő gondnoksága alatt működő, perselyezésből fenntartott egyházi óvodát is érintette. (Itt egyébként egy kis kápolnában

[349] In: Gianone András doktori disszertációja: Az Actio Catholica története Magyarországon 1932–1948. Témavezető: Gergely Jenő Dsc. ELTE, BTK, Bp., Új- és jelenkori Magyar Történeti program Bp., 2006. 177. p.
[350] Az állammal a megegyezést a református egyház 1948. október 7-én, az evangélikus egyház 1948. december 14-én írta alá.
[351] Prokópius Gábor: Budafok-felsővárosi Templom, 49. p.
[352] Prokópius Gábor: Budafok-felsővárosi Templom, 49. p. Budafok-belvárosi Historia Domus magyarázatul hozzáfűzi: Tonkó József és Tonkó Mária, azaz Gajda Ferencné 19-es kommunista volt.
[353] Fleck Ottó, egykori premontrei diák, a Premontrei Öregdiákok Egyesületének vezetője emlékezett vissza 2007. február 17-én Zimándi menekítésére.
[354] A budafoki állami Szent István Gimnázium és dolgozók gimnáziumának Évkönyve az 1948–49. iskolai évről. Közzétette Bukta József gimn. ig., Budafok, 1949. 3. p.
[355] Fleck Ottó visszaemlékezése, 2007. február 13.

Gyarmati hitoktató misézett.) Az óvodát, július 17-én vette át a Pollacsek Gyula vezette bizottság Midrik Emília nővértől, a házfőnöktől, aki az államosításról szóló törvény megjelenésétől már nem vette át a félhavonta postán érkező államsegélyét, de fizetés nélkül is gondozta a gyerekeket az óvoda állami kézbe vételéig.[356] – Emília főnöknő apácakolostorba, Hejczére költözött. Verebes Antónia nővér nyomorúságos körülmények között szegényházban, Csákváron halt meg…(Vajon kapnak-e emléktáblát egykor?) Az államosítást követően az óvodások száma 120-ról 43-ra csökkent… [357]

V. 2. Támadások keresztтüzében: A budafoki kisgazda értelmiség megfélemlítése, és a katolikus közösség felbomlasztása

1946–48-ban sorra születnek a helyi rendeletek a keresztény egyesületek, a cserkészet, a Rózsavölgyi Kulturális Egyesület, a budafoki Zeneegyesület feloszlatásáról és a vagyonuk elkobzásáról, az Árpád utcai felekezeti óvoda államosításáról, a barlangkápolna bezárásáról, a közjóléti szövetkezetek megszüntetéséről. Az államosítási hullámban először az iparengedélyeket vonják be, majd államosítják természetesen az egyházközség fő támogatóinak számító Czermann József és Lajos cégeit, vagy a Törley féle gyártelepet stb. Mezgár folyamatosan fellebbez. Többek között levelez az egyház telekigénylése, a lelkészlakás, a barlangkápolna, és az egyházi járandóságok ügyében.[358]

A *Budafok Népe* lapjait forgatva látható, hogy a budafoki kommunista párt az 1945–49-es időszakban semmilyen kérdésben sem akart lemaradni a *Szabad Nép* mögött, s minden politikai kampányban megtalálta helyben is az osztályellenséget:

A Belügyminisztérium első hivatalos közleménye *„Egy köztársaság-ellenes összeesküvés leleplezéséről*” **1947**. január 5-én jelent meg a *Szabad Népben*. (Később ez az un. Magyar

[356] Budapesti Büntető Törvényszék VII 5/e fondszám alatt 9448/50 iratszámon Midrik Emília óvónő házfőnöknő levele, kelt, Budafok, 1948. okt.20.

[357] Romanovszky József lakása az óvodához közel esik, ezért visszaemlékezésében részletesen ismertette az ott folyó munkát és a nővérek áldozatos életét. Ő is megemlítette, hogy az egyik nővér az oroszok erőszakoskodásának esett áldozatul. Elszászer József és Polacsek Gyula tanúvallomásai 111389/1948 számon tanúkihallgatási jegyzőkönyvek 1948. nov. 17-én felvéve. ÁVH Népügyészségi kirendeltsége.

[358] A Fővárosi levéltárban V. 174/a fondszám alatt található Budafok város iktatókönyve, amely az 1945–49 közötti időszakban felsorolásszerűen tartalmazza a legkülönfélébb egyházi, társadalmi, kulturális egyesületek engedélyének felfüggesztéséről, vagyonelkobzásról vagy államosításról szóló intézkedés iratszámát. Természetesen a konkrét iratok eltűntek.

Közösség pere néven vált ismertté.) A kicsikart vallomások segítségével sikerült megvádolni Kovács Bélát, az FKGP főtitkárát az összeesküvésben való részvétellel.

A *Budafok Népe* Február 15-i számában a kisgazdapárti összeesküvéssel kapcsolatosan a *Népszava* február 8-i számában közölt véleményeket ismerteti, így Károlyi Mihályét: „Az összeesküvés felszámolása elsőrendű kötelesség és elsősorban a kisgazdapárt feladata." – jelentette ki. Ugyanebben a számában a *Budafok Népe* cikket közöl a felsővárosi katolikus bálról. A bálon részt vettek: Nagy Ferenc plébános, ifj. Réder György MKP-titkár, a Független Ifjúság, és a MADISZ tagjai, a Jurisics és a Szent József Cserkészcsapat táncospárjai:[359]

„A pénztárnál Hoch Károly ült, a Háros kft MKP üzemi szervezetének elnöke. Tőle tudtuk meg, hogy a bál anyagilag jól sikerült. Helytelenítette, hogy az alsóvárosi [értsd: belvárosi] egyházközség a bállal egy időben teaestélyt rendezett, s ezzel a bál anyagi sikerét gyengítette." — A baloldal megosztó taktikáját a fogalmazás jól tükrözi: a baloldali vezetők meghívásától sem visszariadó Nagy Ferenc rendezvényének sikerét a *Budafok Népe* szerint veszélyezteti, hogy ugyanakkor a belvárosi egyházközség teaestet szervez…

A kisgazdapárt elleni hajtóvadászat során a *Budafok Népe* február 22-én megjelenő vezércikke azzal vádolta meg, a 20-as évektől köztiszteletben álló – 1944-ben külföldre távozó – dr. Czermann Antal egykori országgyűlési képviselőt, K.I.E.- alapítót, hogy Kovács Béla volt földművelési miniszterrel Raffay Sándoron keresztül érintkezett és az állam ellen tört:

„ dr. Czermann Antal volt Wolf-párti képviselő… Klagenfurtban a volt jobboldali politikusok polgári vezetője, és vezetője annak a csoportnak, amely Magyarországot fegyveres puccs segítségével akarta újra hatalmába keríteni."

Ugyanebben a számban – nyílván megosztó taktikával – tudósítottak a felsővárosi egyházközségben rendezett farsangi kabaréról, amelynek bevételét a szervezők a felsővárosi templom megépítésre szánták. A március 1-i cikkben viszont Kárpáti Antal járási SZDP-titkár, képviselő a budafoki MKP képviselőkkel szemben a városi képviselő testületi ülésen ellenzi, hogy a felsővárosi egyházközségnek telket adjon a város templomépítés céljára, *„mert az Egyház nem tud eleget tenni kulturális kötelezettségeinek*" – állítja. Végül Baranyai polgármester szavazatával (!) többségben megszavazták a telekjuttatást, de a tervrajzot

[359] *Budafok Népe*, 1947. febr.15. 4. p. (Ha végignézzük a Felsővárosi egyházközség képviselő testületét, abban kommunista, vagy később kommunistává váló családokkal is találkozunk.)

előzetesen bekérték. (Ugyanebben a lapszámban közölték, hogy a szakszervezetek viszont megkapták a telket a munkásotthon építésére.)[360]

1947. március 18-án a székesfehérvári népügyészség Mezgár Lajos budafoki tevékenysége iránt érdeklődött. A városi vezetők válaszlevelükben hiányolták, hogy a többi lelkésztől, paptól eltérően nem működik velük együtt Mezgár Lajos plébános, *hanem „világi beszédeiben és cselekedeteiben is, teljesen elzárkózik. Előadásai sem hirdetik a demokratikus rendbe való beilleszkedést, hanem támadás a mai rendszer ellen.*" – Budafok város Nemzeti Bizottsága e jellemzést visszaküldte a fehérvári népügyészségnek.

A *Budafok Népe* napilap az 1947. március 22-i száma címlapon számolt be dr. Mezgár Lajos plébános ellen indult népbírósági perről, melyet a székesfehérvári népügyészség indított a teológus-újságszerkesztő ellen, az Új Fehérvár című egyházi lapban 1945 előtt (!) megjelent írásai miatt. A cikk szerint 1947-ben a székesfehérvári népügyészség felvilágosítást kért a budafoki Nemzeti Bizottságtól a prépost-plébános „politikai magatartásáról". A Nemzeti Bizottság birtokában lévő fasiszta sajtótermékek nyilvántartásában szerepel dr. Mezgár Lajosnak 'A zsidókérdésről' írott könyve: *„… egyhangú volt a határozat, mely szerint a székesfehérvári népügyészséggel Nemzeti Bizottságunk közli, hogy a fasiszta sajtótermékek jegyzékében*[361]*könyve szerepel, valamint elhangzott beszédeivel szemben több rosszalló észrevétel hangzott el."* – értesülünk a cikkből. – A célpont azonban nemcsak Budafok város korábbi sváb gazdasági és értelmiségi elitjét maga körül tudó belvárosi egyházközség, hanem maguk e nagyhírű családok, hiszen az emigrált Czermann Antal gyalázása tovább folyik a kommunista párt szócsövének számító *Budafok Népe* hírlapban: A 3. oldalon tájékoztat a kommunista nyomásra átszervezett Zeneegyesületről:

„*Ezelőtt Czermann Antal ál-kultúrhegemóniájában vergődő, népszerűtlen zeneegyesület állandó anyagi támogatás mellett is halódó közönség nélküli életet élt. Ami a múltban 40 évig nem sikerült, azt fizikai és szellemi dolgozók együttműködésével alig pár hónapos munkával elérték: a Zeneegyesület népszerű, komoly egyesület lett."* – írták az „átszervezésről".

[360] *Budafok Népe*, 1947. márc.1. 2-ik oldal. Egyébként a lap 1947. nov.8-i száma közli, hogy „a képviselő testület megadja a hozzájárulását a felsővárosi egyházközség kultúrházának építésére".

[361] A Tiltott Könyvek listáját az „IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNY 530/1945. M. E. számú rendelete a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről" tartalmazta. Köztük volt Mécs László verses kötete, Pethő Sándor, Prohászka és Pozzi művei és Mezgár Zsidókérdés c. írása (Székesfehérvár, 1938. Vörösmarty) is.

Közben március 24-én elrendelte Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye alispánja a budafoki polgármesternek küldött levelében, hogy a feloszlatott országos Magyar Keresztény Egyesület budafoki vagyonát kutassák fel![362] Az egyesület székháza Kelenvölgyben a Nádor utca 58. sz. alatt volt. Baranyai János polgármester a levelet az államrendőrség budafoki kapitányának továbbítja április 1-jén, aki megindítja a nyomozást. Mivel az egyesület utolsó elnöke, Zala József budafoki lakó idő közben ismeretlen helyre távozott, a nyomozás eredménytelenül zárult.[363]

Érdekes, hogy a *Budafok Népe* 1947. április 5-én megjelenő számában a címlapon hozza Nagy Ferenc felsővárosi plébános a húsvéti misztériumot méltató írását „Feltámadunk" címmel, miközben a lap párhuzamosan a fakultatív vallásoktatás mellett érvel…

Közben megindult az össztűz az egyház segélyező tevékenysége ellen is. A kommunisták az amerikai segélyszervezet embereit kémkedéssel, a Karitász-tisztviselőket pedig visszaélésekkel vádolták meg, mire az amerikai segélyszervezet (az NCWC) kénytelen beszüntetni a segélyezést.[364] Természetesen a budafoki Karitász is a célkeresztbe került: A *Budafok Népe* 1947. április 5-én *Kit visz Svájcba nyaralni az Actio Catholica?* címmel megvádolja a belvárosi egyházközség égisze alatt – Keresztes Sándor irányításával – működő szervezetet, hogy a budafoki szegény munkásgyerekeket kihagyta a listából: „Szerkesztőségünkhöz nagycsaládos munkásemberektől, a rendőrlegénység köréből, de máshonnan is több panasz érkezett."[365]– Az Újság Siuda Nándornétól követelte az utazók nevének a nyilvánosságra hozatalát…

Ugyanezen az oldalon olvasható „Beszélgetés a Vöröskereszt budafoki vezetőségével" című írás. Az újságíró Bauer Vilmosnét és Siuda Nándornét[366] találta az irodában. *„A hölgyek íróasztalán megpillantottunk egy névsort. Kérdő tekintetünkre megjegyzik, hogy a Vöröskereszt intézőbizottságának névsora. Az intézőbizottságban dr. Mezgár Lajos plébános vezetésével ott találjuk a Kisgazda Párt teljes vezetőségét Takács és Brázay doktorral az élen, a Kisgazda Párt képviseleti testületi tagjaival egyetemben. A vezetőség összetételét vizsgálva önkéntelenül felmerül bennünk, és kifejezést is talál az a kérdés, hogy vajon a budafoki*

[362] A Fővárosi Levéltárban található levélen a rendeletszám: 15489/1947.
[363] Baranyai János 1947. ápr. 1-jén kelt levelének iktatószáma: 4198/1947. kig. II. Eltűnt Ember József rendőr alezredes 1947. április 10-i 662/1947. kig. iktatószámú jelentése.
[364] *Mindszenty*: Emlékirataim. 92. p.
[365] *Budafok Népe,* 1947. április 5. 2. p.
[366] Siuda Nándor asztalos volt. Fia építészmérnök lett, aki – Vén Péter visszaemlékezése szerint szintén részt vett a budafoki '56-os eseményekben.

Vöröskereszt a kisgazdapárt segélyszerve-e?" – A vád tehát az, hogy az egyházközség a kisgazdapárt gyűjtőhelye, s a kisgazdák gyermekeinek osztják a segélyeket nem a szegény nélkülözőknek. – dr. Mezgár Lajos valójában állandó érintkezésben volt a városi hatósággal. Az Amerikai Vöröskereszt adományát egy bizottsággal együtt (a város szociálpolitikai osztályának kiküldötteivel és Hanka Lajossal, a Nemzeti Segély vezetőjével valamint Baranyai János polgármesterrel) osztották szét mind 1947 végén, mind 1948 első három hónapjában. Az elbírálás alapjául a szociálpolitikai osztály által készített környezettanulmányok szolgáltak.[367] Elszászer József a *Budafok Népe* újságírója (a budafoki MDP tömegszervezője) felkereste Mezgárt, hogy adja ki a megadományozottak listáját, amit a plébános megtagadott.[368]

Az ügy folytatódik; az április 12-i számból értesülünk, hogy a lap szerkesztősége nem kapta meg az Actio Catholica vezetésétől a Svájcba utazó gyerekek névsorát, mert „pártok szerint válogattak" a kiküldéskor. Megtudjuk a cikkből, hogy a Nemzeti Bizottság is foglalkozik már az üggyel. Ezután ***hamarosan feloszlatták a Vöröskereszt helyi szervezetét***, s az új vezetőség elnöke – a kétes előéletű, és bizonytalan végzettségű – Pollacsek Gyula közigazgatási tanácsnok lett. Megjegyzendő, hogy ebben az időben lecserélték az egész országban a Vöröskereszt teljes vezetőségét (az országosat és a helyit is)!

A városban a feszültség nőtt és a félelem lett úrrá:

Április 11-én a budafoki ***Szociális Misszió Társulat*** közgyűlést tartott a városháza tanácstermében. Dr. Brischits Frigyes ciszterci tanár ünnepi megnyitóját követően, a délutáni katolikus nagygyűlésen az állam és egyház közötti harcról olyan élesen beszélt a szónok, Loksai János vasesztergályos, hogy Baranyai János polgármester felkelt, és elhagyta a gyűlést.[369]

Megkezdődtek az *államosítások*; amelyek gazdaságilag lehetetlenítették el Budafok egykori iparos-kereskedő és értelmiségi vezetőrétegét, köztük a Belvárosi Egyházközség szervezeti életének finanszírozóit: Ezek egyike a városért adakozó, dolgozó Czermann család.

---

[367] Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. 207. p. A budafoki Vöröskereszt tanúsító levele, kelt Budafok, 1948. okt. 20. aláírók: Kecskés Béláné, Mózes Istvánné, Bauer Vilmosné, özv. Csintalan Ábrisné, Siuda Nándorné.

[368] Elszászer József és Polacsek Gyula tanúvallomásai 111389/1948. számon tanúkihallgatási jegyzőkönyvek 1948. nov. 17-én felvéve. ÁVH Népügyészségi kirendeltsége.

[369] *Prokópius Gábor*: Budafok-Felsővárosi Templom, 45. p.

Czermann Lajostól az 1948. április 23-án kelt levelében Pollacsek Gyula megvonja az iparengedélyt azzal az indokkal, hogy „egy éve nem gyakorolja" az ipari tevékenységét…[370]
A Budafokon eluralkodó félelem légkörére jellemző, hogy a május 10-i számban olvashatunk pedagógusok számára tartott – bizonyára ajánlott – „világnézeti tájékoztatóról", amelyen a résztvevők között már szerepel Munkácsy Károly (belvárosi egyházközségi képviselő) és Kolumbán Virgil (premontrei gimnázium igazgatója) neve is!

V. 3. A plébános Mezgár Lajos – a népbíróság előtt. Következő célpont: a Felsőváros.

A *Budafok Népe* 1948. okt.30-i száma *Egy népbírósági tárgyalás elébe* címmel közli a hírt: „Mezgár Lajos budafoki prépost, plébános 1938-ban kiadott könyve[371] is iskolapéldája arra, miként politizáltak egyes papok a múltban… 1938-ban és később is, amikor százezrek pusztultak el a gázkamrákban és a csatatereken a Mezgárok és a többi fasiszták jóvoltából, még akkor sem hagyott föl az uszítással. Az *Új Fehérvár* c. lap hasábjain folytatta népellenes hadjáratát. Mezgár ügyét egyébként most tárgyalja a Népbíróság.[372]" – A Székesfehérváron kezdődő, majd Budapesten folytatódó perben „népellenes bűntett" elkövetésével vádolták.[373]
A feljelentő Fodor László, aki a második világháború előtti időkben Fehérváron a riválisa lap, a székesfehérvári *Friss Újság* szerkesztője volt, s aki antiszemitizmussal és demokráciaellenességgel jelentette fel Mezgár Lajost. Feljelentésében felsorolja sérelmeit, miszerint „zsidóbujtatás" miatt 1943. január és február hónapban vizsgálat folyt a lapjánál, majd ezt követően kizárták a sajtókamarából és beszüntették Fodor lapját. Szerinte Fehérvárott „zsidó lapnak" bélyegezték újságját, és olvasóközönsége emiatt pártolt át az *Új Fehérvár* című laphoz. A vád tárgya Mezgár hét újságcikke volt, melyek az *Új Fehérvár*

---

[370] CZERMANN LAJOS kereskedelmi érettségivel végezte tanulmányait. Erjedéskémiai és gyógynövényszakértő és borszakértő. 1912–18 között katonásodik, 1919-ben a 4. Vörös dandár II. segédtisztje. Mint hadirokkant I. ezüst vitézségi érmet és Károly-keresztet kap kitüntetésül. Az SZDP tagja 1918–20 között. Később A Budafoki K.I.E. cserkészcsapat szervezőbizottságának elnöke. Az Anna utca 11. alatt lakó Czermann Lajos, ecet-gyáros 1941-ben ipari tevékenységét szeretné bővíteni konzervált gyümölcs, szörp, sütőpor, szardellapaszta és ételízesítő gyártásával. (Ecetgyára a gimnázium szomszédságában volt.) Kérelmében arra hivatkozik, hogy havi 6 hl termelésű kis ecetgyára van, és kiegészítésképpen kéri ezt az iparengedélyt, mert két fiát iskoláztatni akarja, és gazdasági pályára szánja. Kérvényéből kiderül, hogy a világháború előtt németországi cégeknél dolgozva szerzett kellő szakismeretet. Ekkor ő már 50 %-kos hadirokkant főhadnagy, számos magas rangú kitüntetés tulajdonosa. Szorgalmára jellemző, hogy 1942-ben iparengedélyét bővíti magyar teák és fűszerek csomagolásával. Pollacsek Gyula levelének iktatószáma: 4101/949. (Kézbesítőként Csobánkiné aláírása szerepel rajta.) BFL XVII–1201. A Budafoki Igazolóbizottság anyagai.
[371] *Mezgár Lajos*: Zsidókérdés. Székesfehérvár, 1938. Vörösmarty
[372] Egy népbírósági tárgyalás elébe. In: *Budafok Népe*, 1948. okt.30.

hasábjain jelentek meg 1937-ben, és egy 16 oldalas brosúra, melyet a vádirat és a *Budafok Népe* napilap könyvnek titulált.[374]

Mezgár ellen a legsúlyosabb vád az antiszemitizmus volt, miközben maga a feljelentő is elismerte a Mezgár szerkesztette lap nyilasellenességét.[375] Mezgár szellemi fejlődését, gondolatrendszerét már bemutattuk, most elsősorban a vád tárgyára térek ki.

Az 1920 utáni életszínvonal süllyedése ráirányítja Mezgár figyelmét a vadkapitalizmus embertelenségére: Az iparban és a kereskedelemben elhelyezkedő zsidóságból hiányolja a szegény munkásság gondjai iránti szociális érzékenységet. Nem a zsidóság ellen, mint faj ellen fordul, hanem általában kárhoztatja a munka nélkül vagy spekulációval szerzett jövedelmeket, a hitvány termékek olcsón értékesítésével nagy jövedelemhez jutó üzletelést, a tőzsde- és a bankrendszert. „Magyarországon most mázsálja a magyar népet a gazdasági fejlődés, a mérlegnek egyik serpenyőjében ülnek a magyarországi népek, a másikban a zsidóság"– idézi a „zsidókérdés" című dolgozatában Prohászkát, amikor a gazdasági versenyben a magyarság alulmaradásától tart: „Fiaink Amerikába kényszerülnek, hogy ott alulról kezdjék az életet, a galíciai pedig ugyanezért lép a helyükbe és megtalálja, amit a másik hiába keresett: a számítását."[376]– Ezért pártfogolja megoldásként számos írásában a fogyasztási szövetkezetek alakítását, keresztény üzletek nyitását.

Mezgár azt látta, hogy a magyar paraszt és munkás számára a társadalmi felemelkedés (társadalmi mobilizáció) lehetősége nem adatik meg. Munkásokat vezetett a hivatásszervezetben, s azt tapasztalta, hogy mind többen csatlakoznak a nyilasokhoz, akik „megoldást" kínáltak a zsidókérdésre. Amikor e 16 oldalas tanulmányát írta, a náci Németország gazdasági eredményei még a nyugati demokráciákat is elismerésre és alkudozásra késztette, s mindenütt felerősödtek a szélsőjobboldali szervezetek, nálunk a nyilasok. A zsidóellenesség nem egyszer tettlegességre, fajgyűlöletbe fordult; megjelentek az agresszív megoldások hívei. Az országgyűlésben a szélsőjobb és a keményebb intézkedéseket

---

[373] BFL VII. 5. e. iratszám: 3835/1949 dr. Csillag Dezső népügyész kérésére (kelt. 1949. április 6-án) Pollacsek Gyula tanácsnok igazolja, hogy Mezgárnak nincs ingatlan vagyona.

[374] Ezen cikkek a következők: Szellemidézés (1937. július16.); Fájó ügy (1937. aug.8); Kereszténység (1937. szept. 23.); Akkor meg akkor (1937. okt. 6.) Így meg úgy (1937); Megnyílt (1937. okt. 2.); Kedves leányom (1937. okt.4); Kapitalista hölgy (1937. dec.15.) és a Zsidókérdés c. 16 oldalas füzet (1938. Székesfehérvár, Vörösmarty nyomda)

[375] „A nyilas ellenes megnyilvánulás magyarázata ugyanis az, hogy a papság, mint köztudott, a hitlerizmus és a nyilas eszme ellenfele volt a papi vagyon és birtok, valamint a papságnak politikai befolyása fenntartása érdekében. Ezért, mint minden megyei lap, felsőbb irányításra támadta a nyilas mozgalmat" az *Új Fehérvár* is. –

[375]In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50: 45. oldalon.

[376] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. 13-14pp.

követelő Németország leszerelésére a kormány törvényi korlátozással igyekezett kifogni ezen erők vitorlájából a szelet. Mezgár ezen írásában kritizálta a zsidóság arányszámát az értelmiségi pályákon 20%-ban megállapító törvénytervezetet, mert akkori szemlélete szerint keresztény értékekre csak keresztény tanárok nevelhetnek. Ugyanígy az orvoslás nem csak egészségügyi kérdést jelentett számára, hanem szerinte ez olyan szakterület, amelyen a döntéshozatalnál etikai megfontolások is szerepet játszhatnak. (Gondoljunk csak az abortusz vagy az euthanázia körüli vitára napjainkban.)[377] – Mezgártól azonban, mégis idegen a fajgyűlölet és az erőszakosság! Morális, magatartásbéli váltást vár, amire szerinte csak a keresztény elvárások korlátjai között élő ember képes: „Az antiszemitizmusnak nem az a lényege, hogy egyik fajú ember helyett a másik vezesse az üzletet, hanem a zsidó és keresztény felfogás óriási különbsége. Az embercsere nem elegendő, szellem-változásra van szükség. Nem a zsidó egyént kergeti el helyéről a keresztény személy, hanem a zsidóság szellemét szorítja ki a kereszténység. A zsidó-kérdés nem a keresztények lótás-futása az orruk elől elkaparintott haszon után, hanem az erkölcsi felfogás különbségének kiéleződése." – Az iparos és kereskedő zsidó réteg a társadalom többi csoportjainál gyorsabb gazdasági felemelkedése a parasztság és a munkásság elszegényedésével párhuzamosan, nem csak a magyar közéletben provokált éles vitákat, hanem a lengyel, a balti és az orosz államban is, mint látható a Szolzsenyicin által vizsgált szakirodalomból.[378] A zsidóság nagyszámú részvétele az egy-két évtizeddel korábbi bolsevik forradalmakban Európa szerte az erkölcsi alapú elítéléshez vezetett. [379]

Mezgár téves azonosítása nem jelenti azt, hogy bármilyen mértékben is elfogadná a fajelméletet: Támadja a nyilas mozgalmat, a totalitárius rendszereket és az erőszakot:

---

[377] U. ott.

[378] „megközelítőleg 2 millió hektáron, amelyet jelenleg (1908) zsidók bérelnek, vagy birtokolnak az irodalomban vagy a lengyel Királyságban… csak 113 ezer található mezőgazdász zsidó kolóniák kezében."… E tárgyban a *Zsidó Enciklopédia* a következő érveket hozza fel: „Az agrárreformok, amelyek arról intézkedtek, hogy a föld kizárólagosan azoknak a kezében legyen, akik megművelik, sértette a zsidó népesség egy részének érdekeit. Azokét, akik zsidó tulajdonú nagy gazdaságokban dolgoztak." „..A parasztság haragra gerjedt a zsidósággal szemben, mivel a kereskedők mindent megtettek azért, hogy a gabona felvásárlási árát lenyomják a minél nagyobb anyagi haszon érdekében." – idézi sorra a forrásokat az orosz kapitalizmus anomáliáit tárgyalva Szolzsenyicin. In: A.I. Szolzsenyicin: Együtt II. kötet. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. 362–363pp.

[379] „Már a 20-as években is, közvetlenül a polgárháború után is hangzottak el kirekesztő megnyilvánulások. Az *Oroszország és a zsidók* c. gyűjteményben ezeket I.O.Levin taglalta, (nincs is olyan sok zsidó a bolsevikok között; miért is volna egy egész nép felelős egyes tagjainak tetteiért; a zsidókat üldözték a cári Oroszországban és hát ezért… a polgárháború idején pedig a bolsevikoknál kerestek védelmet a pogromok elől) és ugyanakkor válaszolt is rá, hogy hiszen nem bűnvádi felelősségről van szó, ami elkerülhetetlenül személyes, hanem erkölcsi felelősségről. Pászmányik nem tartotta úgy, hogy az ilyetén erkölcsi felelősségből ki lehetne mosakodni." In: A. I. Szolzsenyicin: Együtt II. kötet. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. 120. p.

„A zsidókérdés megoldásában legelső tényező az erkölcsi erő. Rossz úton jár az, aki fizikai erőszakoskodásokkal kezdi a kérdés bolygatását. Sületlen tréfák sem valók ebbe a végtelenül komoly problémába. Hiszen a zsidóké is csak embersors. Valahol lenniük kell. Valamit enniük kell. Elbánásuk is csak emberies, sőt keresztényi lehet. … A zsidóval nem tudja felvenni a versenyt a magukról megfeledkezett keresztények erkölcstelensége, hanem csak a hitből és lelkiismeretből élők fokozott, természetfeletti becsületessége!”[380]

Arra a kérdésre, hogy miért írt 16 oldalas tanulmányt a zsidókérdésről ezt válaszolta: „Abban az időben, ha a zsidókérdéssel nem foglalkoztam volna, cserbenhagytak volna a munkások, és odamentek volna, ahol e kérdést helyszínen tárgyalták. A fasiszta nyilas mozgalom fő propaganda ereje volt a zsidó kérdés. Emiatt sokan tévedtek meg, és álltak közéjük. A munkásaim által mellékelt aláírások igazolják, hogy őket is én tartottam vissza.”[381]

Mezgár védekezésében elmondja, hogy 1932-től 37-ig több száz cikke jelent meg, s ha a kiemelt 7 cikk megállapításai nem is mindenben helytállóak, működését és munkássága lényegét nem e cikkek alkották. Ahhoz, hogy a vád megalapozottnak bizonyuljon, legalább a cikkek túlnyomó többségének, de legalább is a felének olyannak kellene lenni, amely az olvasóközönségben felekezeti gyűlölségre alkalmas indulatokat ébresszen; ami nem történt meg, hiszen „egész életem munkássága az emberek szociális felemelkedéséért vívott harc. ”– írja.[382] Ezután ismerteti írói munkásságát, és igazolásul felolvas cikkeiből, melyeket becsatolt a védelem:

„Ma is egyik fő kérdésünk, hogy mit csinál majd Gömbös a választójogunkkal és Imrédy az adónkkal. A múltnak iszonyú terheit viseljük… A bőségnek már rég befellegzett, most a jó kedv akar eltávozni tőlünk! … Szomorú marad a magyar mindhalálig, ha nem lesz rendszerváltozás ebben az országban… A liberális politikának óriási bűne az, hogy nem oldotta meg tömegek problémáját, és magukra hagyta a szegény társadalmi osztályokat…”[383]–

Természetesen e cikkek önmagukban nem lehetnek eléggé bizonyító erejűek, szükségesnek látja, hogy a vészkorszakban zsidóknak és munkaszolgálatosoknak nyújtott segítségével igazolja az antiszemitizmus és antidemokratizmus vádjának alaptalanságát:

Berényi István főorvos igazolja, hogy 1944. május 15. és 1945. március 15. között feleségével együtt támogatást kapott – származásuk ellenére. Schaar Bernát állatorvos egész

[380] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. 16. p.
[381] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. Október 16-i tárgyalási nap dokumentációja.
[382] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII.5. e iratszám: 9448/50. 21. p.
[383] Új rendet a magyar világba! c. cikke. In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50, 22. p.

családját[384]segítette stb. Fehér Istvánné (a patikus felesége) zsidó származása ellenére az egyházközségben dolgozott. Állítása szerint Mezgár „a többi üldözöttet is segítette és emiatt a csendőrséggel konfliktusa támadt… bíztatta az üldözötteket, hogy a sárga csillag viselése ellenére is csak tovább járjanak a templomba. A szentmise után az üldözöttekért imát mondott.[385]

Jegg Géza nyugalmazott polgármester minderről így nyilatkozott:

„a prépost úr a zsidókérdésben mindenkor teljesítette papi és emberi kötelességeit, és állandóan igyekezett ellensúlyozni a szélsőjobboldali körök azon törekvését, hogy a város lakosságát a zsidók elleni gyűlöletre izgassák. Nagyrészt a prépost úr egyházi, közéleti és társadalmi működésének köszönhető, hogy Budafok lakosságának nagy többsége részvéttel, együttérzéssel viseltetett a zsidóság iránt. Amikor az un. gettó felállításakor Endre László elrendelte, hogy a zsidók a városszéli téglagyárban helyeztessenek el, ismételten megjelent nálam, kérve kért arra, hogy akadályozzam meg ezt az embertelen intézkedést. Nyilas körök részéről féktelen izgatás folyt, s prépost úr volt a városban a legszilárdabb erkölcsi tényező, akire támaszkodhattam… meggyőződéssel állíthatom, hogy prépost úr a zsidóság érdekében mindenkor a leggerincesebben, s az adott viszonyokhoz képest a legeredményesebben működött a fennállott szabályokkal élesen szembehelyezkedve. ”[386]

Megmozdult perében az egész Budafok; benyújtotta a város katolikus férfiainak tanúsítványát, hogy „sem a szószéken, sem másutt elmondott beszédeiben antidemokratikus kijelentést nem tett és a napi politikát még csak nem is érintette. – Az aláírók tiltakoztak a vádak ellen.

Schück István Mezgárnak küldött tanúvallomásában írja: *Kommunista kötelességemnek tartottam, Önnél jelentkezni”.* Az 53 éves cukrász 1944-ben ismerte meg a plébánost, amikor mint zsidó származású keresztény hamis papírokkal bujkált. Egy bombatámadás során „zsidó munkaszolgálatosok mentették a pincében rekedteket és a budafoki nyilasok megtámadva a munkaszolgálatosokat, kővel dobálták a mentést végző zsidókat. A felizgatott tömeget a

[384] Schaar Bernát (kikeresztelkedett zsidó családból)– állatorvos leánya volt a szobrász Schaar Erzsébet, Vilt Tibor felesége.

[385] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50 83. p. Mezgárhoz a perhez becsatolás céljából eljuttatott levelében írja: „Esetleges elmenetelem esetére 4 kiskorú gyermekem erkölcsi támogatását magára vállalta. U. ott. 200. p.
Sőt a Budafokra helyezett deportálásra kiszemelt zsidókat is, kik áttérésük által az egyház kebelébe tartoztak, állandóan felkereste, támogatta, értük elhurcolásuk napján hangos imával megemlékezett.”

[386] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50. Jegg Géza ny. polgármester levele. Kelt Balatonlelle, 1947. május 14.

vádlott személyes közbelépése oszlatta fel*, aki a zsidókat megcsókolta azzal, hogy ti vagytok a derék magyarok*, folytassátok a munkát, segítsétek a betemetetteket, majd karót rántva, magából kikelve zavarta szét a sértő tömeget. Amikor templomba jártunk, a vádlott bizonyította, hogy nem vagyunk zsidók, azzal, hogy ő felelősséget vállalt értünk."

A tanúvallomásokból fényderült a székesfehérvári években végzett munkásvédelmi intézkedéseire, szociális apostolkodására:
„A vádlottat 1923-óta ismerem Székesfehérvárról… Tudom azt, hogy a vádlott volt a munkásszervezetek vezetője… munkásérzelmű ember volt, és az ő tekintélye alatt a munkáság megmozdulhatott… határozottan ellenezte a faji gyűlöletet és hangoztatta, hogy az embert erkölcsi tartalom szerint kell megítélni. Az általa vezetett munkásszervezetekből nyilasok nem kerültek ki. Bőrgyárban, festőiparban a béremelés érdekében sztrájkokat szervezett, és ezek a sztrájkok sikerrel is jártak. Családi pótlékot a helyi munkások egy évvel előbb kaptak, mint országos viszonylatban a többi munkások. Az ő közbenjárására az órabéres munkások karácsonyi segélyként egyhavi illetményt kaptak… Tudomásom van arról, hogy a vádlott intette a munkásokat, hogy ne vegyenek részt a nyilas mozgalomban…. A zsidószármazású Morvai Béla, a vádlott munkatársa volt. – vallotta Skriba Lajos – akkor székesfehérvári polgármester-helyettes.[387] Mind Skriba Lajos, mind Nárdai József hangsúlyozta, hogy Mezgárnak igen „sok baja volt az akkori kormányokkal", és megkísérelték rávenni, hogy hagyjon fel a munkások támogatásával. „A zsidó vagyonnal kapcsolatban pedig megjegyezte, hogy magánvagyont tiszteletben kell tartanunk. Nem tett különbséget és kivételt zsidó vagy nem zsidó munkás között. Polgári iskolát, esti fémipari tanfolyamot szervezett a munkásság szellemi felemelkedése érdekében. Ezeken a tanfolyamokon többek között Morvai Béla a vádlott legjobb barátja, annak ellenére, hogy nevezett zsidó volt, előadást tartott."[388]– emelte ki Kozó Gyula.
184 munkás írta alá Székesfehérváron foglalkozása és akkori pártállása megjelölésével azt a nyilatkozatot, amelyben részletesen felsorolják a Fehérváron általa létesített oktatási formákat, intézményeket. Nem csak munkaügyi érdekvédelmet biztosított Mezgár a köréje szerveződő mintegy 3000 munkásnak, hanem élelmezésükről és szellemi, erkölcsi szükségleteinek biztosításáról is gondoskodott. „Vagontételben vásárolta és szállította a városba a nem kapható cikkeket, nyári üdülőt tartott fenn a munkás gyermekeknek, segélyezte a hadbavonult

[387] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50 81. p. Ugyanezt erősítette meg ifj. Klemencsics Antal, Kozó Gyula, Nárdai József, Rivnyák János, Kovács István.

munkások családját. …Élesen elítélte a zsidók elleni erőszakos intézkedéseket. Mindig azt tanította, hogy a kapitalistákkal szemben a törvényes eszközökkel és a munkás-összefogással teljes erőnkből harcolni kell, de a zsidó kérdésben csak a katolikus erkölcsi alapon szabad bármit tenni. Zsidó tanár – dr. Morvai Béla volt a legjobb munkatársa, aki még akkor is tartott nekünk előadásokat, amikor már a zsidókkal barátkozni is veszélyes volt, zsidó tagjainkat támogatta, segélyezte. Ő volt a munkások atyja városunkban, így is neveztük, s egyedül neki volt köszönhető, hogy a munkásság a fasiszta és zsidóellenes szervezetektől teljesen távol tartotta magát.[389]

Mezgár tehát óriási utat tett meg az elméleti antiszemitizmustól a gyakorlati zsidómentésig – ahogy kortársai közül ezt még nagyon sokan tették így (mint pl. Bajcsy Zsilinszky Endre is), de nem tudjuk a nevüket, hiszen titkon kellett cselekedni. Azonban kétségtelen, hogy azokban az időkben azok a vádak, amelyekkel őt illették, a legsúlyosabbaknak voltak tekinthetők. Számos papi per egyike volt az övé.

A megfélemlítés és gazdasági ellehetetlenítés tökéletesen sikerült.

S most, hogy a belvárosi egyházközség tagjainak sorsa beteljesedett; soron következett – a kommunista megosztás gyakorlata szerint – tehát az eddig kímélt felsővárosi egyházközség is!

1948. december 13-án a 6000/1948. sz. kormányrendeletre hivatkozva a polgármesteri hivatal elveszi a Dévényi utca 5. szám alatti egyházközségi otthont. A Magyar Ifjúsági Népi Szövetségnek (MINSZ-nek) utalja ki úttörőotthon céljára azzal az indoklással, hogy az egyházközség cserkészcsapata „rendeltetésszerű céljának megfelelően nem használja, mert a cserkészcsapat, mint ilyen nem működik.”[390]Nagy Ferenc plébános december 28-án kelt fellebbezésében leírja, hogy a világítás nélküli épületet a háború alatt istállónak illetve garázsnak használták, s a hívek önkéntes munkájával és kb. 2500 Ft. költséggel, „a Polgármester úr és a lakáshivatal tudtával és beleegyezésével” tették lakhatóvá. Hivatkozik a 26. 000/1947. E. K. M. rendeletre mely szerint az egyházközségnek az újjáépítésbe befektetett összeg erejéig joga van az otthon használatára, már pedig az újjáépítés még mindig folyik! Az 5 ezer fős egyházközség irodája, énekkara, oltáregylete, cserkészcsapata és Rózsafüzér Társulata működik benne, nem nélkülözhetik az otthont! – írja. Baranyai János polgármester a plébános levelét megküldte a MINSZ-nek fellebbezésre. Az újabb elutasítás után a

[388] In: Budapest Főváros Levéltára, Budapesti Büntető Törvényszék, fondszám: VII. 5. e iratszám: 9448/50 82. p.
[389] U. ott. 161. p.

megyéhez fordul fellebbezésével Nagy Ferenc. Végül is 1949-ben Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja helyben hagyja a városi polgármester véghatározatát – s az otthon az úttörőké lesz.[391]

1948 nyarán volt Mindszenty bíborosnak utolsó bérmálása Budaörsön. *„A népet nagyon megfélemlítették, így senki sem mert kiállni a bíboros úr fogadására.* – jegyezte fel Vincencia nővér. – *Mi nővérek készítettük a virágszőnyeget és szomorú sorfaluk között vonult be a templomba, ahol csak a bérmálkozók és bérmaszülők várták. A bérmálás után átjött a zárdánkba, ahol a kápolnában előkészített minket a sötét jövőre.*"

1948. decemberében Budafok is bekapcsolódik a Mindszenty-ellenes kampányba: Az egyházellenes feltüzelt légkörben a Bukta József igazgatósága alatt működő államosított „budafoki Szent István Gimnázium tanári kara és tanuló ifjúsága állást foglalt a Mindszenty-féle fekete reakció ellen" – írja a *Budafok Népe* december 4-én. „*Budafok dolgozói követelik Mindszenty uszításának megszüntetését"* címmel december 18-án megjelenő vezércikk felsorakoztatja egymás alatt a budafoki gyárak elítélő határozatait, majd egy zománcgyári dolgozó; korábbi zalaegerszegi lakos Decsi Sándorné történetei következnek Mindszenty állítólagos ságodi 1000 holdas birtokáról stb.…

1948. december 26-án letartóztatták Mindszenty Józsefet, Magyarország prímását, Esztergom érsekét[392]„hűtlenség, a köztársaság megdöntésére irányuló bűntett, kémkedés és devizacsempészés gyanújával." – hirdette öles betűkkel a *Szabad Nép*.[393]

A harc eldőlt

A budafoki visszaemlékezők elmondják, hogy egyik napról a másikra tűnt el Mezgár Lajos plébános, hogy a plébánián szolgáló testvérhúga sem tudott távozási szándékáról. Egyedül Shvoy Lajos megyéspüpök tudott róla, hogy külföldre menekült, ha nem ő menekítette ki.) Mezgár 1948. március 25-i bejegyzésével megszakad a História Domus. A következő évszám: 1949!

---

[390] Szűcs Pál aláírásával született kiutalás iktatószáma: 12029/kig 1948. II.

[391] A Fővárosi Levéltárban 831/1949-es fondszám alatt 1463/1949-es iktatószám alatt található az ügyirat. Nagy Ferenc Pest Vármegye alispánjához írott 373/1948. ikt. sz. fellebbezése 1948. dec. 28-án kelt

[392] Mindez nem érte felkészületlenül az érseket: 1948. december 16-án volt Esztergomban az utolsó püspökkari konferencia. A prímás arra kérte a főpapokat, bebörtönzése után se írják alá az Egyházra rákényszeríteni próbált megegyezést. Inkább mondjanak le a papság fizetéséről, az államsegélyről és bízzanak a magyar népben, az nem fogja cserbenhagyni papjait. Szegények lehetünk, de függetleneknek kell maradnunk. Az egyház, amely nem független, az ateista államban csak rabszolga-szerepet tölthet be. In: Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944–89. Info kft. Bp., 1990. 79. p.

Alatta ez olvasható:

„*1949. jan. 21-én lett volna dr. Mezgár Lajos prépost-plébános úr 6. népügyészségi tárgyalása a budapesti Markó utcai népbíróságon. Nevezett az időpont előtt két nappal távozott el a plébániáról, hogy egy nap múlva visszajön. De nem tért vissza*.[394]" – olvasható az utód, és közeli munkatárs; Pelsőczy Ferenc bejegyzése.

Mezgár utolsó, emigrációban töltött éveiről keveset tudunk:

1970. május 28-i kelettel egy pontos aláírást nem tartalmazó; Porto Alegre-be költöző magyar család géppel írott szövegét találjuk a Historia Domusba befűzve a budafoki prépost-plébános későbbi sorsáról:

Mezgár Lajos Ausztriába távozott, majd onnan Rómába, ahol 2 évet töltött el. Innen kapott meghívást Brazil-Rio Grande do Sul – állam fővárosában Porto Alegre-ben. A város plébániáján Sao Pedro templomba osztották be lelkésznek. Az érsekség nagyra becsülte tevékenységét. Itt ünnepelte meg aranymiséjét is, amelyen a lengyel énekkar énekelt. Utána baráti összejövetelt tartottak (1964. június 28.), ahol felsorolták az érdemeit. Majd a Hospitál da Brigada Militar katonai kórház lelkésze lesz, ahol 8 évig működik. Beteg katonákat és gyermekeket vigasztalt.

1967-ben az érsek a kórházból az elaggottak és tehetetlen betegek otthonába; az Asilo Padre Cacique intézményébe helyezte át. (2 év múlva ő is tehetetlen betegként itt szorult ápolásra.) A magyar kolónia számára itt az első vasárnapokon magyar misét mondott; mely után rendszeresen fesztelen társagásban maradtak még együtt. Időnként koktail-partyval összekapcsolt hazafias ünnepség volt. Az utolsó miséjét 1968. május 12-én mondta. Állandó szédülés kerülgette; orvosa dr. Salánky József volt. Végül combnyaktörést szenvedett, és kórházba került. Már javulófélben volt, amikor valószínűleg ágyban való szivarozás közben a takarója meggyulladt, és meghalt 1970. május 28-án. A Luzdigrotte köztemető papi temetőjében helyezték örök nyugalomra. Molnár László magyar atya imádkozott a hívekkel magyarul a szertartás végén.[395]

---

[393] Szabad Nép, 1948. dec.28.

[394] Shvoy püspök emlékiratai szerint bebörtönözték már korábban. Újabb letartóztatása elől menekült nyugatra, Ausztráliába. (?) 1955-ös egyházmegyei névtárban már a külföldön tartózkodó papok névsorában szerepel. Halálát lakástűz okozta. (?) In: Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. Lámpás kiadó, Abaliget, 1996.

[395] *„Érelmeszesedése erősödött. 1968. október 27-én Molnár László magyar lelkész vette át a gondozását. Állapota javult, Rómába akarták áttelepíteni. A folyosón azonban elcsúszott és combnyaktörést szenvedett és kórházba került. Már javulófélben volt, amikor valószínűleg ágyban való szivarozás közben a takarója*

VI. Elsorvadás 1950–70 között

VI. 1. Az egyénekre szakadozott katolikus közösség bedarálása a centralizált államszervezetbe – pártirányítással

Mezgár leváltása nem volt egyedi jelenség; mert az Állami Egyházügyi Hivatal azzal kezdte a működését, hogy leváltotta az összes addigi budapesti plébánost, ezzel akarták megerősíteni a papi békemozgalmat, mert a békepapokat tették a jól fizető plébániákra.[396] 1949. január 30-án tehát Neményi egykori tanítványát; Pelsőczy Ferencet bízták meg a plébánia vezetésével, aki

---

meggyulladt és súlyos égési sebeket kapott. A törött lába csontig égett. Szíve már nem bírta a küzdelmet, és meghalt 1970. május 28-án." – Írásait az a személy rendezte, akitől e feljegyzést kapta a budafoki plébánia. Vajon hol lehetnek*? –„Betegsége alatt a bíboros érsek többször is (Vincente Scherer bíboros érsek) meglátogatta. A Curia gondoskodott a végtisztességről. Betegsége alatt a bíboros érsek többször is meglátogatta, aki éppen a brazíliai eucharisztikus kongresszuson vett részt. Az érseki általános helytartó (Drahos János kanonok 1937–50?) a menhely kápolnájában mondotta a gyászmisét és végezte el a holttest beszentelését.***"–** E sorok a budafoki Historia Domusban olvashatóak.

Brazíliából megkaptam P. Ruben Neis, az érsekség főtitkára aláírásával az 1970. május 29-én Porto Alegre-ben kelt megemlékezését Mezgár Lajosról:

„79 évesen, 56 éves papság után halt meg. Magyar születésű volt. 1914–49-ig Magyarországon, mint káplán több helyen szolgált. 15 évig az egyházmegyei szemináriumban tanár, és egy egyházmegyei lap szerkesztője, utána plébános. Emigrációja során néhány hónapot töltött Ausztriában, Olaszországban, 4 évet élt Argentínában. 1955 decemberében érkezett Porto Alegre városába. 3 évet a Szent Péter plébánián töltött Lottermann plébános mellett, aki február 6-án halt meg, és aki mellett megpihen a temetőben. 8 éven keresztül a katonai kórház (Hospital da Brigada Militar) káplánja a Kristály Hegyen, ahol papi aranymiséjét is ünnepelte. 3 éve az Asilo Padre Cacique menhelyen tartózkodott, kezdetben annak lelkészeként, utána betegsége folytán a Szt. Katalin kongregáció nővérei gondoskodása alatt. Sokat szenvedett papként, először saját hazájában, a második világháború által megviselt országban. Mindig mélyen átérezte menekült honfitársai problémáit. Külföldön vasakarattal törekedett apostolkodni szóban és írásban. Ugyanakkor érezte a nyelvi nehézségek akadályát is. Az utolsó 20 évben a szóbeli apostolkodást a szenvedés vállalásával kellett helyettesítenie. Fél négykor volt a szentmise a menhely kápolnájában. Utána következett a temetés a világi papok sírhelyében, ahol jelen voltak papok, szerzetesek, s a Porto Alegreben élő magyar kolónia tagjai, akik a „Miatyánkot" magyarul imádkozták." – Neményi Lajos atya Máriaremetén elmondta, hogy a 60-as évek végén egyszer küldött haza egy képeslapot – életjelet – Brazíliából, amelyet nem írt alá. Paptársai tudták, hogy csak tőle jöhetett, ugyanis címzetes apáti kinevezése volt, amivel együtt járt egy földrajzi kinevezés, s ő azt írta rá a képeslapra, kb. egy évvel a halála előtt. (?!)

A Brazíliában megjelent Vallási és Szociális kutatások Statisztikai Központjának felmérése (CENTRO DE ESTATÍSTICA E INVESTIGACOES SOCIALIS, Departamento de Estatistica Sector V.)

a „Világi papok adatai" cím alatt tartalmazza azt a kérdőívet, amelyet Mezgár életrajzi adatairól maga töltött ki. E szerint emigrációját követően 1949-ben, Ausztriában, mint káplán Frenkenburgban szolgál, majd 1949–51 között Olaszországban a Róma melletti latiumi San Pastore Villában él, majd 1951–55 között Argentínában Lobos helyégbe helyezik. 1955. dec. 19-től Brazíliában a Szent Péter Plébánián Emilio Lottermann plébános mellett 3 évig szolgál, majd a katonai kórházba kerül, ahol 8 évig káplán az un. „Kristály Hegyen", ahol az aranymiséjét is ünnepelhette. Ezután az elaggottak és tehetetlen betegek menhelyén (Asilo Padre Cacique) káplán.

1941 óta szolgált a belvárosi plébánián. Látszólag semmi sem változott: Februárban farsangot és táncmulatságokat szerveztek az egyházközségi otthonban, március és április folyamán nagyböjti szentbeszédsorozattal és iskolánkénti lelkigyakorlattal készültek a húsvétra. Egy este Prohászkára emlékeztek. Húsvét után a képviselő testületi tagok megerősítésére 14 előadást tartottak. Továbbra is havonta egyszer társadalmi vacsorát szerveztek.

Májusban az egykori budafoki ministránsgyerek, *Haut József* első miséjét mondta: *„De milyen nagy patrióták ezek a kedves budafoki polgárok! Mintha külön államot alkotnának. Mennyire megbecsülik és büszkék azokra, ki saját körükből emelkedtek ki. Ezt tapasztalhatjuk a kedves Haut Józsi primitiáján is*." – emlékezett vissza a „családi eseményre" Pelsőczy.[397] – A templomfalak szűkeknek bizonyultak, hiszen eljöttek az újmisés pap cisztercita tanárai, s néhányan a régi budafoki papok közül is.

A júliusi vasárnap rendezett gyermeknapon a családok a katolikus otthon körül gyülekeztek, majd a templomtérre vonultak, s bár ezer érmecskét osztottak szét a gyermekek között, kevésnek bizonyult a gyerekhadhoz képest; még ezret lehetett volna kiosztani! Májustól *új pénzbeszedőt* alkalmaztak; megszűntek az anyagi gondok – az egyházközség anyagi helyzete stabilizálódott!

Augusztusban Máriabesnyőre zarándokoltak, s az utolsó vasárnapon a Szűz Mária Szeplőtlen Szíve tiszteletére a virágszőnyeggel díszített Péter Pál utcán körmentet tartottak. Tervezték egy új barlangkápolna nyitását az újonnan épült műút körül lakók részére, ám a *hatóságok tűzvédelmi okokra hivatkozva megvonták a működési engedélyt*…

1949. május 1-én megjelent a rendelet a fakultatív hitoktatásról. Budafokon ekkor még erősen állt szemben az ateista nyomással a közösség, nem riadtak vissza hitük nyílt vállalásától. Az érintett családok 97 %-ka jelentkezett hitoktatásra! A hatóságok azonban az eredményt megsemmisítették. Az új jelentkezési határidőt egy héttel későbbre tűzték ki, az eredmény azonban ismét csak egy-két százalékkal maradt el. Ugyanis erre az időszakra esett a bérmálkozás: A 400 bérmálkozó jó cselekedetként felajánlotta, hogy egy-egy utcát végigjárva értesíti a híveket az új jelentkezési határidőről![398] – Nem késett azonban a hatalom válasza:

A bérmálás 1949. szeptember 25-én volt, s a bérmálás napján kapott diszpozíciót Pelsőczy, vagyis „áthelyezték" – nyílván felsőbb utasításra. Pedig Pelsőczy amiben tehette

[396] Hollai Ferenc visszaemlékezése, 2007. 07. 11-én, otthonában.
[397] Budafok Felsőváros Historia Domusa.

[398] Keszthelyi Ferenc emlékezett vissza erre a bérmálási fogadalomra.

„engedelmeskedett". A *Budafok Népe* címlapon hozta ugyanis a május 14-i számában a plébános nyilatkozatát, miszerint „a püspöki kar felhívta a híveket, hogy a népfrontra szavazzanak." Ő is támogatja ezt, jelentette ki a riportternek.

Helyét Barbély Pál vette át adminisztrátorként, ugyanis a plébánosi poszt érvényesen az élő Mezgár atyáé volt. Barbély éppen tataroztatta Apátszálláson a templomot, s az állványok is még álltak; amikor váratlanul áthelyezte a püspök Budafokra…

„*Budafokon zűrzavaros állapotokat találtam: Megérkezésemkor az asztalomon egy csomó levél feküdt: az egyházközségi tanácstagok lemondó levelei. Hangsúlyozták, hogy nem személyem ellen tiltakoztak, hanem Shvoy püspök úr eljárása ellen, aki váratlanul elhelyezte dr. Pelsőczy Ferencet, aki kiválóan nagy lendületet adott az egyházközség életének, s aki épp a bérmálás alkalmából kapta kézhez az áthelyezését. Ezért az egyházközség vezetői a bérmálási ebéden nem ültek a püspök mellé – tiltakozásul.*"[399]– A hívek nem sejthették, hogy mekkora nyomás nehezedett Shvoy püspökre az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenykedése folytán!

A püspök pedig végig igyekezett régi budafokiakat vagy egykor Budafokon lelkészkedő papokat kihelyezni, ha már más módon nem tudta menteni papjait, és rákényszerült azok áthelyezésére. Barbelynak dr. Büttner Ferenc, Shvoy tanácsosa, aki mint láttuk, Mezgár előtt vezette a budafoki egyházközséget; sietett segítségére; azt tanácsolta, hogy külön-külön beszélgessen el az egyházközségi elöljárókkal, s a dolgok rendbe jönnek.

Így is tett. Maradhatott Bélafalvy Imre káplán, aki hitoktató beosztást kapott, s az újmisés Brajnovics Ferenc, és a leánycsapat kedvelt „*Miklós tiszije*" – Miklós József hitoktató. A munkában segített Rétfalvi Győző premontrei hittanár. A rendek feloszlatása után Biczó József lazarista atya, majd Solymár Ferenc volt kapucinus érkezett. Minden misén gyóntattak; naptár- és ünnepnapokon 3–4 gyóntatószékben is párhuzamosan. Vasár- és ünnepnap 6 szentmise volt, s a templom tele hívekkel. Továbbélt a leány- és a fiúcsoport, a Rózsafüzér Társulat, az énekkar. Az Oltáregyesület idős asszonyai varrták, tisztították a templomi ruhákat, hímezték az oltárterítőket.[400] A Karitász – Keresztes Sándor instruálásával – a betegeket látogatta; bevásároltak számukra, segítettek a tisztálkodásban. Az anyagi gondok enyhülni látszottak, mert májustól a régi pénzbeszedőket újakkal váltották föl.[401] „Az első

[399] Budafok Belváros Historia Domusa.
[400] Feketéné szervezte a templomtakarítást. Napjainkban is használatosak özv. Borhy Istvánné ünnepi oltárterítői, ministránsruhái.
[401] Budafok Belváros Historia Domus-a.

időben az elődöm által beütemezett programot hajtottuk végre." – jegyezte fel Barbély. Tehát folyatták a Pelsőczy által indított előadássorozatot Sík Sándor piarista költő előadásaival, és P. Lombos Kínából hazatért ferences misszionárius nagy sikerű beszédeivel. Fenntartották nagyböjtben a triduumot korosztályonként; amit most Gábris Grazian szintén Kínából hazatérő páter színes beszédei tettek érdekessé. Budafokon a zenetanulásnak, a klasszikus zenének mindig számos híve volt, tehát hangversenyeket továbbra is rendeztek; így az adventi időszakban (december 8-án) a Forrai-kórus lépett föl.

A környékbeli egyházközségekkel együtt szervezték meg a 48 órás szentségimádást, s megtartották a megfélemlített légkörben is a sok budafokit vonzó körmeneteket:

„A feltámadási körmenet elején fiatal édesanyák haladtak babakocsik seregével.A sok ijesztgetés ellenére is megtartottuk a virágszőnyegen az úrnapi körmenetet.

Elzarándokoltunk Mátraverebély-Szentkútra." – írta Barbély.

Az egyházközségi otthonban diafilmes előadást vetítettek Rómáról, s közös vacsorákat szerveztek – az államosításáig.

VI. 2. Pártbizottsági és tanácsi darálóban a „klerikális reakció"

Az újraéledő egyházi élet és a hitoktatásra járók nagy száma sürgős intézkedésre ösztökélte a pártbizottságot. A december 30-i ülésen Bujáki László bejelenti, hogy a káderosztálytól az 1. Körzet vezetősége kéri Reisz Józsefné pártból való kizárását, mert „*Reisz Józsefné mint párttag, összeférhetőnek tartja, hogy a klerikális reakció lelkiismereti terrort folytathasson a szülőkre és a gyermekekre. Reiszné egész magatartása és kapcsolata a klerikális reakcióhoz való tartozását igazolják, de bizonyítja ezt az is, hogy a felsővárosi egyházközség pénzbeszedője és a Felsővárosi egyházközség által rendezett vacsorák és összejövetelek szervezője. A fiát papnak taníttatja, és mindezt összeegyeztethetőnek tartja a párttagsággal."*[402]– A pártbizottság Reisznét kizárta. Ezzel jelezte a hívők felé, hogy már nem fogadja el a kettősséget; mint 1948-ig, a párt képviselete is megjelent egy-egy egyházi szervezésű kulturális rendezvényen, a szerzetesrendek feloszlatását és az egyházi intézmények államosítását követően, a fakultatív hitoktatás mindenféle adminisztratív eszközökkel történő akadályoztatása idején választani kellett a párt, és a hitének gyakorlása között!

[402] MDP XXII. kerületi szervezetének 1949. dec. 30-i pártbizottsági ülése, Budafok. BFL XXXV. 161 a/4öe. Jelen van: Pollacsek Gyula, Szőke Lajos, Riedel Béla stb.

1949. június 1-jén, az MDP Központi Vezetőségének ülésén, Révai József közoktatásügyi miniszter terjesztette elő a 3. napirendi pontot „***Harc a klerikális reakció ellen***” címmel. Vádolta az állampolgári esküt megtagadó püspököket és rendfőnököket, követelte, hogy a bibliaköröket, ministránsköröket, rózsafüzér társulatokat, temetkezési egyesületeket stb., vegyék hatósági ellenőrzés alá. Szerinte a „klerikális reakció tömegagitációjának legfontosabb szervezetei a különféle férfi és női szerzetesrendek”. Szerinte a jövőben a feladat: leleplezni a klerikális reakciót, támogatni a békepapokat, fokozni kell a propagandát, stb.[403]

Mintha csak e jelre várt volna a XXII. kerületi pártbizottság! Az 1950. évi június 23-i ülésen Szőke Lajos a Révai-beszédre hivatkozva elmondta, hogy eddig is igyekeztek elvonni a fiatalokat az úrnapi körmenetről mozielőadások, bábszínházi műsorok rendezésével, strandolással. Az apácákat összetelepítették, hogy a felszabadult helységekben iskolákat hozzanak létre. Elítélte „Desics-et[404]” és a felsővárosi plébánost a beszédei miatt, s megemlítette, hogy az úttörők bírálata miatt az ifjak tiltakozó jegyzéket írtak, s azt a pedagógusaik is aláírták. (Ez a fajta „tiltakozás” ’45-től bevált gyakorlata volt a kommunista pártnak…) Eredmény: „Nagy Ferenc elment az úttörővezető lakására civilben és próbálta mentegetni magát.” – mondta. Feladatul tűzte ki a párttagok, a többnyire semleges (!) iskolaigazgatók, a pedagógusok meggyőzését. Nyári táborokkal kell – szerinte – elvonni a gyerekeket az egyházi nyaralásoktól, programoktól. Az agitációba a DISZ, az MNDSZ és a szülői munkaközösségek bevonását is tervezte:

„*A klerikális reakcióval kapcsolatban tapasztalt jelenségeket a jövő heti taggyűlések elé kell vinni. A klerikális reakció áthelyezte a súlypontját a területre, az apácák járják a házakat és agitálnak, az esetleges sorbaállásoknál már azt beszélik, hogy a templomokat bezárják.*

... az üzemi népnevelőket beosztjuk rendszeresen területi agitációra. A népnevelők előre megkapják a politikai szempontokat.” – mondta. Czene (pártbizottsági tag) hozzászólása jól szemlélteti az alkalmazott „módszereket”: A VII. pártkörzetben szombaton tartottak tanévzárót, amelyen átadták a piros nyakkendőket az úttörőknek, de a bizonyítványokat csak

[403] 1950. június 1-jén tette közzé a kommunista párt legfelső testülete „a klerikális reakció elleni harcról” szóló határozatát: A Központi Vezetőség határozata a klerikális reakció elleni harcról. Bp.1950.

[404] DESITS ISTVÁN esperes (1907, Ölbö – 1992, Sárvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1930. Káplánkodott Perkátán és Nagytétényben, 1932-tôl Székesfehérvárra kerül kollégiumi prefektusként, majd kórházlelkészként. Káplán 1939–46 között Budatétényben, majd plébános 1946-75-ig, helyettes esperes 1949–50, esperes 1950–54 között, címzetes kanonok 1969-től, 1975-től nyugdíjas (Shvoy naplója)

másnap adták át, hogy elvonják a családokat a templomjárástól. Czene szerint a vörös nyakkendőt átadó ceremóniát megzavarta a közeli templom harangjának zúgása – hangjára az összes asszony keresztet vetett.[405] – Szőke hangsúlyozza, hogy „a taggyűléseken meg kell magyarázni végre a párttagoknak, pártvezetőségi tagoknak, hogy milyen állást foglaljanak a klerikális reakcióval szemben. A klerikális reakció elleni harc egyben azt is jelenti, hogy az illető párttag hogyan viszonyul a Párthoz."

A fennmaradt jegyzőkönyvek arról tanúskodnak, hogy 1953-ig hetente, kéthetente visszatértek a hitoktatás és az egyház működésének ellehetetlenítése módozataira.
Szőke Lajos egy hét múlva, június 30-án részletesen ismertette a hitoktatás visszaszorítására tett pártbizottsági intézkedéseket: „A népnevelők felkeresték azokat a családokat, ahol gyermek van, és igyekeztek felvilágosítani őket arról, hogy mit jelent az, ha a gyermek hittanra jár, kinek a kezébe adják a gyermekeket." – Megállapítja, hogy nem sikerült a népnevelőket hétköznapokon a családokhoz kiküldeni, csak hétvégén, s akkor is csak a harmaduk járta végig a hittanosok szüleit. Szőke javaslatot tett arra, hogy az agitációs és propaganda- titkár vonja ezért őket felelősségre; s a jövőben lakóhelyükön osszák be majd be őket a családokhoz, hogy jobban ellenőrizhetőek legyenek. Megállapítja, hogy amíg 1949-ben a tanulóknak csak 9, 3 százaléka nem iratkozott be hittanra, azzal szemben ez idáig (1950. június) az összes tanulónak csak 11%-ka (359 gyermek) jelentkezett hitoktatásra, a következő nap pedig még hátra van. (Kimutatták, hogy legtöbben a Kossuth Lajos utcai és a Pannónia utcai iskolában iratkoztak be hittanra.) „A gimnáziumban a feliratkozás csak július 1-jén kezdődik. – mondta, s határozott – A népnevelőknek fel kell keresni a gimnazisták szüleit." A pedagógusoknak külön értekezleten magyarázta el, hogy a beíratással kapcsolatosan mi a feladatuk: „… megmondtam nekik, hogy ezt a semlegességi álláspontjukat most már végleg fel kell számolni, és a párttagoknak kötelességük felvilágosítani a szülőket, de elsősorban a saját gyerekület ne írassák be hittanra." – hogy gyűjtse be még aznap a gimnazisták nevét és címét, s adja át azokat az agitációs és propagandaosztályra, hogy még aznap elkezdhessék az agitációt. Minden évben újra határozták meg június végén azt a két fél napot, amikor a szülők az iskolai hittanra beírathatták a gyerekeiket. – Sajnos nincs nyoma annak, hogy a gyerekek

[405] BFL XXXV. 161a/6. ő. e. MDPXXII. ker. PB ülés jegyzőkönyve, 1950. VI. 23.

egészségét veszélyeztető szennyezett ivóvíz tisztítását is ilyen akkurátusan kezelték volna! [406]

A helyi intézkedések, mint látható Budafok esetében is, a legszorgalmasabban követték a pártközponti, s a nagy-budapesti aktíva utasításait. A vitában megállapodtak abban, hogy a népnevelők agitációs munkáját továbbra is folytatni kell, hogy ügyelniük kell arra, hogy a tanítás megkezdésekor nehogy „*a papok most valami házi oktatást indítsanak meg*". Határozatot hoztak arról, hogy a propagandaosztály vigye a legközelebbi propaganda és népnevelő értekezlet elé a „*klerikális reakció kérdését*", és tárgyalják meg*, „hogyan fogják vinni a harcot a klerikális reakció és a jobboldali szociáldemokraták ellen*." – A jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy figyeltették az egyes iskolákban zajló tanévnyitó és tanévzáró ünnepségeket, s a fenti szempontok szerint minősítették az ott elhangzó igazgatói beszédet.

Az MDP 1950. évi július 7-i kerületi pártbizottsági ülésén megállapították, hogy a nagy-budapesti pártértekezlet közepesnek ítélte meg a kerületi agitáció eredményeképpen csökkenő hittanosok számát: „kerületi viszonylatban beírattak az általános iskolába 3404 gyereket, ebből 649 iratkozott be a hittanra, ami 18,3%-nak felel meg. A gimnáziumba beiratkozott 289 gyermek, és ebből 29 iratkozott be hittanra, ami 9 százaléknak felel meg" – állapította meg az előterjesztő, aki a jobboldali szociáldemokraták elleni üzemi harc mellett, a második legfontosabb feladatnak a vallásos párttagok kiszűrését tekintette.
„A legközelebbi feladatunk tehát megtudni azt, hogy a párt tagjai közül hány elvtárs íratta be gyermekét hittanra, persze itt másképpen bírálandó a vezetőségi és másképpen az egyszerű párttag." – Mint látható; visszatérő probléma a párttagok vallásossága, bár mint láthattuk; ezt a legszigorúbban ítélték meg, kizáró ok volt. Hogy mennyire csak a vallásos emberek vagy az egyház megtévesztését szolgálta az ***1950. augusztus 30-án a Püspöki Kar és a Minisztertanács által aláírt megállapodás***, kitűnik a budafoki PB szeptember 9-i ülésének jegyzőkönyvéből:
Szőke megemlíti, hogy a megegyezés létrejötte nem azt jelenti, amit egyesek tévesen feltételeznek; miszerint a Központi Vezetőség június 1-i határozata a klerikális reakció elleni

[406] Jakosits – a jegyzőkönyv tanúsága szerint –megemlítette ugyanis, hogy a Baross Gábor telepi iskolában lévő kutat nem szivattyúzták ki rendesen, pedig abba egy macska esett bele, amelyet onnan döglötten halásztak ki, s ahonnan azóta is, az egész környék a vizet issza BFL XXXV. 161a/6. őe. MDPXXII. ker. PB ülés jegyzőkönyve, 1950. VI. 30

harcról módosításra szorulna! A megállapodás I. részében a püspöki kar olyan „kötelezettségéről van szó, amit eddig nem vállaltak", vagyis a kormány politikájának, az 5 éves tervnek és a téeszesítésnek a támogatása. A II. részben pedig a „mi kötelezettségünkben olyasmi van, amit idáig is vállaltunk"– fejtegette, – azonban a „KV határozatának elvi részében semmiféle változás nincsen." (!)

Elmondta, hogy a megegyezés zavart keltett a külföldi ellenséges sajtóban, de ez nem jelenti az egyház elleni harc feladását, csak más módszerekkel kell az „egyházi reakció" ellen küzdeni: „A harcot azok ellen fogjuk folytatni, akik az egyezményt megszegik. Messzemenő aktivitást kell kifejteni az alsó papság felé és bevonni szélesen a békemozgalomba, a békebizottságokba és ezen keresztül aktivizáljuk a békéért folyó harcra… Ez a papír sokat ér, ha ügyesen használjuk föl. A vallás, elvtársak, a párton belül most sem magánügy." – figyelmeztetett. Figyeltették rendszeresen a szentbeszédeket, becitálták a tanácsba a papokat, megszégyenítették az iskolákban a vallásoktatásra járó gyermekeket az erre késztetett pedagógusok. Sok helyen asszonyok rohantak be és kiabálták, hogy engedjék a gyermekemet beiratkozni hittanra. Többen a tortúra láttán visszariadtak, másnapra halasztották a beíratást majd elmaradtak.[407]

Az 1951. január 26-án tartott kerületi PB-ülésen Szémann ismertette Rákosi DISZ-kongresszuson elhangzott beszédét, az egyházhoz intézett nyílt hadüzenetét; mégpedig a megszületett egyezmény megsértése ürügyén: Vannak olyan „egyházi vezetők, akik az állam és az egyház közötti megállapodást félremagyarázzák (azaz nem a párt szája-íze szerint értelmezik) és rágalmakat szórnak a Szovjetunióra, és a népi demokráciákra."– állapította meg. Példaként említette a budatétényi missziós rendház vezetőjét, mert az élesen kikelt az állam és az egyház közötti megállapodás ellen, és azt mondta, hogy számára „csak akkor lesz béke, ha a rendházat és a környező gyümölcsösét meghagyják. "– Szémann szerint ez a pap behívta a gyerekeket a Missziós Rendház pincéjébe, ahol olyan 12 pontot adott a kezükbe, ahol az egyik az volt, hogy „jól fogok tanulni angolul".[408] Szerencsére a budatétényi iskolaigazgató a pincét lezáratta és az illegálisan szétosztott „röplapokat begyűjtette"…

Sikerült az iskolai hitoktatók között is bűnbakot találni: Dobos Mária hitoktató állítólag esernyőket kért a gyerekek szüleitől kölcsön, s azokat nem adta vissza… Brajnovics lelkész pedig nem küldte ki a hittanóráról az odacsapódó, de fel nem iratkozott gyerekeket,

[407] BFL XXXV. (161. a) 7. ő. e. 1951. június 29-i PB-ülés jegyzőkönyve
[408] Tehát a baj az, hogy gyermekkel az „imperialisták" nyelvét taníttatja meg a pap. – a szerző.

arra hivatkozva, hogy erre nincsen utasítása. – Figyelik azt is, hogy a templomban ki megy áldozni: megemlíti pl. Nagy Domonkost a Gyufagyárból, „akinek a felesége tüntetőleg viszi 5 éves gyermekét áldozni". Célként jelöli meg az alsó papság bevonását a békemozgalomba és szembeállítását a püspöki karral. Megállapítja, hogy a *papok harmadát már bevonták a békemozgalomba, köztük a kerületből Nagy Ferenc plébánost* is, aki a kerületi békenagygyűlésen és a magyar Békekongresszuson vett részt. Nyílván, az 50-es évekre már sokat megélt felsővárosi pap nem tehetett másképpen.

Szőke hozzászólásában kifejtette, hogy a feladat nem csak az, hogy a hivők a templomban imádkozzanak a békéért, hanem az is, hogy a papok prédikáljanak róla. Felhívta a figyelmét a jelenlévőknek arra, hogy 1951. február 7-én megalakul majd a katolikus papok békebizottsága, amelyre mozgósítani kell az alsó papságot. Határoztak arról, hogy az ***agitációs és propagandaosztály*** 6–8 tagú küldöttsége keresse fel a papokat, hogy

- felkérje őket a papi békebizottságokban való részvételre;
- járjon el a kerületi tanács oktatási osztályánál, hogy azokat a pedagógusokat, akik nyíltan kiállnak a klérus mellett, bocsássák el;
- szólítsa fel az iskolák igazgatóit és pedagógusait a „klerikális reakció elleni éberségre", s hogy mindent jelentsenek a pártbizottságnak;
- a tanács oktatási osztályával készítse el az ütemtervet a vasárnapi természettudományi, egyéb ismeretterjesztő előadások, játék-délelőttök, sportversenyek, filmvetítések bevezetésére, hogy elvonhassák a tanulókat a vasárnapi miséről;
- a tanács oktatási osztályával vizsgálja meg a Budai Nagy Antal Gimnáziumban tanító tanárokat, a szülői munkaközösséget stb., mert a gimnáziumban sok a klerikális tanuló;
- valamennyi szemináriumon mozgósítson a „klerikális reakció elleni harcra és ügynökeinek a leleplezésére".

Mint látható, a papok és a hivők megfigyelése, feljelentése és a vallásos gyerekek kérdőre vonásának és megszégyenítésének forgatókönyve elkészült! Mai ötvenesek mesélnek arról, hogyan állította fel őket az osztályfőnök a Szent István téri általános iskolában újra meg újra, mert hittanra jártak; s hányszor szerveztek hangos úttörő rendezvényt az iskola előtti téren, hogy a Templom téri egyházi ünnepeket megzavarják! Ez volt az, az időszak, amelyre nem csak a megszólított papok, hanem a felkeresett budafokiak sem akartak visszaemlékezni. Ez volt a megfélemlítések és rettegések kora, amikor hallgatták a besúgók a prédikációkat, s a

papokat rendszeresen zaklatták. Egyik alkalommal a bejegyzett esküvő maradt el, mert a Nagy Ferenc felsővárosi papot a rendőrök elvitték… – De személyét a budafokiak nagyon tisztelték. Tudta ezt a párt is: Pollacsek a párttagoknak ezt mondta: „*Nem csukjuk le, mert nem csinálunk belőle mártírt.*”[409]

A pártbizottság 1951. június 29-i ülésének jegyzőkönyve szerint a tanulóknak már csak a 4–5%-ka iratkozott be hittanra.[410] Az előző évi közel 30%-hoz képest tehát óriási az esés, ezt a párt a Grősz-per[411] megfélemlítő hatásának tudta be. Ugyanakkor elszaporodtak a „titkos hittanórák”.[412] Az 1951. június 29-i PB-ülésen iskolánként ismertették a beíratottak számát. Feltűnő, hogy a gimnáziumban már csak egy hittanos van – nyílván a továbbtanulás ellehetetlenülésétől való félelem tartotta távol a szülőket. Még mindig azonban erős a hit a közösségen belül, mert felmérték azt is, hogy több párttag íratta be a gyerekét a tilalom ellenére. (Pedig a pártfegyelem példás lehetett: a tagdíjfizetést illetően a fővárosban a második helyen állt a XXII. kerületi szervezet.) Elhangzott, hogy a reformátusok „illegális hittanórákat” szerveznek.[413] – A szeptemberi PB-ülésen a nagytétényi plébános *Erdélyi* és a Budafok-Felsővárosi *Nagy Ferenc* tevékenységét – akiket előzőleg beszerveztek a békemozgalomba – tartották a legnagyobb hatásúnak a hívőkre: Bleicher szerint „Nagy Ferenc nem a békemozgalomba való pap. 16 éve van Budafokon. Nem lehetne őt hivatalból áthelyezni máshová, és helyette egy ismeretlent hozni, aki nincs olyan hatással a népre, mint ő?” – A kérdésre adott válaszból (Jakosits) kiderül, hogy mennyire hibás sommásan elítélni a beszervezett papokat, hiszen közülük sokan ezt kényszerből tették, de míg formálisan eljártak a kötelező gyűlésekre a korábbi szellemben végezték hivatásukat:

---

[409] Dr. Kopházy Erzsébet orvos visszaemlékezése, 2007. március 28-án.

[410] Az 1949/50-es tanévben a hazai általános iskolákba beiratkozott tanulók 80%-a járt hittanra, 1955-ben 40%, 1960-ban 25%, 1965-ben 10%. In: Mészáros István: ”Devictus vincit” Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945–2000 közötti történetéről. Szt. István Társulat, Bp., 2002. 126. p.

[411] 1951. május 18-án többedmagával letartóztatták Grősz József kalocsai érseket. Olti Vilmos elnökletével a Budapesti Megyei Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, valutaüzérkedés, külföldre szöktetés és bűnpártolással elkövetett népellenes bűnök vádjával 15 évi fegyházra ítélte. (Ez később házi őrizetre szelídült.) A Grősz-pernek mai ismereteink szerint 24 mellékpere volt, ezekben 15 halálos ítéletet hoztak. 1951. július 3-án közzétették a megfélemlített püspöki kar nyilatkozatát; a Népköztársaság törvényeit megtartják, elítélnek minden államellenes tevékenységet, betartják az egyház és állam közti megállapodást. 1951. július 21-én – Czapik Gyula egri érsek vezetésével – a püspöki kar letette az esküt a Magyar Népköztársaság alkotmányára. 1953-ban mégis internálták Pétery József váci megyéspüspököt, Shvoy Lajos székesfehérvári püspök pedig házi őrizetbe került.

[412] BFL XXXV.(161. a) 8. őe. 1951. szeptember 21-i PB-ülés jegyzőkönyve.

[413] BFL XXXV.(161. a) 7. őe. 1951. június 29-i PB-ülés jegyzőkönyve: a Szt. István téri iskolából 30 főt, a Nagytétényi iskolából 35 főt, a Budatétényi iskolából 7 gyermeket, a Kossuth L. u. iskolából 35-öt, a Pannónia

„*Nagy F. és Erdélyi két fifikus, ismerjük őket eléggé, és éppen ezért nem is igyekszünk békegyűlések tartására bevonni őket. Papot áthelyezni most már könnyebb lesz, de nincs rá szükség, nem politikus. Ha ellenük volna több konkrétum, más volna a helyzet. – Ha új területre megy, ott jobban tudna dolgozni, mert nem ismerik. Nekünk arra kell törekednünk, hogy megsemmisítsük őket… Első számú ellenségünk Desits, de nincs elég konkrétumunk ellene. Össze kellene szedni róluk az összes adatokat és kivinni a népnevelők közé. Szabad pártnap alkalmával ki kell tenni a hangszórót, s ahol csak lehet, tehetetlenné tenni őket. Erőteljes agitációt kell folytatni az I. körzetben, mely Nagy Ferenc birodalma*."[414] Határozatban kötelezték a Tanács népművelési osztályának kultúrfelelősét, hogy szombat esténként és vasárnap délelőttönként (miseidőben!) kulturális programokat, bábjátékokat szerveztessen.

Minden nehézség ellenére 1952-ben, az első áldozásban még 99 gyermek részesült!
Befejezték a templom és a plébánia tatarozását, s a Péter-Pál kápolna restaurációját, ahol szombatonként miséztek. Visszafizették az adósságokat. Sokszor naponta négyszer is becitálták Barbély Pál plébánost a káplánok miatt a tanácsházára, és szorongatták.[415]

A Magyar Dolgozók Pártja XXII. kerületi szervezete rendszeresen foglalkozott a „*klerikális reakció aknamunkájával*". Az 1952. március 13-i ülésen az egyház elleni harc volt a harmadik napirendi pontként szerepelt. A jelentést tevő Oszvald Ernő kifejtette, hogy a felsővárosi plébániára rendkívül sok gyermek jár. A Pannónia utcai iskolában karácsonykor fel kellett olvastatni a „szegény ember és a pap" című mesét, amelynek címét az iskolaigazgató „önhatalmúan átváltoztatta". S bár párttag, a „bizalmiaknak és népnevelőknek azt mondta, hogy mit kapnak azért, hogy spicliskednek"; tehát az egyház beépítettje. – Oszvald bejelentette, hogy le fogják váltani az igazgatói pozícióból. A jelentés szerint „Desicsnek[416] a Tanácsházán dolgozó besúgói" tájékoztatják a plébánost. – Jakosits ehhez hozzáfűzte, hogy ez az információszerzés azonban nem egyoldalú, miért nem kérdezték meg erről őt is. [Tehát neki is voltak beépített emberei, akik esetleg kétfelé dolgoztak!].

---

utcai iskolából 46-ot, a Baross G. telepi iskolából 7-et, az árpád utcai iskolából 23-at, a gimnáziumból 1-et (összesen 184-et) írattak be.

[414] BFL XXXV.(161. a) 8. őe. 1951. szeptember 21-i PB-ülés jegyzőkönyve. Jelen van: Bényi, Bleicher, Pollacsek, Jakosits, Czene stb.

[415] Perhács Lászlóné (sz. Borhy Józsa) visszaemlékezése. Barbely Pál nyugdíjasan Sopronban élt, és autóbalesetben hunyt el, a rendszerváltozás után.

[416] Helyesen: Desits – A szerző.

Eredményként könyvelték el, hogy az előző évi 26%-hoz képest 4,6%-ra csökkent a hittanoktatásra jelentkezők száma. „Az tévedés lehet, – fejtette ki Jakosits – hogy a Baross Gábor telepi iskolában *automata angyal* van a templomban. S ha ez valóban fennáll, a plébános ellen megindítjuk az eljárást. Két pap van, akitől meg kell szabadítani a kerületet. A PB. (=pártbizottság) hozzon a Tanács felé olyan határozatot, hogy kidobhassuk azt a két csibészt." Oszvaldné sürgeti, hogy a hetente kétszer titkosan a sekrestyében tartott hittant tiltassák be. Beszámol arról, hogy Nagy Ferenc „cukorkával csalogatja be az óvodásokat a templomba", nagyon népszerű, sikeresen gyűjtenek a templom kupolájára. Javasolják, hogy a *körzeti pártszervezetek építsenek be a klérushoz megbízható elvtársakat*. Kocsis szerint a gimnáziumban is növelni kell a DISZ szervezet aktivitását. Sümegh hiányolta, hogy a kerületi köznevelés felelőse nem vett részt az értekezleten, mert" a "klerikális reakció az ifiket akarja megmételyezni, mint annak idején Hitler." – Bényi PB-titkár jelezte, hogy adminisztratív intézkedéseket fognak hozni, de a gyárakban a *faliújságokon „be kell mutatni a Vatikánt, mint az imperialisták elsőrendű ügynökét*" stb. Végül határozatot hoztak arról, hogy az MNDSZ és a DISZ tárgyalja meg a klerikális reakció elleni harcot, a DISZ Bizottság a Tanács népművelési osztályával egyetemben dolgozza ki a gyermekek nyári időszakban való vasárnapi foglalkoztatását, hogy elvonják őket a szentmisékről.

A kerületi pártbizottság július 3-i ülésén Oszvald beszámolt arról, hogy különböző előadásokat, rendezvényeket tartottak a hittanoktatás ellen, átbeszélték a feladatokat az igazgatókkal, az üzemi népnevelőkkel, akik felkeresték a családokat. Kifejtette, hogy Budafokon, Nagytétényben és a Baross Gábor telepen is családlátogatásokat folytat a klerikális reakció. Elrendelték azt is, hogy az igazgatók kis betűkkel, nem feltűnően tegyék közzé a hittanbeíratások idejét, bár ezt a Pannónia utcai iskola igazgatója nem tartotta be. Oszvald szerint „a régi rendszer emberei, mint pl. *Brázay Kálmán,* aki tüntetően vallásos, vagy *Dr. Gaál Endre* rendőrbíró, *Dr. Takács Pál főorvos* volt kádármesterek és egyéb iparosok gyerekei teszik ki túlnyomó többségét a hittanoktatásra beírt tanulóknak." – fejtette ki. „*Fehér István patikus*, akinek fiai állandóan ministrálni járnak, és hittanoktatásban vesznek részt, kijelentette, hogy nekik ez az elvük és emellett ki is tartanak." – A jó igazgatói munkának tudta be, hogy az előzetesen jelentkező 250 tanuló közül csak kb. 130-at írattak be a szülők. Javasolta ugyanakkor a Pannónia utcai iskola igazgatójának a leváltását. A végeredmény; 153 tanuló a kerület iskolásainak 3,6%-ka, tehát 1,1%-kal kevesebb gyerek iratkozott be hittanra, mint az előző évben. Tervezték, hogy a vállalatoknak megküldik az iskolából megkapott névsorokat, hogy a szülőkkel ott beszélgessenek el. (Románszki József, aki 1956-ban a Goldberger gyár munkástanácsának a tagja, látta káderlapján a feljegyzést:

„klerikális, hittanra járatja a gyerekét".[417]) Jancsó megállapította, hogy hiba, hogy azok, akik a régi rendszerben is vezető állásban voltak és befolyásosak, nem lettek pozícióikból leváltva. Válaszul Oszvald kifejtette, hogy az orvosokat egyelőre nem tudják leváltani, mert nincs orvos, akit helyükbe állíthatnának…
Jakosits elmondta, hogy Magdics úrnapi körmenetet sem mert tartani, mert jóban szeretne lenni a tanáccsal. Azonban annál szemtelenebb *Nagy Ferenc*, aki már 16 éve van az I. körzetben és úgy szeretik, hogy mindent megtesznek érte. Most azonban már folyamatban van az elhelyezése. Hibának tartotta, hogy „a párttagok 30%-ka előbb litániára megy és utána taggyűlésre." – Sümegh szerint növelni kell a természettudományos előadások számát, hogy sikerüljön 2%-ra lecsökkenteni a hitoktatásban való részvételt.[418]

1952. szeptember 2-án adminisztrátorként helyezték át Barbély Pált Alsószentiványra, ahová évente elzarándokoltak utána a budafoki hívek:[419] „1952 nyarán püspök atya közölte velem, hogy állami részről a plébánia végleges betöltését kívánják. 'Téged terjesztettelek fel'– mondta. Több jelből azonban tudtam, hogy diszpozíciót kapok, ami ősszel be is következett."[420] – Ugyanekkor veszítette el a felsővárosi egyházközség szeretett lelkészét, *Nagy Ferencet, akit Válba helyeztek át*. Ekkoriban figyelték már a körmenetet, följegyezték a résztvevőket. A litániára is csak a kerteken keresztül szaladtak a templomba a hívek, nehogy meglássák őket. A visszaemlékezők szerint Nagy Ferencnek a költözködésnél már csak az édesanyja mert segíteni!

A vezetést ideiglenesen – egy hónapra – Shvoy püspök Hantzmann Lipót káplánra bízta adminisztrátori kinevezéssel; majd Németh Gyula érkezik Diósdról plébánosnak a Felsővárosba!

---

[417] Románszki József visszaemlékezésében mondta el. 42 évig dolgozott a gyárban. A párttitkár az igazgató és ő együtt voltak tagjai a munkástanácsnak.
[418] BFL XXXV. (161) a 9 őe.: MDPXXII. kerületi bizottságának iratai 1948–56. Az 1952. július 3-án készült jegyzőkönyv irattári iktatószáma: B/XXII/1/246. Jelenlévők: Németh László, Sümegh, Oszvald, Schmidt, Varga, Jakosits, Lencsésné, Farkas, Jancsó, Fenyő, Nagy, Kulcsárné.
[419] Wahtler Mária (Vincencia nővér) szerint, aki Keresztes családnál látott el ezekben az években dajka szerepet, említette meg, hogy Barbély nem lett békepap, talán azért is kellett mennie.
[420] Barbély Pál bejegyzése a Historia Domusba.

A szeretett és mindvégig hiteles[421]Barbély helyébe Luttor Ferenc[422]érkezett plébánosnak a belvárosi egyházközségbe. Ő november 1-én elküldi a közszeretetnek örvendő Gyarmati István káplánt és Solymár Ferencet, s újakat hozat. A templomban szorgalmazza a pénzadományok növelését, a gyűjtéseket, megrója a későket, viszonya megromlik a képviselő testülettel, s a templomi életbe szorosabban bekapcsolódó budafokiakkal. Pongrácz kilép a képviselő testületből; teljes váltás következik be.[423] Suttogások, félelmek időszaka ez. Az Advent 4. hetében tartott szokásos 3 napos lelkigyakorlat először sikertelen, mivel a hívek távolmaradtak. A káplánok száma kettőre apadt: Soós József és Gál Ferenc maradtak. Gált valószínűleg beszervezték.[424]

Az év végi képviselő testületi ülésen a költségvetés körül éles vita robbant ki, Luttor és Keresztes apósa között ennek kapcsán elmérgesedett a viszony: Luttor Ferenc otthagyta a tanácsülést. Ezt követően 1953. január 29-én Rácz Béla[425] lemondott az egyházközségi elnöki tisztről és a tagságáról is. Dubrowszki – a közigazgatási osztály vezetője, és egyben egyházügyi előadó – január 6-án házkutatást tartott az egyházközségben még mindig meghatározó szerepet játszó Keresztes Sándornál azzal a váddal, hogy apácát rejteget. Wachter Mária azonban be volt jelentve. A családot rendőri felügyelet alá helyezték...[426] A

---

[421] Ásguti halála után egész processzió ment 1978-ban Barbély Pál atyáért, s az egyháztanács tagjai (Király Antal, Pusztai János, Hun István és mások) nemcsak őt kérlelték, hanem a püspököt is megnyerték, hogy végre helyezzék vissza őt Budafokra, ahonnan a két nővér rábeszélésének engedve 1993-ban, 80 évesen nyugdíjba vonult, és Sopronba, testvéréhez költözött. Haláláig ott élt. (Autóbalesetben hunyt el.)

[422] Támasza nagybátyja, Luttor Ferenc, vele szemben kiváló, nagy tudású papja volt a Veszprémi Egyházmegyének. Székesfehérvárott született 1886-ban. A teológiát Veszprémben kezdte, és a bécsi Pázmáneumban fejezte be. 1908-ban szentelték pappá. Pápán, majd Veszprémben volt káplán, történelmi és régészeti tanulmányúton járt Rómában és Konstantinápolyban. 1913-ban püspöki könyvtáros lett Veszprémben. Az első világháborúban tábori lelkészként szolgált a szerb harctéren. Betegség miatt hazatért; szemináriumi tanulmányi tanfelügyelő és teológiai tanár lett. Ő volt az első lelkész Balatonfüreden 1918. november 1-jétől, majd a magyar vatikáni követség egyházjogi tanácsosa lett Rómában 1928-tól. Később pápai prelátus, a Keleti Kongregáció munkatársa, egyúttal a Collegium Hungaricum egyházi szakosztályának megbízott igazgatója. 1935-től a Propaganda Fidei bizottság tanácsosa, apostoli főjegyző. 1943-tól nagyváradi kanonok volt, majd 1947-ben Argentínába érkezett. 1953. április 28-án Platanosban, a Magyar Angolkisasszonyok Intézetének kápolnájában temették. In: *Táblát kapott Luttor Ferenc. Hetvenöt éves a füredi templom.* Új Ember 2002. okt. 6.

[423] Románszki József templomgondnokként és Zugmann Károly irodavezetőként évtizedeken át, tartós tagja volt a képviselő testületnek. Ez az időszak sötét kora a plébániának: Luttor pénzkezelése, és egyéb személyes hibái eltávolították az embereket a templomtól – Romanovszky József és mások emlékezése szerint.

[424] Vincencia nővér – Wahtler Mária (1921–) Sz. Vincés irgalmas nővér visszaemlékezése: „Gál szegény gyerek volt, grófok taníttatták és stafírozták ki. Őt nagyon beszervezték, végül ívásban keresett menedéket. Egyik helyről a másikra helyezték át, mígnem az árokba esett részegen és meghalt."

[425] Keresztes Sándor apósa

[426]Éjjelente 6 éven át kutyával jöttek a rendőrök ellenőrizni, hogy otthon vannak-e. Vincencia nővér részére cselédkönyvet váltottak ki, hogy a 7 gyerek mellett segédkezhessen, Keresztes Sándor pedig a vasárnapi mise után jelentkezett éveken át a rendőrfőnöknél. A családra vonatkozó adatokat Keresztes Sándor és Vincencia nővér visszaemlékezéséből vettem át. Keresztes S. megemlítette, hogy 1959. dec. 31-ig állt rendőri megfigyelés alatt. Szép alezredes háromszor is felterjesztette a megszüntetésre irányuló kérését, de az Állami Egyházügyi Hivatal továbbra is megfigyelés alatt tartotta, bár később engedélyezték, hogy vidékre is utazhasson. Vincencia visszaemlékezése: „Luttor árulta el a családot. Luttor tiltotta ki Vincenciát a budapesti templomokból.

plébánián egy év alatt 3–4 káplánt cseréltek. Se mosni, se főzni nem tudtak, Brázay doktor jött föl, hogy segítsen nekik gondjaik megoldásában.[427]

Februárban Gál és Soós káplánok élelmezésük ügyében panaszt tettek az Egyházügyi Hivatalnál. (?!) A feltámadási körmenetet „az állami ünnepre való tekintettel" déli 1 órakor (!) kellett tartaniuk. Ebben az időben mind a káplánok, mind a hozzájuk közelálló családok, s Mezgár prépost itt maradt húga sok zaklatásnak volt kitéve. Ismeretlen okból zár alá helyezték Gál Ferenc káplán felszerelési tárgyait éppúgy, mint Mezgár prépost holmijait. Végül a prépost húgának el kellett hagynia Budapest területét![428] Wahtler Máriát, azaz Vincencia nővért szintén kitiltották Budapestről...[429]

„Luttor Ferencet – mindenki nagy megkönnyebbülésére május 1-én ideiglenesen Zsámbékra helyezték át. A *Püspöki Szentély előtt kell felelnie tetteiért*, s elsősorban a pénzügyi szabálytalanságokért, amelyek a budafoki egyházközséget majdnem pénzügyi romlásba döntötték. A szentszék ítélete értelmében felfüggesztették papi működését, s a károk megtérítéséig kiközösítés alá helyezték. Így szűnt meg adminisztrátori megbízatása." – olvasható a História Domusban. Soós káplán az egyházellenes intézkedéseket bíráló szentbeszédei miatt illetménymegvonásban részesült, majd június 9-én elhelyezték őt és Gált Budafokról. Németh Gyula felsővárosi plébános látta el a feladatokat a belvárosi egyházközségben Desits István[430] esperes vezetésével. (Június 9-én a két káplánját is elhelyezték Budafokról.) A régiek közül csak a közszeretetnek örvendő Miklós József maradt (szeptemberig).

A következő diagram jól kifejezi az eluralkodó félelmet az 50-es években: 1951-ben 153 gyermeket, 1952-ben 60 gyermeket keresztelnek a Budafok-belvárosi anyakönyvek tanúsága

---

Vincenciát Dubrowszki – kommunista – faggatta a rendőrségen, hogy kivel tart kapcsolatot. Dubrowszki azt is mondta neki, hogy tudja, hogy Vincencia nővér kinél gyón. Keresztes elment Vincencia nővér érdekében Shvoy püspökhöz is, de végül mégis kitelepítés lett a sorsa. Luttort később a pilisvörösvári plébániára helyezték, végül egyházi kiközösítéssel sújtották. Dubrowszki liliomtiprásért a szegedi csillagbörtönbe került, állítólag molesztálta a nyolcadikosokat.
Ekkor már a házaknál sem lehetett hitoktatást tartani. Mária – Vincencia nővér testvérei a nyugati határnál élve sokakat átsegítettek a határon, mígnem az egész családot börtönbe vetették. Apját ott halálra verték."

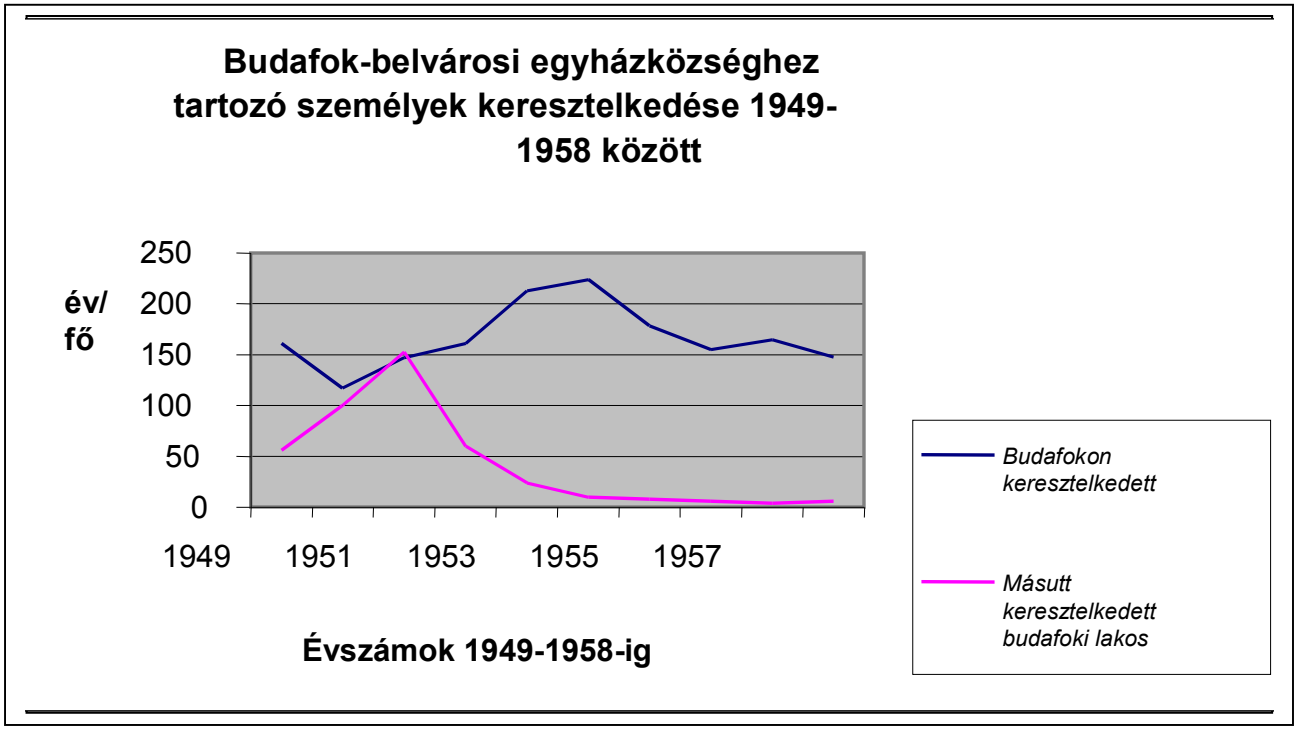
[427] Keszthelyi Ferenc visszaemlékezése káplán éveire.

[428] Budafok- Belváros Historia Domusa

[429] Rendelkezésemre áll a budapesti Rendőrkapitányság Igazgatásrendészeti Osztálya VII/4. csoportjának 944–V.–58/1/1953. VII/4. Szám alatti véghatározata 1953. április 7-i keltezéssel, és a fellebbezés elutasítása, április 30-i dátummal. Megokolás: "A Főváros területén való tartózkodása a közrend és a közbiztonság szempontjából nem kívánatos."

[430] DESITS ISTVÁN (1907, Ölbô – 1992, Sárvár) Szentelték: Székesfehérváron 1930-ban. Káplánkodott Perkátán és Nagytétényben. 1932-től Székesfehérvárra került: Kollégiumi prefektusként majd kórházi lelkészként dolgozott. 1939-től 1975-ben történt nyugdíjazásáig Budatétényben szolgált. In: Shvoy naplója.

szerint idegen plébániákon rejtve, vagy pedig egyáltalán nem keresztelve meg. A feszültség csak 1955 után enyhül annyira, hogy e szám 6 fő alá csökken. A keresztelések száma csökken a diagram szerint 1949-től 1953-ig, Sztálin haláláig, majd lassú emelkedés indul meg, ami betudható az enyhülés mellett a ratkó korszaknak is, mert az '55-ös csúcspontot lassú esés követi. Látható az '56-os forradalom hatása: '58-ig lassú emelkedés, majd folyamatos csökkenés jelzi az egyházakra és a hívekre nehezedő nyomást – Budafokon is. A magyarázat egyszerű: Az AEH mindenütt visszahelyezte az 1957-es vatikáni utasítással megegyezően eltávolított békepapokat.[431]

A Luttor idején elnéptelenedett templom csak lassan telik meg újra hívekkel. (Az egyházi adóból származó bevétel is megcsappant.)

Szeptemberben még mindig 3 káplán érkezik a belvárosi egyházközségbe, köztük Keszthelyi Ferenc.[432] Októberben elkezdődhetett az iskolai hitoktatás. Miklós Józsefet adminisztrátorként elhelyezik a hívek nagy sajnálatára. Közben a szolgálati lakást meg akarja vonni a tanács, s az állandó zaklatások miatt Fejér János hitoktató a plébánia egyik szobájába beköltözött.

[431] Lásd a 424-es jegyzetet.
[432] Ezekben az években 3–4 káplán is volt a plébános mellett, hiszen a fehérvári egyházmegye egyik kulcsfontosságú közössége volt a budafoki. Napjainkban – a paphiány miatt – egyedül végzi ezt a feladatot a plébános.

Novemberben az egyházközségi ülésen az 1954. évi költségvetést – Shvoy püspök utasítására – dr. Ásguti Ádám (1945-ig dr. Folláth Ádám néven) pápai kamarás zsámbéki esperes plébános vezetésével tárgyalták meg.[433] November 15-én kapták meg a hírt, hogy a püspök a 1733/1953 sz. rendeletével a *budafoki születésű Dr. Ásguti Ádámot* megbízta a Budafok-belvárosi plébánia vezetésével. Shvoy a székesfehérvári egyházmegye Budapesthez tartozó plébániái fölé püspöki biztosnak nevezte ki azzal a meghagyással, hogy összeköttetést tartson fönn az érseki helytartósággal és az állami szervekkel az egyházmegye nagy budapesti plébániai ügyeiben.[434] Később felmentette Desits István esperest és Ásgutit bízta meg a Buda-keleti esperes kerület irányításával. Folláth Ádám – eredeti nevén – régi budafoki családból származott, két leánytestvére a Kossuth Lajos utcai házukban lakott. (A család kriptája ma is megvan a budafoki temetőben.) Korábban Shvoy püspök titkára volt, majd Zsámbékon volt plébános.[435] A Volksbund szerepének megítélése kapcsán a hívek egy csoportjával szembe került, akik saját nevének magyarosítását is árulásnak fogták föl.[436] Ásguti békességet, nyugalmat, egyetértést ígér a november 29-i esti szentmisén. December 27-i ünnepi vasárnap este a templom újra zsúfolásig megtelt hívekkel – bár az állam kötelező munkanapot rendelt el…

---

[433] Budafokon az idő tájt hat Folláth-család élt, így s mert a plébánossá lett homo novus unokatestvérét is Folláth Ádámnak hívták, ezért a teológiai és keleti nyelvekből /szír, káld és akkád/ letett doktorátusa után a keveredés elkerülése végett Ásguti-ra magyarosított. – Ásguti Ádám, majd 10 évvel fiatalabb testvéröccse Ásguti József szintén papi hivatást választva, mint érdligeti plébános hunyt el, bátyja után néhány évvel.
(Az "Ásgutiak" különben hatan voltak testvérek, 3 fiú és 3 leány, a középső fiú családot alapított, hosszú kort megélve, 91 évesen hunyt el…)

[434] Shvoy 1056/1953. sz. utasítása. A családról adatokat Christ Ottóné közölt.

[435] Shvoy 1758/1953. sz. utasítása. ÁSGUTI [Folláth] ÁDÁM (1902, Budafok – 1978, Budapest) Szentelték: Székesfehérvár, 1925. Teológiai doktor. Zsámbékon és Csepelen káplánkodik, majd 1928–1933-ig aulai szolgálatban áll. 1933-tól Zsámbék, 1953-tól Budafok-Belváros plébánosa. 1946 decemberében pápai kamarási, 1966-ban címzetes apáti, 1975-ben kanonoki méltóságot kapott. *Shvoy Lajos*: Önéletrajz. I. Források a Székesfehérvári egyházmegye történetéből. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002. Szerk: Mózessy Gergely. PPEK

[436] A zsámbéki plébánia története: „1933. aug. 20-ától igazgatta a fiatal, budafoki születésű, püspöki szertartó, dr. Folláth Ádám a plébániát. 1945 végén vette fel az Ásguti nevet, tiltakozásul híveivel szemben magyarosította nevét. 1953-ban fáradtan és kiábrándultan adta fel a zsámbéki plébániát, hogy szülőhelyének plébániáját átvegye. Zsámbéki szőlőjét még hosszú ideig megtartotta. Állítólag ily módon rossz befolyást gyakorolt, amely nem kevés zavart okozott utódjával. Folláthnak minden kétséget kizáróan nagy érdeme a plébánia és az egész egyházmegye anyagi rendezése. De erkölcsi életmódja rossz hírű volt (hogy ebből mi igaz, az Isten dolga). Bosszúként értelmezett magatartása a kitelepítések idején, sok kritikát kapott az érintettektől." – ksztjános - G-Portál – A névmagyarosítás mögött bizonyosan az állott, hogy Folláth maga is a kitelepítendők listájára került korábban, s csak Shvoynak köszönhetően menekült meg a kitelepítéstől, tehát magyarosítania kellett a nevét. Shvoy Lajos székesfehérvári püspök már a kitelepítési rendelet megjelenését követően interveniált a német anyanyelvűek érdekében. A Pest környéki falvak német lakosságának kitelepítésekor tapasztalt visszásságokért, valamint azért tiltakozott, hogy az államhoz hű svábjaink a volksbundistákkal és SS-kel egy elbírálás alá kerüljenek, s mindenükből kifosztassanak. A püspöki kérések közé tartozott a községekben szolgálatot teljesítő német anyanyelvű papok egyöntetű, elvi mentesítése is, mert véleménye szerint elévülhetetlen érdemeket szereztek a vallásos és hazafias szellem ápolásában, valamint a magyar nyelvű oktatás kiszélesítésében. In: *Tóth Ágnes*: Telepítések Magyarországon 1945-48 között. Kecskemét, 1993.

Az új plébánosról gyorsan elterjedt, hogy békepap. Azonban nagyon ügyes ember volt; számtalan anekdota járt szájról szájra, hogy hogyan járt túl az ÁVH eszén. Eljárt a kerületi tanácsba rendesen az egyházi előadóhoz. Állítólag egy alkalommal megkérdezte, hogy a békegyűlésre ki menjen el, hiszen a plébánia nem maradhat üresen; ő vagy a káplánok? – Inkább az esperes úr! – Hangzott a válasz, s így ő járt el a békegyűlésekre, megóvva fiatal tapasztalatlan káplánjait a beszervezéstől. Látszólag – kényszerből tehát – békepap volt, de valójában ügyesen intézte az egyházközség ügyeit, „ahogy lehetett."[437]
Később jöttek rá, hogy a plébánián a kapcsolóba volt beépítve a lehallgató készülék: Ásguti mindig csodálkozott, hogy honnan tudnak mindent?[438]

Mintha az utolsó pillanatban érkezne az égi segítség: 1953-ban Sztálin meghalt. A gazdaságpolitikai hibák következtében beálló életszínvonal-csökkenés a megfélemlítettség és kiábrándulás érzésével párosulva, válsághelyzetet teremtett hazánkban. Az SZKP vezetői aggasztónak ítélték a magyarországi helyzet alakulását, ezért 1953. júniusában – egy általuk meghatározott személyi összetételű – magyar küldöttséget hívtak meg Moszkvába. (Rákosi és Gerő mellett Nagy Imre is meghívást kapott.) A szovjet vezetők durva hangon vonták felelősségre Rákosiékat, majd megfogalmazták az un. júniusi határozatot a teendőkről.[439]
Júliusban Nagy Imre lett a miniszterelnök, s az új kormányprogramból értesült a közvélemény a változásokról. A templomok megteltek újra hívőkkel. Egész Budapesten, a húsvéti körmeneteken az előző évi 115 ezerrel szemben 1954-ben 163 ezren, az úrnapi körmeneten pedig 10 ezerrel többen (90 ezren) vettek részt. Budafokon és Tétényben fellélegeztek az emberek. Míg az előző tanévben a gyerekek 9,6 százaléka iratkozott be hittanra, addig 1954-ben a szám 17,2%-ra (755 gyermek) ugrott, gyakorlatilag máris megkettőződött! (Persze ezek csak a hivatalosan regisztrált adatok, a titkon járók nélkül.) Valamivel tehát még mindig jobb az átlag, mint a budapesti általános iskolásoké, ahol 1953-ban 4%-kos volt a beiratkozás, amely 1954-re majdnem megkettőződött, 7,72%-ra nőtt.[440]

[437] Neményi Lajos visszaemlékezése.
[438] Baranyi Antal szakmája szerint víz-gázszerelő, de apjával együtt afféle mindenesként segédkezett a plébánián. Gyermekként ministrált a Péter Pál Kápolnában, felnőttként pedig kisegítő-kántor volt. A templomot, plébániát takarították, javították, amit kellett; havat hánytak vagy oltárt díszítettek.
[439] A határozat – a moszkvai utasításnak megfelelően bírálta a pártvezetés hibáit és kijelölte a feladatokat: csökkenteni kell az iparosítás ütemét, a szövetkezetesítést, javítani kell a lakosság ellátásán, javaslatot kell tenni az amnesztiára és az internálótáborok feloszlatására stb. Nagy Imre lett az első titkár.
[440] Míg 1953-ban, a kerületben 3810 hívő vett részt a húsvéti keresztúton, 1954-ben számuk 4300. Az úrnapi körmeneten 1954-ben 3200-an vettek részt BFL XXX.(161.) a 17őe. 1954. 08. 22. MDP XXII. kerületi bizottságának iratai. 1954. 08. 22. 6. p.

A hittanos gyerekek számát illetően kiemelkedik a Vöröshadsereg utcai (168 fő) és a Pannónia utcai (127 fő) általános iskola. Érdemes megjegyezni, hogy a szigorú tiltás és ellenőrzés ellenére még mindig kimutat a pártbizottsági jelentés párttag-szülőktől beiratkozókat (2–9 főig)! Kiugróan magas a *párttagszülők hittanra járó gyerekszáma* a Vöröshadsereg utcai általános iskolában (31 gyermek). Jellemző az egyházzal kapcsolatos közvélekedésre, hogy amikor az egyik pártbizalmit felelősségre vonták amiatt, hogy két gyereke közül az egyiket beíratta hittanra, azt válaszolta, hogy a „nagyobbik gyermek már tudja mi az illem, a kisebbiket pedig tanítsák meg a becsületre!" Pedig a kerületi pártbizottság igyekezete nem csökkent, sem módszerei nem változtak meg: *Az iskolai pártszervezetek megküldték a hittanra beiratkozott tanulók szüleinek névsorát az illetékes üzemekbe*, hogy foglalkozzanak velük, különösen a párttagokkal. Sokan ezért is szívesen jártak dolgozni inkább a főváros másik felébe, egy-másfél órát is utazva.[441]

Felbátorodtak az emberek; az agitációs és propagandaosztály szervezésében az átnevelésüket célzó „természettudományi" előadásra először még négyen elmentek, majd a többire senki sem. A párt alig kapott népnevelőt, aki kimenjen a családokhoz, hogy lebeszélje a szülőket a hittanra íratásról.

A Kerületi Tanács az állam és az egyház között aláírt megegyezésre hivatkozással tudta rákényszeríteni a papokat, hogy részt vegyenek a békemozgalomban; s a kialakított besúgó-hálózattal ellenőrizték őket. Azt azonban a pártvezetők is észrevételezték, hogy az un. „júniusi határozat" óta a papok fellélegeztek. Belházi iskolaigazgató *eltitkolt egyházi rendezvényt* jelentett be a Tanácsnál.[442] A papok alkalmazkodtak az ellehetetlenülő feltételekhez; a pártbizottság szerint látszólag beálltak a sorba, kiszolgálták az állami megrendeléseket: Segítséget nyújtottak prédikációikkal az árvízvédelemhez, az aratáshoz. *„De csak látszólag, mert például most is körlevelet bocsátottak ki, amit pedig előzetes engedély nélkül nem szabadna. Eltanulták tőlünk az aprómunkát, házról-házra járnak. Nagy segítséget nyújtanak munkájukhoz a leszerelt papok."* [443]

Az MDP XXII. kerületi szervezetének 1954. augusztus 22-én tartott párt-végrehajtóbizottsági ülésén egy év szünet után újra a „*klerikális reakció elleni harc*" módjai kerültek terítékre; de már kiérződik némi tanácstalanság és elbizonytalanodás is; mintha a központ nem támogatná ezt az irányvonalat a korábbi hevességgel: A pártnapon, taggyűléseken, oktatásokon nem

[441] (Emlékszem, én a hatvanas években jártam titokban, szombatonként Hantzmann atyához fel a plébániára, hittanra, édesanyám az Egyesült Izzóban dolgozott. – Igaz, hogy vallásos múltja miatt saját főnöke ott is megakadályozhatta, hogy továbbtanuljon. A szerző.)
[442] U.ott. 2-6. pp.

beszélnek az egyházellenes harcról, „most legutoljára is kihangsúlyoztuk, hogy csak a párttagokkal kell foglalkozni" – fejtette ki a „statisztikai visszaesés" láttán az egyik hozzászóló. – „A klerikális reakció elleni harc kérdésével a kerületi PVB és a tömegszervezetek is csak akkor foglalkoznak, amikor egy-egy rendezvényt rendez a klérus." – állapították meg. – „A felsőbb szervek megnehezítik munkánkat, mert pl. Fehér plébánost jó munkája eredményeként feljebb viszik és helyette *Haut Józsefet akarják idehozni*, akinek szintén itt vannak rokonai és ezek révén kapcsolatait még jobban ki tudná szélesíteni… Nagyon széles baráti köre van, szeretik őt".[444]– Szorgalmazzák, hogy a Tanács Oktatási Osztálya foglalkozzon a pedagógusok ideológiai nevelésével is. Név szerint említik az úttörővezető Parasztinét, aki korábban jó munkát végzett, de mióta a feloszlatott szerzetesek házába költözött, megváltozott a magatartása. Ezért javasolták, hogy a budatétényi pártszervezet zárja ki, és bocsássák el a pedagógus állásából is. Apáthy Antalné a Kossuth Lajos utcai általános iskolában veszíti el 1951-ben tanítónői állását, mert két fiát hittanra járatta. Csak 1956-ban vették vissza, addig a kőbányai sörgyárban könyvelt.[445]

A hittanoktatás alakulását egyébként iskolánként vizsgálták. 1954-ben a Budai Nagy Antal gimnázium tanévnyitóján zavar támadt: Az első évfolyamba felvett Pusztai Gabriella és öt társa neve (köztük volt Haut József pap unokahúga, Haut Éva is) nem szerepelt egyik osztály névsorában sem, mert a számukra kijelölt osztály osztályfőnöke Nagy István előzőleg közölte Bukta igazgatóval, hogy neki „hittanosok nem kellenek". Így végül mind a hatan a B osztályba kerültek. Ennek osztályfőnöke Horváth Mihály a következő tanév kezdetén végigjárta a családokat, s megkérte a szülőket, hogy ne járassák hittanra a gyerekeket, mert különben az állásukat veszíthetik el. Ezután a szülők már nem íratták be az iskolai fakultatív hittanra gyermekeiket.[446] (A negyedik osztály végeztével ebből a „reakciósnak" tartott osztályból húszan jelentkeztek továbbtanulásra, de csak az Ázsiológiára és az Orosz szakra jelentkező két diákot vették föl.)

---

[443] U.ott. 3. p.

[444] U.ott. 2–6. pp. Itt nyilván Shvoy püspök ügyes taktikájáról van szó, aki Budafokon a kényszer dispozitiókat úgy alkalmazta, hogy lehetőleg a régi budafokiakat, vagy a korábban itt szolgáltakat helyezgette időről időre vissza Budafokra.

[445] Fia, Apáthy István visszaemlékezése, 2007. július 15. Az igazgató ekkor Bodnár Gábor volt, aki a hittanosokat üldözte, a ministránsokat magához rendelte és faggatta. Szintén Apáthy I. visszaemlékezéséből tudjuk, hogy Haid Henrik – 11 gyermekes családapa – Albertfalván németet tanított. Mivel Mindszenty kántora volt korábban, az ÁVO minden éjjel elvitte, vallatta.

[446] Hutyka Sándorné, született Pusztai Gabriella (Budafok, Pannónia u. 4.) visszaemlékezése 2007. február 19-én. Édesapja, Pusztai János egyházközségi tanácstag volt a belvárosban, s mint bádogos és vízvezeték-szerelő több alkalommal javította a tetőt, a templomtornyot, vagy a meghibásodásokat a plébánián – ingyen, csak az anyagköltséget számítva fel.

Határozatba foglalták az információs munka javítását, oly módon, hogy egy-két embert majd *beépítenek az egyházközségi képviselő testületbe*. Nem tartották jónak a *népnevelők* vitakészségét és történelmi felkészültségét, ezért javasoltak néhány témakört, amelyet a hivők felvilágosításakor érdemes kifejteni (bűnbocsátó cédulák pénzért való árusítása, pápai csalhatatlanság elve stb.), s továbbra is forszírozták a *természettudományi előadásokat*; mint a felvilágosítás leghatékonyabb eszközeit.

Húsvét előtt a szokásos 3 napos lelkigyakorlatokat megtartották Keszthelyi Ferenc segítségével, s a feltámadási körmeneten hömpölygött a tömeg föl a Péter Pál utcán, s vissza a Knoll József utcán – rövidített útvonalon! A három gyóntató[447]alig győzte ellátni a feladatát. A Péter Pál kápolnában tartott szombat reggeli mise is újra megtelt. Országos zarándoklaton vettek részt a Mária-év alkalmából. Budafok ősi fogadalmi ünnepén nem kaptak engedélyt a szokásos körmenetre; így az ünnepi misére mindenki a padján talált virágot vihette haza, hogy egy évig megőrizze…

1955-ben, a Felsővárosban a plébániaépítés előkészületeire gondnokságot hoztak létre. Németh Gyula plébános felterjesztette az épület vázlatát a kerületi tanácshoz február 16-án.[448] Segített Radnóti Károly építész, képviselő testületi tag, aki jó tanácsi kapcsolatokkal rendelkezett. Végül egy hívő; Horváth István házát vették meg.[449] A Felsővárosban 62 elsőáldozó és 109 bérmálkozó jelentkezett. Május 4-én Németh Gyula plébánost berendelte a Tanács. A kihallgatáson Moskál Péter elnökhelyettes, s az Igazgatási Osztály vezetője (aki egyben az Állami Egyházügyi Hivatal kerületi referense) és a XXII. kerületi pártbizottság kiküldötte fogadta. Közölték vele, hogy nem járulnak hozzá a plébánia felállításához:

„Adminisztrációs szempontból nem tartjuk szükségesnek sem a lelkészségnek plébánia rangra emelését, sem pedig a plébános úr beiktatását. A plébános úr beiktatását pedig azért nem tartjuk fontosnak, mert ugyanis jogilag Diósd plébánosa” – fogalmazták meg az elutasítás ürügyét. Azonban Shvoyt nem olyan fából faragták, hogy az első akadály előtt megálljon! Tiltakozott az AEH-nál a tanácsi beavatkozás ellen, majd értesítette a plébánost, hogy Győri Vilmos, az ÁEH Személyzeti Osztályának vezetője megtette az intézkedést a lelkészség plébánia rangjára való emelésére![450]

[447] Hantzmann Lipót hitoktatót Pilisvörösvárra helyezték át.
[448] Németh Gyula a 11. 825/1943. sz. alatt engedélyezett templomépítéssel kapcsolatosan kéri a plébánia megépítését.
[449] A FIK 50 ezer forintra becsülte (FIKSZ 541/1955. sz. levél), de lakottan az 1955. nov. 15-én kelt adásvételi szerződésben 40 ezer forintért veszik meg lakottan és a feleség részére 400 Ft havi tartásdíj fizetését vállalják.
[450] Budafok Felsőváros Historia Domusa alapján.

1955 márciusában már 150 gyerek jelentkezik első áldozásra, s járult májusban az első szentáldozáshoz. *„Az elsőáldozók száma minden nehézség ellenére újra 100! Mise után a plébániakertbe sietnek, ahol ajándékcsomagok és a terített kerti asztalokon torta várja a fehérruhás kicsinyeket. – óriási az öröm! Mégis meg lehet élni az összetartozás örömét*!"– olvashatjuk a plébános szavait a História Domusban. – Új szelek fújtak, s a régi félelmek helyébe újra a cselekvő hit lépett!

Most már a múlt évi első próbálkozásból hagyomány született: Az ünnepi mise után a terített asztalokon i*makönyvtorták* (10–15 mama szorgoskodása eredményeképp) várták a megilletődött kicsinyeket, akik versekkel, énekkel köszöntötték föl szüleiket.

Az iskolai hitoktatásra többen jelentkeztek szeptemberben az előző évihez képest. (A pedagógusok, köztisztviselők nem helyben járatták gyereküket a hittanra vagy a misére, féltek a megfigyelőktől.) Mivel Mindenszentekkor munkanapot rendelt el az állam, vasárnap délutánra tették át a *temetőbe a halotti ájtatosságot* és a *sírszeneléseket,* melyeket késő estig végeztek a papok. Szeptemberben **visszajött a Haut József**, régi budafoki ministráns gyerek; akit közben pappá szenteltek – hitoktatóként! (Shvoy a nehézségek között is igyekezett időről időre visszahelyezni a budafoki születésű, a helyi hagyományokat ismerő papokat, kijátszva az ÁEH éberségét.) Haut József 9 órás diákmiséken mondott szentbeszédei mágnesként vonzották gyakoroltak az ifjúságot! – Novemberben már Csepelre helyeztetik át…

Vasárnap még mindig 4 misét mondtak a Belvárosban (7-kor, 8-kor, 10-kor, fél 12-kor)! Pünkösd vigíliáján vízszentelést tartottak, majd együtt zarándokoltak el Remetére. Az úrnapi körmenetkor a régi gazdag virágszőnyeg borította a Péter Pál és a Knoll József utcát!

A karácsonyi pásztorjátékról még az *Új Ember* is megemlékezett… (Eszéki Imre káplán tanította be.)

1956 – apró lépésekkel a fennmaradásért

„Rengetegen ministrálnak, nem elegendő a ministránsruha" – jegyezték föl. A virágvasárnapi körmenetet az új nagy heti szertartáskönyv előírásai szerint lerövidítve végzik. Apró lépések – lassú ocsúdás ideje ez: *A plébános a nagycsütörtöki szentmise után 12 ministráns fiú lábát mossa meg.* – A hívek elérzékenyülnek; könnycseppek ülnek a szemekben. – S a nagypénteki körmenetre újra tömegesen jöttek el; a keresztút eleje már visszajött, amikor a vége még el sem indult…

A régi hagyomány szerinti áprilisi búzaszentelést új ünnep követi: május elsején *Szent Józsefnek, mint a munkások és a munka védőszentjének ünnepé*t először ünnepelték meg. Az

első áldozásban még mindig 150 gyerek részesült. A *bérmálkozók száma* örvendetesen emelkedett az előző évi alig *100-ról 320*-ra. Máriaremetén a legnagyobb plébániai csoportot a budafokiak alkották abban az évben. Június 3-án, az úrnapi körmeneten a hívek nagy számban vettek részt annak ellenére, hogy a *körmenettel egy időben tartották a légógyakorlatot*. Sok amatőr fényképész örökítette meg a szép virágszőnyeget, s a szertartást. A triduumot megpróbálják kiváltani júniusban az esti miséket követő rövid Jézus Szíve ájtatossággal. Szombat délután 5 órától 7 pap gyóntatta a bérmálkozókat, akik az esti szentmisére készülődtek, hiszen másnap bérmálkoztak. Így 1956. június 10-én Shvoy püspök 330- főt bérmált, s szentbeszédében kérte a híveket, hogy a templomrestaurálásban ne csak az a 300 család vállaljon anyagi áldozatot, akik ezt a szentély felújításával vállalták, hanem a 3000 családot számoló egész egyházközség. Januártól szeptember 2-ig befejeződött Belvárosban a templombelső restaurálása.[451]

Augusztus 5-én Shvoy kinevezte Németh Gyulát felsővárosi plébánosnak.

VII. A Budafoki keresztény értelmiség 1956-os szerepvállalása

1956. október 23-án kitört a forradalom. Budafokon, október 26-án este id. Schmidt Vilmos lakásán mintegy 12–15 személy találkozott, közöttük; Márkus József *dr. Takács Pál két fiával*, dr. Nagy Viktor orvos[452](később a forradalmi bizottság tagja), és a rendőrség képviseletében P. Kovács István nyugalmazott százados vett részt, hogy megbeszéljék, hogyan őrizhetnék meg a békét és a közbiztonságot a hatalmi vákuum idején. (Budafok akkor kis közösség volt; mindenki ismerte egymást; Takács Pál orvos házánál a kártya-partikon sokan összejöttek. Egyik fia; a Takács Pali[453] rendszeresen *Vén Emilnél* volt; festegetni tanult.[454]) A rendőrség kijelentette, hogy politikamentes szerv, és csak a közbiztonsági kérdésekben kíván közreműködni az elkövetkező időben; fegyvert nem fog használni. A

[451] 109.380,92 Ft-ba került a Historia Domus szerint.

[452] Második felesége, sz. Popelka Ágnes elmondta, hogy édesapja magyar származású szabómester volt, aki kiment Fiumébe, ahol megismerte a későbbi feleségét. A dél-olasz származású édesanya mélyen hívő családból származott két püspök nagybácsival. A szabó édesapa szakszervezeti vezető volt, aki „felöltöztette" a hozzá küldött tagokat; szobájában Marx és Engels képe lógott, az édesanyjának a szobájában a Sixtusi Madonna mása függött. (Kétéves korától Triesztben éltek.) „Így aztán Emilió istenhívő baloldali ember lett." – Vén Péter visszaemlékezése szerint: (2006. január 5.) Az I. világháború kezdetén hazaköltöztek. Édesanyja óvónőként dolgozott a Mező utcai óvodában; így itt kapott otthont a család is. – Vén Emil felnőttként később a Kossuth Lajos utca és a Tóth József utca sarkánál lakott.

[453] Szobra a Budai Nagy Antal Gimnázium udvarán áll Vén Emilével szemben.

[454] Popelka Ágnes, a második feleség visszaemlékezése.

kommunisták *„nemzeti bizottságot*" alakítottak. Másnap, október 27-én mintegy 200–300 fő a Budafoki Posta elé vonult, ahol leverték a Posta homlokzatáról a vörös csillagot, majd a tanács elé vonultak hasonló célzattal. (A Tanácsháza falairól a Sztálin, Lenin képeket leemelték. Vén Emil festőművész is sodródott a tömeggel.[455]) Egy másik csoport – köztük Vilt Tibor[456] és Vén Emil elismert művészek is; a Budafok Duna-parti honvéd légvédelmi üteg épülete elé vonultak és fegyvereket követeltek, sikertelenül. Ezután a kerületi rendőrkapitányság elé érve követelték a fogva tartott politikaiak szabadon bocsátását, amit el is értek. (Vén Emil és Vilt Tibor művészek akkor léptek ki a kommunista pártból, amikor kiderült, hogy az oroszok kivonulását nem szorgalmazza az MDP.[457])

Amíg az utcán ezek az események zajlottak, idősebb Schmidt Vilmos vezetésével Lukács Kornél, (a háború előtt hadbíró, alezredes) Márkus József és más fiatalok a tanács épületébe hatoltak.[458] Amíg a fiatalok elállták az ajtókat, idősebb *Schmidt Vilmos* kijelentette, hogy a szent forradalom nevében nem ismer el semmiféle *nemzeti bizottságot*, s azt feloszlatottnak tekinti. A jelenlévőket felszólította, hogy azonnal hagyják el az épületet. Így oszlatták fel a párt által szervezett – és a '45-ös időkre emlékeztető – nemzeti bizottságot, s forradalmi bizottságot alakítottak. Tagjaik között volt: Háberman József, Kevey Károly, id. Schmidt Vilmos, ifj. Schmidt Vilmos nemzetőrparancsnok, *Fehér István*[459]és Vadas János, *Bárdosy*

[455] VÉN Emil 1945 után belépett a kommunista pártba. Kiállítás-megnyitóiról hírt adott a *Budafok Népe* is. Az Iparművészeti Főskolában Rudnay Gyula tanársegéddé nevezte ki. 1951-től figyelték. A jelentésekben polgári beállítottságú tanárként jellemezték, aki beleneveli diákjaiba a „nyugati" festészet értékeit. 1955-ben szovjet festészeti kiállítás volt, amelyre elkérték a tüzelőt, de ő nem adta arra hivatkozva, „hogy megfáznak a modelljei". Emiatt elküldték a Főiskoláról. A főiskolások 1955-ben még tüntettek is érte: „Emil bácsit akarjuk!"– kiáltották. 1956-ban esti iskolai tanárként a KPVDSZ Eötvös utcai székházában tanított. – Fia, Vé n Péter kérte ki a Történeti Hivatalban édesapjára vonatkozó anyagokat, melyek tartalmát velem 2006. január 5-én ismertette. Elmondása szerint édesapja is kényszerült Sztálin és Lenin képeket festeni, ezeket távolította el saját maga a falakról; a levett képek hátsó oldalát megszemlélve, hátha ráfesthet új képet.

[456] VILT Tibor (1905, Budapest – 1983, Budapest). Szobrász, Munkácsy-(1965) és Kossuth-díjas (1980), érdemes (1970) és kiváló művész (1978). 1973-ban a Budapesti Nemzetközi Kisplasztikai Biennálé díjnyertese. Köztiszteletben álló szobrászművész, 1915-ben született Budapesten. Felesége SCHAÁR Erzsébet szobrász (Budafok, 1908. július 27. – Budapest, 1975. augusztus 29.) 1924: Iparrajziskola 1924-1926: Magyar Képzőművészeti Főiskola, mestere: Kisfaludi Strobl Zsigmond. 1932: Fiatal művészek Szinyei-díja; 1962: Munkácsy-díj; 1972: érdemes művész. 1926-tól kiállító művész. 1926-ban Párizsba ment tanulmányútra, majd Münchenben és Bécsben tartózkodik. Tagja volt a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének. 1935-ben ment férjhez Vilt Tibor szobrászművészhez; fia, Pál 1950-ben született

[457] Tagkönyveiket elégették, pisztolyukat pedig leadták. Vén Péter ezt 2006. január 5-én ismertette.

[458] 1895-ben született Budapesten. A Rózsa Richard utca 25 alatt lakott. Értelmiségi származású volt. Hivatásos katonatiszt, hadbíró alezredes 1950-ig.

[459] Budafok köztiszteletben álló patikusa. Segítették az egyházközséget. Naponta három-négy szegény étkezett rendszeresen az asztalánál, és egy kis élelmet vittek magukkal. Adakoztak rendszeresen a szegényeknek. Az egyházközségen keresztül is nyújtottak támogatást: A gyermek Borhy Istvánnak egy éven keresztül fizették a püspökséghez tartozó fehérvári elemi iskola bentlakásának a kollégiumi díját. – Borhy Józsa elmondása szerint, aki 1949-ben 3 hónapig dolgozott a gyógyszertárukban, a gyógyszertáruk államosítása előtt. Mind a négy gyerek disszidált 1956 után. (Perhács Lászlóné, szül Borhy Józsa 2006. nov.28-i visszaemlékezése.)

Pál,[460]elnöke id. Schmidt Vilmos lett. A budafokiak előtt köztiszteletben álló orvost a rendelőből hívták be: *Dr. Takács Pál* SZTK főorvos vezetésével – aki 1945 előtt és után a helyi Független Kisgazdapárt elnöke volt – tárgyalások kezdődtek a város vezetésének összetételére. A közmegbecsülésben álló embereket kértek föl a város vezetésére. (Többek között Keresztes Sándorért is küldött, aki azonban – helyzetéből fakadóan érthetően – visszautasított minden politikai szereplést.)[461]

Dr. Jandó Gyulát a városházától 1949–50 folyamán kulák származása miatt bocsátották el, ő most az igazgatási osztály vezetője lesz, s nekifog a tanácstagok megrostálásának. Eltávolították a tanács éléről a vezető beosztású kommunistákat, és helyükbe háború előtt bevált városházi tisztviselőket neveztek ki. A városháza élére felkérték dr. Pokoli István korábbi városházi tisztviselőt, aki azt el is vállalta. Komoróczy Zoltánt is megkeresték, aki 1945 előtt városi főpénztáros volt. Budafokon és Nagytétényben nemzetőrség alakult, a budafoki nemzetőrség parancsnoka ifj. Schmidt Vilmos[462] lett. *Pagács Pál*[463]egy rendőrrel járőrözött, még a Budatétényben lévő orosz épületeket is ellenőrizték.

„Itt pedig vérontás nem lesz! Számonkérés lesz, de csak törvényesen!" – jelentette ki dr. Takács Pál és gyermekeit azok barátaival járőrözéssel bízta meg. Fegyvereket ehhez a köztiszteletben álló orvosnak Szén alezredes biztosított a rendőrségtől. Még Ercsiből s jöttek katonák, hogy segítsenek az „R" (=rendfenntartó) csoportnak. A 20–25 főből álló „R" csoport tagjai a forradalmi bizottságban részt vevő szülők, és a háború után félre állított személyek gyermekei: Dr. Takács Pál Zsolt[464]; Budaházy László, akinek apja főjegyző volt; s Fehér István patikus két fia, valamint ifj. Pongrácz Ferenc, akinek az édesapja volt Budafok legnagyobb építési vállalkozója. Barátok voltak, a Premontrei Gimnáziumból ismerték egymást; „egy bandát" alkottak. Összeszedték az ÁVO-sokat és a pártfunkcionáriusokat, s a

[460] Bárdosy polgármester fia, aki szóbeli nyilatkozatában megerősítette az információt, 2006. november 11-én. 1945. Június 6-i tisztújító közgyűlésen a kommunista nyomásra Bonyár János váltotta fel a polgármesteri székben édesapját, Bárdosy Gézát. Bárdosy Géza mindent elkövetett a nyilas követelések mérséklésére, s 1946-ban nyugdíjazása után a belvárosi katolikus egyházközség képviselő testületébe választották be.

[461] Ugyancsak 27-én alakult meg a nagytétényi forradalmi bizottság és nemzetőrség is; ezt követte egy nappal később e szervek megalakulása a Baross Gábor telepen is. A rendfenntartás, az orosz garázdálkodásoktól való félelem indította őket az önszerveződésre. Mintegy 70–en voltak. Őrizték a postát, a közérteket. A Deák téri rendőrkapitányságról kaptak fegyvereket, golyószórókat, géppisztolyokat, lőszert és kézigránátot.

[462] Pagács Pál (2004. április 10.) szerint Schmidt Vilmos rendőrtiszt volt, mert a Dózsában volt motorversenyző. Oldalkocsis motorkerékpáros bajnokok voltak a Fehér patikus fiával.

[463] *Hévizi Józsa*: Az ismeretlen segítő. (Nem mindenkiből halt ki az emberség a vészkorszakban) In: *Magyar Nemzet*, 2004. április 16. 4. p.

[464] A rendőrségi jegyzőkönyv tévesen említi Takács doktor két fiát; Györgyöt és Zsoltot, mivel az orvos gyermekei: Zsolt, Ferenc, Pál, Rozália, Attila és Zsuzsanna voltak. Attila és Zsuzsanna itthon maradtak a forradalom után szüleikkel, mint kis gyermekek, a többiek disszidáltak.

rendőrség pincéjében tartották őket, hogy megvédjék őket a lincseléstől: „Pollacsek kertjében üljetek le, mert azt fölakasztják" – küldte fiait és azok barátait a volt polgármester udvarába Takács doktor, ahol azok egész éjjel, a hidegben fázva, őrködtek.[465] Így leszámolásra nem is került sor, később sem. Takács doktor Szén alezredessel végig egyeztetett.

A szabadságharcosok csoportja a Kálvária hegy utca 20. szám alatt a kerületi ingatlankezelő vállalat irodájába fészkelte be magát. A hárosi honvédségből alakult meg Mészáros István alezredes laktanyaparancsnok vezetésével[466]a harmadik csoport.

Feltehetően Dudástól és Kopácsi Sándortól is kaptak fegyvereket.[467]Természetesen kapcsolatot tartottak a budatétényi és a nagytétényi nemzetőrökkel, részt vettek egymás ülésein. (Budatétényben a református pap és a katolikusok részéről Markó Gyula tanácsos vett részt az üléseken.)[468]

Miután lefegyverezték a Nagytétény – Diósárok menti lőszerraktáraknak és a Bányagyutacs-gyárnak az őrségét, a fegyvereket elosztották a nagytétényi és a Baross Gábor-telepi csoportok között. Dr. Jandó a forradalmi harcokban elesetteknek díszsírhelyre temetését az elöljáróság költségén végeztette el. Üléseiken felolvasták más kerületek munkástanácsai és forradalmi bizottságainak a határozatait. A forradalmi bizottság második ülését a lakosság számára kihangosították. Takács doktor 12 éves kommunista önkényuralomról beszélt, amelynek a fiatalok hősi szabadságharca vetett véget. Kijelentette, hogy megszűnt az elvtárs szó használata, nincs többé szükség kommunistákra; jövőben polgártárs lesz a megszólítás. Elmondta, hogy a népellenes „rákosista" személyeket eltávolították a Tanácsból, amelynek a jövőben elöljáróság lesz a neve, s vezetője dr. Pokoli István volt városházi tisztviselő lesz.[469]

Takács Pál harmadik fia, Ferenc a forradalom kitörésekor vidéken lakott. Hazatérése után pár nappal édesapja Bécsbe küldte teherautókkal, mert a Nemzetközi Vöröskereszt kötszereket, gyógyszert és más kórházi felszereléseket akart küldeni Budapestre. Míg ezek átvétele folyt, a

[465] Takács doktor agronómus fia, Ferenc emlékezett vissza a forradalmi napokra 2006. november 14-én.

[466] A Hárosi Honvédség Műszaki Szertárának parancsnoka Mészáros István volt. Egyetértésben a budafoki és a nagytétényi forradalmi bizottságokkal a nemzetőrségnek ágyúkat, géppuskákat, golyószórókat, fegyvert és lőszert adott ki a honvédségi készletekből. A BM III. Főosztálya előzetesen letartóztatta a forradalom leverése után, azonban később szabadlábra helyezték „előttünk ismeretlen okból" – olvasható a rendőrségi jegyzőkönyvben. Történeti Hivatal. 0–16644 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. politikailag kompromittáltak. 28. p.

[467] Történeti Hivatal. 0–16799 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. ellenforradalmárok. 1–2. p.

[468] A felvett rendőrségi jegyzőkönyv szerint. Történeti Hivatal. 0–16644 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. politikailag kompromittáltak. 10. p.

[469] Történeti Hivatal. 0–16644 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. politikailag kompromittáltak. 6. p.

Szovjetunió lerohanta Magyarországot, így a rakomány el sem indulhatott, s Ferenc már nem térhetett vissza Magyarországra.[470]

A kerületiek nem ismerték el a Nagy Imre-kormányt, „mert az még szocialista jellegű" és a győri forradalmi kormánnyal akarták felvenni a kapcsolatot. Nagytétényben határozatot hoztak arról, hogy be kell vezetni a többpártrendszert, meg kell alakítani a keresztény pártot, a szociáldemokrata pártot és a kisgazda pártot, s a kisiparosok részére is pártot a kell szervezni. 1957-re szabad választásokat terveztek a község vezetői újraválasztására. Támogatták az üzemek munkástanácsainak küldötteit a sztrájk folytatásában.[471] *Pongrácz Ferenc*[472] kapcsolatban állt a fegyveres forradalmárokkal, és számukra lőszert és fegyvert biztosított. November 4-én reggel a nemzetőrséget és a fegyvereseket összehívta Schmidt Vilmos és elmondta nekik, hogy a szovjet csapatok megkezdték Budapest megszállását, s aki akar, az elmehet. Azonban mind kitartottak. Ezután 3 teherautóval a Gyufagyárhoz hajtattak, ahol akkor már a Hárosi Honvédség[473] négy 122-es ágyúval is beásta magát. Itt várták Székesfehérvár irányából a bevonuló oroszokat. Mintegy 70-en voltak, de érdemi összecsapásra nem kerülhetett sor, mert a szovjet csapatok nem itt, hanem a balatoni műúton vonultak be. Ezért e csoportokat visszarendelték a XXII. kerületi kapitányság épületébe. Itt újra beosztották őket, fegyvereket osztottak szét újra, majd egy csoport a Tóth József utcánál, a Hangya pince felett foglalt tüzelőállást, valamint a Tóth József utcai lépcsőnél az Alsósas utcai peremen, ahonnan jó kilátás nyílott a főútra. Egy másik csoport a Szent István térre vonult, s a templom előtti árkádsornál foglalt tüzelőállást. Mások az Árpád mozi előtti térre vonultak, hogy onnan lőjék a Dózsa György (Városház-) teret. Mivel azonban a szovjet katonai alakulatok nem ezen az úton közlekedtek, másnap, 5-én a XXII. kerületi kapitányságtól 3 teherautó, a szabadságharcosok székházától szintén 3 teherautó indult el a Balatoni műút S kanyarjához, hogy ott harcoljanak. Fegyvereket részben *Kopácsi Sándor* akkori rendőrfőkapitány engedélyével szereztek be, továbbá a kerületben lévő hárosi honvéd

[470] Takács Ferenc e-mailben küldött levelet erről a megbízatásáról, melyre édesapja kérte föl. (ideje: 2006. november 9.) November 14-én kiegészítette telefonon: A forradalom kitörésekor Bábolnán volt segédagronómus. Édesapja hazahívta, mert a Vöröskereszttől kapott értesítést, hogy Bécsben van a lerakat kötszerekkel, kórházi eszközökkel. 10–12-en indultak érte Bécsbe, ahol hajnalban nagy ovációval fogadták őket a bécsiek: Az utcákon tisztelegtek a rendőrök. Megállították őket, pénzzel, ennivalóval tömték őket, hiszen nem sokkal azelőtt, 1955-ben vonultak ki onnan az oroszok. A városházán fogadták őket, majd rakodáshoz fogtak. Félig sem telt meg a teherautó, amikor híre jött, hogy az oroszok lerohanták az országot. Mindent leállítottak, még a géppisztolyt is elvették tőlük, s nem engedték őket vissza. Szállodában helyezték el valamennyijüket. Ferenc után jött menyasszonya, akivel január 16-án Kanadába utazott.

[471] Történeti Hivatal. 0–16644 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. politikailag kompromittáltak. 10. p.

[472] Építőmester, budafoki vállalkozó. 1945 előtt a Keresztény Néppárt tagja, és városi képviselő. Elnöke volt a budafoki ipartestületnek is.

[473] (A Háros-sziget északi részén volt a laktanya.)

laktanyából kaptak lőszert és ágyukat is. Kézigránáttal Tóth Róbert tüzér főhadnagy, légvédelmi törzsparancsnok (a kerületi légvédelmi ütegtől) látta el a harcolókat. Egyébként a nemzetőrségnél tanácsadóként is működtek honvédtisztek.[474] Itt november 5-én és 6-án harcok folytak.[475] November 6-án Schmidt Vilmos nemzetőrparancsnok kérésére a balatoni műút S kanyarjába (a Panoráma vendéglőhöz) két löveget vontatott fel. A budatétényiek közül egy 5–6 fős csoport csatlakozott a budafoki nemzetőrséghez, és részt vettek a szovjet csapatok elleni harcban. (November 10-e körül szöktek ki az országból.) November 1-től a gyárak leállása és a kijárási tilalom miatt az esti mise elmaradt hétköznapokon, vasárnap pedig du. 5 órakor tartották meg. Csak november 20-tól állt újra vissza a régi rend…[476]

A forradalom leverése után megkezdődött a résztvevők felkutatása, bebörtönzése. (A házkutatáskor 9 személynél fegyvert és lőszert is találtak.) Az átlagostól eltérően, meglepően enyhe ítéletek születtek: Takácsot ugyan életfogytiglani börtönre ítélték, de az őrizetbe vettek 18 évnél kisebb büntetést kaptak: Mészáros István alezredes 1 éves elzárást kapott, majd szabadlábra helyezték… Bár figyelmeztették Takács doktort, csak a fiai menekültek el, ő itt maradt. 1957. május 23-án letartóztatták őt és Pongrácz Ferencet. *Ásguti Ádám* – aki Takács Pállal együtt a ciszterekhez járt gimnáziumba – *a minisztériumi közös ciszteres ismerősük segítségével intézte el az ítélet enyhítését.*[477] A börtönben, ahol nem volt elegendő orvos, szükségük volt Takács doktorra! A fia szerint ennek köszönhette a megmenekülését is, hiszen valójában őt is fel akarták húzni. Számtalanszor fenyegették meg ezzel az őrök. Az utolsó éjszakát is ebben a hitben töltötte el a Czermann Lajoskával, akihez

[474] Így Farkas Viktor budafoki lakos, (Kossuth Lajos u. 72), tisztként szolgált ’45 előtt és a világháború után páncélos őrnagy 1956-ig. Mészáros István honvéd alezredes, a hárosi laktanya volt parancsnoka nagyobb mennyiségű fegyvert bocsátott a harcolók rendelkezésére. Tóth József tüzér főhadnagy, a légvédelmi üteg törzsfőnöke maga is segédkezett az ágyúk kezelésében a balatoni műút ”S” kanyarjában. Horváth Gyula hadnagy, Mészáros alezredes segédtisztje disszidált. Történeti Hivatal. 0–16799 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. ellenforradalmárok. 6. p.

[475] Nov. 5-én délelőtt 11-kor Budapestről egy személygépkocsi haladt át, államvédelmis tisztekkel és orosz katonákkal a törökbálinti Mechanikai Művek felé, ahonnan fegyvert akart hozni. Ezt megtámadták, és az államvédelmis századost agyonlőtték. Délután 2 óra tájban Székesfehérvárról egy GAZ gépkocsi jött, amelyet a 200 főnyi egység megtámadott; a gépkocsivezető megsérült, a szovjet katona meghalt. Délután 5-kor Bp. felől érkező Pobeda gépkocsira tüzet nyitottak, és megsemmisítették. 6-kor Bp. felől 4 szovjet teherautó jött lőszerért. A tűzharcban az egyik gépkocsit kilőtték. A délután 2-kor Fehérvár irányából jövő páncélos oszlopot megtámadták géppuskával, golyószóróval, géppisztollyal. A harcok éjfélig tartottak, akkor a megrekedt gépkocsik segítségére szovjet egységek jöttek. November 6-án mindez folytatódott. Délután lőtték a Rózsavölgyben lévő szovjet tüzéregységet, majd du. 4-kor a budaörsi reptérnél lévő szovjet tüzéreket (Itt 5 szovjet tüzéregység állt.) Történeti Hivatal. 0–16799 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. ellenforradalmárok. 15–16. pp.

[476] Historia Domus.

[477] Garbóczi László helytörténész maga hallotta ezt Ásgutitól, aki azonban még neki sem árulta el a közös ismerős, egykori cisztercita diák nevét.

belökték, mondván, hogy ő is budafoki, hadd beszélgessenek egymással kivégzésük előtt.[478] Takács doktor 1963-ban szabadult, és később fiaihoz emigrált.

A budafoki helyi eseményekkel kapcsolatosan két áldozatról tudnak, a Czermann fiúról[479] és barátjáról. Ifj. Czermann Lajost 1959. márciusában végeztek ki „hűtlenség" vádjával, s a rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában nyugszik.

A rendőrségi jegyzőkönyvek tanúsága szerint Vilt Tibor és Vén Emil Budafokon mindent elkövettek, hogy kimentsék Takács doktort, aki végül amnesztiával szabadult.[480]

Vén Emil festőművészt nagyon szerették a budafokiak, hiszen befolyását korábban is arra használta föl, hogy sok munkásnak, cigánynak segítsen (pl. tanácsi lakáshoz jutni). Vén Emilt lefogása után már egy héttel hazaengedték, mert Borsos Miklós szobrász és a művészek Vigh Tamás, a művész szakszervezet elnökével együtt megtagadták az az évi Kossuth-díj átvételét addig, amíg művésztársaikat szabadon nem engedik. Vilt Tibort csak fél év elteltével engedték ki.[481]

A budafokiak évtizedeken át, suttogva mesélték Vilt Tiborról a következő anekdotát: A híres szobrásztól számon kérték, hogy a forradalom ideje alatt saját kezébe fogott kalapáccsal rontotta le a maga, készítette Lenin szobrot – ami Budafokon állt. Azzal védekezett, hogy rájött, hogy művészileg éretlen megfogalmazással ábrázolta Lenint, s ez a felismerés indította arra, hogy a rossz műalkotást megsemmisítse…

VIII. Az 1956-os forradalom pezsdítő hatása a hitéletre. 1957: visszarendeződés „adminisztratív" eszközökkel

Mindszenty József esztergomi érsek 1956. november 5-én – már az USA nagykövetségén – keltezett leveleiben a magyar békepapi mozgalom 11 prominens személyét eltiltotta minden

[478] Takács doktor agronómus fia, Ferenc emlékezett vissza a forradalmi napokra 2006. november 14-én.

[479] Ifj. Czermann Lajost (Bp., 1926. dec. 16. – Bp., 1959. márc. 28.) édesanyám, Perhács Lászlóné Borhy Józsa annak feleségén, Musztács Ágnesen keresztül ismerte. Lajos az egyetemen, irodalomszakon ismerkedett meg későbbi feleségével, akitől egy fiúk született. Szállítómunkásként nyílván a családja múltja miatt kellett dolgoznia. In: *Gosztonyi Péter*: Föltámadott a tenger 1956 (Bp., 1989); illetve: MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI ALMANACH 1939–1944.

[480] 1957. június 13-án készült összefoglaló jelentés a BM Budapesti Rendőrkapitányság XXII. ker. kapitánysága politikai nyomozó alosztályán. Aláírója POLLACSEK Kálmán r. ny. alhadnagy. Vajon mi köze lehet POLLACSEK Gyulához az átmeneti időszak polgármesteréhez? Történeti Hivatal. 0–16799 jelzetű irat címe: Budapest XXII. ker. ellenforradalmárok. 1–6pp

[481] 1959-ben, a Csók Galériában volt kiállítása, ahol hatszázan várakoztak a festőművészre. 1960-as években Toulon mellett volt egy kiállítása, ahová feleségével engedték ki, de nem adhatott el képet, pedig a három gyermeket nagy szegénységben nevelték. – Vén Emil fia; Vén Péter visszaemlékezése. (2006. január 5.)

egyházi és közéleti tevékenységtől. Elsőként azonban Kovács Sándor szombathelyi püspök mentette fel október 29-én hivatalából kompromittált vikáriusát és irodaigazgatóját. A következő napon pedig Dudás Miklós görög katolikus, Shvoy Lajos székesfehérvári, Badalik Bertalan veszprémi püspök és Grősz József kalocsai érsek járt el hasonlóképp.[482]
Az egyház megtisztulásával a templomok újra megteltek, s a szülők tömegesen íratták be hittanra gyermekeiket, hogy az „… az elmúlt évek mulasztásait és hanyagságait jóvátegyék és biztosítsák gyermekük számára az intézményes hitoktatással a valláserkölcsi nevelést".[483] A hitoktatók alig bírták a felszaporodott munkát! A vasárnapi diákmise annyira zsúfolttá vált, hogy meg kellett kérni a felnőtteket, hogy erre ne járjanak. Megszűnt a körmenet figyelése!

1956. decemberében Grősz József átadta a püspöki kar memorandumát 10 pontban az egyház szabad működésére vonatkozóan, s reményt kelthetett a hívekben a Szentszék 1957. január 21-én küldött két rendelkezése is, mely kiközösítette a békepap-szervezet országos elnökét, s felszólította az állam által – a kánonjog megkerülésével – kinevezett 21 papot helyük elhagyására.[484] Az 1956-os forradalom leverésével azonban a kormány hozzáfogott a korábbi helyzet visszaállításához: A kormány rendelkezett[485]a hitoktatásról. A rendelet értelmében a vallásoktatás a polgárok magánügye, azt befolyásolni vagy megakadályozni senkinek nincs joga. Valójában az atrocitások, akadályozások, az erőszakosságok és lemorzsolások a régi módon és keretben tovább folytak. A hittanóra beosztása, a helyiség, az ütközések, a hittan rendszeres zavarása napirenden volt továbbra is.[486]

Az iskolai hitoktatás látszólag egyszerűsödött: Szóban jelenthették be igényüket a szülők az iskolában. Ugyanakkor a hitoktatásra való jelentkezések nagy lendületét a rendelet a kitűzött rövid határidővel (február 1.) próbálta megtörni. A papok minden eszközt megragadtak, hogy időben értesítsék a szülőket. Február elején azonban újabb korlátozó kormányrendeletet adtak ki a hitoktatásról; amely szerint arra csak azok járhatnak, akik 1956. júniusában – tehát az '56-os forradalom előtt – a régi körülmények között iratkoztak be.

---

[482] *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár Bp., 2005. 33. p. nyilván a híveket is megerősítette a Szent Szék kiállása, miszerint 1957 nyarán minden katolikus papot felszólított, hogy egy hónapon belül a politikai tevékenységtől teljesen vonuljon vissza, s az ÁEH által „kinevezett" papokat elmozdította tisztségükből. Mészáros István: "Devictus vincit." Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945–2000 közötti történetéről. 85. p.

[483] Budafok-Belváros, Historia Domus, 1957. jan-i bejegyzés

[484] „Megegyezett az állam a katolikus egyházzal." Az 1950–64 közötti megegyezések természetéről. In: Mészáros István: "Devictus vincit" Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945–2000 közötti történetéről. 84. p.

[485] 1957. évi 5. tvr. In: Magyar Katolikus Almanach II. Bp. 1988. 631–635.

[486] Shvoy: Önéletrajz.

Ásguti plébános a templomban tűrésre intett:
„A szószékről kérjük híveinket, hogy a kétezer esztendős Egyház öntudatos fegyelmezettségével fogadják a rendelkezést és a diákmiséket, s a családi otthont használják föl fokozottabban a vallásos nevelés eszközéül."
Mivel a kormány január elsejétől megvonta a fehérvári egyházmegye ellenállása miatt[487] – Shvoy – papjainak kongruáját, a szószékről kérték a hívek támogatását a papság eltartásának biztosítására. Hátul perselyt állítottak fel e célra, s kérték, hogy önként emeljék az egyházi adó összegét 1 forinttal. Közben folyt a forradalom idején kinevezett egyházi vezetők és csoportok gyors félreállítása.[488] A megtorlások során a papokat 3–4 hetes turnusokban börtönbe vetették, hogy vallomásaik alapján összeállíthassák a forradalomban megsemmisült kartotékokat, s hogy terhelő adatokat gyűjtsenek Shvoyról is.[489]

Budafokon minden csütörtökön *Jézus Szíve* litániát imádkoztak. Kezdetben a keresztutat járva a stációhoz is kimentek. Később valakik lezárták az oda vezető utat, majd ledöntötték a stációt, beverték a kápolna ablakait, feltörték a Törley-kriptát. A Baranyi családot kérte meg Ásguti, hogy állítsa helyre, amennyire tudja és lakatolja le a kriptát…
Nagyszombaton a tűz- és vízszentelést megtartották, de a fennálló gyülekezési és felvonulási tilalom miatt az egész országban elmaradt a feltámadási körmenet. Májusban a szentségimádás már csak kétnapos volt, az éjszakait elhagyták.

---

[487] „Mindezek hátterében az áll, hogy a római Sacra Congregatio Concilii 1957. január 21-én 20. 504/D. szám alatt decretumot bocsátott ki, amelyben az ÁEH kívánságára kinevezett vikáriusokat, irodaigazgatókat – azzal az indoklással, hogy, 'kinevezésük az egyházi törvényekkel nem volt megegyező, működésük pedig nem az eddigi szokásos módon történt' – állásuk további gyakorlásától eltiltotta. Őket a püspöki irodai, kanonoki, székesegyházi plébánosi, esperesi, teológiai tanári és elöljárói, valamint Budapesten és a püspöki székvárosokban plébánosi tisztségre alkalmatlanoknak (inhabilisnek) nyilvánította. A decretum a jó érzésű papok és hívek körében igen kedvező fogadtatásra talált". Az ÁEH elnöke március 16-án meghívta a püspöki kart a művelődésügyi minisztériumba, és kifejtette, hogy most súlyosabb intézkedéseket kénytelenek alkalmazni, sőt két egyházmegyétől megvonták a kongruát is – olvasható Shvoy önéletrajzában. –1957. január 21-én a Zsinati Szent Kongregáció két, magyar ügyeket érintő dekrétumot adott ki. Az egyik Horváth Richárdot, a papi békemozgalom legismertebb és legkompromittáltabb tagját közösítette ki. A másik dekrétum 21 személyt, zömében a papi békemozgalom közismert aktivistáit mozdította el hivatalukból. In: *Balogh Margit*: Szabadlábon fogolyként. *Vigilia*, 2000, 6. sz. 402–416. old.

[488] A félreállítás fokozatai: elszigetelés, lemondatás, leváltás, internálás, börtönbüntetés, ritkán "véletlen" balesetek. Az 1956. október–novemberi lemondásokat – mivel azok az események kényszere alatt születtek – az Elnöki Tanács érvénytelennek nyilvánította. Megkezdődött az erősen kompromittálódott papi békemozgalom reformja. Már 1957 áprilisában megalakult az Országos Béketanács Református Bizottsága, május 24-én Katolikus Békebizottsága, s túl ezen az Opus Pacis, amelynek keretében maga a katolikus püspöki kar szervezte a békemunkát. In: U.ott.

[489] „1957. március elején 36 éves koromban, haminchatod magammal a fehérvári börtön 36-os szobájába… begyűjtöttek... Shvoy püspöki úr baráti körére, látogatóira voltak kíváncsiak." – In: Szendi József: Számvetés c. könyvéről „Mi sem vagyunk itt véletlenül" Új Ember, 2005. február. 20. 9. p.

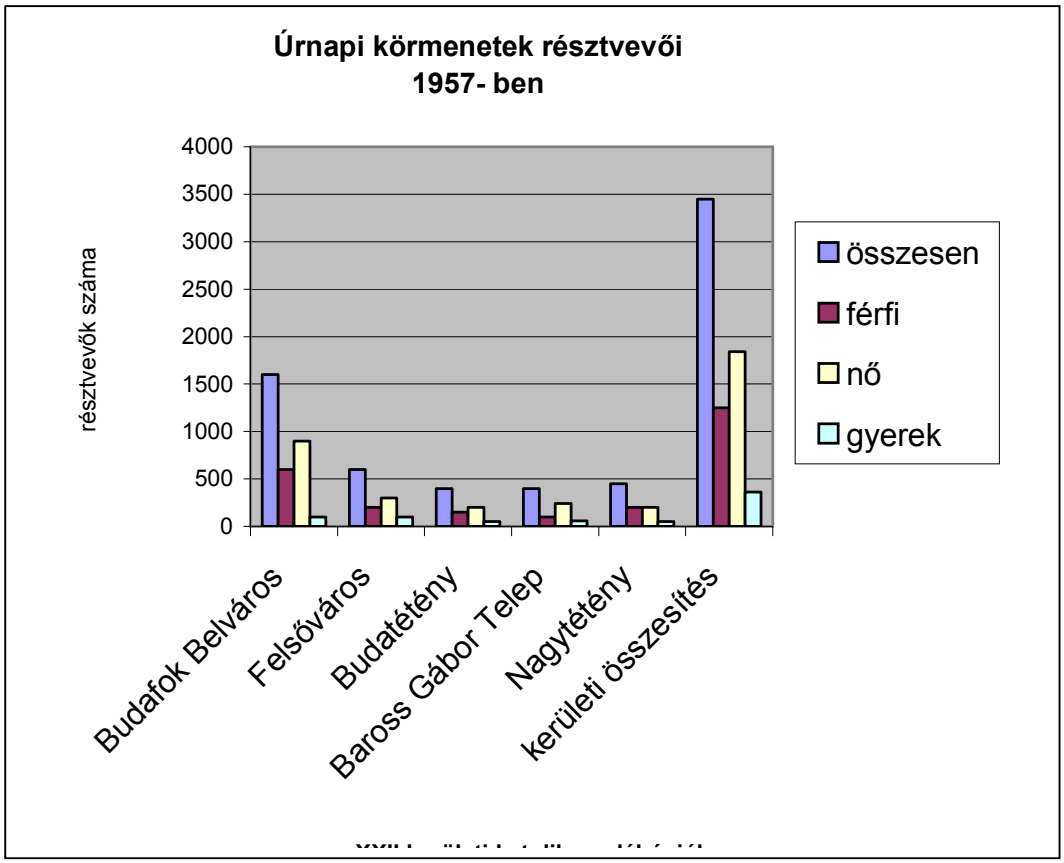
Az elmaradt első áldozókkal együtt két csoportban, egy- egy hét különbséggel tartották meg az első áldozást a szentmise után a templomban, illetve az ajándékozást a plébánián. A korlátozások miatt a hívek nem csoportosan, hanem óvatosan külön-külön zarándokoltak Máriaremetére, Shvoy miséjére, hogy ott a régi szokás szerint a mise után a fűben együtt étkezzenek, beszélgessenek.
A kormány 5 havi szünet után újra folyósította a kongruát a papok számára, így a hátsó perselyben felgyűlt összeget a templomi építkezésekre fordíthatták.

1957. július 16-án újabb dekrétum érintette a magyarországi papokat és szerzeteseket: Kiközösítés terhe alatt megtiltotta, hogy képviselői vagy más közéleti funkciót vállaljanak. A már megválasztott parlamenti képviselők egy hónap haladékot kaptak, hogy megbízatásukról leköszönjenek. A magyar kormány – állampolgárai jogsérelmeként értelmezve a dokumentumokat – nem engedélyezte kihirdetésüket. Az állam eltávolította Szabó Imre püspököt, az esztergomi érseki helynököt, és Badalik Bertalan püspök működési engedélyét az Elnöki Tanács 92/1957. sz. rendeletével visszavonta és a rendőrséggel Hejcére internáltatta. Majd kiadta az ominózus *1957. évi 22. sz. tvr.*-ét, amelynek köszönhetően évek hosszú sora alatt kiépült egy erősen kontraszelektált egyházi hierarchia. Mire valakiből püspök lehetett, négyszer-ötször vették nagyító alá az Állami Egyházügyi Hivatal illetékesei.[490] Miklós Imre, az ÁEH elnökhelyettese, a békepapok 1956 utáni tevékenységét minősítve, név szerint említi Ásgutit azok között, akik látszattevékenységet folytatnak, és nem segítik igazán a békemozgalmat „*olyan aktivitással, mint amit az állam joggal elvár tőlük. Arra hivatkozva, hogy nem akarnak feltűnni, nem akarnak a püspökkel, vagy a hívekkel szembekerülni, a tevékenységükben nem domborítják ki eléggé a béke, a szocializmus feladatait, pl. II. kerületben Rimóczi Özséb plébános, IX. kerületben Királdi József plébános, XI. kerületben Ormai Gusztáv plébános, XII. kerületben Dér Gyula plébános, V. kerületben Láng Alán templomigazgató, XV. kerületben Vígh Tivadar káplán, XXII. kerületben Ásguti Ádám esperes plébános. A gyakorlat azt mutatja, hogy a kerületi Pártbizottságon, vagy Tanácselnök elvtársakkal készségesen beszélgetnek, és ezzel el is végezték feladatukat.*”[491]

[490] *Balogh Margit*: Szabadlábon fogolyként. *Vigilia*, 2000, 6. sz. 402–416. old.

[491] Az Állami Egyházügyi Hivatal a forradalom utáni egyházpolitikáról. MOL XIX–A–21–c–030–8–1956 (16. doboz) Magyar Országos Levéltár. Állami Egyházügyi Hivatal iratai. Adattár. 1956. Gálik László: Tájékoztató az ellenforradalom után néhány egyházpolitikai eseményről. 1958. www. natarch.hu/archivnet/rovat/nyomtat. phtml?forraskod=829 – 36k -

Októberben újabb áthelyezések következtek: A két megszeretett hitoktatót elhelyezték (Haut József, Eszéki Imre). Novemberben elhunyt Kabdebó Kálmán karnagy, aki három évtizeden keresztül szolgált Budafokon a zenei életet megpezsdítve.

(A körmenetekre vonatkozó számadatokat a pártbizottság felmérése alapján mutatja a diagram.[492])

Egy 1958. szeptemberi felmérés szerint a XXII. kerületben 1400 gyermek járt hittanra, melynek fele budafoki! Nézzük, milyen hagyományokat sikerült átmenteni a régiek közül?

Január elsején házszentelést, virágvasárnap barkaszentelést tartanak.

Az első áldozás meghittségét emeli a szentmisét követő családi együttlét a plébániakertben: Itt szorgos asszonyok *imakönyv alakú tortákkal* feldíszített asztalokkal fogadják a gyermekeket.

Krisztus király ünnepén szentségimádás, Szent Márk napján búzaszentelés következik. Mindenszentek ünnepén vízszentelést tartanak, de az eddig szokásos és igényelt temetői ájtatosságot el kellett hagyni! Maradt: a sírszentelés. (Így találkoznak a temetőben a régi ismerős családok; ki-ki érdeklődik egy-egy szóval a másik felől… Ennyi maradt a régi közös egyházközségi találkozókból…)

[492] A kimutatás adatait az 1959. november 26-i végrehajtó bizottsági ülésen tárgyalták meg. BFL. XXXV. 27 (a) 1959. 3. ö. e.

Adventi vasárnapokon az esti misék előtt a ministránsok koszorúgyújtási ünnepsége tette bensőségessé a hívek miseáldozatát. – Ennyit tudott tenni a plébános, de lám ez is túl sok volt!

Kádár János vezetésével az *MSZMP Politikai Bizottsága 1958. június 10-én tárgyalt „az állam és az egyház viszonyáról és az egyház politikai helyzetéről*", s az itt készült határozatot „szigorúan titkos" jelzetű tájékozatóban küldték el megvitatásra a párttitkároknak. E dokumentumban többek között szerepel a *hittanon kívül minden egyéb ifjúsági foglalkozás (pl. sport, vetítés, énekkar stb.) tilalma*. A módszerek teljes tárházát tartalmazza az ***1958. július 22-i ülés határozata,***[493]amely 1989-ig meghatározta a hazai vallás- és egyházellenes küzdelem elveit és módszereit.

Az MSZMP XXII. kerületi szervezetének 1958. december 22-i VB-ülésén[494] vitatták meg e dokumentumok alapján a helyben teendő intézkedéseket, jórészt megismételve a központi irányelveket: Leszögezték, hogy az ellenforradalom (az 1956-os forradalom elvezése ez) idején szaporodott meg a hitoktatásra való beiratkozás. Megállapították, hogy a korábbi egyházellenes intézkedések során „*a klerikális reakció elleni harcot és a vallásos ideológia elleni küzdelmet a kampányszerűség jellemezte*". Felméréseik szerint elsősorban a műszaki értelmiség, a pedagógusok és a nők vallásosak. A párt végrehajtó bizottsága megbízta az Agitációs és Propaganda Osztályt, hogy ütemezze az e téren teendőket, és 1959. július végén számoljon be a végzettekről. A ***legfontosabb feladatok*** között jelölik meg, hogy

- a pártfunkcionáriusok ne vegyenek részt a szertartásokon;
- emeljék a békepapok számát,
- adminisztratív eszközöket kell alkalmazni a papokkal szemben,
- olyan előadásokat kell tartani a pártszervezetekben, mint pl.: „A klerikális reakció és a vallásos világnézet elleni harc kérdései és feladatai".

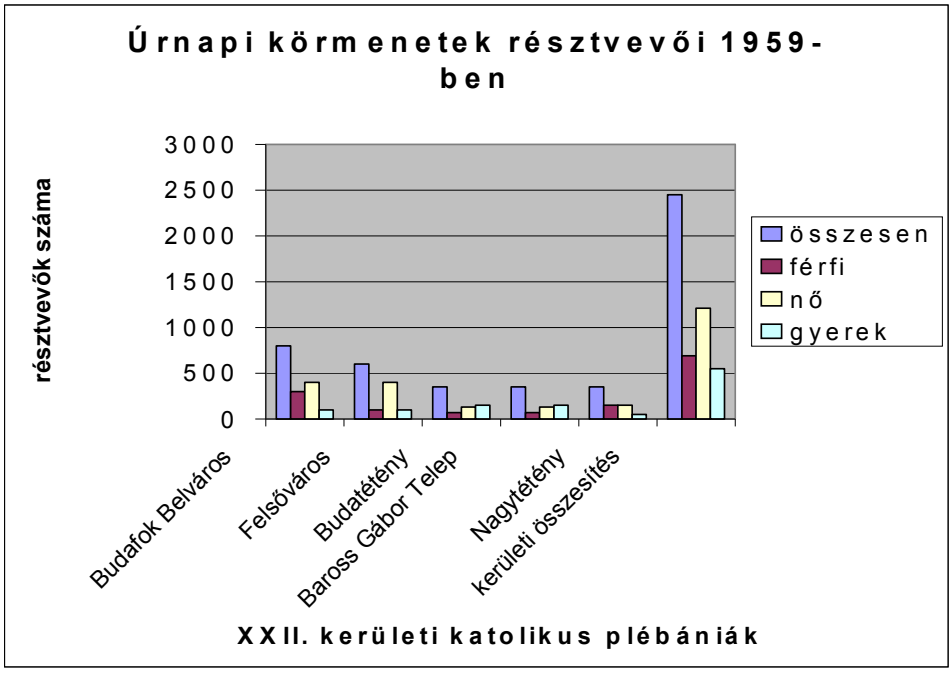
1959-től az ifjúságnak külön gyónást előkészítő szentbeszédeket tartottak a belvárosi templomban. *Októberben bevezették a templomi hitoktatást* – vasárnap délutánonként újra. Régtől érezték, hogy valamit tenni kell, hiszen az iskolában a pedagógusok zaklatták a hívő gyerekeket[495], s szüleiket a munkahelyükön vegzálták a hitoktatásért.

---

[493] Címe: Az MSZMP Központi Bizottsága politikai Bizottságának határozata a vallásos világnézet elleni eszmei harcról, a vallásos tömegek közötti felvilágosító és nevelőmunka feladatairól. – Elemzi a két határozatot Mészáros I: Devictus vincit" c. tanulmánykötetében 145–150. pp. Szt. István Társulat, Bp., 2002.

[494] BFL XXXV. 27 (a) 1958. 3. őe.

[495] Vén Péterke a Kossuth Lajos utcai általános iskolában jeles tanuló volt. Édesanyja református, festőművész édesapja katolikus volt. Vén Emil mit sem törődve a párt elvárásaival, mindig szorgosan fizette mindkét egyház felé az egyházi adót, gyerekei jártak istentiszteletre, misére. A tanító néni egyszer magához hívta a kis Pétert és

November 2-án valamennyien 3–3 szentmisét mondtak félóránként reggel 6-tól 10-ig az elhunyt budafokiakért, hiszen el kellett maradjon a temetői ájtatosság! (A temetőben is volt ugyanis valami tüntetés. Az ’56-osoknak még a forradalom alatt egy kiemelt parcellát nyitottak.) December 13-án Jelenits István első miséjét mondta Budafokon!

Ha a kerület plébániáinak számadatait vizsgáljuk, azonban még mindig lényeges a különbség: A pezsgő egyházi életet élő belvárosi egyházközség hagyományosan szép körmentén vesz részt a legtöbb hívő.

1959. november 26-án a párt VB-ülésén jelentést hallgattak meg a vallásos világnézet elleni harcról.[496] Az Agitációs és Propaganda Osztály beszámolójában olvasható, hogy a pedagógusok között már van eredmény: Az iskolaigazgatók elmélyülten foglalkoznak a materialista neveléssel. Nemcsak azt vizsgálják, hogy hány gyerek nem jár hittanra, hanem azt is, hogy hány jár templomba. Az általános iskolások még viszonylag nagy számban templomjárók (pl. a Baross Gábor telepen rendszeresen 130 gyerek jár templomba, nagy ünnepeken 180–200), míg a Budai Nagy Antal Gimnáziumban a megvizsgált osztályban 44 tanulóból 6 vállalta nyíltan, hogy vallásos, 12 pedig ingadozó volt. (A gimnáziumban persze a továbbtanulás gátja volt a vallásosság; ezért sokan nyíltan tagadták azt.) Az egyik hozzászóló kifejtette, hogy tudniuk kell azt, hogy a templomban miről prédikál a pap. *”Erre régebben ki volt építve egy hálózat, ami fel is volt használva.”* – mondta. Kiderült, hogy egy-egy esetben most is megszervezték (Barkó elvtárs), hogy a templomokban a püspöki körlevelek

megmutatta neki a naplóban a neve melletti „E” betűt: Ez azt jelenti, hogy értelmiségi származású vagy, és így nem lehetsz kitűnő, csak jeles!” (Vén Péter visszaemlékezése)

[496] A körmenetekre vonatkozó számadatokat a pártbizottság felmérése alapján mutatja a diagram.

felolvasását ellenőrizzék. Két esetben *a plébánián „látogatták meg" a papokat*. A tanácsi dolgozók hibájául rótták föl, hogy az újonnan megválasztott hivatalvezetők nem hívták össze a papokat bemutatkozó megbeszélésre. *Jövőben a tanács egyházügyi előadója rendszeresen foglalkozzon a kerület papjaival. Gyűjtsön tapasztalatot a tevékenységükről, „hogy utána konkrétan harcolhassunk káros tevékenységük ellen*." – olvasható a dokumentumban.[497] –

Közben egyik éjszaka elvitték Vén Emilt. Senki sem aludt. Reggel a budafoki István téri általános iskola tanárai és gyerekei a művész fiait az iskola előtt várták, és faggatták az éjszaka történtekről.[498]

Az MSZMP politikai bizottságának 1960. június 21-i ülésén Hollós Ervin, a belügyminisztérium III/III. csoportfőnökség II/5-ös alosztályának vezetője kifejtette, hogy az illegális klerikális szervezetek a legnagyobbak, s ezek rengeteg fiatalt vonzanak. A Politikai Bizottság szabad kezet adott az állambiztonságnak, hogy az egész szervezetet derítsék föl. 1960 novembere és 1961 februárja között csaknem 100 személyt tartóztatott le az államvédelem és 3–400 embert vontak rendőrségi eljárás alá.[499]

7 év után Remete-kertvárosba helyezték el Keszthelyi Ferenc, az ifjúság s a ministránsok nevelőjét. (Helyükbe érkezett a szintén régi budafoki sváb család sarja, Hantzmann Lipót Csepelről és Farárik Béla Remete-kertvárosból.)

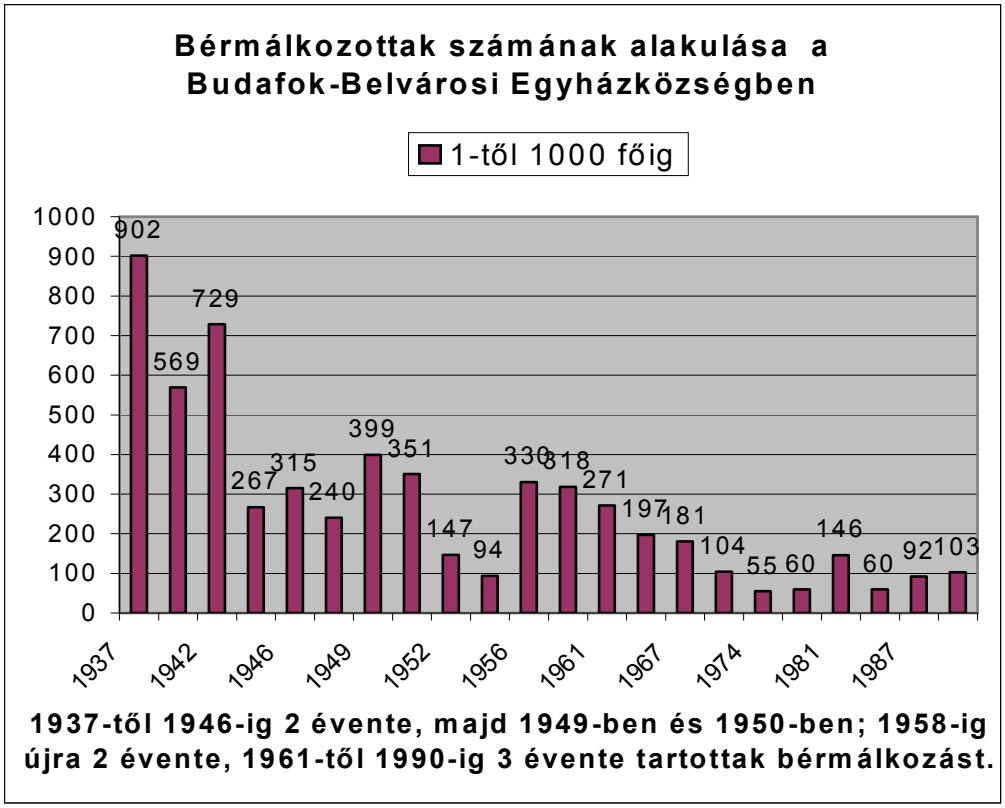
A templom fái alatt gyülekezett májusban, az első áldozáskor 104 gyerek, a júniusi bérmálásban 271 ifjú és gyermek. November 1-én már heti kétszer tartottak a templomban hitoktatást, de a résztvevők száma töredéke volt a budafoki katolikus ifjúságnak! – Újra féltek a következményektől az emberek.

A kimutatás adatait az 1959. november 26-i végrehajtó bizottsági ülésen tárgyalták meg. BFL. XXXV. 27 (a) 1959. 3. ő. e.

[497] BFL XXXV. 27 (a) 1959. 3. őe.

[498] Vén Péter visszaemlékezése

[499] *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat–Magyar Országos Levéltár Bp., 2005. 41–42. p

Bár a 30-as évek magas bérmálkozás-száma megfeleződik az 1945-után kezdődő rendszerváltás ideológiai küzdelmeinek eredményeképpen, az 50-es évek rettegései között ez a szám újra 50 százalékkal csökken, s az 1956-58 közötti időszakban – egy rövid átmeneti bizakodás idejére duplázódik meg, hogy a 60-as évekbeli sorvadozást egy igen lassú gyarapodás váltsa föl, amit aztán a 70-es és 80-as évek vallástól való elfordulása a két háború közötti szám kilencedére apasztott vissza.

1962-től rendszeressé válik, hogy a hónap első vasárnapján gyűjtenek az egyházmegye céljaira (pl.: papképzésre), mivel „az egyház egyéb jövedelmei megszűntek". Shvoy Lajos püspököt a „püspöki kar szélsőségesen reakciós tagjai"[500] között tartja számon ez időben a pártvezetés, nemcsak 1956-os tevékenysége miatt, de mivel ellenzi a békepapi mozgalmat, s a hazai helyzetről leleplező írást készült a II. Vatikáni zsinathoz eljuttatni.[501] A székesfehérvári és a hajdúdorogi egyházmegyében maradtak legtovább a miniszteri biztosok, akik segítségével 1957-től ellenőrizték a püspökség munkáját. (Shvoyt nem is engedték ki a II.

[500] *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár Bp., 2005. 64. p, 106. p.

[501] Bálint József jezsuita atya szerint titkon ő szentelte föl a jezsuita atyákat, mint pl. páter Mórt és páter Závodnit.

Vatikáni Zsinatra.) Végül „vatikáni közvetítéssel" szűnt meg a miniszteri biztos működése e két egyházmegyében, 1964-ben.[502]

Június 29-én a Péter Pál templomban tartották Miklós József pátyi plébános, – a mezgári időszak szeretett „tehenes papjának", a Szent Erzsébet leánycsoport egykori vezetőjének az ezüstmiséjét…

A magyar állam és a Szentszék 1964. szeptember 14-én „részleges megállapodást" kötött: A nyilvánosságra hozott okmány három pontot tartalmazott:

- A Szentszék tudomásul veszi, hogy a tőle függő egyházi állások betöltésénél előzetesen ki kell kérnie az Elnöki Tanács elnökének hozzájárulását, és csak ennek birtokában eszközli a kinevezést.
- Lehetővé teszi, hogy a püspökök és a papság állampolgári esküt tegyenek az alkotmányra, de annak nem szabad ellenkeznie a klerikusok állásával.
- Rendezik a római Pápai Magyar Intézet helyzetét. – Shvoy ellenezte, önfeladásnak tekintette az engedményeket; bár az üldözöttek sorsa megkönnyebbedett: Budafok számtalannak nyújtott menedéket, annak ellenére, hogy az egyházra nehezedő nyomás nem csökkent, hanem intézményesült:

A nagyböjt vasárnapi lelkigyakorlaton Keszthelyi Ferenc – ekkor tárnokligeti plébános – tartotta a szentbeszédet. Májusban *már csak 78 elsőáldozó* volt, de a szentmisét követően a templom előtt a fák alatt 200 gyermeket bérmált meg a püspökatya. A hívek különbözőképpen emlékeznek vissza erre az időszakra: Egyesek szerint a 60-as években Ásguti a saját szőlőjéből származó jövedelmét befizette az egyházközségbe, csakhogy fenntartsa a közösséget. ***Számos üldözött, a börtönből szabadult paptársának adott menedéket*** –dacolva az állami hatóságokkal – akár saját Kossuth Lajos utcai házában is:[503]

1963. március 30-án Marton *Béla szalézi atya* jött „kántornak".

Dr. Gyéressy Béla pálos szerzetes is Budafokon lelt otthonra. Brázayék ismerték, és ők ajánlották a kántor Baranyi Antal oltalmába. Saját hátsó udvarában lévő kis házát tette lakhatóvá az üldözött pálos szerzetes számára. Élelmezte, s az utolsó időben három éven keresztül gondozta az ágyban fekvő beteget. Gyéressy Bélának a feloszlatás után kéthetente a

[502] *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár, Bp., 2005. 156. p.; 180–181pp

[503] Ezt erősítette meg a tétényi származású Marx Ferenc plébános Kulcson, 2008. 08. 24-én: Ő ministránsa volt „Ádi bácsinak" abban az időben, s bátorságáért nagyon tisztelte őt: „Sokaknak az nem tetszett, hogy nagy rendet tartott; még a menekített paptársaitól is megkövetelte, hogy időben térjenek vissza a házába, ha eltávoztak."

rendőrségen kellett jelentkeznie. Állandóan figyelték. A reggeli 6 vagy a 7 órás csendes misét ő mutatta be Ásguti kérésére. Ő írta meg *A magyar kispálosok története* c. munkát 3 kötetben, amelyből Baranyiék segítségével 1968–70-ben 50 példányt nyomtattak ki. Gyéressy halála után Aczél László vitte el a kéziratot a pálos rendnek.[504]

Bolyos Ákos pálos szerzetes – barátja Gyéressy Béla segítségével – hat év börtön után kapott itt menedéket: Misézhetett, de semmi más feladatot nem kaphatott.[505] Bolyos Ákos a pálosok pécsi történetét írta meg, ő intézte el Gyéressy Béla temetését is.

Gyéressy Béla szerezte be sekrestyésnek *Oláh Ferencet*, Julián testvért, aki a pálosoknál korábban szakács volt, s akit a börtönben kegyetlenül megkínoztak, s az orrát szétverték.[506] Julián testvér Czestochowában szeretett volna meghalni, bízva az ottani pálosokban, hogy bizton eltemetetik. Vágya teljesült, mert a főmisén ott halt meg.[507]

---

[504] Dr. Gyéressy Béla (1908. június 24 – 1986. október 6) pálos szerzetes. Baranyi Antal szerint Gy. Béla 8 éves volt, amikor édesanyja meghalt. Először a jezsuita rendbe lépett be, de tüdőgyulladást kapott, nem vállalhatta a megterhelő jezsuita életmódot, de átvették a pálosok. Cestochowába járt ki a lengyel pálos központba, ahol oklevelet szerzett. A könyv megírása kapcsán nagyon óvatosan járt el a pálos szerzetes. Egyik alkalommal azonban, amikor a 4. kötetet ruhájába bevarrva akarta kicsempészni, lefogták és börtönbe került. Baranyi Antal továbbra is igényt tart a szerzői jogra. Az értékes kézirat ma a pálosok birtokában várja a kinyomtatást. Gyéressy Béla Ágoston, OSPPE (Bp., 1908. jún. 24.– Bp., 1986. okt. 5.): szerzetes, pap, művészettörténész. – Érettségi után belépett a jezsuita r-be. Tanulmányait Kalocsán végezte, itt tett fogadalmat. Betegség miatt lépett át a pálos rendbe, ahol 1936. IX. 4-én tett fogadalmat. Rövid pécsi tartózkodás után 1937-től a budapesti Sziklatemplom melletti kolostorban élt. 1943–46: a Pázmány Péter Tudományegyetemen bölcsészetet hallgat. 1946 tavaszán művészettörténetből doktorált. 1946: rendfőnöki titkár. 1948: B. Özséb szentté avatásának posztulátora. 1951. III. 26: éjjel az ÁVH több rendtársával együtt elhurcolta. 1956. VII. 3: a váci börtönből szabadult. Sikertelen kísérletek után a MTA Művészettörténeti Kutatócsoportja megbízásából kapott munkát, s gyűjtötte a pálosok művészettörténeti emlékeit. – 1943: a Fehér Barát munk., a Sajtókamara tagja. – M: B. Özséb élete. Bp., 1938. – Hallgasd meg zengő énekünk, Madonna! Uo., 1938. – Keresztút a Szűzanyával. Uo., 1938. – Uram, nem vagyok méltó! Rövid eucharisztikai elmélkedések. Uo., 1938. – Remete Szent Pál élete. Írta Szt. Jeromos. Ford. Uo., 1939. (Klny. Fehér Barát) – Boldogasszony miséje. Uo., 1940. – Veni Sancte! Rákospalota, 1940. – Vallásosság és kereszténység. Írta Otto Karrer. Ford. Bp., 1941. – A jó Isten csalogánya. A Kisded Jézusról nevezett Szt. Teréz természetszeretete. Írta a Szt. Terézről nevezett karmelita Róbert atya. Ford. Rákospalota, 1943. – Documenta Artium Paulinorum. I–III. köt. (MTA művészettört. kutató csoport forráskiadványai X. köt.). Bp., 1975. –Kéziratai: Boldog magyar pálosok. 372 életrajz. – A pokol ikonjai. Börtönemlékek. – Monostorok rejtett kincsei. Árva Vince OSPPE In: http://lexikon. katolikus. hu/LINKEK/LINKGGGY/03GYERES.HTML

[505] Románszki visszaemlékezése szerint valahol az Árpád utcai közérttel szemben lakott.

[506] A szerzeteseket, számuk meghaladta a 10 000-et, 1950-ben deportálták, házaikat lefoglalták, majd kormányrendelettel megvonták tőlük a működési engedélyt. A letartóztatások több hullámban lényegében 1971/72-ig zajlottak. In: *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár Bp., 2005. 228. p.

[507] Baranyi Antal visszaemlékezése.

Itt lelt menedéket *Emődi László,*[508]aki az esztergomi egyházmegyébe tartozott, s még a börtönből tudakolta végig az egyházmegyéket, hogy ki fogadná be. Emődi 8 évig volt börtönben regnumos múltja miatt. Sok fiatal papot indított el a hivatás felé, többek között a későbbi „Beton" püspököt is. Ásgutinak volt egy üres szobája a Kossuth Lajos utcai házában – az egykori Király cukrászdánál. Ezt adta át Emődinek azzal a meghagyással, hogy Emődinek gyerekekkel nem szabad foglalkoznia… Emődihez – Ásguti engedélyével – azonban titkon eljárt három fiatal, akik ma aktív közösségi életet élnek; Ékes Ilona, Dám Ilona és Garbóczi László.[509] A visszaemlékezők szerint a kishitűeknek Emődi mindig azt mondta: „Az embereket kell fölemelni az erkölcsi elvárásokhoz, nem nekünk leadni!" – ekkor még erős volt az összetartás a budafoki katolikus közösségben: Keresztes azonnal meghívta ebédre, majd vacsorára Emődit. A budafokiak a bezárt lakásokban suttogva tárgyalták az egyházközségi rémhíreket, így Gyarmati[510] sorsát is.[511] Ünnepeken pedig elzarándokoltak elhelyezett papjaik után, így fejezve ki iránt uk való szeretetüket és hűségüket.

1966-ban a feljegyzések szerint 70 első áldozó van. Októberben újra káplánváltás!
1967 májusában már csak 39 első áldozó jelentkezett. 181-en vettek részt a bérmálásban
1968. május: 29 első áldozó van már csak ! – S a plébános keserű megjegyzése:
„A májusi első áldozáskor csak 27-en maradtak azok, akik legvégig kitartottak…"
1968. szeptemberében átfogó anyag készült a kerületben az egyházpolitikai feladatokról. Megállapítása szerint a kerületben 7 káplán-plébános működik 5 egyházközségben a budafoki apát-esperes irányítása alatt. A kerületben *az apácák* különösen aktívak, akik *ellen az előző évben „eljárást is kellett indítani"*. A fiatal papok közéleti tevékenységet is végeznek. Így a Baross Gábort telepen a játszótér kialakításába is beleszólt, s növekvő népszerűségét jelzi, hogy ott több gyereket írattak be hittanra. Budapesten a kerületben a legmagasabb a

[508] Havasy 11 egyházpolitikai pert említ, melyek közül 1961-ben volt a legnagyobb létszámú. Nyilvános tárgyaláson folyt le az „Emődi-vezette összeesküvés" pere. Emődi a tárgyaláson életében először látta dr. Havass Géza csanádi papot. Látásból ismerte Lénárd Ödönt, Ikvay Lászlót. A „nyílt tárgyalásra" csak belépőjeggyel lehetett bemenni. Külföldi újságírók is jelen voltak. A kivezényelt KISZ-tagok, joghallgatók fülrepesztő hangorkánját dr. Bimbó István bíró szinte vezényelte. – A Kőbányai Művelődési Házban közszemlére tették ki „Emődi fegyvereit". Fegyver említése a per folyamán fel sem merült. Emődi 7 évet kapott. In: Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései 1944–89. Info kft. Bp., 1990. 183. p.

[509] Vincencia nővér (Wahtler Mária) visszaemlékezését idézem. Ékes Ilona ma egy keresztény alapokon álló nőszövetség vezetője, Garbóczi László pedig Budafok köztiszteletben álló helytörténésze.

[510] GYARMATI ISTVÁN (1914, Székesfehérvár – 1976, Székesfehérvár) Szentelték: Székesfehérvár, 1937. Kápláni ill. hitoktatói szolgálati helyei: Dunapentele, Tököl, Budafok, Máriaremete. 1954-tôl perkátai adminisztrátor, 1956-tól plébános Nagykovácsiban, majd Tökölön, végül Szentistvántelepen. www.communio.hu/ppek/konyvek/shvoy01.txt

[511] Baranyi elmondása szerint a börtönben verték, a vörös csillagot pusziltatták vele és kiverték a fogait.

hittanosok aránya (3,17%). Az összes hittanra járók 50%-a ebben az iskolában van.[512] – Az anyag részletesen kitér valamennyi szervezet feladatára. Ennek során kiemel két papot: Dr. Ásguti Ádám apát-esperest és a református lelkészt, akik a Népfront Bizottság aktív tagjai, a béketalálkozókon és a politikai tájékoztatókon rendszeresen megjelennek. Arra azonban vigyáznak, hogy „olyan feladattal ne bízzák meg őket, amely lehetőséget biztosítana részükre az egyházak tömegbefolyásának növelésére." –Ásguti a zsámbéki szőlőjéből készült borával ajándékozta meg a tanácstagokat. A látszólagos együttműködésével a fiatal papokat igyekezett távol tartani a hatóságoktól: „*… a budatétényi, a Baross Gábor telepi és nagytétényi katolikus papnak nincs kapcsolata a Hazafias Népfront-mozgalommal, s a kapcsolatot nem is igénylik… A fiatalabb papok nem vesznek részt a papi békemozgalomban…*" – Az Oktatási Osztály alá rendelt egyházügyi előadónak feladatául jelölték ki, hogy rendőrségi információkat is gyűjtsön az egyház tevékenységéről. Ugyanezt segítsék elő a körzetekben a párttagok bejelentéseikkel. – A jelentés alapján írásos előterjesztés készült (Kober Ferenc) a konkrét feladatokkal az októberi pártbizottsági ülésre, ahol azt jóváhagyták. Többek között: „minden tantestületben legyen egy olyan pedagógus, aki elvégezte a Marxista-leninista Egyetem vallástörténeti-valláskritikai tagozatát. Ez az iskolák ateista munkájához komoly segítséget tud adni".[513] (Még a 70-es években, a Kossuth díj odaítélésekor Vén Emil hibájául rótták fel, hogy Imola leánya hittanra jár.[514])

Többéves előkészítés és beépítési tervmódosítás után 1968. július 5-én megtörtént a városközpont első ütemét jelentő építkezés programtárgyalása. A tervben a Leányka utca Duna-part felé eső oldalán négyemeletes sávházak épültek volna, míg a szemközti oldalon kilencemeletes házakat terveztek általános iskolával, óvodával, bölcsődével. A 86 telket 8, 5 millió Ft szanálási értékben számították. A kisajátítást, bontást 1969. Második negyedére tervezték, az építkezés megkezdését 1969-70-re.[515] Az ős budafoki családok, vezető értelmiségiek lakhelyét jelentő Leányka utca sorsa tehát megpecsételődött. Suttogva

[512] Fővárosi Levéltár, XXXV. 27. a. 1968. 1. őe. Jegyzőkönyv az MSZMP XXII. Kerületi szervezetében 1968. október 4-én megtartott pártbizottsági ülésről. ikt. sz: 22/PB/9.

[513] Fővárosi Levéltár, XXXV. 27. a. 1968.1.őe. Jegyzőkönyv az MSZMP XXII. Kerületi szervezetében 1968. október 4-én megtartott pártbizottsági ülésről. ikt. sz: 22/PB/9 4. p.: „Kormányszinten folyik az új megállapodások előkészítése. A korábbihoz képest lesznek módosítások a megállapodásban. Eddig egy évre kapták meg ellátásukhoz szükséges pénzösszeget. Ennek olyan hátsó gondolata is volt, hogy az un. Anyagi bizonytalanságban legyenek, s ez kösse őket. Úgy néz ki, hogy ebben módosítás történik, miután nem szükséges őket ilyen bizonytalanságban tartani."

[514] Popelka Ágnes elmondta, hogy a leányka utcai lakótelepi házukban lakott Kádár fővadásza is, aki többször tanácsolta nekik, hogy ne járjanak templomba, s ne járassák hittanra Imolát.

tárgyalták a Tanács elé behívottak sorsát; áron alul értékelt házaikért, lakásukért a XI. kerületben Csepelen vagy máshol – széttelepítve! – kaphattak lakást. Csak néhány családnak sikerült az újonnan megépülő toronyházakban vagy azzal szemben lakást kapni – vagy oda később visszaköltözni. Volt, aki inkább öngyilkos lett, de nem költözött, volt, akit a rendőrök erőszakkal költöztették el:

> *„A nagy budapesti lakótelepek után a Leányka utcában is egy nagy lakótelepi csoportot terveztek. Ezért a Pentz illetve a Leányka utcákat teles egészében lebontották. 240 családot költöztettek el Budafokról. Ezt híveink és a templomlátogatások számán (mindkét utca szinte szomszédos templomunkkal) nagyon megérezzük. A reggeli 6 és 7 órás szentmisét eggyé vontuk össze"*[516] – olvasható a katolikus Háztörténetben. –

Tehát beteljesedett a budafoki közösség szétbomlasztása az egykori vállalkozó és értelmiségi elit szétköltöztetésével! Kelet-európai szocialista módszer volt ez: Ceausescu is így bomlasztotta fel „szisztematizációval" (=városrendezéssel) a régi magyar városi közösségeket. Szomorú emléke a mai Csíkszereda városa. S mindenhol ugyanolyan emberi tragédiákat vont maga után: Kolozsváron a Hóstat eldózerolásával blokkházakba költöztetett kolozsvári zöldségtermelő polgárság közül ugyanúgy többen menekültek az öngyilkosságba, mint ahogy ez Budafokon is előfordult!

Az újonnan felhúzott 10 emeletesek tanácsi lakásaiba nagy számban költöztettek munkásmozgalmi múlttal rendelkezőket… A sok új jövevény új feladatok elé állította az egyházat…

1969-ben ezt jegyezték föl: „A Péter Pál kápolnában görög szertartású katolikus misék kezdődnek, mivel a Nyírségből és Szabolcsból sokan költöztek fel. Dudás Miklós görög katolikus püspök ezek részére Pest környékén két szórványlelkészséget alapított a pesti oldal és Buda lakóinak összefogására."

1974-ben 230 gyermek keresztetek meg. Innen számítható a visszaesés. A 80-as évek éleződő gazdasági és morális válságát jól tükrözi a templomjárók számának megcsappanása, a keresztelések és bérmálkozások számának drasztikus csökkenése, s a Halottak Napján kevesen keresik föl a budafoki temetőt, sok az elhanyagolt, gondozatlan sír.

A rendszerváltás után egyre jobban megtelik a templom, s ébredezik a templomi közösségi élet.

---

[515] Fővárosi Levéltár, XXIII. 222a címe: Bp. XXII. kerületi Tanács tanácsülési jegyzőkönyvek 92. kötet. Tájékoztató jelentés a XXII. kerületi lakásprogram végrehajtásáról. Kelt Bp., 1968. aug.8.

IX. Összegzés, következtetések

Csak látszólag tűnik egy elmúlt kor moralizálásának, ami a két háború között eltelt alig 25 esztendőben áthatotta a különböző folyóiratokban a cselekvés erkölcsi meghatározóiról vitatkozó, s Trianon után nemzetépítésre vállalkozó keresztény felső réteget és papságot.
Paul Poupard bíboros, aki a Kultúra Pápai Tanácsa elnökeként volt jelen a 2006. decemberi budapesti konferencián, a társadalom jövőjéről szólva elmondta, hogy a kérdés mindig az, hogy az etika milyen értékrenden alapul. Erdő Péter bíboros szerint az erkölcsi értékekre nem csak Európának van szüksége, ezek univerzális kérdések! A jogalkotás szintjén például felmerül a kérdés: Milyen erkölcsi alapon hozunk törvényeket? Mert ha erkölcsi alapok nincsenek, és pusztán emberi érdekek mentén születnek a törvények, akkor azok eléggé bizonytalan alapokon állnak…

Nem másról szólt tehát a „félbemaradt reformkor" fehérvári egyházmegyében élő világi és papi vezetőinek élete, mint hogy az örök erkölcsi törvényeknek megfelelő korparancsot felfedezzék, s annak jegyében élő alkotó és értékhordozó közösségeket szervezzenek az egyesületek, szervezetek, kis csoportvezetők és az utcabiztosok segítségével. A jezsuiták vezetésével meginduló, az egész társadalmat átfogó erkölcsi megújulási folyamatot lehetővé tette, hogy Trianon után az egykori nagy királyság területéről az értelmiség színe-java ide menekült; s az általuk összeadódó szellemi potenciál 20–25 év alatt a gazdasági megsemmisülésből a világ élvonalában termelő iparvállalatokat emelt föl. Mi volt tehát az egységesítő erő?
Nem vitatkoztak az értékrend tartalmát illetően, mint napjainkban, hiszen a hit iránytűként mutatta az utat: Az Európát ezer éven át közösségeivel fejlesztő és megtartó keresztény hagyományok kaptak prioritást! Az iskolai osztályok falán kereszt függött, a munka és a közösségépítés miként je foglalkoztatta a korabeli keresztény/keresztyén sajtót, hírközlést. A helyi közösségek minden hívő tagját átfogó egyesületek – a szeretetparancs gyakorlati megvalósítói – gondozták a szegényeket, elhagyottakat, felnevelték az új nemzedéket, és közös odafigyeléssel, segítéssel igyekeztek megtartani a családokat. Visszavezették a peremhelyzetbe jutókat a közösségbe, mert szociális feladatokra a családközösségeket a hitből fakadó szeretetparancs kötelezte. Tehát módosításra szorul a két háború közötti időszakról alkotott történeti kép:

[516] Historia Domus

I. / Eddig rejtve maradt a történelemtudomány előtt, hogy a Trianon utáni lepusztultságból, a két világháború közötti időszakban a felemelkedés nem következett volna be a katolikus és protestáns társadalomszervező papi és értelmiségi elit nélkül! Tehát teljességgel hamis és megtévesztő az, az állítás, amin nemzedékek nőttek föl az eltelt ötven esztendőben, miszerint a baloldali értékeket követő szociáldemokrácia, a szakszervezeti mozgalom és a liberális értelmiség képviselte a társadalmi haladást. A szellemi és lelki erőt, az akaratot a szegénygondozáshoz, a munkás-és parasztképzéshez, az ifjúság szervezéséhez és neveléséhez, a kereszténységszocialista mozgalmak, egyesületek és csoportok keresztény hitükből, mint a társadalom iránti kötelességük ideológiai hajtóerejéből merítették.
Ha tekintetbe vesszük a 30-as évek végére kialakuló szervezettség számbeli mutatóit; a KALOT (500 ezres parasztságot), az EMSZO (30 ezer munkást), a KIOE (kb. 6000 tanoncot), a keresztény szakszervezetek (50 ezres taglétszámot), a Hivatásszervezet (mintegy 30 ezres mezőgazdasági dolgozót), a Szociális Misszió (kb. 100 ezres országos taglétszámát) mellett a cserkészet, a különféle karitatív munkát végző szerzetesi vezetésű közösségek (Egri Norma, Vincés-nővérek stb.) számát, megállapítható, hogy a civil táradalom szociális és kulturális szervezésében, felépítésében túlnyomó szerepet játszottak (a protestáns szervezeteket is beleértve), s nélkülük a Trianon utáni gazdasági és szellemi leépülésből nem tudott volna felemelkedni az ország. A „keresztény kurzus" hamis bélyegével szemben, az összeomlást követő nyomorból az ő lelkesítő irányításukkal társadalmi munkások ezrei végezték az idős-, a beteg- és a szegénygondozást, a tanoncok, cselédek, az ifjúság nevelését, amelyre már az állam költségvetéséből nem kerülhetett sor az ország anyagi ereje híján.

II. / Shvoy Lajos, Apor Vilmos, Mindszenty József[517], Varga Béla, Kovács Béla és Serédi Jusztinián hercegprímás, báró Apor Vilmos püspök, a zsidókat mentő Szent Kereszt Egyesület elnöke és számos pap[518] folyamatos kapcsolatban állt a Teleki Pál körül kialakult munkaközösséggel, s Teleki fő szociálpolitikusával, a kolozsvári rektor Kovrig Bélával. A miniszterelnökség IV. osztályának a »nemzetpolitikai szolgálatnak« feladata Teleki valódi, németellenes politikájának a propagálása volt.[519] Arra a következtetésre jutottam, hogy Teleki Pál miniszterelnök abban a tudatban, hogy a német és az orosz megszállás között kell

[517] Csicsery-Rónay István: A magyar függetlenségi mozgalom története. In: Magyar Szemle, Budapest, 1999. december VIII. évf., 6. szám
[518] C. A. Macartney: Teleki Pál miniszterelnöksége 1939–1941.Occidental Press, Bp., 1993. 42–43p.
[519] Lásd a 133–137-es jegyzeteket.

lavíroznia, az egyház jól kiépített szervezeti hálózatára támaszkodva kettős politikát kezdeményezett, évekkel Kállay előtt:

(1) Észak-Edély visszacsatolása fejében a német követeléseknek engedve kidolgoztatja a III. zsidótörvényt (amit ugyanúgy, mint a megelőzőeket nem hajtanak teljesen végre), továbbá engedélyezi a hazai németség Volksbund alá tömörítését, hogy a németek kedvében járjon,
(2) ugyanakkor megszervezteti az id. Antal József vezetése alatt álló IX. ügyosztállyal a lengyelek és a lengyel zsidók mentését, létrehozza a miniszterelnökség IV. osztályát; a nemzetpolitikai szolgálatot:
Ennek részeként az egyházi vezetők és szervezeteik terjesztik a titkos propagandaanyagot (Teleki hivatalos politikájával szemben), és szervezik a maguk egyházi egyesületeikkel, plébániai közösségeikkel az ellenállást a nyilas és a Volksbund mozgalommal szemben; s a zsidómentést plébániai és egyházszervezeti szinteken[520] – Apor püspök és az Actio Catholica irányításával. Azonban a helyi papság igen jelentős mértékű titkos tevékenysége csak a História Domusok, és a Keresztelési Anyakönyvek kikeresztelkedési adatainak összesítésével, az egyházmegyei levéltárak átkutatásával tárható fel. (Budafokon a megvizsgált két egyházközségben Mezgár és Nagy Ferenc is mentett zsidókat – állapotbeli kötelességét teljesítve.) A Szent Kereszt Egyesület Mezgár plébánoshoz küldött típuslevele – amint a mellékletek között látható – mutatja, hogy a mentesítésekért vagy segélyezésért hozzájuk

[520] Főleg az egyházi szervezetek (Actio Catholica, Magyar Szent Kereszt Egyesület, Jó Pásztor Bizottság, Soli Deo Gloria Református Diákszövetség, Pro Christo, Keresztyén Ifjúsági Egyesület stb.), de a kisebb náciellenes csoportok, sőt egyedül dolgozó magánszemélyek is nagyon sokat tettek az üldözött zsidók megmentéséért. In: http://www.magyarszemle.hu/img/cim.jpg?lang=HU Magyar Szemle Budapest, 2004. Új folyam, XIII. 3. szám.
A katolikus püspöki kar 1939. október 3-i találkozója után Zichy Gyula gróf, kalocsai érsek – aki a jezsuiták egykori tanítványa és későbbi jótevője volt – vezetésével megalakult egy külön bizottság, amely dr. Cavallier József irányítása alá került. A bizottság a II. világháború kitörése után először a menekültekkel kezdett el foglalkozni, majd a részt vállaltak a nagyobb zsidó szociális szervezetekkel együttműködve a zsidótörvények által sújtottak segítésében. Azonban 1940. december elején a hatékonyabb munka érdekében a bizottság beolvadt a P. Jánosi József SJ vezetése alatt álló Szent Kereszt Egyesületbe. A német bevonulás után a SzKE teljes erővel részt vett az áttérteknek a zsidóellenes intézkedéseitől való megmentésében. P. Raile Jakab Igen sokat tett az üldözött zsidók megmentése érdekében P. Raile Jakab SJ (1894–1949). P. Raile, Köhler lazarista atya mellett, a budapesti mentési akció egyik legfőbb irányítója volt. P. Reisz Elemér SJ (1904–1983) is számos zsidó családot kihozott a gettóból. A rendházban élő zsidó menekültek száma mintegy 120 személyre tehető. In: *Bikfalvi Géza*: A magyar jezsuiták budapesti embermentő tevékenysége 1944–1945-ben In: *Párbeszéd– Magyar jezsuita portál* www.parbeszed.com. A Magyar Szent Kereszt Egyesület létszáma 1939: 114, 1941: 1948, 1944: 7301fő. Anyagi alapját gyűjtés és a gazdag zsidók, így Weiss Manfréd adományai szolgáltatták. Kapcsolatban álltak a br. Weiss Edit vezette Izraelita Pártfogó Irodával is. A püspökök segítségével helyi csoportjaik jöttek létre Szegeden, Győrött, Pécsett, Nagykanizsán, Nagyváradon, Kassán és Szombathelyen. Sokoldalú segítséget kívántak adni: jogi tanácsadást, anyagi segélyt, elhelyezést, zsidó munkaszolgálatosok segélyezését. www.lexikon.katolikus.hu

forduló zsidók ügyében nyomtatványt küldtek a plébánosoknak környezettanulmány készítéséhez; azaz tömegesen intézték e kérelmeket.

III. / Shvoy Lajos, Apor Vilmos, Mindszenty József egyengették a munkás-, a paraszt-, és a földkérdés megoldásán dolgozó új keresztény párt létrehozásának az útját. Ebben a folyamatban számos, ma sajnos még nem kellően ismert pap vett részt – hasonlóan a latin-amerikai társadalomreformerekhez. Shvoy püspök „szürke eminenciása" volt a mindezidáig ismeretlen Dr. Mezgár Lajos, akkor országos hírű pap, akinek jelentősége P. Oslay Oswald ferences hátfőnökkel (az Egri Norma megalapítójával) mérhető össze. Mezgár Lajos, a fehérvári egyházmegye összes reformmozgalmának kezdeményezője volt, egyike azon papoknak, akik a munkásság bérharcait, sztrájkjait vezették; egy új, papi munkásvezér tipikus megszemélyesítője volt.
Az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja – Czermann Antal szellemi irányításával – sikerrel akadályozta meg a Volksbund terjeszkedését a helyi papság és a tanítók bevonásával, a KALOT-tal együttműködve. Az ismertetett dokumentumok alapján látható, hogy Shvoy támogatta Kerkait és a KALOT-ot, s felhasználta segítségüket. Látható, ugyanakkor, hogy a katolikus egyház szervezeti sajátosságai korlátozták is az alsó papság cselekvési szabadságát. (Mezgárt a „mozgalom indításáért" marasztalták el.)

IV. / A Székesfehérvári egyházmegyében Shvoy teret adott egészen modern, autonóm plébániai közösségek szerveződésének, sőt azt Prohászka követőjeként ösztönözte, szervezte. Egyedülálló az egyházszervezeti modellje, amelyben anyagi és erkölcsi felelősséget, áldozatos feladatot vállaltak az adott helyiség vállalkozói éppúgy, mint az értelmiségiek. Az egyházmegye katolikus plébániai közösségei a 20-as évek pangása után a 40-es évek elejére a helyi társadalom szellemi központjaivá váltak. A Czermann Antal által alapított és 20 éven át vezetett ifjúsági egyesület a K.I.E., amely a plébániák melletti helyi egyesület mintapéldája, nem csak az egyházmegye, de az ország határát is átlépte. Egy balatoni üdülőfalut alapított: Balatonfövenyest.

V. / A szerzetesrendek önfeláldozó és szakszerűen kiépített tevékenysége tette lehetővé, hogy a nagy számú városi elesettek – szociális háló híján – megfelelő rendszeres ellátásban részesüljenek. Az egyházi szegénygondozás módszereit és eredményeit (pl. Egri Norma, Szociális Misszió Társulat) tanulmányozni szükséges jelen gondjaink (hajléktalanok, cigányok felzárkóztatása, magára hagyott idősek gondozása stb.) megoldásához.

VI. / Míg a munkásmozgalom és szakszervezetei gazdasági és politikai célokért harcolnak, addig az egyházi szervezetek a teljes személyiség folyamatos lelki, anyagi és szellemi gondozását végezték. Ebben az EMSZO és a Hivatásszervezetet járt az élen. A Hivatásszervezet Fehérvárott eddig nem ismert, nagyon kiemelkedő és eredményes érdekvédelmi (szakszervezeti) funkciót látott el. További helytörténeti kutatások meglepő eredményeket hozhatnak abba a tekintetben, hogy milyen arányban, s milyen eredménnyel vettek részt e szervezetek a sztrájkok, bérharcok levezetésében, a munkásság helyi szintű szerveződésében.

VII. / Az alsó papság, a jezsuiták és egyes teológusok számára is nyilvánvaló a földkérdés megoldásának szükségessége, s a felső papság sem ellenzi. A papság óvatosságát e kérdésben az is magyarázza, hogy nem a saját vagyonáról, hanem a hívek közösségének vagyonáról, célvagyonról kell döntenie, amelyből származó jövedelmét szociális, oktatási, egészségügyi intézményeinek stb. fenntartására fordít.

VIII. / Nem csak a korszak kormányfőire volt nagy hatással volt a *Quadragesimo anno* kezdetű enciklika! A keresztény vállalkozóktól is szociális érzékenységet követelt meg munkásaikkal való bánásmódjukban: Nagykovácsy, Csonka, Törley, Czermann (stb.) a társadalmi juttatások, üdültetés, oktatás, ösztöndíj, munkás-lakásépítés komplex rendszerét hozták létre. Fel kell tárni a teljes korrajzhoz a keresztény eszmerendszer hatását a gyártulajdonosok, vállalkozók üzemi szociálpolitikájára, és elemezni szükséges az erre irányuló állami ösztönzési (adó-, stb.) rendszert is.

IX. / Az egyházi reformfolyamat betetőzéseképp a helyi társadalom összefogására a templomok mellett, egyházközségi kultúrotthonok építését tűzte ki célul a 30-as évek végén a püspöki kar – amikor a folyamatot megzavarta a második világháború. Ez az értékhordozó családokból felépülő, szilárd erkölcsi tartású nemzet csak úgy volt legyőzhető 1945 után, hogy a kommunisták szívós munkával verték szét a gazdasági és kulturális egyesületeket, hogy ezek bázisszövetét alkotó egyházközségi szervezeteket először gazdaságilag lehetetlenítsék el, majd vezetőik megrágalmazásával és eltávolításával teljesen tönkretegyék őket.
Az egyházi autonómiát adminisztratív, rendőrségi eszközökkel számolták föl. A régi szociálisan érzékeny vállalkozói és hivatali réteg gazdasági ellehetetlenítésével egy

gátlástalan és műveletlen réteg helyi uralmát teremtették meg, s az egyházszervezet bedarálásával, erkölcsi megsemmisítésével magát a közösséget robbantották szét, s az újjászerveződéshez szükséges erkölcsi támaszt emelték ki a rendszerből.

X./ 1949-ben a Mindszenty - perrel egy új szakasz kezdődik: A papok, keresztény értelmiség elleni koncepciós perek az 50-es években a megsemmisített egyházszervezetet a pártszervezet fiók-vállalatává szervezik át – szovjet mintára.

XI. / Megállapítható, hogy az 1964-es vatikáni megállapodás megszilárdította az állam addig erőszakkal kivívott pozícióját: Az egyházi kinevezésekhez szükséges állami jóváhagyás valójában a békepapok számának növekedéséhez vezetett. (Jól látta e folyamatot Shvoy, amikor ellenezte a megállapodás megkötését.) Kialakult az egyházon belüli teljes állami felügyelet (püspökök kinevezése, Római Magyar Intézet ösztöndíjasai); a „káderpolitika" – s ezzel nemcsak az egyház korlátozott autonómiáját számolták föl, hanem a hitelromlás a keresztelések, hittanra járók – végső soron a hívők számának drasztikus (80%-ról 20% alá) csökkenéséhez vezetett.[521]

XII. / Az új szocialista rendszer ideológiai alapja nem volt abszolút és transzcendens, tehát nem tudta megtartani formális közösségeivel a családokat a széthullástól. Mindszenty jól látta, hogy tévednek azok, akik hisznek valamiféle kiegyezés lehetőségében; tehát megalkuvás nélkül harcolt az egyesületekért, a hit- és erkölcstan oktatásának szabadságáért, vagy a tankönyvkiadásért, az egyházi iskolákért.

Eddig nem ismeretes emberi és papi helytállásait tárhatja fel a jövő helytörténeti kutató munkája: Míg más szocialista országban valami kis földre, javadalomra támaszkodva adott volt az ellenállás valamiféle anyagi alapja, itt a teljes kiszolgáltatottságban, filléres gondok között, fenyegettetésben, idegőrlő megfigyelés, megalázás és megfélemlítés közepette végezték lelki gondozói és közösségmentő hivatásukat a papok, plébánosok. E küzdelemben megismertük a fehérvári püspök hősies küzdelmét, aki utolsó pillanatban menti ki leghűségesebb forradalmár papját, s aki a 60-as évek végére szinte egyedül állt szembe az állami önkénnyel, s aki a tőle kikényszerített diszpozíciók végrehajtásakor „megkereste a

[521] Bandi István: Adalékok a Pápai Magyar Intézet történetéhez, állambiztonsági módszertani megközelítésben Egyháztörténeti Szemle, 8. évfolyam 2007/1. szám

kiskaput": a budafokiak számára kedves papok cserélgetésével próbálta menteni a közösséget, és papjait. Tiszteletre méltó papi sors Folláth (Ásguti) Ádámé; a 40-es években a nyilasok és a Volksbund elleni kiállása miatt szembe kerül híveivel (Zsámbékon), az 50-es években „békepap", aki „formálisan" részt vesz a gyűléseken, de megvédi hitoktatóit a zaklatásoktól, üldözött és másutt nem fogadott paptársait rejtegeti, számukra titkon misézési lehetőséget biztosít.

Napjainkban a globalizációnak áldozatul esett emberek életét a fogyasztásközpontúságból fakadó, korlátlan önérvényesítés határozza meg. Emelkedik a társadalom peremére szorulók száma, s ennek következtében terjednek a társadalmi bajok különféle formái (munkanélküliek, hajléktalanok, drogfüggők, homoszexuálisok, stb.) A társadalmi ellenőrzéstől megszabadult globális tőkéből kivész a közösség egésze iránti erkölcsi-szociális kötelezettség: Miközben folyamatos hitelfelvétellel eladósodásba viszik a függő országokat, tulajdonukat, tőkéjüket sokszorosára halmozzák. A szellemi-erkölcsi szétesés a hagyományos nemzetek és a kisebb közösségek teljes széteséséhez vezetnek.

„*Nem nyugodhatom bele abba, hogy a jövő nemzedék széles rétegei ki legyenek téve annak a lehetőségnek, hogy politikai befolyásolásra Isten ismerete nélkül nőjenek fel.*" – írta Sík Sándor. – Budafok példázza azt a hősi kiállást is, amikor az egyéni meghurcoltatás, a család tönkretétele sem állíthatja meg a közösség köztiszteletben álló vezetőit, hogy a fokozatos ellehetetlenülésben is megkíséreljék a lehetetlent; építsenek és megtartsanak akkor is, amikor mindenki menekül… – Anakronisztikus tehát arról beszélni, hogy lehetett volna megegyezés vagy más út a magyar katolikus egyház számára 1945 után. Hazánkban a lengyel út tehát nem volt járható! Míg ott pártfunkcionáriusok is gyakorolhatták hitüket rejtve a rendszerváltásig, hazánkban ez lehetetlen volt! Nem csak azért, mert listát írtak azokról, akik templomba jártak, hanem azért sem, mert a kerületi pártbizottság 1956-ig a leghatározottabban fellépett a vallásosság minden formája ellen.

Mi az, ami mégis maradandó?

Vissza kell nyúlni a Shvoy-féle egyházszervezeti struktúrához, az egyházközségi modellhez, vezetőképzéshez, amit Mezgár gyakorlatba ültetett át az egyházközségi tanács segítségével. Az a szakmai felkészültség, amivel egy Mezgár utat engedett az alkotó energiáknak, s ahogy maga mellé emelte a vállalkozóktól a közemberekig egy-egy csoport élére a tehetséges egyéniségeket, s e természetesen létrejövő csoportok alakítják településük szociális és

kulturális életét, ők a település identitástudatának sarkkövei, értékhordozó személyiségei. Ezért lehet veszélyes az egyházi autonómia diktatórikus és ateista, vagy kisebbségi etnikumokat elnyomó államszervezet számára.

X. A felhasznált források és irodalom jegyzéke

Levéltári források

Székesfehérvári püspöki levéltár

- 139/1948. ikt. sz. levélben Mezgár felterjeszti az 1948. márc. 5-i és az ápr. 21-i képviselő testületi ülések jegyzőkönyveit is
- 17/1947. ikt. sz. végrendelet, szerződés és jegyzőkönyv-felterjesztés, kelt Budafok, 1947. június 24, 1798/1947 ikt. sz. alatti 1947. július 21-én kelt ajándékozási szerződés
- 1861/1945. sz. püspöki körlevél
- 188/1946. ikt. sz. levél, családi hagyatékból, Lányi István egyházközségi világi elnök és a plébános Nagy F. aláírásával, sajnos a mellékelt 5 db tiltakozó jegyzőkönyv nélkül.
- 1946. augusztus 19-i kibocsátással Shvoy püspök 5013/1946. sz. körlevele a katolikus általános iskolák szervezésére vonatkozóan
- 2182/1947. sz. közlemény
- 478/1945 számú körlevél. Tárgy: Szülői értekezletek. 540/1945. számú körlevél. AC program.
- 64/1948. sz. püspöki közlemény
- 820/1947-es püspöki közlemény
- 86/1945. sz. püspöki körlevél a kegyúri terhek megváltásáról.
- 930/1946. sz. püspöki körlevél
- A 159/1948. sz. levélben olvasható, melynek feladója az egyházközségi Szülők Szövetsége. A többi levél: 157/1948. sz. levél a Szülők Szövetségétől a kultuszminiszterhez, 158/1948. sz. levél a Magyar pedagógusok Szabad Szakszervezetének; 159/1948. sz. levél az egyházközségi Szülők Szövetségétől és

160/1948. sz. levél a képviselő testülettől külön a miniszterelnökhöz; 161/1948. kit. sz. levél a képviselő testülettől a kultuszminiszterhez. Valamennyi levelet elküldte Nagy Ferenc Fehérvárra is az egyházmegyének 162/1948. ikt. sz. alatt.

- A Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottságának levele a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete M. t. Titkárságának – kézirat
- A magyar Belügyminiszter 550. 755/1947. IV/3 iktatószámú levelében rendeli el Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának a Balatonudvarihoz tartozó számos ingatlan és az azokhoz tartozó ingóságok átadását.
- A VKM. 70.000/1946. sz. rendeletével kiadott „Útmutatás" 8. pontjában foglalt szervezési rendelkezés
- Shvoy 1056/1953. utasítása
- Shvoy 1758/1953. sz. utasítása
- Shvoy 2089/1947. sz. leirata
- Shvoy 2578/1947. sz. közleménye
- *Slachta Margit levele* kelt Bp., 1948. június 8. kézirat
- Székesfehérváron 1945. évi november 17-én kelt püspöki körlevélben Mezgár c. préposti kinevezése1449/1945. sz. alatt.
- SZfv-No7438 –1947. ápr. 26. kelt levél
- SzfvPl – No 4553 alatt található Mezgár kézzel írott levele,1946. szept. 1-i dátummal.
- SzfvPl – No 4553 Jegyzőkönyv a budafoki rk. Egyházközség központi tanácsának az 1948. ápr. 21-i rendkívüli üléséről
- SzfvPl – No 4553 – 1885/1946. számú levél
- SzfvPl – No 4553 – 1885/1946. sz. levél válaszul a 7834/1946. II. kig.-re.
- SzfvPl – No 4553 – 1945-ben, Shvoy püspök kérésére az egyházközségek helyzetjelentést készítettek.
- SzfvPl – No 4553 - 501/1947. ikt. sz. levél, kelt Budafokon, 1947. dec. 10.
- SzfvPl – No 4553 – Jegyzőkönyv az 1946, évi okt.11-i egyházközségi képviselő testületi ülésről. Ezen évekből képviselő testületi jegyzőkönyv a fővárosi levéltárba nem került Budafokról.
- SzfvPl – No 4553 139/1948ikt. sz. levél.
- SzfvPl – No 4553- 250 ikt. sz/1945. levél
- SzfvPl - No 4553 2541/1946 ikt. sz. levélben

- SzfvPl - No 4553 Jegyzőkönyv az 1946. okt.11-én, a belvárosi plébánián tartott képviselő testületi ülésről
- SzfvPl – No. 7438 – 1001/1941 sz. alatti jegyzőkönyv; 1068/1941. sz. jegyzőkönyv, 1941. dec.3-i ülés jegyzőkönyve.
- SzfvPl – No. 7438 – 1939. évi püspöki körlevél, kelt Székesfehérvárott Vízkereszt nyolcada alatt. 7. p.
- SZfvPl – No. 7438 – 1942. jan.21-én kelt elnökségi ülési jegyzőkönyv
- SzfvPl – No. 7438 – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1940. április10.
- SzfvPl – No. 7438 – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1940. jan. 24.
- SzfvPl – No. 7438 – EK Jegyzőkönyve, Székesfehérvár, 1941. május 10.
- SzfvPl – No. 7438 – EK ülésének jegyzőkönyve 1941. június 18.
- SzfvPl – No. 7438 – püspöki körlevél 1939. Székesfehérvár, Vízkereszt nyolcada alatt.
- SZfvPl – No. 7438 – Shvoy 1939. évi Vízkereszt nyolcadán írott körlevele
- SzfvPl – No. 7438. – 34/1942. Iktatószámú levél, melyet Czermann Antal Shvoy püspökhöz intézett.
- SzfvPl – No. 7438. – 3743/1940. ikt. sz. alatt Shvoy 1940. dec.28-án kelt levele
- SzfvPl – No. 7438.– 1180. ikt. sz. alatt 1940. ápr.15-én kelt püspöki levél;
- SzfvPl – No. 7438.– 3286. ikt. sz. alatt 1940. okt. 2-án kelt Jegyzőkönyv a Székesfehérvári Egyházmegyei Ifjúsági Központ 1940. okt.2-án tartott elnöki gyűléséről.
- SzfvPl – No. 7438. A bicskei esperesi kerület ifjúsági vezetőjének, Bernáthnak 1943. nov.15-én kelt jelentése
- SzfvPl – No.7438. 1715 iktatószámú levél.
- SzfvPl –No. 7438. 34/1942. sz.
- SzfvPl– No. 7438/1716
- Mezgár c. prépost-plébános 1947. okt. 2-i levele Shvoyhoz, és az engedélyezés SzfvPl – No 4553 - 2683/1947. ikt. sz. alatt
- SzfvPl-No7438 – 1715/1944.
- SzfvPl-No7438 – Shvoy Lajos 1940. Januárjában kelt (hiányos dátum) kelt levele, valamint az1939. évi VIII. körlevelének 3224/1939. sz. közleménye.
- *Fervágner Lőrinc,* Budafok, Kossuth Lajos u.36. sz. alatti lakos levele Mindszentyhez, kelt; Budafok, 1947. aug.16.

Budapest Főváros Levéltára

- Budapest Főváros Levéltára (BFL) – V. 174/a fond szám alatt Budafok város iktatókönyve.
- BFL – V. 174/a 1945/ 12007. ikt. szám.
- BFL – VII 5/e fond szám alatt 9448/50 iratszámon, 165. p. A székesfehérvári munkások által aláírt Nyilatkozat.
- BFL – VII 5/e fond szám alatt 9448/50 iratszámon, 188. p. Felmayer Rt munkásai igazolása, készült 1947. április 23-án
- BFL – VII 5/e fond szám alatt Bp-i Büntető Törvényszék 9448/50 iratszámon
- BFL – VII 5/e fond szám alatt Bp-i Büntető Törvényszék 9448/50 iratszámon Midrik Emília óvónő házfőnöknő levele, kelt, Budafok, 1948. okt.20.
- BFL – VII 5/e fond szám alatt *Budapesti Büntető Törvényszék* 9448/50 iratszámon, 188. p. cipészsegédek tanúsítványa, kelt Székesfehérváron, 1947. április 22.
- BFL – VIII. 56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium 1943-48
- BFL – VIII. 56. Budafoki Premontrei gimnázium anyagai. 1944. szept.2-i alakuló értekezlet jegyzőkönyve
- BFL –XVII-1201. A Budafoki Igazolóbizottság anyagai.
- BFL – XXX.(161.) a 17őe. 1954. 08. 22. MDP XXII. kerületi bizottságának iratai. 1954. 08. 22. 6. p.
- BFL – XXXV. (161) a 9 őe. MDPXXII. kerületi bizottságának iratai 1948-56.
- BFL – XXXV. 161a/6. őe. MDPXXII. ker. PB ülés jegyzőkönyve, 1950. VI. 23.
- BFL –XXXV.(161. a) 7. őe. 1951. június 29-i PB-ülés jegyzőkönyve
- BFL – XXXV.(161. a) 7. őe. 1951. június 29-i PB-ülés jegyzőkönyve
- BFL –831/1949-es fond szám alatt 1463/1949-es iktatószám alatt található ügyirat
- BFL –VII 5/e fond szám alatt. *Budapesti Büntető Törvényszék* 9448/50 iratszámon dr. Morvay Béláné szociáldemokrata párt adminisztratív titkára aláírással 1947. ápr.18. keletkezett levél, becsatolva a peranyaghoz
- BFL -XVII-1201 Budafoki Igazolóbizottság anyagai. Kelt 1945. május 3.
- BFL –XXIII-. 222a címe: Bp. XXII. kerületi Tanács tanácsülési jegyzőkönyvek 92. Kötet
- BFL - Budapesti Büntető Törvényszék, fond szám: VII. 5. e iratszám: 9448/50.

- *Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium anyagai*, BFL VIII. 56. jegyzőkönyv az 1944. II. 23-án tartott I. félévi osztályozó értekezletről. 9. p.
- *A budafoki Vöröskereszt tanúsító levele*, kelt: Budafok, 1948. okt.20.
- Jegyzőkönyv az 1947. szept.1-i értekezletről. BFL VIII. 56. Budafoki Jászóvári Premontrei Gimnázium 1943-48.
- BFL –XXXV.(161) MDP XXII. ker-i bizottságának iratai 1948-56
- BFL –XXXV.(27) MSZMP XXII. ker. bizottságának iratai 1956-89
- *MDP XXII. kerületi szervezetének* 1949. dec.30-i pártbizottsági ülése, Budafok. BFL XXXV. 161a/4öe.
- *Nagy Ferenc* Pest Vármegye alispánjához írott 373/1948. ikt. sz. fellebbezése 1948. dec.28-án kelt
- *Pollacsek Gyula levelének* iktatószáma: 4101/949.
- Rendelkezésemre áll a budapesti Rendőrkapitányság Igazgatásrendészeti Osztályának VII/4. csoportjának 944-V-58/1/1953. VII/4. Szám alatti véghatározat 1953. április 7-i keltezéssel, és a fellebbezés elutasítása, április 30-i dátummal
- *Mezgár levele* Shvoy püspökhöz. Kelt: 1945. május 22. ikt. sz. 62/1945
- *Nagy Ferenc levele* Shvoy püspökhöz. Kelt: 1945. okt.22.

Történeti Hivatal

- *Tájékoztató jelentés* a XXII. kerületi lakásprogram végrehajtásáról. Kelt Bp., 1968. aug.8. Történeti Hivatal
- Budapest XXII. ker. ellenforradalmárok. Történeti Hivatal 0-16799 jelzetű irat
- Budapest XXII. ker. politikailag kompromittáltak. Történeti Hivatal. 0-16644 jelzetű irat
- FIKSZ 541/1955. sz. levél), Történeti Hivatal. 0-16644 jelzetű irat

Sajtóarchivum:

- dr. Borbíró Ferenc, Baja ny. polgármestere: P. Oslay Oswald. in: *Városok lapja*: 1938. március 1. 159. p.
- *Buda Környéke*, 1943. okt.20. Magosvári József: Plébánost választ Budafok
- *Budafok és vidéke.* 1934. jan. 20.

- *Budafok és vidéke*, 1940. nov. 2.-i száma
- *Budafok felsővárosi egyházközség képviselő testületének* és a Szülők Szövetségének 181/1948. ikt. sz. levele az országgyűléshez. Kelt Budafok, 1948. június 14.
- *Budafok Népe* (a szerkesztőség címe: Budafok, Kossuth Lajos u.16), 1947. február 8-i szám; 4. oldal
- *Budafok Népe*, 1947. febr.15. 4. p.
- *Budafok Népe*, 1947. febr. 22. Czermann Antal az összeesküvők ausztriai politikai megbízottja
- *Budafok Népe*, 1947. márc. 1.
- *Budafok Népe*, 1947. márc.22. Budafoki zeneegyesület
- *Budafok Népe*, 1947. márc.29. 2. p.
- *Budafok Népe*, 1947. április 5. Kit visz ki Svájcba az Actio Catholica?
- *Budafok Népe*, 1947. április 5. Beszélgetés a Vöröskereszt budafoki vezetőivel.
- *Budafok Népe*, 1947. május 31. *A* német anyanyelvűeket ne telepítsék ki!
- *Budafok Népe*, 1947. nov.8-i száma
- *Budafok Népe*, 1948. június 5. vezércikk
- *Budafok Népe*, 1948. május 22.
- *Keresztény Élet*, 2006. december 24.
- *Magyar Nemzet*, 1948. május 23. 1. p.
- *Szabad Nép,* 1948. dec. 28.
- *Dr. Mezgár Lajos*: Csendes fiatal élet, tragikus halál, példájában ragyogó dicsőség in: *Új Fehérvár*, 1934. július 22. Vasárnap
- *Dr. Mezgár Lajos*: Sötét gondok. in: *Új Fehérvár*, 1934. július 29.
- *Dr. Mezgár Lajos*: Semmi új. in: *Új Fehérvár*, 1934. augusztus 1.
- *Dr. Mezgár Lajos*: Jaj! in: *Új Fehérvár*, 1934. augusztus 8.
- *Dr. Mezgár Lajos* Mi a csoda! in: *Új Fehérvár*, 1934. augusztus 12.
- *Dr. Mezgár Lajos*: Nem. in: *Új Fehérvár*, 1934. augusztus 30.
- *Dr. Mezgár Lajos*: Ezt akarjuk. in: *Új Fehérvár*, 1934. dec.17.
- *Dr. Szőke Gyula*: Gróf Pálffy Fidél – dr. Mezgár Lajos sajtóper utóhangja in: *Új Fehérvár*, 1934. július 15.

Dokumentumok

- A budafoki állami Szent István Gimnázium és dolgozók gimnáziumának Évkönyve az 1948–49. iskolai évről. Közzétette *Bukta József* gimn. ig., Budafok, 1949.
- A társadalom keresztény alapjai. Rerum novarum. XIII. Leó pápa körlevele a munkások helyzetéről. A Kereszténydemokrata Néppárt kiadása Bp., 1991. 67. p.
- Az Állami Egyházügyi Hivatal a forradalom utáni egyházpolitikáról. MOL XIX–A–21–c–030–8–1956 (16. doboz) Magyar Országos Levéltár. Állami Egyházügyi Hivatal iratai. Adattár. 1956. Gálik László: Tájékoztató az ellenforradalom után néhány egyházpolitikai eseményről. 1958. in: www. natarch. hu/archivnet/rovat/nyomtat. phtml?forraskod=829 - 36k -
- *Budafok-felsővárosi Egyházközség História Domus-a*
- *Budafoki Ferences Mária Gondozó Nővérek Háztörténete* (1934–47) kézirat, Budafok-felsővárosi Plébánia
- *Canonica visitatio, a Budafoki Egyházközségben*, 1943.
- *dr. Czermann Antal:* A budafoki keresztény ifjak egyesületének jubileuma 1922–1937. A szerző magánkiadása. Grafika nyomdavállalat, Újpest. 1937. 61p.
- *dr. Czermann Antal*: Páduai Szent Antal védnöksége alatt álló Horthy Paulette gyermeküdülő alapításának története. K.I.E.. Balatonantaltelep, 1939–44. saját kiadás. 35 p.
- A Gödöllői Premontrei Öregdiákok Emlékkönyve, Bp., 1998.
- *Híveimnek*. Egyházközségi értesítő. Kiadó: dr. Mezgár Lajos c. prépost, plébános. Sugár nyomda, Budafok, 1946. szeptember. 8. Sánta György könyvnyomdája, Iskola u.1.
- *Híveimnek*. Egyházközségi értesítő. Kiadó: dr. Mezgár Lajos c. prépost, plébános. Sugár nyomda, Budafok, 1946. szent karácsony ünnepén. Városház tér 14.
- *Híveimnek*. Egyházközségi értesítő. Kiadó: dr. Mezgár Lajos c. prépost, plébános. Sugár nyomda, Budafok, 1947. szeptember. Városház tér 14.
- *A szentmisehallgatók liturgiája*. Szerkesztette és összeállította dr. Mezgár Lajos.
- *A Jászóvári Kanonokrend budafoki Szent István Gimnáziumának és általános iskolájának évkönyve.* Szerk. Kolumbán Virgil és Zimándi Pius, Budafok, 1947.

- *Jegyzőkönyv* Bodnár Gábor és Szüts Pál, valamint a 2 hitelesítő aláírásával. Több másdokumentummal együtt Garbóczy László, a budafoki helytörténeti kör vezetője bocsátotta rendelkezésemre.
- *Képviselőházi Napló,* 1928. június 12. 418. p.
- *Mezgár Lajos:* Meghívó a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete értelmiségi tagozatába. kiadta: Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete, Székesfehérvár, 1941. Vörösmarty Nyomda. 24 p.
- *Dr. Mezgár Lajos*: A tökéletesebb állam Székesfehérvár, 1938. Vörösmarty nyomda
- *Dr. Mezgár Lajos*: Az egyházi szegénygondozás módszere. 44p Caritas, Székesfehérvár, 1931. Vörösmarty nyomda
- *Prokopius Gábor*: Budafok-felsővárosi templom 64p.
- *Vallási és Szociális kutatások Statisztikai Központjának felmérése* Brazíliai Földrajzi és Statisztikai Intézet kiadásában.
- *Vida István*: Magyar munkás káté. EMSZO. Bp., 1938. 48 p.

Könyvészet

- *Adriányi Gábor*: Az egyháztörténet kézikönyve. Szt. István Társulat, Bp. 2001.
- *Adriányi Gábor*: A katolikus egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet, és Dél-Európában. Kairosz Kiadó 2005.
- A Katolikus egyház 1956-ban. Szerk: *Rosdy Pál*. Új Ember kiadó, Bp., 2006
- A II. Vatikáni zsinat dokumentumai. 2. kiadás. Szent István Társulat, Bp., 2007. Szerk. *Dr. Diós István*
- Az egyház társadalmi tanítása. (Dokumentumok.) Szerk. *Goják János* és *Tomka Miklós*. Bp., 1993. Szent István Társulat
- *Bálint Endre*: Életrajzi törmelékek. Magvető kiadó, Bp., 1984.
- *P. Bálint József S. J.*: Korszakváltások viharaiban, és jubileumaiban Visszatekintés a XX. századra. Kiadja a KALOT Katolikus Népfőiskolai Mozgalom. Bp., 2006.
- *Balogh Margit*: A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946. MTA Történettudományi intézete, Bp., 1998.
- *Balogh Margit*: Szabadlábon fogolyként. *Vigilia*, 2000, 6. sz. 402–416. old.

- Mindszenty József. Elektra Kiadóház. Bp., 2002.
- *Balogh Margit – Gergely Jenő*: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon. 1790–2005. (Dokumentumok) (História Könyvtár – Okmánytárak 2.) Budapest, 2005. II. 999–1013.
- Magyarország a XX. században. II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Szerkesztés és az egyházakra vonatkozó fejezetek írása. Babits Kiadó, Szekszárd, 1997. Szerk. *Balogh Margit*
- *Bandi István*: Adalékok a Pápai Magyar Intézet történetéhez, állambiztonsági módszertani megközelítésben *Egyháztörténeti Szemle*, 8. évfolyam 2007/1. szám. www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/ – 7k
- *Bank Barbara – Őze Sándor:* A "német ügy", 1945–1953: a Volksbundtól Tiszalökig. Budapest, Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, 2005.
- ifj. *Bertényi Iván:* Fasiszta diktatúra vagy a keresztény társadalmi tanítás megvalósítása? Salazar rendszerének magyar megítélése a második világháború előtt Mihelics Vid: Az új Portugália című könyve alapján. – In: *Protestáns szemle.* 2000/4 237–259. p.
- *Casaroli, Agostino*: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963–1989). Szt. István Társulat, Bp., 2001.
- *Csapodi Csaba*: Gróf Zichy Nándor élete és politikája. METEM- könyvek Bp., 1993.
- *Cselényi Noémi – Gábor Nikolett:* Holokaust Budafok-Tétényben. Budai Nagy Antal Gimnázium, Bp., 2005.
- Csicsery-Rónay István: A magyar függetlenségi mozgalom története. in: Magyar Szemle, Budapest, 1999. december VIII. évf., 6. szám
- *Elmer István*: Börtönkereszt. METEM- könyvek Bp., 1994.
- *Falkner Richard*: Budafok, ahogy én átéltem, megőriztem az emlékezetemben, és most visszaemlékezem. 1998. Kézirat.
- *Félbemaradt reformkor* 1935–1949. Róma 1990.–Budapest 2005. Püski Kiadó. Szerk. *Kovács K. Zoltán*
- *Frenyó Zoltán*: Egy magyar katolikus gondolkodó. Mihelics Vid életműve. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Bp., 2002.
- *Gergely Jenő*: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. ELTE Újkori Magyar Történeti Tanszék, Bp., 1997.
- *Gergely Jenő*: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1924–1944. Typovent Kiadó, Bp., 1993.

- *Gergely Jenő-Balogh Margit:* Egyházak az újkori Magyarországon, 1790–1992. Kronológia. MTA Történettudományi Intézete. Bp., 1993. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 1.)
- *Gergely Jenő-Balogh Margit*: Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Adattár. MTA Történettudományi Intézete. Bp., 1996. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 4.)
- *Gergely Jenő-Balogh Margit:* Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon 1790–2005. I–II.
- *Gergely Jenő - Izsák Lajos*: A Mindszenty-per. Alföldi nyomda, Debrecen, 1989. *Gergely Jenő* – Kardos József – Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon Szent Istvántól napjainkig. Korona kiadó, Bp., 1997.
- *Gianone András*: Az Actio Catholica története Magyarországon 1932-1948. Doktori (PhD) disszertáció. Témavezető: Gergely Jenő Dsc. ELTE, BTK, Bp., Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program Bp., 2006.
- *Gergely Jenő*: A politikai katolicizmus Magyarországon (1890-0950), Kossuth, Bp., 1977.
- Grősz József kalocsai érsek naplója 1944–46. Sajtó alá rendezte *Török József*. Szent István Társulat, Bp., 1995.
- *Havasy Gyula*: A magyar katolikusok szenvedései 1944–89. c. dokumentumgyűjtemény Bp., 1990. saját kiadás.
- *Hetényi Varga Károly*: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. Lámpás kiadó, Abaliget, 1996.
- *Hévizi Józsa*: Az ismeretlen segítő. (Nem mindenkiből halt ki az emberség a vészkorszakban) in: *Magyar Nemzet*, 2004. Április 16. 4. p.
- *Hévizi Józsa*: Prohászka öröksége a fehérvári egyházmegyében – Mezgár Lajos, a társadalomforradalmár pap. in: *Valóság*, 2006. 9. sz. 76–88. pp.
- *Hévizi Józsa*: Tüntetések, harcok 1956-ban Budafokon. *Városházi Híradó*, 2006. november 24. 6–7pp
- Bácsfainé Hévizi Józsa: Mezgár Lajos közéleti tevékenysége. *Egyháztörténeti Szemle*, 2007/1. VIII. évf.1. sz. 109–132. pp.
- Igazságot-szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága. Szerk. *Zombori István*. Budapest-Szeged, 1995. METEM Kiad.

- *Izsák Lajos:* A Keresztény Demokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt 1944–1949. Kossuth kiadó, Bp., 1985.
- *Kahler Frigyes:* ÁVH történelmi olvasókönyv-4. Adatok az egyházüldözés történetéhez 1945-56. Kairosz kiadó Bp., 2007.
- *Kahler Frigyes:* A „fordulat" és az egyház(ak). I. és II. rész *Vigilia,* 2008/5 és 2008/6. sz.
- KALOT-Kerkai évkönyv 1904–2004. Jubileumi kalendárium. Kiadja a KALOT katolikus népfőiskolai mozgalom. Bp., 2003. Szerk. *Bálint József s. j. és Dr. Kozma Róbert*
- Kerkai Jenő emlékezete. Szerk. *András Imre, Bálint József és Szabó Ferenc*. Kerkai Jenő Intézet, Bp., 1995.
- Kortárs magyar jezsuiták.1-2 Összeállította: *Szabó Ferenc* S. J. I. kötet Prugg Verlag, Eisenstadt 1991. II. kötet Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya Bp., 1992.
- *László T*. László: Egyház és állam Magyarországon 1919–1945. Szent István Társulat, Bp., 2005.
- Lelkipásztori jelentések 1924–1926. Források a Székesfehérvári Egyházmegye történetéből III. kötet. szerkesztette: *Mózessy Gergely.* Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár, 2008
- *Lénárd Ödön:* Erő az erőtlenségben. Márton Áron Kiadó, Bp., 1994.
- C. A. Macartney: Teleki Pál miniszterelnöksége 1939-1941.Occidental Press, Bp., 1993.
- Magyar egyháztörténeti bibliográfia (1980–1990) Bp., 1997.
- *Mészáros István:* "Állok Istenért, egyházért, hazáért". Írások Mindszenty bíborosról. Bp., 2000.
- *Mészáros István:* Mindszenty és Barankovics. Adalékok a „keresztény párt" problematikájához. Eötvös József könyvkiadó, Bp., 2005.
- *Mészáros István*: A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon, Szent István Társulat, Bp., 2000.
- *Mészáros István:* Mindszenty-mozaik. Írások a bíborosról. Ecclesia Kiadó, Bp., 2002.
- *Mészáros István:* Prímások, pártok, politikusok 1944-45. Adalékok a magyar katolikus egyház XX. századi történetéhez. Szt. István Társulat, Bp., 2005.
- *Mészáros István:* „DEVICTUS VINCIT" Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945-2000 közötti történetéről. Szt. István Társulat. Bp., 2002.
- *Msgr. Mészáros Tibor*: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Kiadó: Hetényi Varga Károly. Pécs, 1997.

- *Mészáros István*: ”Devictus vincit” Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945-2000 közötti történetéről. Szt. István Társulat, Bp., 2002.
- *Mindszenty József*: Emlékirataim. Negyedik kiadás. Az Apostoli Szék könyvkiadója, Bp., 1989.
- *M. Kiss Sándor- Kahler Frigyes:* Kinek a forradalma? Erőszakszervezetek 1956-ban, a fordulat napja, ismét sortüzek, a Nagy per. Budapest, Püski, 1997.
- *Nagy Töhötöm*: Jezsuiták és szabadkőművesek. Universum kiadó, Szeged, 1990.
- *Novák Attila*: Theodor Herzl. Tudomány - Egyetem sorozat, Vince kiadó, Bp., 2002.
- *Orbán József Gyula:* Katolikus papok békemozgalma Magyarországon. 1950-56. Bp., 2001.
- *Prohászka Ottokár:* Az autonómia társadalmi jelentősége. in. Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái sorozatban, XXI. kötet: Az igazság napszámában. Szent István Társulat, Bp., 1929.
- *Prohászka Ottokár*: A numerus claususról. (1920) in: Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái. XXII. kötet. Szent István Társulat, Bp., 1929.
- *Prohászka Ottokár*: Modern pünkösd. Szerk. Frenyó Zoltán. Tinta kiadó, Bp., 2005.
- *Shvoy Lajos*: Önéletrajz. I. Források a Székesfehérvári egyházmegye történetéből. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002. Szerk: Mózessy Gergely. PPEK szám: 317
- *Spannenberger, Norbert:* A Magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között. Bp., 2005. Lucidus kiadó
- *Spannenberger, Norbert:* Die katolische kirche in Ungarn 1918–1939. Franz Steiner Verlag Stuttgart 2006.
- *Salacz Gábor*: A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje (1948–1964) Görres Gesellschaft, München, 1988.
- *Szabó Csaba*: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár Bp., 2005.
- *Szabó Csaba-Balogh Margit:* A Grősz-per. Kossuth Kiadó, Bp., 2002.
- Sz.Cs: *Táblát kapott Luttor Ferenc. Hetvenöt éves a füredi templom. Új Ember* 2002. okt. 6. szám.
- *Szabó Miklós*: Prohászka Ottokárés a katolikus egyházi törekvések 1896-1914. *Történelmi Szemle* 1973. 1–2. sz.
- *Dr. Szántó Konrád*: A katolikus egyház története II. köt. Ecclesia, Bp., 1988.

- *Szeghalmi Elemér*: Keresztény küzdelmek és megtorpanások. Az *Új Ember* 1945-1956 között. Új Ember kiadó, Bp., 2000.
- Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919-1945). Szerk: *Szilágyi Csaba* Agóra VI. A Faludi Ferenc Akadémia sorozata. Gondolat Kiadó - Barankovics Alapítvány - Faludi Ferenc Akadémia, Bp., 2008.
- *Szolzsenyicin*: Együtt I. és II. kötet. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. Allprint kiadó, 2004-2005.
- *Tilkovszky Loránt: Ez volt a Volksbund*. A német népcsoport-politika és Magyarország 1938-1945. Kossuth kiadó 1978.
- *Tallér Krisztián*: Székesfehérvári püspökség a XIX. század végén. (Dissertatio ad Baccalaureatum) Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Bp., 2004
- Tétén*y*-Promonto*r*. Budapest XXII. kerületének története. II. kiadás, Bp., 1988.
- Tétény-Promontor. Budapest XXII. kerületének története. II. kiadás. Bp., XXII. ker-i Tanács VB Bp., 1988.
- "Tizenhárom nap, amely.": Tanulmányok az 1956-os forradalom történetéből. Szerk. Horváth Miklós. Hadtörténeti Intézet és Múzeum Bp., 2003.
- *Tomka Ferenc*: Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés 1945–90 és az ügynökkérdés Szt. István Társulat, Bp., 2005.
- *Tomka Miklós*: Csak katolikusoknak. Budapest, Corvinus, 1995.
- *Tóth Ágnes*: Telepítések Magyarországon 1945-1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései. Kecskemét, 1993. www.mtaki.hu/docs/cd1/tothagnes61/04b.htm
- *Varga József*: Bűnös nemzet vagy kényszerű csatlós? II. rész, Bp., 1992.
- *Varga László*: Kérem a vádlott felmentését! Saját kiadás, Ohio, 1979.
- *Vida István*: Szociális irányú katolikus mozgalmak hazánkban (1935-49) in: *Magyar Egyháztörténelmi Vázlatok* 1992/4.

Oral History

- Bálint József visszaemlékezése, 2007. január 6-én a kispesti jezsuita templomban.
- Baranyi Antal visszaemlékezése
- Bodai Jenő – 93 évesen, 2005. április 26-án Pilisvörösváron emlékezett minderre vissza.
- Fekete Sándor (Budafok, Alsósas u. 25) visszaemlékezése.
- Haller József visszaemlékezése, 2005. július 7.

- Hollai Ferenc visszaemlékezése, 2007. július 11-én, a lakásán.
- Keresztes Sándor saját visszaemlékezése, 2004. április 8.
- Keszthelyi Ferenc visszaemlékezése káplán éveire.
- Neményi Lajos (1911-2003) atyát Máriaremetén kerestem föl 2003-ban, röviddel halála előtt.
- Vénné, szül. Popelka Ágnes budafoki lakos visszaemlékezése 2005. okt.-07
- Pagács Pál budafoki lakos visszaemlékezése (2004. április 10.)
- Pelsőczy Ferenc atya ezt maga mesélte édesanyámnak, „Szerafim – Borhy Józsának" 1989. október 4-én, amikor hajlott korában Törökbálinton meglátogattuk.
- Swäger Erzsébet budafoki lakos (sz.1923) visszaemlékezése 2007. október 20.
- Takács Ferenc e-mailben küldött levelet erről a megbízatásáról, melyre édesapja kérte föl. (ideje: 2006. November 9.) November 14-én kiegészítette telefonon
- Takács Zoltánné (Budafok, Játék u.) visszaemlékezése szerint (2005. október 20.)
- Vén Emil fia; Vén Péter visszaemlékezése szerint. (2006. január 5.)
- Vincencia nővér – Wahtler Mária (1921-) Szt. Vincés irgalmas nővér visszaemlékezése

XI. KÉPEK, DOKUMENTUMOK A BUDAFOKI EGYHÁZKÖZSÉG ÉLETÉBŐL

egykori Fervágner-ház, Budafok

KIOE egykori otthona: Budafok, Knoll J.u.8

Felsővárosi templom, Budafok

Szent Lipót templom, Budafok

egykori K.I.E.-központ ma, Fövenyes

egykori gyermeküdülő Antaltelep (Balaton-Fövenyes)

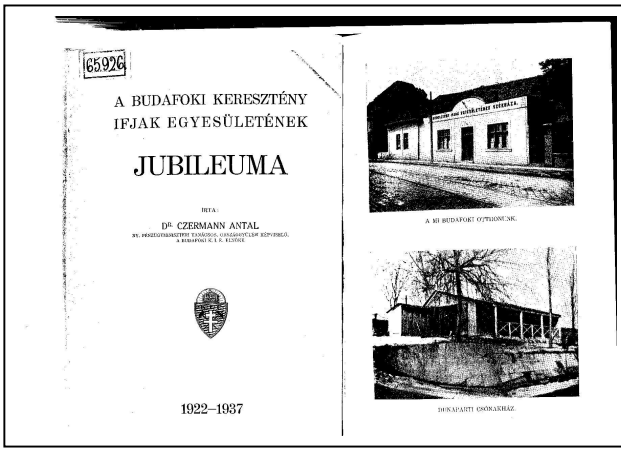

A Balaton-parti Fövenyes (rendszerváltás előtt: Kiliántelep), első neve volt Antal-telep. A Szent Antal Kápolnában emléktábla hirdeti a templomépítésért sokat tevő Czermann Antal emlékét. Az adományozók közé beszervezte a családtagjait (Czermann, Kramberger, Dozzi); a budafoki egyházközség keresztény családjait, barátait. Templombelső: emléktábla a templomépítő KIE-tagokkal. (Lásd az 50. oldalon a 114.jegyzetben a neveket.)

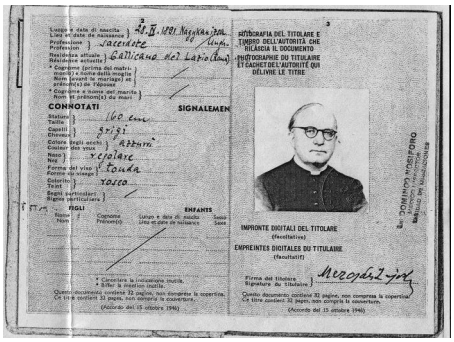

Díszes üvegablak az alapító és felesége nevével (1939)

Czermann könyve a K.I.E. működéséről

Mezgár Lajos útlevele

A Czermann-, és Folláth-ház ma Budafokon a Kossuth Lajos utcában, balról jobbra

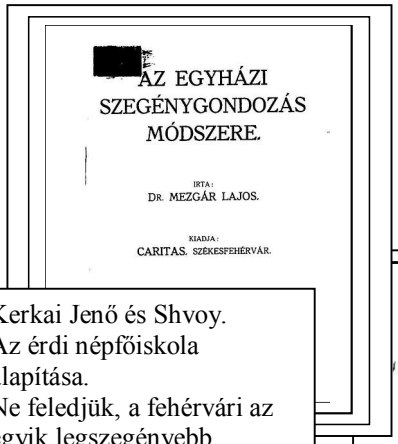

Folláth (Ásguti) - család a Budafoki temetőben

Nagykovácsy Milenkó, 1940-ben az ország legnagyobb adófizetője. Többször hangsúlyozza, hogy célja a keresztény erkölcsi alapokon nyugvó magyar kereskedelmi utánpótlás kinevelése. Ezért számos eszes fiatalembert beszélt rá a kereskedelmi pályára. A Nagykovácsy-üzletháznak saját cserkészcsapata, dalárdája és kosárlabdacsapata volt. A Rákóczi út 21. szám alatt az alkalmazottak külön a számukra fenntartott kaszinóban szórakozhattak. Adakozását ma emléktábla hirdeti az egykori KIE-központ falán, Fövenyesen. (lásd a 114.jegyzetet.)

[redacted] AZ EGYHÁZI SZEGÉNYGONDOZÁS MÓDSZERE.

IRTA:
DR. MEZGÁR LAJOS.

KIADJA:
CARITAS. SZÉKESFEHÉRVÁR.

Kerkai Jenő és Shvoy.
Az érdi népfőiskola alapítása.
Ne feledjük, a fehérvári az egyik legszegényebb egyházmegye volt!
Részlet Kerkainak a földosztás melletti agitáció vádja miatt az A.C, Országos elnökségéhez írt tisztázó leveléből, kelt 1944. májusában.

204/1941
KALOT népfőiskola.

Főtisztelendő Országos Elnök Ur!

A KALOT érdi Népfőiskolájának felállitására vonatkozó hivatalos jelentését köszönettel vettem.

Őszintén örülök, hogy a magyar katolikus agrárifjuság kulturközpontja egyházmegyém területén talált otthonra. Szeretettel imádkozom, hogy a jó Isten kegyelmével a Népfőiskola beválthassa a hozzáfüzött nagy reményeket és megvalósithassa nemes célkitüzéseit. A Népfőiskola vezetőire, növendékeire és munkájára a Szentlélek Uristen áldását és kegyelmeit kérem.

Fogadja Főtisztelendő Elnök Ur őszinte tiszteletem kifejezését.

Székesfehérvár, 1941. január 24.

Főtisztelendő székesfehérvári püspök.

P. Kerkai Jenő S. J. Urnak,
KALOT országos elnöke
Budapest.

garanciát. Talán bizony őt sértette volna meg a Mozgalom főuri gesztusának viszonzásaképen ? Ez semmiképen sem lehetséges, mert a felszentelési ünnepségen felejthetetlen élmény marad a sopronmegyei intelligenciának, a környék népének Főpásztorával késő estig való meleghangu együttmaradása.

Mai számunk ára: 10 fillér.

UJ FEHÉRVÁR

POLITIKAI NAPILAP

I. évfolyam 13 sz.
1934. évi május 15. Vasárnap

Gróf Pálffy Fidél— dr. Mezgár Lajos sajtóper utóhangja

képen a Székesfehérvárott megjelenő egyes sajóorgánumok, ugy hallom támadást intéztek ellenem, mint dr. Mezgár Lajos védője ellen, védőbeszédem miatt, mert én állitólag abban a Pálffy Fidél gróf lakóhelyének, Dunakillitnek a népét nagyon megdicsértem, viszont dr. Mezgár Lajos lakhelyének, Fejérmegyérek a népét összeroltam. Ugyancsak azt hallom, hogy a nemzeti szocialista mozgalom ellen tett megjegyzéseim miatt szintén támadások értek egyes lapokban.

A sajtóperben a székesfehérvári kir. Törvényszék, mint büntető biróság kimondotta az itéletet, amelyben dr. Mezgár Lajost gróf Pálffy Fidéllel szemben a rágalmazás és becsületsértés vádja alól felmentette. A vádirat ellen én adtam be, mint védő az észrevételeket és láttam el a főtárgyalást, kértem a bizonyitás elrendelését és mondottam el a védőbeszédet. Mindezek elhangzása után kaptam ügyfelemre kedvező felmentő itéletet.

Hajsza a madocsai csendőrgyilkos után, akit állitólag Székesfehérvárott láttak

A rádiótelep és Demkóhegy tájékán vélték látni a madocsai csendőrgyilkost

Ismeretes, hogy a multkoriban a Szekszárdról páratlan vakmerőséggel végrehajtott szökés után eltünt Márkusz-Szabó János a halálra itélt csendőrgyilkos. Azóta már a legkülönfélébb helyeken vélték felbukkanni, de mindeu eddigi hir, vaklármának bizonyult. A helyzet hasonlit Schreiber Tamás kofferes gyilkos esetéhez, aki szintén több izgalmat okozott.

Tegnap jelentés érkezett a székesfehérvári rendőrségre, hogy a komáromi vasut és a rádiótelep és a Demkóhegy közötti erdőségen napok óta egy gyanus külsejü fiatalember bujkál. A bejelentő az ujságokban közölt fényképek alapján azt hitte, hogy Márkusz Szabó a csavargó. Különösen az volt feltünő, hogy az ismeretlen a jobb kezét állandóan a zsebében tartotta. A gyilkos kitünő lőmester jele a jobb kezének kis és gyürüsujja, amely sorvadás következtében hibás. Természetesen a rendőrség a hir vétele után a csendőrséggel karöltve azonnal a legnagyobb készültséggel szállt ki a helyszinre és hosszu vonalba fejlődve megkezdte az előbb emlitett terület tüzetes átkutatását. Az átvizsgálás azonban eredménytelenül végződött és a gyanus külsejü embert sehol sem találták. A rendőrség véleménye szerint valószinüleg most is csak vaklármáról van szó.

Fehérvárra hozzák a perkátai gyilkost

Mint értesülünk, Ujhányi Jánost, a perkátai rablógyilkossággal kegyetlen lelkesedő harmincnégy napi multra Székesfehérvárra szállitják. A bünteto eljárás rekonstrukciója ugyanis hosszabb időt vesz igénybe és addig Ujhányit Perkátán nem lehet tartani.

Elloptak egy erdőt

Esterhazy Pál herceg Simontornai uradalmában kutyás lopás történt a napokban. Ismeretlen tettesek ugyanis ellopták az egyik erdőt. Kb. 100 darab szálfát gyüjtöttek össze és szállitották el. Az uradalmi jószágigazgatóság a lopás tényét csak ekkor vette észre, amikor a fákat a vasuti állomásra szállitották. A csendőrségnek

Uj közszállitási szabályzat

Régi szokása a kézmüiparosságnak, hogy a kormunkat rendszerint a nagyvállalkozók kapják meg, de — jelentésünk alkalmával — ők végezték el.

Ezt a szokást akarja

Elnök: Szólásra következik Shvoy Lajos ő nagyméltósága.

Shvoy Lajos: Nagyméltóságú Elnök úr! Mélyen tisztelt Felsőház! Két dologban vagyok bátor igénybe venni néhány percre a mélyen t. Felsőház türelmét. Az első egy tiszteletteljes kérés a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, illetve a pénzügyminiszter úrhoz a katolikus kántortanítók sérelme ügyében.

Az ország katolikus kántortanítóinak 18 esztendős sérelme az 1923. évi XXXII. törvénycikk 13. §-ának (2) bekezdése, amely így szól *(olvassa):* »Jóváhagyatik a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az az intézkedése, amelylyel az államsegélyt élvező tanári, tanítói állásoknak felülvizsgálása során a kántori teendőket is végző hittelekezeti elemi iskolai tanítók államsegélyét az államháztartás súlyos helyzetére való tekintettel ideiglenesen az 1913. évi XVI. törvénycikkben foglalt rendelkezésektől eltérően, az 1893. évi XXVI. törvénycikk 8. §-ával egybehangzóan akként állapította meg, hogy a tanítói és kántori járandóságok együttesen tanítói fizetésnek vétetnek.«

Ezzel a törvénycikkel egyúttal jóváhagyatott a kultuszminiszternek 120.000. számú 1922. évi és 156.000/1923. évi rendelete is. Ezek a rendelkezések, mélyen t. Felsőház, a kántortanítókra a következő súlyos sérelmeket és hátrányos helyzetet teremtették: Először a kántortanítói jövedelmekről készített javadalmi jegyzőkönyvbe felvett összes beszámítható kántori és tanítói járandóságok ezzel a rendelettel tisztán tanítói járandóságoknak számíttattak s így ők a kántori jövedelmüktől elestek. Fokozta ezt a sérelmet az, hogy a katolikus kántortanítók kántori munkájának leértékelése a kántori teendőket ellátó állami és községi tanítókkal szemben követett eljárással teljesen ellentétben áll, mert azoknak meghagyták tanítói fizetésüket és ugyanakkor felvehették és fel is vették nagyon sok helyen igen tisztességes kántori fizetésüket.

Harmadszor a kántortanítók e sérelmes rendelkezések következtében még az egész tanítói fizetésükhöz sem juthattak hozzá. A fizetéskiegészítő államsegély tudniillik fordított viszonyban áll a helyi járandóságok értékével. A kántorok természetbeni járandóságának pénzértéke ma már nem évről-évre állapíttatik meg, ahogyan azt a kultuszminiszter 120.000/1922. számú rendelet elrendelte, hanem 100 kilogramm búzának 21 pengős értékében, vagy ennek megfelelő hányadában van rögzítve. Mivel az államsegély nem a terményck piaci árához, hanem a 21 pengőben rögzített búzaárhoz igazodott, a katolikus kántortanítók a legutóbbi évekig a kétszeresen megszolgált tanítói fizetésnek ezt a természetbeni járandóságokban szolgáltatott részét csak papiroson kapták meg, mert amikor ő 21 pengős búzában értékeltetett, akkor a búza ára 8—10 pengő volt, úgyhogy volt idő, amikor fizetése ezen részének csak kis hányadát kaphatta meg.

Betetőzte ezt a sérelmes helyzetet az, hogy ha az egyházközség a kántortanítók munkáját az állami és községi kántortanítókhoz hasonlóan külön javadalmazta és az illetményhivatal erről értesült, a hivatal ezt a külön díjazást is tisztán a tanítói javadalmazásba tudta be, az államsegélyt annyival csökkentette és a már felvett államsegélyt a kántortanítóval visszamenőleg visszatéríttette.

Az 1923 : XXXII. tc. ezáltal nemcsak az 1913 : XXVII. és az 1907 : XXVI. tc. előnyeitől fosztotta meg a kántorokat, amely törvénycikkek úgy rendelkeztek, hogy az ezer koronán felüli évi jövedelem érintetlenül hagyatik és ezzel a kántori teendők honorálhatók, hanem még az 1893 : XXXVI. tc. rendelkezéseinél is hátrányosabb helyzetbe hozta őket és így anyagi ellátás tekintetében ötven évre visszavetette az ország katolikus kántorait.

Meglepő az, mélyen t. Felsőház, amikor az 1923 : XXXII. tc., amint azt a törvénycikk címe is mondja, tulajdonképpen az 1923—24. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és a fizetendő állami kiadásokról« rendelkezik és kimondottan ideiglenes rendelkezés volt, amely immár tizennyolc éve sujtja jobb sorsra érdemes nagycsaládú kántorainkat. El kell ismernem, hogy ezen igazságtalan és sérelmes intézkedések daczára, kántoraink hűségesen kitartottak és kötelességüket becsületesen végezték.

Hálás köszönettel kell leszegeznem, hogy tizennyolc év hosszú, eredménytelen sürgetése után a kultuszminiszter úr a legutóbbi költségvetési vita alkalmából a képviselőházban e súlyos sérelmek orvoslását a kultuszkormány sürgős feladatának minősítette és egy küldöttség előtt, amelyet személyesen vezettem eléje, kijelentette, hogy ennek a sérelemnek orvoslásáról gondoskodni fog. Annál fájdalmasabb a csalódás, hogy az idei költségvetésbe nem került bele ennek a tizennyolcéves megalázó helyzetnek az orvoslása. Az idei költségvetésbe sok komoly szociáliscélú tételt állítottak be, amit valamennyien örömmel üdvözlünk és az itt felszólalt felsőházi tag urak is — egyik a másik után — elismeréssel adóztak a pénzügyminiszter úrnak ezért az intézkedéséért. Én, mély tisztelettel, arra kérem a pénzügyminiszter urat, — és végtelenül boldog vagyok, hogy személyesen szólhatok hozzá — keressen és találjon módot arra, hogy ez a legszociálisabb tétel valamiképpen kielégítést nyerjen, mert a munkásnak a megérdemelt, megszolgált bérét megadni, ez a legszociálisabb feladat. *(Úgy van! Úgy van!)*

A második mondanivalóm, mélyen t. Felsőház, a honvédelmi miniszter úrnak szól. A hazafias, komoly aggodalom beszél belőlem, nemcsak a papnak az aggodalma, hanem a hazáját és fajtáját szerető pedagógus aggodalma is.

Mindnyájan örömmel szavaztuk meg annakidején a honvédelmi törvényt és annak a törvénynek a leventékre vonatkozó szakaszát, mert minden komoly magyar ember örömmel látja és kívánja a magyar ifjúságnak katonás, kemény nevelését. Annakidején a törvényjavaslat tárgyalásánál bátor voltam felszólalni és a honvédelmi miniszter úr figyelmét felhívni arra, hogy az ifjúság leventei nevelését ne bízza káplárokra és őrmesterekre, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* hanem bízza ahhoz értő és arra hivatott pedagógusokra, mert a magyar ifjúság megérdemli, hogy tisztelettel nyúljunk hozzá. Bár tagadhatatlan, hogy a vezetők részéről megvan a jóakarat, sajnos, itt is történtek és történnek még ma is fájdalmas melléfogások és a magyar ifjúsághoz nem méltó durvaságok. Magam voltam fültanuja egyszer, amikor a budafoki átjárónál teherautón jött egy leventecsapat és az úton végigmenő tisztességes úrilányra olyan sértő, trágár éneket énekelt a leventeparancsnok fülehallatára, hogy az hajmeresztő volt. Nemcsak magam tapasztalom ezt, hanem az ország pedagógusai is többször komolyan és keserűen panaszkodtak nálam e miatt.

De még ennél is súlyosabb aggodalom tölt el most, amikor megkezdődik a leányok leventemozgalmának a megszervezése. Bár a végrehajtási utasítás és a legfőbb vezető kimondottan állást foglalt a leventeleányok valláserkölcsi alapon történő nevelése mellett, a végrehajtás kivitelezésénél sok komoly aggodalmat okozó tünetet látok

(Az elnöki széket gróf Széchenyi Bertalan foglalja el.)

A gyakorlatban, sajnos, sehol sincs nyoma a valláserkölcsi nevelésnek és ezen nevelés megbecsülésének sem. A felhívásokat magam is néztem és láttam: egy szó sincs arról, ami a leánynevelésnek alapja, sőt olyan tüneteket látok, mintha a vezetés ezzel ellenkező álláspontra helyezkednék. Ezért is hoztam ezt ide a felsőházba, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy nyomatékosan szóvátegyem ezeket a periférián mindenfelé jelentkező tüneteket.

Vannak nekünk nagyszerű multra, komoly országos érdemekre visszatekintő katolikus leányszervezeteink: ilyen a Klosz, ilyen a Dolgozó Leányok szervezete és ilyen a Kalász. Az első a városi, a második a munkás-, a harmadik a falusi leányokat szervezi. Körülbelül 100—120.000 azoknak a leányoknak a száma, akik ezekben a szervezetekben komoly kulturális és szociális kiképzést kapnak. A legfőbb vezető felszólította e szervezeteket, hogy a nemrég megtartott vezetőképzőkurzusra küldjenek be alkalmas pedagógusokat. A katolikus leányszervezetek vezetői közül jelentkezett is hat, akik a meglehetősen szigorú feltételeknek mindenben megfeleltek, de egyet sem hívtak be közülük erre a kurzusra. Ellenben felkérték a Klosz. és a Kalász. országos vezetőjét, országos elnökét, hogy mint összekötő vegyen részt a leventevezetők kiképzésén. A kurzus utolsó héten, nyilt gyűlésen, a kurzus résztvevői előtt a Kalász. országos elnöknőjét érthetetlenül kiutasították és többé nem is volt szabad bemennie a kurzusra. Azt mondották indokolásul, hogy most az egésznek a szervezetét beszélik meg. Kínos feltűnést keltett országszerte a katolikus leányegyesületek között, hogy miért kellett ezt a kiváló pedagógust ilyen megaláztatásnak kitenni. Magán ezen a tanfolyamon sok praktikus dologról volt szó, de a valláserkölcsi nevelésről egy árva szó nem esett. *(Mozgás.* — **Gróf Széchenyi Viktor:** Nagyon sajnálatos!)

A leventeleányok szervezése hivatalosan szeptember 1-ig szünetel, az ország azonban tele van szervezkedési mozgalommal, a falvakban egymásután toborozzák össze a leányokat a leventecsapatokba, fiatal hadnagyok szervezik a leányokat, *(Mozgás. — Egy hang jobbfelől: Gyönyörű!)* szervező gyűléseket rendeznek, előadásokat is tartanak és katolikus leányaink nem egy helyen súlyosan megbotránkoznak azokon.

Méltóztassék megengedni, hogy egypár jelentést felolvassak. *(Halljuk! Halljuk! — Olvassa):* »A hadnagy úr szervező beszédében a következőket mondotta: Rövid időn belül el lesznek törölve az összes magyarországi vallásos egyesületek,« *(Mozgás és felkiáltások a jobboldalon: Hallatlan! — Tovább olvassa):* »mert ezek magyar és magyar között a vallás miatt úgyis csak a széthúzást szították eddig.« **(Gróf Széchenyi Viktor:** Reméljük, hogy a honvédelmi miniszter úr jól közbevág! — *Tovább olvassa*): »Egyetlen egyesület lesz csak, a leventeegyesület. A Kalot. máris beolvadt teljesen és egy szép napon a honvedelmi miniszter a belügyminiszterrel és a kultuszminiszterrel egyetértve eltörli a többit is. Ilyen szép szavak után kért engem is, hogy ne tartsak külön Kalász.-gyulest, hanem amit ott mondanék, mondjam el a leventében. A leányaim érezve a veszedelmet, elkezdtek zúgni, hogy nem hagyják a leánykört és azt nem engedik. Természetesen én sem. Most azután kisértőnek, hogy leányaimat a litánia utáni gyulésről elcsalogassak, kihirdettek, hogy a községnázán a leventeotthonban minden vasárnap délután háromtól hatig tánc, szórakozás lesz a fiúkkal együtt.« *(Egy hang jobbfelől: Mit szól ehhez a kultuszminiszter?* — **Szinagyi Lajos:** Meguóbbentő!)

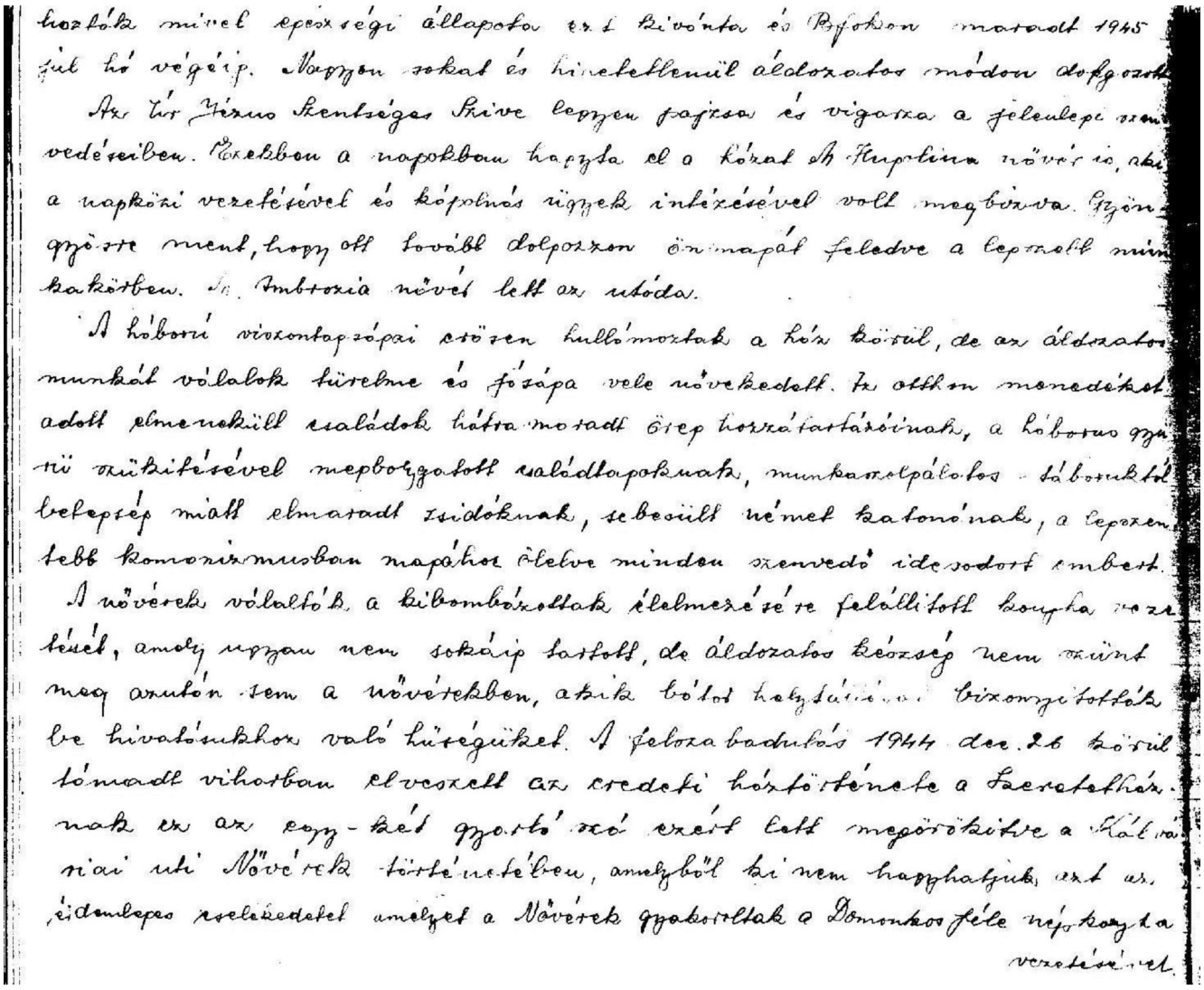
Egy másik községből a következő jelentést kaptam. *(Olvassa):* »Az első gyülés november 15-én volt. A főoktató ismertette a leánylevente célját. Nagyon szép, hasznos dolgokat sorolt fel a leányok előtt: betegápolo tanfolyamot, elsősegélynyujtást, szegénygondozást. A gyülés után bejöttek a fiúk és az első gyülés tánccal végződött. Az oktatók elmentek haza, a fiatalok magukra maradtak.« *(Mozgás.)* »A mult vasárnap délutánra megint táncot hirdettek. Erre megmozgattuk a lelkiismereteket. Igérték, hogy komoly felügyelet lesz. Este 7 óráig volt is, akkor elmentek haza a felügyelők és szabad lett a vásár. December 6-ára kitűzték a leventeotthonavatást bállal egybekötve.« Egy másik helyen arról panaszkodik a leánykör vezetője, hogy a leventeoktató a leánykör vallásosságát szinte gúnyosan csúfolja a leventegyűléseken.

Egy harmadik helyen dobszó útján összetoborozták a leánysereget 10 évtől felfelé azzal, hogy a megjelenés kötelező. *(Olvassa):* »A fiúleventecsoport vezetősége formaruhában megjelent a községi iskolába terelt leányok között a községi tanítónővel, aki szemrehányást tett a még iskolás leányoknak azért, hogy a katolikus népiskolába iratkoztak be, azután kijelentette a leányok előtt, hogy ezentúl ők is leventébe járnak és majd nem úgy kell köszönniök, mint eddig, hogy »Dicsértessék a Jézus Krisztus«, hanem ugy, hogy »Szebb jövőt!« **(Gróf Széchenyi Viktor:** Szovjetíze van ennek a dolognak!)

A legmegdöbbentőbb a következő jelentés, amiért ezt a kérdést idehoztam. *(Helyeslés. — Olvassa):* »Nagymágócson a leányleventevezetőnek a segédjegyzőt kérték fel« — szóról szóra olvasom a jelentést — »s a községházán átmenetileg élelmiszerjegyeket kiosztó cipészsegédet. A leventeleányokat tornáztatták hattól este kilencig. A leglehetetlenebb tornamutatványokat végeztették velük. Este 9 órakor a legényekkel, akik mindezt az ablakból nézték, mentek a leányok haza.« **(Gróf Széchenyi Viktor:** Botrány! — *Tovább olvassa):* »Már egy hónapja feljelentést tettek, — jelentették ezt nekem két hete — de mind a mai napig semmi sem történt. *(Egy hang jobbfelől: Társadalmi destrukció!)*

Mélységes aggodalommal töltenek el ezek a jelenségek engem, de nemcsak engem, **(Gróf Széchenyi Viktor:** Mindnyájunkat!) hanem a józanul gondolkozó katolikus leányokat is. Másokról nem tudok beszélni, mert én csak a katolikus leányokkal dolgozom. És méltán! Hellasz akkor vesztette el életerejét és történelmi vezetőszerepét, amikor az olimpiászokra beengedte a leányokat és elfajult misztériumaiban a nő a közösség prédája lett. Róma világhódító ere-

Részlet a háborús idők viszontagságairól a Budafokon szegénygondozást végző ferences nővérek Háztörténetéből:

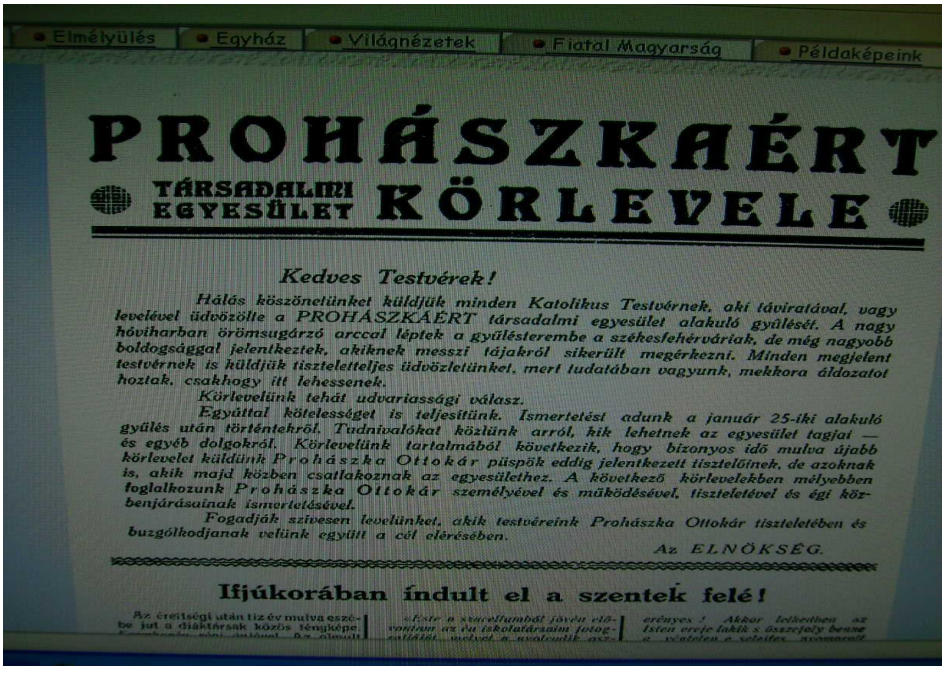

hoztók mivel egészségi állapota ezt Kívánta és Budafokon maradt 1945 júl hó végéig. Nagyon sokat és hivatlanul áldozatos módon dolgozott

Az Úr Jézus Szentséges Szíve legyen fajzsa és vigasza a feloltalepi szen védésében. Ezekben a napokban hagyta el a házat Sh Kapistina nővér is, aki a napközi vezetésével és képzelnés ügyek intézésével volt megbízva. Ezért győzte ment, hogy ott tovább dolgozzon önmagát feledve a legszebb mun kakörben. Sr. Ambrozia nővér lett az utóda.

A háború viszontagságai csösen hullámoztak a ház körül, de az áldozatos munkát vállalók türelme és fájdalma vele növekedett. Az otthon menedéket adott elmenekült családok hátra maradt özep korra tartozóinak, a háborus gyá nú özvegyével megbízatott családtagoknak, munkaszolgálatos - táborukból behepsép miatt elmaradt zsidóknak, sebesült német katonának, a legszen tebb komoriságban napához élelve minden szenvedő idesodort embert.

A nővérek vállalták a kibombázottak élelmezését is felállított konyha mű ködtetését, amely ugyan nem sokáig tartott, de áldozatos készség nem csökkent meg azután sem a nővérekben, akik bátor helytállásuk bizonyságát adták be hivatásukhoz való hűségükkel. A felszabadulás 1944 dec. 26 körül tönadt viharban elveszett az eredeti háztörténete a Szeretetház nak ez az egy-két gyorsírás ezért lett megörökítve a Kálvá riai úti Nővérek történetében, amelyből ki nem hagyhatjuk azt az, áldomásos készülődéssel amelyet a Nővérek gyakoroltak a Domonkos féle népkonyha vezetésével.

Elmélyülés • Egyház • Világnézetek • Fiatal Magyarság • Példaképeink

PROHÁSZKÁÉRT TÁRSADALMI EGYESÜLET KÖRLEVELE

Kedves Testvérek!

Hálás köszönetünket küldjük minden Katolikus Testvérnek, aki táviratával, vagy levelével üdvözölte a PROHÁSZKÁÉRT társadalmi egyesület alakuló gyülését. A nagy hóviharban örömsugárzó arccal léptek a gyülésterembe a székesfehérváriak, de még nagyobb boldogsággal jelentkeztek, akiknek messzi tájakról sikerült megérkezni. Minden megjelent testvérnek is küldjük tiszteletteljes üdvözletünket, mert tudatában vagyunk, mekkora áldozatot hoztak, csakhogy itt lehessenek.

Körlevelünk tehát udvariassági válasz.

Egyúttal kötelességet is teljesítünk. Ismertetést adunk a január 25-iki alakuló gyülés után történtekről. Tudnivalókat közlünk arról, kik lehetnek az egyesület tagjai — és egyéb dolgokról. Körlevelünk tartalmából következik, hogy bizonyos idő multva újabb körlevelet küldünk Prohászka Ottokár püspök eddig jelentkezett tisztelőinek, de azoknak is, akik majd közben csatlakoznak az egyesülethez. A következő körlevelekben mélyebben foglalkozunk Prohászka Ottokár személyével és működésével, tiszteletével és égi közbenjárásainak ismertetésével.

Fogadják szívesen levelünket, akik testvéreink Prohászka Ottokár tiszteletében és buzgólkodjanak velünk együtt a cél elérésében.

Az ELNÖKSÉG.

Ifjúkorában indult el a szentek felé!

Az érettségi után tíz év multva eszébe jut a diáktársak közös ténykép[e]

«Este a szerelemből jövén elő vontam az ifjúsági társaimat fotog[ra]fálták, melyek a mulandóság arc[ot]

erényes! Akkor lelkében az Isten ereje lakik s összefogy benne a tudásban a szeretet szomjúság

A feléledő Prohászka-tisztelet Mezgárt arra késztette, hogy kezdeményezze a Prohászkáért Társadalmi Egyesület megalakulását.

A hívők imáival, a szentmisékkel, a zarándoklatokkal és Prohászka tanításainak mind szélesebb körű terjesztésével szerette volna elősegíteni a boldoggá avatást.

†

MAGYAR SZENT KERESZT
EGYESÜLET
Hg.Cs. 3862/944.

C/p

BUDAPEST, VIII. ... 1944
Telefon: ...
Nb
HADIGONDOZÓ ÉS CSALÁDVÉDELMI IRODA;
V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 3. II. 25.
Tel.: ...-12.
1944 aug. 1.
2959/948

Tiszt.
Plébánia Hivatalnak,
B u d a f o k.

Mély tisztelettel kérjük, hogy K i s s S á n d o r budafoki /Apponyi u.50./ lakósnál, aki jelenleg munkaszolgálatot teljesit és tölünk felszerelést kért- környezettanulmányt végeztetni és a mellékelt kérdőivet kitöltve, a segélyezést véleményezve hozzánk mielőbb visszaküldeni-sziveskedjenek. Negativ válasz esetén is kérjük a kérdőiv visszaküldését

Irodánk ugyanis a H.M. 4604/eln.2.i.-1943. körrendelet értelmében a katolikus munkaszolgálatosok felszerelésével foglalkozik és ehhez előzetes környezettanulmányra van szükség.

Fáradozásaikat előre is hálásan köszönjük és vagyunk

Bpest, 1944. aug.30.

mély tisztelettel

1 drb kérdőiv.

Dr.H.L.

MAGYAR SZENT KERESZT EGYESÜLET
Hadigondozó és Családvédelmi
Irodája

229

†

MAGYAR SZENT KERESZT
EGYESÜLET

C/7

BUDAPEST, ...
Telefon: ...
1944 aug. 1.
2959/948

Hg.Cs. 2304/944.

Tiszt.
Plébánia Hivatalnak,
B u d a f o k.

Mély tisztelettel kérjük, hogy E c k s t e i n I m r e, budafoki Szegfü-u.20./lakósnál, aki jelenleg munkaszolgálatot teljesit és segélykéréssel fordult hozzánk; környezettanulmányt végeztetni és a mellékelt kérdőivet kitöltve, a segélyezést véleményezve hozzánk mielőbb visszaküldeni sziveskedjék.

Irodánk ugyanis a 4604/eln.2.i-1944. körrendelet értelmében a katolikus munkaszolgálatosok segélyezésével foglalkozik és ehhez előzetes környezettanulmányra van szükség.

Fáradozásukat előre is hálásan köszönjük és vagyunk

Bpest, 1944. IV.25.

mély tisztelettel

1 drb kérdőiv

MAGYAR SZENT KERESZT EGYESÜLET
Hadigondozó és Családvédelmi
Irodája

230

A Magyar Szent Kereszt Egyesület a plébánosok segítségével mentette a kikeresztelkedett zsidókat. A nagyszámú kikeresztelkedéseket a Keresztelési Anyakönyv rögzíti plébániákként.

Az 1945. októberi helyhatósági választásokban tevékenyen részt vevő Nagy Ferenc felsővárosi pap hirtelen vidékre távozását tudatja Mezgárral, aki továbbítja azt Shvoy püspöknek: „ *A Budafokon jelenleg uralkodó helyzet, mely személyemmel kapcsolatban külön kiéleződött, szükségessé tette, hogy egy ideig kikapcsolódjak Budafok életéből. mivel ez idén szabadságon úgysem voltam, kamarás úrral történt előzetes megállapodásunk alapján a helyzet tisztázódásáig szabadságra távoztam. A nehéz utazási körülmények miatt, kamarás úr óhajának, hogy személyesen jelentsem püspökatyának kényszertávozásomat, nem tudtam eleget tenni, azért írásban jelentem bizonytalan időre szóló szabadságom megkezdését. Távollétem alatt Németh Gyula hitoktató fog helyettesíteni. Ahogy kamarás úrtól azt az értesítést kapom, hogy személyemmel kapcsolatban a helyzet enyhült, állomáshelyemet azonnal el fogom foglalni. Zalaapáti, 1945. október 22-én.* ”

Főtiszteletű Egyházmegyei Hatóság!

A Budafokon jelenleg uralkodó politikai helyzet, mely személyemmel kapcsolatban különösen kiéleződött, szükségessé tette hogy egy ideig kikapcsolódjak Budafok életéből. Mivel ezidén szabadságon úgysem voltam, Kamarás úrral történt előzetes megállapodásunk alapján, a helyzet tisztázódásáig, szabadságra távoztam.

A nehéz utazási körülmények miatt Kamarás úr óhajának, hogy személyesen jelentsem Püspökatyánknak kényszertávozásomat, nem tudtam eleget tenni, azért írásban jelentem bizonytalan időre szóló szabadságom megkezdését. Távollétem alatt Németh Gyula hitoktató fog helyettesíteni.

Ahogy Kamarás úrtól azt az értesítést kapom, hogy személyemmel kapcsolatban a helyzet enyhült, állomáshelyemet azonnal el fogom foglalni.

Zalaapáti, 1945. október 22.-én.

Mély tisztelettel

Nagy Ferenc

zlv.-felsővárosi lelkész

ÖKI RÓM. KAT. PLÉBÁNIA HIVATALTÓL

194.7.....
194.....
drb.
gyben jelentés.

Kegyelmes Püspök Atya!

iután a K.E.O.E. központtal érintkezésben vagyok,meg-
ogy válságban van a megélhetésük.A legjobb szervező e-
teleneklennének fizikai munkásnak elmenni családjuk,
aguk eltartása miatt.Már pedig minden áron meg kellene
zni ezt a reánk nézve kész szerencsétlenséget.Nemcsak
int végezhnek uttörést,hanem apostolokat faragnak a
ból.Minőségi munkát teljesitenek és a fiuk dolgozzák
ajét tömegüket.
egyeskedjék püspökatyai gondjába venni ezt a kérdést
a Biboros Hercegprimás Őeminenciájánál is közbenjárni.

1947,március 18. Püspök Atyának engedelmes
plebánosa:

Dr. Mezgár Lajos

Főmegegyház Biboros Hercegprimás ur!

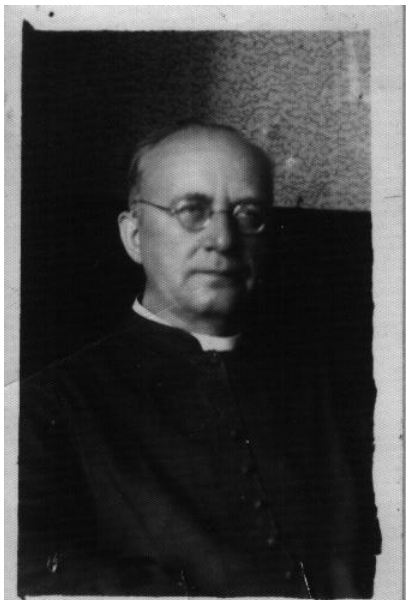
Dr. Mezgár Lajos budafoki prépostplébános ur értesít arról, hogy a KEOE Központ válságban van. A legjobb szervező erők kenyteleneknek fizikai munkásnak elmenni, hogy önmagukat és családjukat eltarthassák. Nemcsak a maguk személyében végeznek ezek a jó emberek uttörő munkát, hanem a talonc okból faragnak apostolokat, akik tovább dolgoznak munkás testvéreik között. Hitbeli munkát végeznek és ebbe hivatásuk beledolgozták magukat.

Legyen szabad ezt az égető kérdést Eminenciás szíves figyelmébe ajánlani.

Mindenkori hűséges tisztelettel csókolom.

Székesfehérvár, 1947. április 20.

[illegible] Főhelynöki Irodájából

Hívemnek!
1947.
Szent Karácsony Éjszakáján.

Lelkipásztori szeretettel kívánom, hogy a kis Jézus szálljon szivetekbe: az ő országába. És fogadjátok be a mi Urunkat, Istenünket.

Dr. Mezgár Lajos
c. prépost-plébános

A szent evangélium kezdete Szent János szerint:

Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Ez volt kezdetben az Istennél. Mindenek ő általa lettek, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Őbenne élet volt és az élet volt az emberek világossága. És a világosság a sötétségben világít, de a sötétség azt föl nem fogta. Vala egy ember, Istentől küldetve, kinek neve volt János. Ez tanuságul jöve, hogy tanuskodjék a világosságról, hogy mindenki higgyen őáltala. Nem volt ő a világosság, hanem hogy tanuságot tegyen a világosságról. Az igazi világosság volt, mely megvilágosít minden világra jövő embert. A világban vala, és a világ őáltala lett, és a világ őt meg nem ismeré. Tulajdonába jöve, de övéi őt be nem fogadák. Mindazoknak pedig, kik befogadák, hatalmat ada, hogy Isten gyermekeivé legyenek, azoknak, kik hisznek az ő nevében, kik nem a vérből, sem a test ösztönéből, sem nem a férfi indulatjából, hanem Istenből születtek. *És az Ige testté lőn, és miköztünk lakozék;* és látók az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, ki tele volt malaszttal és igazsággal.

(Kézirat gyanánt.)

SUGÁR-NYOMDA, BUDAPEST

Mezgár Lajos (saját fényképe) címzetes prépost-plébános ajándéka híveinek ’47 karácsonyán (Perhács Lászlóné, szül. Borhy Józsa gyűjteménye).

MEGHÍVÓ

A Budafok - belvárosi róm. kat. Egyházközség
kulturbizottsága folyó évi
március hó 21-én, 28-án és április hó 4-én
este 1/2 7 órai kezdettel
az Egyházközségi otthonban (Knoll József-u. 2)
színielőadást rendez
melyre mindenkit szeretettel meghívunk

Színrekerül:

A PASSIO

Krisztus Urunk kínszenvedésének szomorú drámai játéka

Az evangélium nyomán irta: Kákonyi István

SZEREPLŐK:

Jézus Krisztus		Scheer János
Mária édesanya		Sarus Margit
Péter		Egyed Károly
János		Bakos József
András		Gaál István
Jakab		Hellinger József
Fülöp		Fleck Márton
Bertalan		Klein Henrich
Tamás	apostolok	Huszár János
Máté		Szabó Ferenc
ifjabb Jakab		Harmath János
Tádé		Tóth Lipót
Simon		Borbély István
Judás		Munkácsy Lajos
Evangelista		Moldoványi László
Angyal		Szunyogh Klotild
Veronika		Szabó Margit
Cirenei Simon		Fekete Gábor
Nikodemus		Moldoványi László
Pilátus		ifj. Bertelé Oszkár
Claudia Pilátus felesége		Borhy Edit
Kaifás		Lukács László
Annás		Munkácsy Károly
Gamaliel		Sziklai István
Mária Magdolna		Borhy Józsa
I. zsidónő		Pavel Erzsébet
II. „		Kühn Rózsa
I. zsidó főpap		ifj. Sarus József
II. „ „		Németh László
I. farizeus		Koch Lőrinc
II. „		Gémes László
Jubál		Kovács Ágoston
Barabás		Fekete Gábor
Római százados		Tóth Lipót
I. őr		Philipovszky László
II. „		Kovács Ágoston
I. poroszló		Haász György
II. „		Nobisz Ferenc
Ajtónálló és szolga		Desacó Fülöp

Súgó: Kiss Erzsébet

Helyárak: I. hely 3.50, II. hely 3.— forint

Pontosan kezdünk!

F. k.: Bauer Vilmos

SÁNTA GY. NYOMDÁJA BUDAFOK

II. évfolyam, 4. szám. Ára 50 fillér. 1947. február 22.

BUDAFOK NÉPE

Sportpályát az ifjúságnak!

DEMOKRATIKUS HETILAP

50.000 forint

Czermann Antal

az összeesküvők ausztriai politikai megbízottja

Klagenfurtban tartózkodik és vezetője annak a csoportnak, mely Magyarországot fegyveres puccs segítségével akarta hatalmába keríteni

A magyar demokrácia megdöntésére irányuló összeesküvés vizsgálóbiróinak legújabb adatai alapján kitűnt, hogy dr. Czermann Antal, a jól ismert, azelőtt Budafokon lakó politikus volt az összeesküvőkkel együttdolgozó ausztriai reakciós csoport vezetője.

A belügyminisztérium jelentése szerint, Kovács Béla volt földmivelésügyi miniszter, a kisgazdapárt főtitkára, állandó összeköttetésben állott az Ausztriában levő reakciós csoportokkal. Kovács Béla autója vitte a határig Taksonyi Alnos volt kémelhárító századost és Baffay Sándort. A határhoz érve, Taksonyi és Baffay gyalog folytatták útjukat az egyik osztrák faluba, ahonnan Taksonyi Grázba utazott, hogy jelentést tegyen Kovács Bélával folytatott tárgyalásairól.

Itt találkozott dr. Czermann Antal volt Wolf-párti képviselővel, ki meghallgatta a jelentést arról, hogy miben egyeztek meg a kisgazdapárt főtitkárával, Kovács Bélával, Dr. Czermann Antal Klagenfurtban a volt jobboldali politikusok polgári vezetője és vezetője annak a csoportnak, amely Magyarországot fegyveres puccs segítségével akarta újra hatalmába keríteni.

Czermann, miután kikérdezte Taksonyit futárszolgálatai alatt szerzett tapasztalatairól, főleg Kovács Béla megbízhatóságáról és politikai tevékenységéről és miután a futárok Kovács Bélát elvhü és megbízható embernek tartották a földalatti összeesküvés szempontjából,

a futárok jelentését továbbította az összeesküvők külföldön lévő katonai politikai vezetőségének.

A katonapolitikai osztály kihallgatta Szúgyi vezérőrnagyot is, a Szent László laktanya vezetőjét, Czermann szerepéről.

Szúgyi vallomása mindenben alátámasztotta a nyomozás eddigi eredményeit.

A nyomozás során kiderült az is, hogy Czermann Antal előbbi előterjesztési és jelentései az összeesküvés ausztriai állapotáról, pontosan elérkeztek Budapestre a katonai futárok közvetítésével. Szúgyi vezérőrnagy vallomása szerint mind eljuttatták Kovács Bélához és mint ahogy ő mondja: „Minden remény megvolt ahhoz, hogy a puccs sikerül.”

K I V O N A T

a budafok-felsővárosi romkat.egyházközség képviselőtestületének 1946. december hó 4.-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

"J E G Y Z Ő K Ö N Y V,

felvétetett Budafokon a felsővárosi r.k.Jézus Szive egyházközség képviselőtestületének 1946.december hó 4.-én tartott üléséről.

Jelen vannak:Nagy Ferenc plebános,egyházi elnök,Lányi István világi elnök,Győrvári Sándor,Horváth Istvan,Jászberényi Istvan,Dr.Miklóssy Zoltán,Vekov Adám,Slezák Mihály,Szabó József,ifj.Gyarmathy József,Prokopius Nándor,Klein Károly,Appel József,Frenc Ferenc,Pikoszky Jenő,Domonkos Gábor,Rick Mátyás,Özv.Szőke Gusztávné,Haász Ferenc,Balázs Jenő, Jung Imre,Rock Károly,Funke Sándorné,Prokopius Gábor képviselőtestületi tagok.

Nagy Ferenc elnök az ülést megnyitja.Megállapitja,hogy az szabályszerüen lett összehiva és határozatképes.A jegyzőkönyv vezetésére Pikoszky Jenőt,hitelesitésére Horváth Istvan és Slezák Mihály képviselőtestületi tagokat kéri fel.

.....

3./Az elnök előadja,hogy az utóbbi időkben olyan,a sajtó bizonyos részében is megnyilatkozó,törekvések mutatkoznak,melyek a hitoktatást iskoláinkban megszüntetni,vagy legalább is fakultativvá tenni igyekeznek.

Azután támadás éri az egyházi iskolákat,mivel ragaszkodnak a saját kiadásu tankönyvekhez és tiltakoznak a tankönyvmonopolium ellen.Az iskolákban a hatóságok majdnem kötelezően irják elő egyes politikai egyesületeknek a támogatását,ugy,mint annak idején a levente rendszert és ezzel tág tere nyilik a politikának az iskolákba való bevitelére,ami nem helyes,mert a tanuló azért jár iskolába,hogy tanuljon és az életre készüljön,nem pedig azért,hogy pártpolitikai alapon az átkos magyar betegségnek,a széthuzásnak és veszekedésnek legyen áldozatává.

Minden jel arra mutat,hogy a még meglévő katolikus egyesületeinket is a feloszlatás veszélye fenyegeti.

Végül bejelenti,hogy az ország lakosságának 70 %-át kitevő katolikus társadalomnak még mindig nincsen napilapja,pedig annak engedélyezését az egyházi vezetőség ismételten kérte és a Miniszterelnök Ur az egyik küldöttség előtt maga is elismerte a katolikus tömegeknek a napilaphoz való jogát.

A képviselőtestületi tagok közül többen tiltakoztak a fenti sérelmek ellen és határozottan követelték a katolikus napilapnak engedélyezését.

A hozzászólások után elnök a képviselőtestület következő egyhangu határozatát mondja ki:

A budafok-felsővárosi egyházközség képviselőtestülete egyhanguan tiltakozik:
a./a hitoktatás fakultativvá tétele ellen,
b./a tankönyv monopolium ellen,
c./a politikának az iskolába való bevitele ellen,
d./a katolikus egyesületek feloszlatása ellen,
e./egyben követeli és sürgeti egy katolikus napilap,nevezetesen a"Magyar Népünk" cimü politikai napilap engedélyezését.

Jelen tiltakozást és követelést a képviselőtestület a Miniszterelnök Urhoz felterjeszteni rendeli el. "

K . m . f .

Pikoszky Jenő
.....
jegyző.

.....
plebános,elnök.

Hitelesitik:
Horváth István
Slezák Mihály

Kegyelmes Uram!

Az uj esztendő küszöbén fogadja ugy magam és családom, valamint a Keresztény Ifjak Egyesülete nevében szivből jövő szerencse kivánataim tiszteletteljes kifejezését.- Arra kérjük a Mindenhatót, hogy az uj esztendőben is teljes munkaképességben, jó egészségben tar sa meg számunkra.-

Az elmulóban lévő év a Keresztény Ifjak Egyesületében küzdelmes napokat jelentett.- A tavaszi bevonulások erősen megbontották sorainkat.- A nyaraltatást csak a legnagyobb nehézségek leküzdése árán tudtuk lebonyolitani.- A nyár folyamán bedüléssel fenyegett az egyesületi székház tüzfala, miért is azt le kellett bonatni s az egés tőszerkezetet nagy költséggel átépittetni.- Ugyanekkor, hónapokon át katonaságot szállásoltak be hozzánk, mely beszállásolás az őszi hónapokra is kiterjedt s igy éppen a legfontosabb megindulási időszakot tette tönkre.- Annyit nagy nehezen ki tudtunk eszközölni, hogy a tető szerkezet átépitése alkalmával egy belső átalakitást is megvalósithat tunk.- Ugyanis az egyesület nagy T betüjének Kossuth Lajos utca felől szárnyát, amelyik erősen rontotta az akusztikát, nehezitette a terem kifütését és különben is holt területnek bizonyult,- egy fallal elválasztottam, ami által a cserkészek egy igen szép otthonhoz jutottak.- Mondhatom a termünk ilyen módon nem lett kisebb s mi mégis egy uj helséggel gyarapodtunk.- A tavaszi esőzések folytán megrongált falfestés is fel kellett mindenütt ujitani.- A rongálás tekintetében a katonasá sem volt kiméletes.- A bajokat még tetőzte az, hogy a tavaszi árviz teljesen tönkretette az egyesület dunaparti csónakházát.- Igy tehát ennek helyrehozásáról is gondoskodni kellett.- Arról nem is beszélek, hogy egyidejüleg a nyár elején meginditottam Antaltelepen a gyermeküdülőház épitését.- Ez minden esetre nagy szerencse volt, mert ma már ugyanerre a feladatra vállalkozni nem lehetne.- A különböző nyersanyagokat rengeteg fáradság és költség árán lehetett csak beszerezni.- Helyzetemet nehezitette az is, hogy egy néhány kiváló és jól beválit munkatársam különböző okokból, részben nyilas befolyásra, elhagyta sorainkat.- A sok beszállásolás folytán különben is szétbomlott egyesületem, amelyet még folyton közbejött katonai bevonulások is gyengitettek.- Igy nem tudott megfelelő segitő erőket részemre biztositani.- Mindezek dacára az egész vonalon folyt a munka, mindenütt ott voltam és a magamrahagyatottságban éreztem legjobban, hogy még sem vagyok e-

teljesen rendben van,- a kulturális és társadalmi munka megindult és minden reményünk megvan arra, hogy a lendületes kezdethez méltó lesz a folytatás.- Az egyesület csónakházát is,nem régiben,rendbehoztuk és jövő tavaszra ismét átadhatjuk rendeltetésének.- A gyermek üdülő-ház pedig tető alatt áll.- Eddig cca 5o.ooo.-pengőt tesznek ki a kiadások, amelyből cca 8.ooo.-pengő, ami még kifizetve nincsen.- Mosolyognom kell, ha arra gondolok, hogy Budafok városa,csak kemény küzdelem után,szavazott meg nagy nehezen lo.ooo.-pengőt erre a célra, azt is 5 évi részletben.- Emellett természetesen rengeteg kikötéssel élt előjogainak biztositására.- Az épitkezés befejézése most már inkább anyagi gondokat okoz.- A tervem az volt, hogy az épületet tető alá hozom s azután türelmesen várok, amig ismét együtt lesz a szükséges pénz.- Ezt a tervet már tulhaladtam, mert hiszen az ajtókat és az ablákokat közben megrendeltem, nagyrészt ki is fizettem. Ezek ma már be vannak fejezve.- Ez pedig igen nagy tétel.- Nincs megoldva a belső vakolás, a padlózás,- a vizvezeték,- mosdók felszerelése.- Most csináljuk a kalkulációkat,vajjon milyen összegből tudjuk mindezeket megcsináltatni.- A konyha, ebédlő és hálótermek felszerelése,bár igen fontos de ezt átmenetileg meg lehet oldani primitiv módon is.- Nagyon szeretném, ha az épületet már a jövő évben átadhatnám rendeltetésének, de erre egyelőre még gondolni sem merek,- pedig Budafok városától eltekintve, más pest környéki községek is készen állanak arra, hogy gyermekeiket itt nyaraltassák.- A gyermek üdülő-ház épitésében a Kormányzó Ur őfőméltósága támogatott a legmesszebb menő módón.- Az ő befolyásának köszönhetem azt, hogy ennyire is eljutottam.- Bizom abban, hogy ez a támogatás a jövőben sem fog elmaradni és igy ha lassan is,de mégis előbbre jutok.- Segélyre már alig merek számitani, talán sikerül valahonnan egy kölcsönt előteremteni és ezzel az épitkezést befejezni.-

Ha még mindezekhez hozzáfüzöm azt, hogy nem adtam fel a reményt,miszerint az egyesület keretében a tanonc- és ifjuségi otthon kérdését is megoldom,ugy azt hiszem nagy vonalakban megrajzolhattam az elmult év munkáját és a jövő esztendő feladatait.-

Talán még egy körülményre kellene kiterjeszkednem és ez az a nagy küzdelem, amelyet forrongó ifjuságunk lelkiségével kell megvivnunk.- Tengernyi zavar és nyugtalanság van bennük.- Az aktivitásuk csak rombol és követel.- Hogy ők maguk is adnának valamit,arról szó sem lehet.-Még soha ilyen hangos és mégis önérzet nélküli ifjusággal nem volt dolgom.- Remélem, hogy a nyaraltatási akció, a cserkészcsapat munkája segitségével mégis sok lelket tudunk majd a jövőben kiformálni.- Éppen azért azt tervezem, hogy a nyaraltatás előkészitésére, lebonyolitására és a nyaraltatási idő utánfoganatositandó további gondoskodásra, egy külön szervet létesitünk, mely hivatott lesz ezt a szociális munkát rendszeresen elvégezni.-

teszi lehetővé további munkásságomat.- Ehelyütt mélységes nagy hálával gondolunk Nagyméltóságod legutóbbi nagyszabásu parlamenti szerepére, melynek ugy hisszük meg lesz a maga eredménye.-

Végezetül méltóztassék megengedni, hogy az Egyházmegyei Ifjuségi Központ nevében a legmélyebb tisztelettel és szivből köszöntsem Nagyméltóságodat és kérjem munkánkhoz további bizalmát és jóindulatát.- A Központ végre eljutott oda, hogy aktivitást fejtsen ki.- Ma már látjuk a bajokat és a feladatokat.- Mint 2o éves gyakorlattal biró, ugy véltem alulról kell kezdeni az épités munkáját.- A Központ ne csak felügyeljen és irányitson, hanem segitsen is.- A segitésben első helyen áll az otthon létesitésének gondolata.- Ennek a programmnak gondolatát leszögeztem a legutóbbi gyülésen, amelynek jegyzőkönyve már bizonyára Nagyméltóságod előtt fekszik.- A lényeg az, hogy az otthon létesitésére alkalmas egyesületek, szervezetek s a Központ, az önsegélyre épitett alapot létesitsenek, amely bizonyos sorrend szerint elősegiti a nagyobb szervezet otthonának megépitését.- A Központ a maga anyagi hozzájárulását ugy képzelte, hogy az ez évben jelentkező megtakaritásokat ajánlja fel erre a célra.- Ez az összeg volna a kiinduló pont, amihez minden érdekelt egyesület bizonyos összeggel hozzájárulna.- Az ily módon létesülő alap kamatmentes kölcsönt biztositana, illetve nyujtana.- Igy tehát a Központ által felajánlott összeg is idővel megint visszatérülne.- Amennyiben Nagyméltóságod ezt az elgondolásomat helyesli, ugy arra kérem kegyeskedjék hozzájárulni ahhoz, hogy az Egyházmegyei Központ ez évi megtakaritását az Egyházmegyei Takarékpénztárban nyitandó számlán helyezze el és mint külön alapot kezel. Méltóztassék továbbá hozzájárulni ahhoz, hogy egy összeget, akármilyen kis összeg legyen is, a jövő évi költségvetésbe erre a célra beállithassunk.- Nagyon kérem Nagyméltóságodat, hogy a jelen esetben a püspöki iroda által szigoruan alkalmazott költségvetési elvtől eltekinteni méltóztassék,-amelynek az a lényege, hogy a fel nem használt hitelek elvesznek Alkotó munkát minden anyagi támasz nélkül a mai világban elvégezni nem lehet.- Majd ha lesznek megerősödött szervezeteink, akkor arra is sor kerül, Először adnunk kell, hogy kérhessünk.- A legszebb ujévi ajándék az volna, ha Nagyméltóságod javaslatomat elfogadná és ezzel végre elindithatnám az Ifjuségi Központ aktiv tevékenységét.-

Amidőn arra kérem Nagyméltóságodat, hogy ujévi jókivánataimat kedves családjánál is tolmácsolni kegyeskedjék, fogadja Nagyméltóságod a legmélyebb tiszteletem kifejezését:

Strommer Lajos

Az egyházmegye és a KALOT együttműködése a tanítók és a papok felkészítésére a német terjeszkedés idején. A sváb fiatalok Voksbundtól való távoltartása a KALOT keretein belül:

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Az Egyházmegyei Ifjuségi Központ 1940. április lo-én tartott elnöki ülé Jelen vannak: Dr. Czermann Antal elnök, Dr. Potyondy Imre A. C. igazgató, di Ignácz lelkiigazgató, P. Horváth Ferenc és Roth Nándor titkárok.

Dr. Czermann Antal elnök a gyülést megnyitja. Jelenti, hogy P. Kerkaiva hosszabb megbeszélést folytatott, melyanek során kölcsönösen megtárgyalták a Kalot szervezkedés és az Egyházmegyei Ifjuségi Központ egymással kapcsolatos ügyeit.Dr. Czermann elnök örömmel állapitja meg, hogy ez alkalommal kölcsönösen a legteljessebb megértésről és összhangról győződhettek meg. P. Kerkai a Kalot szervezkedés során a következő programot óhajtja az egyházmegyei központ hozzájárulásával egyházmegyénkben is megvalósitani:

1. a. A Kalot szervezdedést ismertető gyülés a főtisztelendő papság számára.

b. Ugyanilyen gyülés külön a tanitóság számára. Erre a legényegyesületek ifjuségi vezetői is bejőhetnének.

ö. Ugyancsak tájékoztató előadás a növendék papság számára.

P. Kerkai elgondolása szerint a fenti három gyülés megvalósulhatna egy napon, de a jelzett csoportokra tagoltan.

2. Ifjuségi seregszemlem május vagy junius hó folyamán.

3. Összel a Kalot mozgalom pártoló tagjainak megszervezése és tájékoztatása.

4. Bizományos tanfolyamok létesitése kb. 1000 bizomámyos képesitése és szervezése.

Mindezen programokhoz a Kalot központ várja az Egyházmegyei Ifjuségi Központ javaslatait.

Dr. Czermann elnök jeleni még, hogy az emlitett megbeszélésen a német kisebbségi ifjuság szervezéséről is szó volt. Ezen a téren szembeszökő a javulás. A

[redacted]émet anyanyelvü ifjuság is örömmel csatlakozik a Kalothoz, nem kiván külön szervezetet.
Dr. Czermann elnök beszámolója után a Kalot fenntí programját beszélte meg az elnöki gyülés. Megállapitatott, hogy a főtisztelendő papság tájékoztatására legalkalmasbb időpont a tavaszi papi konferencia lenne. Az Egyházmegye papságának zöme ezen ugyis részt vesz. Az idei tavaszi konferenciának nem is lenne más tárgya, csupán a Kalot központból kiküldött két előadónak ismertető előadása és az ezt követő disputa. Az elnökség nem tart, ja célszerünek, hogy a theologusoknak külön előadást tartsanak, megfelelően ha a felsőbb évfolyamu papnövendékek a papi konferencián jelenhetnek meg.

Határozat. Dr. Czermann elnök P. Kerkaival érintkezésbe lép, hogy a Kalot két előadója az V. 8-ra papi konferencián megjelenjen. Dr. Czermann elnök és Aradi I. lelkiigazgató Püspök Urtól engedélyt kérnek, hogy a tavaszi papi konferendia időpontja lehetőleg május 8-án legyen a konferencia tárgyát a Kalot mozgalom ismertetése képezné két előadásban, és a konferencián a III-V éves theologusok is jelen lehessenek.

A tanitóság összehivásának kapcsolatán Dr. Potyondy A. C. igazgató felhivja a gyülés figyelmét, hogy a tanitóság nehezen hagyhatja el a tanitást ujra egy napra a sok szünetelés után, továbbá a Fehérvárra utazás pénzügyi kérdés. Csucs Kanonok, főtanfelügyelő - aki az elnöki gyülésen e kérdés megbeszélésére megjelent, - javasolja, hogy a heti szünnappal kapcsolatban máj. 7. vagy máj 15-én hivassanak össze azok a r.k. tanitók, akik ifjusági egyesületet vezetnek, vagy akik olyan

Dr. CZERMANN ANTAL
ny. miniszteri tanácsos
országgyülési képviselő
—
Telefon: 209-603.

Budafok, 1940. április 11.

Kegyelmes Uram!

A tegnapi egyházmegyei központi ülésen jelentést tettem a Kerkay atyával folytatott tárgyalásunkról. Ugyanakkor az elnökség kidolgozta javaslatait. Mindezekre vonatkozólag legyen szabad ez uton jelentést tennem.

Kerkay atyának az volt a kérése, hogy egy alkalommal a főtisztelendő papságnak, a szemináriumnak és egy alkalommal a tanitóságnak adhasson tájékoztatást. Az elnökség ezt a felfogást örömmel tette magáévá és igyekezett Kerkay atyától nyert előzetes utmutatás szerint a megfelelő dátumot kitüzni. Ezeket a dátumokat a mai napon megkiséreltem Kerkay atyával egyeztetni és igy sikerült két napban megállapodnunk. A papi korona részére a május 6.-a volna a legalkalmasabb. Amennyiben ez a nap bármely okból nem hagyatnék jóvá, ugy még alkalmas a május 7.-e. A tanitók gyülésének napja gyanánt Kerkay atya elfogadta az elnökség által javasolt május 15.-ét. Arra kérem tehát Nagyméltóságodat, hogy amennyiben a két tájékoztató gyülés megtartásához hozzájárulni szíveskednék ugy méltóztassék a javasolt május 6.-át és 15.-ét jóváhagyni.

Az elnökségi ülés elgondolása szerint Kerkay atya előadása volna a papi korona egyetlen tárgya. Az előadások után felszólalások, vita következnének. Miután a szeminárium ifjuságát is tájékoztatni kivánná Kerkay atya, kivánatos volna, hogy legalább a magasabb tanfolyam hallgatói engedélyt kapnának a gyülésen való részvételre. Ebéd a szemináriumban volna és Kerkay atya az ebéd alatt is beszélne. Délután a szeminárium alsó tanfolyamainak hallgatói részére tartana előadást Kerkay atya. Mindezeket az elgondolásokat Kerkay örömmel tette magáévá. Ebben az ügyben Aradi Ignác apátplébános ur fog Nagyméltóságodnak

./.

Kerkai Jenő előadása a székesfehérvári egyházmegye papi és tanítói gyűlése előtt.

részletes előterjesztést tenni. Kérem kegyeskedjék ezekhez az előterjesztésekhez hozzájárulni.

A tanitók napja tehát május 15.-én volna. Itt felmerült az a kivánság, hogy a tanitók utiköltségét és ebéd költségét meg kellene téríteni. Erre nézve azt kérjük, kegyeskedjék tehát egy olyan irányu intézkedést kiadni, hogy a tanitók emlitett költségei valamilyen rendelkezésre álló pénztárból megtérittessenek. A költségeket az egyházmegyei központ igazolná, plébános ur pedig az illetékes pénztárból azokat kiutalná. A tanitók napját jeleztük Csucs kanonok urnak is, aki mindenben helyeselte elgondolásunkat.

Kérem ebben a kérdésben kegyes döntését. Végezetül tárgyaltatott a május 13.-án tartandó ifjuságí napnak az ügye. Ebben a kérdésben az az álláspont alakult ki, hogy egy körlratot intézünk az összes egyesületekhez s felhivjuk őket a jelentkezésre. A jelentkezők számától függ a napnak a megrendezése. Én magam az ifjuságí napnak megrendezését még korainak tartom. Mindezek dacára érdemes a dologgal foglalkozni, mert hiszen az előkészitő munkálatokból is sokat tanulunk. Azt hiszem, hogy a sok katonai behivások, az elkésett mezőgazdasági munka pótlása és a bejelentések szerint már létező, de valóságban még mindig nem müködő ifjuságí egyesületek, szervezetek tekintélyes száma akadályai annak, hogy az egyházmegyei ifjuságí nap megrendeztessék. Mindezek dacára kiadjuk a felhivásokat és azokból még mindig rá érünk következtetni, akkor ha már rendelkezésünkre állanak az adatok. Amennyiben komoly akadályai volnának a május 13.-i ifjuságí nap megrendezésének, ugy törekedni fogunk arra, hogy annyár folyamán történjék meg, feltéve, hogy egyéb a világot fenegető körülmények azt megengedik. Kérem előterjesztésem kegyes tudomásulvételét.

Még egy fontos ügyben szerettem volna Nagyméltóságod előtt megjelenni. Ugyanis vasárnap jártam Inotán. Ott a főjegyzővel tárgyaltam bizalmasan. Jelezte nekem, hogy az évek hosszu során át sikerült elérnie azt, hogy a református többségü községben ma már majdnem egyenlő arányban vannak a képviselőtestületben és a község előljáróságában a katolikusok. Mindezt csak ugy érhette el, hogy sógorsági viszonyban van a református pappal és akit sikerült a legteljesebb

Dr. CZERMANN ANTAL
ny. miniszteri tanácsos
országgyülési képviselő
—
Telefon: 299-603.

Budafok, 19.....

jóindulatra hangolnia. Ezt a helyzetet és ezt a szerencsés folyamatot zavarja meg most Pécsi Jenő igazgató tanitó egy előterjesztéssel, melyet a főszolgabirósághoz tett. Ebben azt kérte, hogy a református templom és iskola előtt lévő fakorlátot távolitassék el. A reformátusok ebből kabinet kérdést csináltak és félő, ha Pécsi tovább forszirozza a dolgot, még kellemetlen helyzetbe kerül a főjegyző és a legközelebbi választásnál teljes egészében kiesnek a katolikusok és ugy lesz minden, mint régen volt, amikor mindössze három virilista került be katolikus részről a képviselőtestületbe. Én Pécsivel erről a kérdésről nem tudtam beszélni. Igen fájlalom, hogy a mai naheź időkben ilyen ostobaságokkal akarja feldulni egy község békés összhangját. Ez az összhang az országos szempontból is sokat ért. A legutóbbi választáskor Ábrahám János hiába próbálkozott Inotán, a község bedsülettel kitartott mellettem. Már pedig nem volt közömbös, hogy a móri választás miként dől el, mert hiszen biztos adataim vannak arra nézve, hogy Berlinben is élénken figyelték annak kimenetelét. Többet erről a kérdésről levélben nem szólhatok, de nyomós okaim vannak arra nézve, hogy mindezekre Nagyméltóságod szives figyelmét felhivjam. Igen kérem méltóztassék ezt az ügyet sürgősen megvizsgálni s amennyiben Koronaffy Lászlótól nyert tájékoztatás csak némileg is helytálló, odahatni, hogy a község békéjét Pécsi igazgató tanitó ur ne bolritsa fel.

Fogadja Nagyméltóságod legalázatossabb tiszteletem

k i f e j e z é s é t :

Czermann Antal

Czermann vezetésével 1941. június 18-án a Buda környéki sváb községek lelkipásztorai tárgyalják meg a Voksbund előretörésének megakadályozására teendő intézkedéseket. Az előterjesztő Wagner János A. C. titkár. Teleki halála után továbbdolgozik munkaközössége, amelyben tagja volt Serédi Jusztinián hercegprímás és Apor Vilmos püspök is:

Jegyzőkönyv

az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központjának a budakörnyéki németajkú községek lelkipásztoraival 1941 június 18-án a budai Kapucinus zárda egyházközségi tanácstermében rendezett tanácskozó üléséről. Jelen vannak: Dr. Czermann Antal elnök, Wagner János ev. C. titkár, Jászóvary Ödön esperes, Dr. Folláth Adám esperes, Babics György lőrinkházinti, Pásztori József perbáli Makk Ferenc budakalászi, Reichardt András pesthidegkúti, Angeli Márton szigetújfalui plébánosok, Roszner Tibor biai, Makai Lajos csobánkai, Simay Kálmán szigetbecsei, Angeli András csepeli lelkészek, Lónyai Tihamér üröm és Erős Lajos ráckevei igazgató tanítók mint Kerületi ifjúsági ellenőrök megjelentek, Gál György egyházmegyei Kalot titkár és Bolyki Nándor Központi titkár. A megjelenteken kívül a következők kaptak még meghívást: Bokor József torbágyi, Tőke István elyki, Braun Gyula budakeszi, Greszl Ferenc nagykovácsi, Jäger József pilisvörösvári, Kotsó Árpád pilisszentiváni, Latzó Mayor pilisszántói, Janisch Mihály piliscsabai, Furtner Mátyás üröm, Altrichter Ferenc dunabogdányi, Laklis Pál szigetcsépi és Lisznyai Ferenc szigetszentmártoni esperesek, plébánosok, illetőleg lelkészek. A távolmaradottak közül Janisch Mihály C. M. házfőnök levélben kimentette magát.

Dr. Czermann Antal elnök ½ 10-kor megnyitja a gyűlést. Megnyitó

Hufnagel Ferenc ?
mondat ? Schulz Ferenc

bund terjeszkedésével kapcsolatban
eddigi tapasztalatok szerint
A Volksbund kinyilatkoztatta vallásellenes ~~tevékenység~~ mint ilyen nem támogatható törekvéseiről. Másrészt azonban nyugaton a Volksbund szervezkedő magyar mögött látni a német birodalom tekintélyes erkölcsi és anyagi támogatását és ennek alapján egyedül érzi magát hivatva a magyarországi német ifjúság megszervezésére. A németség kulturális szervezkedését pedig nem állíthatjuk meg. Szentistváni alapon állva már csak elvből sem tilthatjuk meg. Még azonban a németek kulturális szervezkedését nem ~~tilthatjuk~~ nyugodtan harcolunk kell ennek meg nem felelő képviselője, a Volksbund ellen. Míg a Volksbund erkölcsi terrort alkalmaz, nekünk is maradhat néhány megbízható emberünk akikkel a katolikus eszme hirdetésének pontját szervezhetjük meg egyesületünkben.

Wagner János A.C. titkár beszéde után először kissé nehézkesen magyarul, majd a jelenlévők beleegyezésével németül. Emlékezik, hogy ~~mult~~ a múlt esztendőben volt Pécsett egy a mainál hasonló értekezlet akkor 72 plébános tanácskozott. Itt határoztatott el, hogy mivel a Katol-

Pfarrjugendvereinbe csoportosítta
át. Es az A.C. nevét mint ilyen
a béci egyesülettel sem jöhet
ütközésbe. A pécsi elgondolás
bevált, alkalmazzuk tehát ebben
egyházmegyében is. Leszögezendő, hogy
Volksbunddal megegyezni nem lehet
míg mi krisztusi alapon állunk
és ellenségünk atyjuk Nietzsche. A Volksbund magas alakítása a béci egyesületet
minden amikor mesterségesen szítja
az ellentétet magyar és német közt
Ilyen körülmények között gondoskodjunk, hogy ifjúságunk ne keveredjék
a Volksbund körébe. Míg azonban
a Volksbundtól távoltartjuk fiainkat
munkánk nem a németség ellen
van. Mutassuk meg saját egyesületben, hogy ünnepeiket, kulturális igé
nyeiket, népi szokásaikat megbecsüljük és arra is
tésén mi magunk is közreműködünk. Munkánkban nem marad
dunk egyedül, a „Landesverb. d
Kath. Pfarrjugendvereine" központja
arra van, hogy támogasson, amint
azt a szeptembertől kezdve megjelenő
„Leuchtturm" folyóirattal meg is
fogja tenni.

Dr. Cremann ezután megköszöni
Wagner titkár előadását és ezzel

netajkú ifjúságunk az A.C. égisze alatt a „Landesverb. d. kath. Pfarjug. vereinben" szervezendő. – 2.) Konfirmációnkat a Volksbunddal nem lehetséges. 3.) Igazi nemzeti kultúrát akarunk mi is adni. 4.) A lemondás szellemére árulás. 5.) A kormányzat nem bizalmatlan a Katholikusokhoz. 6.) Nálunk a szülőkön keresztül lehet az ifjúsághoz férni. 7.) Ha nem jön az ifjúság hozzánk nekünk kell az ifjúságot megközelítenünk. Sport, zene mint közömbös dolgok segítségünkre lehetnek. 8.) Figyeljünk a „Leuchtturm"-ra. — Dr. Cremann elnök megnyitja a vitát. A tétel: Bármilyen kicsi, de életképes csoportot kell indítani!

Dr. Folláth Adolán mint első felszólaló kifejti a nehézséget: Ha nem állunk nyíltan a Volksbund ellen megrontják ifjúságunkat, ha meg ellenállunk azt mondják megpárosítunk. Harmadik probléma: „Quousque tandem" Türkjük ezt a magyargyalázást. A közigazgatás sunyákol, tőlünk jelvárják a gerincet, de mindenki más az érdekét féltí.

Wagner titkár szerint mi most már a katakombák életét éljük. A

ha mi visszavonulunk összeom minden. Amíg csak egy ifjút tudunk tartani ne adjuk fel a harcot. Isten sokat mulaszt ezért évezrük Isten sujtó kezét, Isten se bínjon örökké.

Dr. Folláth említi, hogy az ifjúság egyenületek vezetésére csak olyan vál kozhatik akiben elhet a lelkesedés lakozik.

Dr. Cremann elnök kijelenti, h ha a pap a helyén áll és nem tesz mást mint hirdeti pontosan az Evangéliumot ez maga istenes erőt jelent. A pap álláspontja már akkor is helyes ha nem csat lakozik. A Volksbund politika beállítottságú, ezzel szemben a p nyugodtan mondhatja: én nem politizálok tehát nem csatlakozh

Rosner Tibor szerint a szociál téren akar legjobbat érde ki az ifjúságot és a részek hall tását. A közös szociális segítés hódításos célja lehet ifjúságunk össze fogásának.

Dr. Cremann Antal németségünk megértéséről szól. Németségünket alapjában jó magyarnak tette az id töltött idő. A monarchia idejébe a közös császár-király nyugtalta

Pelsőczy Ferenc az E.K. titkár eddig végzett munkájáról szóló röv: jelentés. Felolvasva az 1944.évi április hó 19-én Székesfehérvárott tarto elnökségi értekezletén.

1/ Három alkalommal voltam Balaton-Antaltelepen a nyári gyermeküdi tetés előkészitése végett.

2/ Budafokon a K.I.E. ifjakat rendszeresen vezetem és a K.I.E. cserkészeket látogatom.

3/ Az Egyházmegyei ifjusági szervezetek látogatása során a követk ző helyeken fordultam meg és a következőket tapasztaltam:

a. Érd. K.I.E. müködik, pártolótagokkal együt 107 tagja van. 30 ifju állandóan látogatja a heti gyüléseket. Kulturális életük sokirányu. Tavalyi évi bevételük 3.786 P. 35 f. volt, melyből az egyesületi székházat részben berendezték. A pátoló tagok évi 8 P-vel támogatják az egyesületet. Kritika: fejlődő egyesület. Plebános világi vezetést az egyesületben nem enged noha erre több alkalmas személy is lenne.

b. Pilisvörösvár. Két ifjusági szervezet müködik, Jézus Szive Fiuszövetség és a Move. Az előbbi roncsaiban van meg. Ok; nagyrésze a tagoknak katona; utánpótlásról nem gondoskodtak. Move nagyrészben Marlok István hitoktató ur vezetése alatt áll, rendszeresen látogatja őket. Saját otthonuk van. Kritika: A vallási élet az ifjak körében mély, sok uj tagot lehet ne beszervezni, a hitoktató ur szerint azonban nem lehetne őket /szépen/ összetartani.

c. Pomáz. Kolping Legényegylet müködik. Müködése stagnál, három okból: 1. Pestre járnak dolgozni, későn és fáradtan érnek haza. 2. Lelki alapra kevés időt forditottak, inkább kifelé szerepeltek. 3. Legnagyobb ok azonban a lelkes vezető hiány. Harminc darab Magyar Munkásifju c. lapra egy évre előfizettettem őket. Közeljövőben meglátogatom őket és esetleg KIO.E. egyesületet alakitunk.

d. Solymár. Kolping Legényegylete van. Kolvencz Káplán ur alatt 180 tagja volt. Ma kb. 50 taggal müködik. Itt is a munkából való késői hazajövet megbénitja a müködést. Magam is este 1/2 10-órakor kezdtem a gyülést. A magyar szellem mély közöttük, példásan ismerik népdalkincsünket megfelelő egyesületi helységük van, sokféle szórakozási lehetőséggel felsz relve. Kifelé is szerepelnek, de nagyobb az intenziv élet. Roderburg káplán ur ügyesen vezeti őket. 37 db. Magyar Munkásifju-ra szereztem közülük előfizetőt.

e. Nagytétény. Cserkészcsapat felöleli a kisgyermektől a 30 évi terjedő férfiakig az ifjuságot. 100 nyilvántartott tagja van. Korosztályon ként tartanak heti gyülést, komoly és változatos benső élet folyik. A közeljövőben az iparos ifjuságot a KIOE-ben fogjuk beszervezni.

f. Baross Gábor-telep. Valamikor EMSZO ifjusági csoport müködött ezek szétszóródtak. Rövid időn belül egyházközségi ifj. csoportot szervezek Magics lelkész ur felkérésére.

esi a megoldási lehetőséget/

o. Bicske. Az egyházközségi ifjusági csoport ~~EKOT~~ KALOT-tá alakult át. 30 tagja van, kéthetenkint tartanak gyülést. Télen szinielőadást rendeztek. Jól sikerült a sajtó estjük. Eredény: 40 MagyarVetésre és 15 Uj Rendre szereztek előfizetőt. Az Uj Élet regénytára rendszeresen jór az ifjaknak. Avatásra készülnek, de helységüket lefoglalták. Most kirándulni járnak, ~~j~~ét hetenkint összegyülnek szórakozni, játszani. Füstös káplán úr lelkes vezető.

ö. Csákvár. Két egysülete van. KALOT a földmüves ifjuság és Legényegylet az iparos ifjuság részére. Heti gyüléseket tartottak, sajnos nagyobb intenzitást - a préxpost ur szerint nem értek el, mivel a káplán urnak nem volt szivügye a két egyesület, Jelenleg helységeiket Légó kórháznak rendeztók be.

p. Székesfehérvár. Itt Székesfehérvár - közép esperesi kerület kántoraival beszélhettem egyenként, akik éppen kántorgyülésre jöttek össze. Nagy örömmel állapitottam meg, hogy legtöbb közülük KALOT vezető. Kértem őket, hogy nyáron is foglalkoztassák az ifj akat s megigérték, hogy vasárnap délutánként havonta egyszer- kétszer - a nagy nyári munka ellenére is — ✓ klubdélutánokat tartanak. ✓ Szalontai Károly Szilfamajori és Varga László Sárpentelei Kántor urakat megkértem, hogy alakitsanak községükben KALOT-ot. Megigérték, hogyszives készséggel elvállalják szeptemberben, az egysület alakitást és annak vezetését. Magam is kimegyek majd hozzájuk segiteni.

1715
1944

Láttam!

Székesfehérvár, 1944. év június hó 20-n.

† László
püspök

Nyilasok, voksbundisták elleni küzdelem. Részletek bicskei esperesi kerület ifjúsági vezetőjének jelentéséből:

Dr.Sólyom járásbiró felesége,aki a helybéli protestánság egyik vezető egyénisége.Hasonló esetek sorozata már teljesen elfásulttá teszi a katolikus tömegeket.Ezért mély tisztelettel kérem Kegyelmes Püspök Atyánkat vegye pártfogásába elárvult fiait és segitsen nekünk atyai támogatásával kivivni jogos érdekeink megvédését és ezzel ujjá helyreállitani a katolikusság vezetőszerepét Bicskén és az egész járásban.Erre vonatkozóan egy részletes beadványban meg fogom világitani azt a szörnyüséges közéleti fertőtamit a bocskei községháza magakörül teremtett.

Egy lépéssel tovább megyek.Mányon sajnos a legnagyobb harcot saj át katolikus vezetőinkkel kellett megvivnom .Kiss Plébános urat nem hibáztatom, mert ő már egy megtört idős ember,aki legnagyobb jószándékkal igyekszik mindent megtenni segitségünkre.Csak egy személy itt aaki látszólag velünk van, de titokban ellenünk dolgozik és ez Dauner János mányi kántorttanitó.Pozitiv ~~adatok~~ forrásból tudom,hogy fia és ő is tagja a nyilaspártnak és nagy barátja a Volksbundnak.Különben Mányon most a vezetőszerep a katolikus ifjuságé és ketten Kocsis tanitóval mindent elkövetünk,hogy ezt a szereoet meg is tarthassuk.Azonban legyen szabad itt egy tiszteletteljes kéréssel fordulnom Kegyelmes Püspök Atyánkhoz,hogy kegyeskedne lehetővé tenni,hogy mihamarabb egy agilis fiatal plébánost kaphatnánk,aki azután ezeket az elért eredményeket az Egyházunk javára százszázalékig ki tudná aknázni. Munkánk eredményeZhogy Mányon a Volksbund nem tudott gyökeret verni és felszlott!

Zsámbékon már más a helyzet.Itt a Volksbund ahzájában igen nehéz volt az ifjuság összefogása,de hála Istente Dr.Folláth Ádám esperes Ur agilis működése és munkája létrehozott egy olyan egységes és erős,a község ifjus ágának szine-javát összefogó Leventeegyesületet,amely egyuttal kérte testületileg a Kalotba való felvételét.Igy a Volksbundban csak az alja,a semmire sem használható ifjuság tömörül.Lelkes munkájuk eredménye a nyári sportversenyeken és egyébb megmozdulásokon elért szép eredményeik.

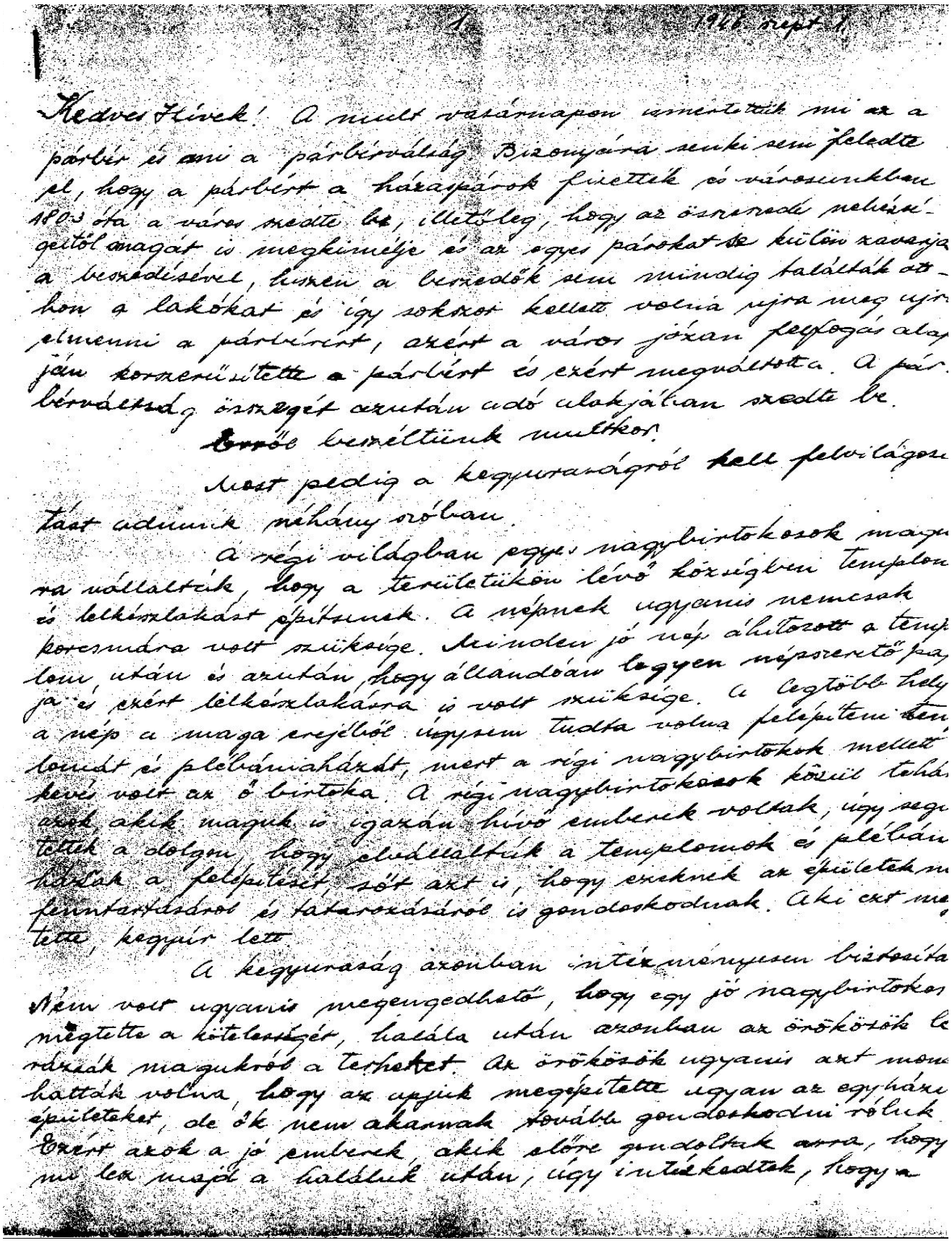
Pátyon a Kalot dolgozik szép eredménnyel Karvázy Zsigmind főtérképész lelkes vezetése mellettt.Itt nagy veszteség volt Szabó plébános távozása le reméljük az uj lelkipásztor éppugy sziven viseli majd lelkes Kalot fiai-

nak ügyét,mint elődje.

Torbágyon Bokor József plébános és Török Henrik kántortanitó vezetése mellett napról-napra izmosodó Emszó egyesület müködik.Itt sajnos a Volsbundon kivül a helybeli levente csoportparancsnok Fedák József egyik legnagyobb ellenlábasa.Azt hiszem inkább hatalmi féltékenység miatt igyekszik a helybeli Emszó minden megmpzdulását minden feltünőség elkerülésével különböző ügyes ellenintézkedésekkel megakadályozni.Az Emszóban tömörült ifjakkal mindig a legnehezebb munkát és a legnehezebb feladatokat végeztet és bizony nem egyszer ki is fakadt az Emszóval szemben.Eddig akárhány megmozdulásunk volt és hivtuk mint szinkatolikus egyesületet a torbágyi L.E.-t legtöbbször válasz sem kaptunk vagy gyorsan valami helybeli ellenrendezést kaptunk,csakhogy a fiukat visszatarthassa.Nem tudom megérteni Fedák ur felfogását!Magam is nem helybéli,hanem járási kapitánya vagyok a leventéknek, de mindig Egyházam ügyét tartom elsőnek és mindig ahhoz igyekszem hangolni a levenetprogrammot is.Nem tudom Fedák tanitó Ur elfelejti,hogy az egyháza fizeti és annak a támogatásával csinálta azt a nem mindenki által elérhető karriert.

Bián a már jólbevált Emszó mellett most egy másik egyesület is alakult,habár nem tartom egészségesnek,hogy csak egyéni hiuságból uj egyesület bontsa meg az ifjuság erőit.Mindenesetre Roszner plébános erélyes kézzel kézbentartja az ifjuságot és biztositja számukra a vezetőszerepet a községben.A két sötét pont Perbál és Etyek most kezd lassan éledni.Ezekben a községekben hiányzik az agilis érdekmentes világ vezető.Remélem sikerül azt is rövidesen megtalálni és ezekben a községekben is.izmos egyesületet létrehozni.Tinnyén is szépen kezd dolgozni a kat.Ifj.Kör és a télen a mükedvelő versenyesn azt hiszem a tinnyei ifjak kellemes meglepetést fognak szerezni számunkra.Csabdin önálló egyesület nincs,ezek az ifjak vagy a Leventeegyesület keretében vagy a bicskei kat.ifj.Körben dolgoznak.Mindent egybevetve bizom,hogy a közeljövőben még erőteljesebb és hatalmasabb átfogó munkáról számolhatok be.Ezek előadása után mély tisztelette kérem Kegyelmes Püspök Atyámat,hogy jelentésemet elfogadni kegyeskedjék.Egyben alázatosan kérem

Részletek Mezgár templomi szentbeszédéből, melynek tárgya a kegyúri kötelességek felmondása a város részéről. (1946.szept.1.)

1946 szept. 1.

Kedves Hívek! A mult vasárnapon ismertettük mi az a pár bér és ami a párbérválság. Bizonyára senki sem felejtette el, hogy a párbért a háziasszonyok fizették és városunkban 1803 óta a város szedte be, illetőleg, hogy az összeszedés nehézségétől magát is megkímélje és az egyes párokat ne külön szavaztassa a beszedésével, hiszen a beszedők sem mindig találták otthon a lakókat és így sokszor kellett volna újra meg újra elmenni a párbérért, azért a város jóakaratú fellépés alapján korszerűsítette a párbért és ezért megváltotta a párbérnek összegét azután adó alakjában szedte be.

Erről beszéltünk multkor.

Most pedig a kegyuraságról kell felvilágosítást adnunk néhány szóban.

A régi világban egyes nagybirtokosok magukra vállalták, hogy a területükön lévő községben templomot és lelkészlakást építtetnek. A népnek ugyanis nemcsak kenyérre volt szüksége. Szüksége jó nép állította a templom után és azután, hogy állandóan legyen népszerető pap is és ezért lelkészlakásra is volt szüksége. A legtöbb helyen a nép a maga erejéből úgysem tudta volna felépíttetni templomát és plébániaházát, mert a régi nagybirtokok mellett kevés volt az ő birtoka. A régi nagybirtokosok közül tehát azok, akik magukat igazán hívő embereknek vallották, úgy segítettek a dolgon, hogy elvállalták a templomok és plébániák felépítését, sőt azt is, hogy ezeknek az épületeknek a fenntartásáról és takarításáról is gondoskodnak. Aki ezt megtette, kegyúr lett.

A kegyuraság azonban intézményesen biztosítva nem volt ugyanis megengedhető, hogy egy jó nagybirtokos megtette a kötelességét, halála után azonban az örökösök levehessék magukról a terheket. Az örökösök ugyanis azt mondhatták volna, hogy az ujjuk megégette ugyan az egyházi épületeket, de ők nem akarnak tovább gondoskodni róluk. Ezért azok a jó emberek, akik előre gondoltak arra, hogy mi lesz majd a haláluk után, úgy intézkedtek, hogy a

vagyonukat megterhelték a kegyuraasággal. Mai nyelven úgy mondanák, hogy a haláluk után az örökösökre hagyo vagyonra rátöbbletezték az általuk felépíttetett egyházi épü letek gondozásának kötelezettségét. Megtörténhetett volna ugyanis, hogy egy nagybirtokos csak ajándék módjára épít volna meg a templomot és plébániaházat a nép számá ra, de nem akart volna kegyuraságot vállalni és így az utódaira hagyott vagyon nem lett volna köteles a további gondoskodásra.

Mint látható tehát, a kegyúrnak a birtoka akkor is tovább szolgálta a népet, amikor már meghalt az első ala pító és építtető. Így érthető meg, hogy idők folytán egyes kegyúri családok eltékozolták vagy eladták vagyonukat, de aki meg vette, annak tudatában vette meg, hogy a megvett vagyont tovább terheli a kegyúri kötelezettség, és ezért természetesen az ilyen vagyonért megfelelően alacsonyabb árat fizetett. Így történhetett meg, hogy izraelita is megvett ilyen birtokot de a birtokból köteles volt gondoskodni a kegyúri terhekről. Ha ketten vagy hárman vettek meg ilyen kegyúri kötelezettség gel megterhelt birtokot, akkor ketten vagy hárman arányosan tartoztak viselni a terheket.

A kegyúr azonban nem csak az épületekről akart gon doskodni. Azzal is törődött, hogy a lelkésznek is legyen tisz tességes jövedelme, sőt jótékonyságra is jusson belőle. A bírek úgyanis, mint mondottuk pároukint fizettek párbért a lelkész javára, a kántor javára, sőt a sekrestyés javára is nem egy esetben. Amit a bírek adtak, a kegyúr a ma ga részéről megtoldotta és ezt a többletet a halála után az örökösök vagy későbbi tulajdonosok is kötelesek voltak kiállítani a vagyonból. Így ha a párbérek összege nem is lett volna elég valahol a lelkészek és egyházi alkalmazottak fizetésére, a kegyúri birtokhoz járó kiegészítés lehetővé tette a lelkészek meg élhetését.

A kegyúr a vallást nagy állócsillagként az anyaszent egyház részéről megkülönböztetett tiszteletben részesült. Tiszteletbelyet kapott a templomban, amelyet ő épített és később gondozott. Joga volt, hogy az egyik lelkész halála után az új lelkész sze mélyét kiválassza, új kérje a püspököt, hogy nevezze ki plébá nosnak.

Már most, ami Budafokot illeti, a királyi család volt a k
és a királyi uradalom volt köteles teljesíteni a kötelezettségeket.
azonban Budafok városának városrendezési célok miatt sz
sége volt azokra a területekre, amelyek a város határához tar
tottak, de a királyi család tulajdonában voltak és ezért
1935-ben a város tárgyalást kezdett a királyi uradalommal
a tárgyalás 1938-ban eredménnyel járt, de azzal a feltétellel
hogy a királyi uradalomból Budafok városa javára kihasítot
rész Budafoké lesz ugyan, de ezzel szemben a város elvállalj
a kegyúri kötelezettségeket. A város a tulajdonába jutott bir
tokért tehát nem fizet vételárat, hanem viseli az időnkén
szükséges kegyúri kötelezettségeket, mint pl. a templomm
plébániának fatarozását, illetőleg a lelkésznek javára a hív
párbérén ~~kereszttül~~ kívül a kegyúr által fizetendő tölt
tet. Ez a kegyúri többlet a régi világnak megfelelően pé
ban, gabonában, borban szolgáltatik fel, de Budafok vár
korszerűen készpénzben teljesítette 1944-ig, azóta pedig nem
teljesítette.

A város megkapta tehát tulajdonnak a királyi
uradalomtól a következőket:

1.) 163 holdat és 1086 □öl Duna medret
2.) 292 □ öl révgát területét.
3.) Az eddig felsorolt területen a jégkitermelés jogát
4.) az ugynevezett templompincét.
5.) az ugynevezett iskolapincét.
6.) a felsorolt Dunaparti és meder területeken a halász jogot
7.) Budafok és Csepel közt a révjogot.
8.) a Dunaparti és meder területeken a kavicskitermelés
9.) rádászok a ráckevei határban 21 kat. holdjogát.
és 1⁄8 □ öl mezőgazdasági ingatlant.

A megkötött szerződés szerint a város tulajdonába
került ingatlanok és haszonhajtó jogok értéke megfelel
annak a tehernek, amelyet a város elvállalt kegyúrsá
ság címén. Ettől kezdve tehát, vagyis 1938 óta a budafoki
plébánia kegyúra a Város Közönsége lett. Ennek értelmében
ha új plébánossal lesz szó, a város képviselőtestülete a
megyéspüspök által ajánlott három jelölt közül választja
meg plébánosát, a hogyan neki tetszik. Mivel pedig a képvise
testületben olyanok is helyet foglalhatnak, akik a kat. hit és

erkölcs szempontjából mégsem igényelhetik maguknak azt a jogo
hogy beleszóljanak a plébános választásába, azért a képviselő tes
tület szavazással kegyúri bizottságot választ az alkalmas
papok közül és ez a bizottság választja ki a plébános személ
yét.

Azt hiszzük, kedves hívek világosan elmondottuk, amit
minden kat. embernek tudnia kell a kegyuraságról. Termé
szetes, hogy a nehéz időkben a város, mint kegyúr is talán
nehezebben teljesítené az elvállalt kötelezettséget, de rá kell
mutatnunk, hogy híveink adakozásából igyekszünk helyr
állítani a tornyot és ezzel a nagy terhet vettük le a városról
A lelkész személyének járó kegyúri járandóságot illetőleg
is a plébános elfogadta 1945-re vonatkozólag a város által
önként felkínált csökkentett mértéket, és bár ez sem került
kifizetésre a megállapodás ellenére sem, a lelkész 1946-ra vo
natkozólag is hajlandóságát fejezte ki méltányos és megértő
megegyezésre. Mi ezekkel a sorokkal is csak felvilágosítást
akartottunk adni, nem pedig nyugtalanságot kelteni
Elmondottunk mindent, mehogy a mende-monda ig
hassa a kedélyeket és épen a hívek megnyugtatására hozz
tudomásukra, hogy amikor nehézség támad ilyen kérdések
ben, van az egyházközségnek képviselő testülete, amely ko
molyan és rendetlenkedés nélkül veszi kezébe a kérdés elinté
zését, sőt a 3 egyházközségnek Központi Tanácsa illetéke
az ilyen ügyekben eljárni.

Felhívjuk hiveink figyelmét arra is, hogy az
iskolák átszervezésével az eddigi 8 osztályos kat. gimná
ziumból csak a felső négy osztály marad meg a jövőben
és az alsó négy osztálynak át kell alakulnia az ügyneve
zett általános iskola felső tagozatainá. Így tehát az álta
lános iskola áll majd a régi elemi iskola 4 osztályából és a
régi 8 osztályos gimnáziumn alsó 4 osztályából és együtt
véve lesz az ált iskola 8 osztályos. Hogy azonban el ne ve
szítsük a 8 osztályos kat. gimnáziumból az alsó négy osz
tályt, azért megszervezzük a levált osztályok alá az elemi
iskola megfelelő kisebb osztályait és már ebben az évben
megnyitjuk a kisgyermekek számára a régi elemi iskola I. os
tályát fiúk és leányok számára. Felkérjük híveinket, hogy
kisgyermekeiket szíveskedjenek beiratni az új kat. általános
iskola I. osztályába. A beiratást a premontrei gimnázi

373/1948.

Pest Vármegye Alispánjának

Budapest.

Alispán Úr !

Budafok megyei város polgármester 12o29/1948.II.sz. véghatározatával a Budafoki Felsővárosi r.k. Egyházközség használatában lévő és Budafok I. Dévényi utca 5.sz. alatt ~~kövő~~ fekvő egyházközségi otthont a Magyar Ifjuság Népi Szövetség részére úttörő otthon céljára kiutalta. Ez ellen a véghatározat ellen az egyházközség fellebbezéssel él az alábbi indokok alapján:

A véghatározat indoklása szerint e helyiséget a Felsővárosi r.k. Egyházközség cserkészcsapata rendeltetésszerü céljának megfelelően nem használja mert a cserkészcsapat,mint ilyen nem müködik.

Az indoklástól eltérően ezen helyiséget az egyházközség és nem a cserkészcsapat épitette fel teljesen romokból a hivek áldozatos munkájával és kb. 2.5oo ft. költséggel, a Polgármester Ur és a lakáshivatal tudtával és beleegyezésével. A 26.ooo/1947. E.K.M. rendelet szerint az egyházközségnek az ujjáépitésbe befektetett összeg erejéig joga van az otthon használatára Az otthon ujjáépitése jelenleg is folyamatban van. E helyiség egy kis alacsony szobából és azelőtt istállónak és autó garagénak használt nagyobb teremből ált,azonban ajtó,ablak,padozat és világitás nélkül.

A felsővárosi r.k. egyházközség,amely egy ujonnan alakult,kb. 5.ooo hivős egyházközség,templom,plebánia,kulturház és egyházközségi otthon nélkü a pannónia utcai iskolában kapott ideiglenes szállást a Kultuszminiszter engedélyével. Az amugyis túlzsúfolt iskola mentesitése céljából határozta el az egyházközség ezen ideiglenes otthon létesitését és itt kapott helyet az egyházközségi képviselő testület, ~~és~~ iroda, énekkar,oltáregyesület,rózsafüzér társulat és természetesn amig müködött az egyházközségi cserkészcsapat is. Itt vannak elraktározva az egyházközség ingóságai is.

Ezen otthon elvétele azt jelentené,hogy az egyházközség vallási és kulturális élete helyiség hiányában teljesen megbénulna.

Ezen helyiség különben sem alkalmas uttörő otthonnak. Már az épités alkalmával tárgyalást folytattunk az iskola igazgatójával,hogy egy gyógypedagógiai osztályt fogunk ide délelőttönként elhelyezni az iskola zsúfoltsága miatt. Azonban a helyiség cement padozata és a nedves régi falak miatt a helyiség a téli hónapokban használhatatlan és a gyermekek részére tartózkodásra alkalmatlan. Az épület a tulajdonos gyümölcsösében fekszik s különösen a kisebb cserkészekkel annyi baj volt a gyümölcsérés idején,hogy a kiscserkész csapat müködését annak idején e miatt be kellett szüntetni.

. . . Amellett,hogy az egyházközség vallási és kulturális élete az otthon elvesztése által teljesen megbénulna,az egyházközséget,mely szegény munkáshivekből áll,anyagilag is nagy károsodás érné. A Pannónia utcai iskola uttörő csapata sokkal alkalmasabb helyiséghez juthatna uttörő otthon céljából, ha a Sz. Imre utcában lévő és so kkal kevesebb költséggel lakható állapotba hozható,évek óta lakatlan épületet uttörő xxx otthonnak igénybevenné./ Sz. Imre u. 11.sz./

Fentiek alapján tisztelettel kérjük Alispán Urat,hogy fellebbezési kérelmünknek helyt adni sziveskedjék.

Budafok,1948. december 28.

Az egyházközség nevében:

egyh. elnök.

Nagy Ferenc korábbi Budafok-felsővárosi plébános 1961-ben Válban.

1948. Küzdelem a budafoki városvezetéssel. A Szervita Nővérek kilakoltatása a Szent Imre Otthonból.

523—/1948.

Tisztelgő jelentés.

Kegyelmes Dienes Valéria.

Szomorúan jelentem, hogy az új kórházépítés használatát a városi főtisztség nem engedélyezte. Fellebbezést beadtam, mely sikerrel nem koronázták.

Jelentem, hogy a Dorog-féle 4000 □ölnyi templomtelket Lőrinc-alakú kápolnák céljaira. Fellebbezésemnek eredménye, hogy az ottani nyilvános utcáról megnyitnak külön templom és Lőrinc-kápolnák számára, majdnem 1000 □öl, "akkor a végtörzsnek nyílik.

Jelentem, hogy a kerület nővéreket kiköltöztetési a kert lerombolásából. Fellebbezésemnek elutasításáról. A nővéreket a kápolna helyén levő egy nagy szobában elhelyeztem. —

Dominus nos benedicat....

Budapest, 1948. nov. 22.

Püspöki atyai szeretettel ajánlom.

Ferenczi Lőrinc

1948.Nü.798/21.

Polgármesteri Hivatalnak,

B u d a f o k .

Népellenes büntett elkövetésével vádolt, jelenleg ismeretlen helyen tartózkodó dr. Metzgál Lajos ci prépost, pápai kamarás elleni ügyben megkeresem a nevezett vagyoni bizonyitványának megküldése iránt.

Budapest, 1949. ápr. 6.

dr. Csillag Dezső sk.
népügyész

A kiadmány hiteléül.

dr.Mezgár Lajos budafoki lakós vagyontalanéági bizonyitványa.
Hiv.szám: 1948.Nü.798/21.
Melléklet: 1 drb.

dr.Vértes fogalmazó.

3835 9

Budapesti Népügyészség
Budapest.

Fentnevezett vagyontalanségi bizonyitványát csatoltan megküldöm.
Budafok,1949.április hó 23-án.

Bellacsek Gyula
tanácsnok.

Az alábbiakban Mezgár Lajos perében tett tanúvallomásokból mellékelek néhányat:

Ezennel igazoljuk, hogy Mezgár Lajos plébános ur a Weiss és Tull bőr
gyárakkori tulajdonosa Vass András ellen, mivel a munkásokat a csersavas ho
dókba és tartályokba mezitelenül kényszeritette be, egyébb életveszélyes mu
kanemeknél pedig a legszükségesebb védőszereket sem boosájtotta a munkások
rendelkezésére;mosdó, megfelelő WC. hiányzott.A legkisebb béreket nem fizet
ezek miatt a munkásokkal együttesen,amikor már a többszöri felszólitás sem
használt sztrájkot vezetett.Igy kényszeritette a munkásság egészségének és
rének biztositására.Annak elenére, hogy a munkaadó zsidó volt,sohasem valla
si vagy faji gyülölettel viseltettünk ellene,sőt maga dr. Mezgár Lajos is
mindig hangoztatta,hogy benne a kapitalista elnyomót kell tekinteni,aki ell
akármilyen vallásuk is legyen a törvényes eszközökkel köteles mindenki harc
ni. - Ezeket a fentieket igazolja az is, hogy az akkori hivatás szervezet b
ipari csoportjában Heckt Pál zsidó munkatársunkkal müködött együtt mint veze
taggal.

Székesfehérvár, 1947. ápr. 26.

190

Budafok, 1947. május 14.

dr. MEZGÁR LAJOS prépost-plébános Urnak

Budafok.

Igen tisztelt P r é p o s t Ur !

Arról értesultem, hogy Prépost Ur ellen a zsidó kérdésben elfoglalt álláspontja miatt eljárás van folyamatban. Miután az u.n. zsidótörvények végrehajtása idején Prépost Ur a vezetésem alatt álló BUDAFOK megyei városnak volt központi plébánosa, lelkiismereti kötelességemnek tartom, hogy az akkori sulyos és rendkivül nehéz időnek eseményeit felelevenitsem s a következőket jelentsem ki:

Prépost Ur a zsidó kérdésben mindenkor teljesitette papi s emberi kötelességeit s állandóan igyekezett ellensulyozni szélső-jobboldali körök azon törekvését, hogy a város lakósságát a zsidók ellen gyülöletre izgassák. Nagy részt Prépost Ur egyházi, közéleti s társadalmi működésének köszönhető, hogy Budafok lakósságának nagy többsége részvéttel s együttérzéssel viseltetett a zsidóság iránt. Amikor az u.n. gettó felállitásakor Endre László elrendelte, hogy a zsidók a városszéli téglagyárban helyeztessenek el, ismételten megjelent nálam s kérve-kért arra, hogy akadályozzam meg ezt az embertelen intézkedést. Nyilas körök részéről féktelen izgatás folyt s Prépost Ur volt a városban a legszilárdabb erkölcsi tényező, akire támaszkodhattam akkor, amikor Endre László és a nyilasok terrorjával és fenyegetéseivel kellett szembe-néznem. Többizben hangoztatta előttem, hogy Budafok város régi tisztességét s hirnevét ne engedjük a zsidó kérdésben bemocskolni. Amikor pedig ugy éreztem már, hogy Endre László terrorjának a gettó ügyben nem tudok ellentállni, el akartam hagyni tisztemet, megint csak Prépost Ur volt az, aki Bárdossy Géza polgármesterhelyettes, tanácsnokkal együttesen kérve-kért arra, hogy a keresztény emberiesség érvényesülése érdekében maradjak helyemen, nehogy egy uj polgármester kinevezése esetén a zsidósággal szemben még sulyosabb helyzet álljon elő. Prépost Ur ismételt közbenjárására és határozott kivánságára rendelkeztem ugy, hogy a megkeresztelt sárgacsillagosok lakóhelyéül a város főterén/:Szt. István tér:/, a katolikus főtemplom mellett fekvő épületet jelöltem ki; nyilas körökben ez az intézkedés is óriási felhóborodást és-nemcsak velem szemben, de Prépost Ur ellen is-határtalan gyülöletet váltott ki. Ugyancsak Prépost Ur kérésére adtam-a fennálló rendelkezések ellenére-engedélyt arra, hogy a lelkészek a megkeresztelt sárgacsillagosokat látogathassák, nekik lelki vigaszt nyujthassanak s hogy ezek a sárgacsillagosok a templomokban megjelenhessenek s a szertartásokon résztvehessenek. Igy történt az, hogy egyik nagy egyházi körmeneten sárgacsillagosok résztvettek, ami miatt a nyilasok felháborodottan tettek nálam Prépost Ur ellen panaszt. Prépost Ur azonban ezen emberies tevékenységét továbbra is változatlanul folytatta. Meggyőződéssel állithatom, hogy Prépost Ur a zsidóság érdekében mindenkor a leggerinczesebben s az adott viszonyokhoz képest a legeredményesebben működött a fennállott szabályokkal élesen szembehelyezkedve.-

Végül büntetőjogi felelősségem tudatában is kijelentem, hogy fenti nyilatkozatomat biróság vagy illetékes hatóság előtt bármikor esküvel is hajlandó vagyok megerősiteni.-

Fogadja Prépost Ur őszinte tiszteletem és igaz nagyrabecsülésem nyilvánitását:

Nagy Jén
ny. polgármester.

105

Dr. Mezgár Lajos prépost-plébános urnak,

Budafok.

Alulirottak kijelentjük, hogy dr. Mezgár Lajos prépost-plébános ur, mint a Magyar Vöröskereszt budafoki helyi fiókjának elnöke, állandó érintkezésben volt a városi hatósággal és az Amerikai Vöröskereszt nagy adományát a város Szociálpolitikai Osztályának kiküldöttjeivel: Gajda Ferencné, Lósteiner Józsefné, Ács András és Toth Sándor városi szoc.titkárral, valamint Hanka Lajossal a Nemzeti Segély részéről és Baranyay János polgármester urral együttes bizottságban, komolyan megbirálva a rászorultságot; osztotta szét a város rászorulóinak demokratikus alapon, 1947. esztendő végén és 1948. első három hónapjában. Az elbirálást a város Szociálpolitikai Osztálya által felfektetett környezettanulmányok alapján végeztük. Majdnem minden héten hónapokon keresztül egy-két bizottsági összejövetelt tartottunk, melyen minden megjelent Baranyay János polgármester ur is.

Budafok, 1948. október 20.

A Vöröskereszt részéről mint bizottsági tagok:

Kecskés Béláné
Bauer Vilmosné
Schuda Nándorné
Ö. Csintalan Károlyné

207

Budafok megyei város Nemzeti Bizottságának

2954/1947

B u d a f o k

Budafok Népe cimü hetilap 1947.évi március hó 22.-én megjelent számából értesültünk arról,hogy a T.Nemzeti Bizottság 1947.évi március hó 13.-án megtartott ülésén a székesfehérvári népügyészség megkeresésére dr.Mezgár Lajos prépost-plebános politikai magatartásával foglalkozva megállapitotta,hogy Dr.Mezgár Lajosnak a felszabadulás óta "elhangzott beszédeivel szemben több rosszaló észrevétel hangzott el."

Mi budafoki katolikus férfiak kijelentjük,hogy Dr.Mezgár Lajos prépost-plebánosunk városunk felszabadulása óta sem a szószéken sem másutt elmondott beszédeiben antidemokratikus kijelentést nem tett és a napi politikát még csak nem is érintette.

Ezért a Nemzeti Bizottságnak tárgyi bizonyitékokat nélkülöző megállapitása ellen a legnatározottabban tiltakozunk és kérjük,hogy az ügyben hozott határozatra visszatérni,azt a való tények alapján megváltoztatni,erről megkereső hatóságot értesiteni és a Budafok Népe cimü hetilapban Budafok közönségét tájékoztatni sziveskedjék.

Budafok,1947.évi március hó 22.-én.

A Brazíliában megjelent Vallási és Szociális kutatások Statisztikai Központjának felmérése (CENTRO DE ESTATÍSTICA E INVESTIGACOES SOCIALIS, Departamento de Estatistica Sector V.) a „Világi papok adatai” cím alatt tartalmazza azt a kérdőívet, amelyet Mezgár életrajzi adatairól maga töltött ki. (Lásd a 396-os jegyzetet.)

CENTRO DE ESTATÍSTICA RELIGIOSA E INVESTIGAÇÕES SOCIAIS

Departamento de Estatística

Setor V

DADOS PESSOAIS DO SACERDOTE — CLERO SECULAR

INSTRUÇÕES

O objetivo dêste formulário é coletar dados pessoais do Sacerdote para fins de organização do Departamento de Estatística. As informações de caráter CONFIDENCIAL são reservadas tòmente ao CE serão publicadas, a não ser de forma global.

De preferência, preencher o questionário a máquina· ou em letra legível. Não deixar totalmente em branco quando não houver resposta, mas colocar um traço horizontal (—). Não sabendo responde item, embora exista a informação pedida, colocar o sinal (. . .).

IDENTIFICAÇÃO

Nome do Sacerdote (por extenso): Mons. D. Luis Mezgár

Data do nascimento: (dia-mês-ano): 28-IV-1891 Côr: branca

Lugar do nascimento: Localidade: Nagykanizsa Município: — Zona urbana ou rural? urb

Estado: Zala País: Hungria

Se fôr estrangeiro, data de chegada ao Brasil: 19-XII-1955 Data da naturalização como brasileiro: —

Circunscrição Eclesiástica em que é incardinado: Székesfehérvár Circunscrição Eclesiástica em que reside: Pôrto Alegre

Ordenação: Data: 22-VI-1914 Localidade: Székesfehérvár Município: — Estado: Fejér País: Hung

Prelado que o ordenou: Ottokar Prohászka

Se pertenceu ao Clero Religioso, citar a Ordem ou Congregação e Província: —

Cidade: — País — Data em que passou para o Clero secular: —

Serviço Gráfico do IBGE — 36.863

PERÍODO (datas)	CARGOS	LOCALIDADE — PAÍS	OCORRÊNCIAS PRINCIPAIS
1914-1917	Vigário cooperador em vários lugares		
1917-1920	diretor espiritual no Convento das Irmãs da Cruz	Zsámbék, Hungria	
1920-1924	capelão no Internato Diocesano de Nobres Senhoritas		
1924-1927	Reitor do Seminário Diocesano	em Veszprém	
1927-1943	Professor no primeiro diocesano	em Székesfehérvár	
	e além disso: prefeito da disciplina por dois anos		
	diretor espiritual por mais de um ano		
	Redator da revista diocesana (publ. mensal), publicando-a cada dois.		
	Secretário geral do sínodo diocesano		
	Juiz sinodal		
	Diretor-adm. da A. C. das comunidades paroquiais		
1943-1948	Refugiado (após o fim da guerra)	Bad Aibling, distrito de Rosenheim	Organizou a paróquia [illegible]
			[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
1949	Já na Áustria, como vig. cooperador em Frankenberg.		
1949-1954	Na Itália, em Vila da S. Pastora		
1954-1955	Na Argentina, em Lobos, Flôres e finalmente em Buenos Aires.		
e desde 19-XII-1955 em Brasil, na Arq. de Pôrto Alegre (onde hoje ainda); capelão da Hungria Brasileira, cidade por 8 anos			
	e depois capelão do Asilo da Boa Vontade.		

Mezgár utolsó éveiben Brazil-Rio Grande do Sul – állam fővárosában Porto Alegre-ben szolgált. A város plébániáján Sao Pedro templomba osztották be lelkésznek. Az érsekség nagyra becsülte tevékenységét:

FALECIMENTO DE MONSENHOR LUÍS MEZGÁR

- Circular -

Na ausência do Emº Sr. Cardeal, comunico ao povo da arquidiocese, em especial aos sacerdotes, o falecimento do revmo Mons. Luís Mezgár, ocorrido no Asilo Padre Cacique, nesta capital, às 23,40 hs. de ontem, festa de Corpus Christi. Precisamente dois anos antes, na festa de Corpus Christi, Mons. Mezgár fôra acometido de derrame cerebral, doença que foi progredindo inexoràvelmente, forçando-o a sempre maior inatividade e falta de lucidês, e levando-o à morte aos 79 anos de idade e 56 de sacerdócio.

Húngaro de nascimento, Mons. Luís passou em sua pátria a maior parte da vida sacerdotal, de 1914 a 1949, como vigário-cooperador em diversas paróquias, professor no Seminário Diocesano durante 15 anos, redator dum jornal diocesano diário, e pároco.

Caíndo a Hungria sob o poder do comunismo russo, Monsenhor Luís teve de procurar refúgio em outras terras. Permaneceu uns meses na Áustria, dois anos na Itália, quatro na Argentina, e em dezembro de 1955 chegou a Pôrto Alegre. Nesta capital ficou três anos na paróquia de São Pedro, em companhia do saudoso Mons. Emílio Lottermann, falecido em fevereiro do corrente ano, e ao lado de quem agora descansa no cemitério. Oito anos estêve como Capelão no Hospital da Brigada Militar, no Môrro do Cristal, onde também festejou seu jubileu de ouro sacerdotal. Há três anos e meio se encontrava no Asilo Padre Cacique, inicialmente como Capelão, e depois, prostrado pela doença, sob os cuidados inexcediveis das caridosas Irmãs da Congregação de Santa Catarina.

Monsenhor Mezgár foi um sacerdote que muito sofreu em sua vida, e parece que quanto mais avançava em anos, mais era procurado pelo sofrimento. Primeiro em sua pátria, nas proximidades dos países conflagrados por duas guerras mundiais. Depois, ao ver sua terra ocupada, devendo êle procurar refúgio em países estranhos. Espírito sensível, sentia profundamente com seus compatriotas refugiados a gradativa ocupação de sua nação. Em terras estranhas, com vontade férrea de exercer o apostolado pela palavra falada e escrita, sentia-se entretanto, tolhido pela dificuldade da língua e da comunicação. E nos últimos anos, a doença, auge e encerramento de sua vida cheia de sofrimentos. Principalmente nos últimos 20 anos, teve de substituir o apostolado da palavra pelo do sofrimento.

Às 15,30 horas de hoje houve missa de corpo presente na Capela do Asilo Padre Cacique, realizando-se em seguida o entêrro no Cemitério dos Padres Seculares na Gruta da Glória, com acompanhamento de sacerdotes, de religiosas, e da clônia húngara sediada em Pôrto Alegre, que em despedida, sôbre o túmulo, rezou o Pai Nosso em língua magiar. Paz à sua alma.

Pôrto Alegre, 29 de maio de 1970.

P. Ruben Neis, Secretário-Geral do Arcebispado.

Arquidiocese de Porto Alegre
Paróquia São Pedro -
Extrato do Livro Tombo – 1955

1955

Mons Meszgar
1955
Livro Tombo II
37 v

Desde meados do mês de dezembro encontra-se em Porto Alegre o pev. Monsenhor Laos (Luís) Meszgar, sacerdote de nacionalidade húngara, fugido de sua pátria quando perseguido pelos comunistas. Monsenhor Meszgar passou cinco anos em Buenos Ayres, onde dava assistência religiosa aos húngaros lá estabelecidos e obteve do nosso Arcebispo permissão para cá trabalhar nesta arquidiocese.

f. 38

A pedido de Dom Vicente Scherer acolhi-se nesta paróquia de São Pedro, onde poderia prestar assistência espiritual aos seus conterrâneos húngaros.

Mons. Emílio Stettmann
Pároco.

Monsenhor Meszgár
1958
fl. 54

Desde meados de dezembro de mil novecentos cinqüenta e cinco residia na casa canônica de São Pedro o pev. Monsenhor Luís Meszgár, vítima da perseguição comunista na sua terra natal, a Hungria, onde S. Revma ocupara altos cargos na formação do clero nos seminários e na direção do movimento operário cristão. Devido a sua enérgica ação entre os operários católicos, era ele visado de modo todo especial pelos chefes comunistas, conseguindo evitar sua captura, fugindo só com o passaporte trazia no corpo, sem documento algum, para o estrangeiro. Portês anos que Monsenhor Luís passou em nossa comunidade dedicou-se todo ao estudo da língua do país, servindo de edificação a todos aqueles que com ele privaram pela sua piedade e resignação. Recebeu ele com satisfação sua nomeação para capelão do Hospital da Brigada Militar no Cristal.

296/1949
Budafok-belvárosi pleb. ellátása.

Főtisztelendő Pápai Kamarás, Esperesplébános Ur!

Dr Mezgár Lajos eltávozott plébániájáról. Plébániája vezetését egyidejüleg dr Pelsőczy Ferenc hitoktatóra biztam mint administrator in spiritualibusra. Felkérem Ftségedet, hogy a budafoki templom, plébánia iroda és egyházközség ügyeit, valamint pénztárait az administrator in spiritualibusnak hivatalosan adja át.

A beneficium az egyházjog rendelkezéseinek megfelelően további intézkedésig dr Mezgár Lajosé marad és a beneficium gondozását mint oeconomusra, Kassai István káplánra bizom. Dr Pelsőczy Ferenc egyelőre hitoktatói állását is megtartja.

Kérem Ftségedet, hogy atyai szeretettel álljon a mostani nehéz időkben Budafok fiatal papjai mellett. Többszörösen látogassa meg őket, hivatalosan számonkérve a közbeeső idő eseményeit s atyailag megbeszélve az esedékes teendőket.

Dr Mezgár Lajos távolléte alatt Ftségedet bizom meg a budafoki Központi Tanács elnöki tisztének ellátásával és igy Budafokon az összmunka irányitásával.

Buzgó imáiba ajánlottan püspökatyai áldásommal vagyok

Székesfehérvár, 1949. február 1.

Krisztusban atyja

Főtiszt.
D o r o s z l a i B é l a
püspök

pápai kamarás, esperesplébános urnak
A L B E R T F A L V A .

296/1949
Administrator in spir. kinevezés.

Kedves Fiam!

Dr Mezgár Lajos távolléte alatt további intézkedésig a plébánia, plébánia iroda, egyházközség és templom ügyeinek vezetését Reád bizom mint administrator in spiritualibusra és felhivlak, hogy a ker.espere jelenlétében a plébánia, templom és egyházközség javait vedd át. A beneficiumot Kassai István káplán fogja kezelni mint oeconomus. Szükségesnek látom azonban, hogy önálló megbizatásodat a főbb dolgokban - elsősorban a gazdasági ügyekben - korlátozzam, kötelességeddé téve, hogy minden jelentősebb dologban és minden a multhoz viszonyitva változást jelentő gazdasági tervet mielőtt a tanács elé vinnéd, nekem mutasd be és csak az általam jóváhagyott terveket viheted az egyházközség szine elé. Az egyházközség ügyeinek zavarmentes folyását akarom azzal biztositani, hogy a fontosabb ügyekben magamnak tartom fenn az irányitást.

Délután lehetőleg tartózkodj mindig a plébánián.

Dr Mezgár Lajosnak az egyházközségtől járó illetménye teljes egészében kiszolgáltatandó továbbra is a beneficiumnak. Tségednek pedig munkája némi elismeréséül havi 200 forintot utalok ki a templompénztár terhére.

Atyai gonddal állok mindig melletted, bármikor nyitva áll ajtóm számodra. A jó Istent pedig kérem, megvilágositó kegyelmével legyen vezetőd.

Buzgó... 1949.febr. 1.

püspök

Tiszt.
Dr Pelsőczy Ferenc hitoktató urnak
Budafok.

A keresztes-család mellett dolgozó Vincencia nővér kitiltása Budapest területéről.

2402.

Budapesti Rendőrkapitányság Igazgatásrendészeti Osztály VII/4.csoport.

Szám: 944-V-58/1/1953.VII/4. Tárgy: Wahtler Mária

V É G H A T Á R O Z A T.

Wahtler Mária, 1921. .....évben Mosonszentjános .....született
Neuberger Anna .....anyja neve, hajadon .....családi állapota
házt.alk. .....foglalkozása. XXII. Budafok, Kölcsey u.4. .....sz.a.
lakost a budapesti rendőrkapitányság hatósági területéről az 5o47/1918.
B.M.sz.r.11.§.-a alapján bizonytalan időre kitiltom.
Egyben figyelmeztetem, hogy amennyiben arra a területre, amelyből kitiltottam, a kitiltás tartama alatt, előzetes engedélyem nélkül visszatérne, az illetékes hatóság az 1879:XL.tc.7o.§-ába ütköző kihágás miatt megbüntet.
Ez ellen a határozat ellen, a végházozat kihirdetésének napját követő 8 nap alatt lehet hatóságomnál panaszt előterjeszteni.
Az esetleges panasz a végházozat végrehajtását nem gátolja.

M E G O K O L Á S :

A Főváros területén való tartózkodása a közrend és közbiztonság szempontjá nem kívánatos.

Budapest, 1953. április 7. .....

Rendőrkapitányság vezetője h.
/Végh József/r.alezredes.

Fenti véghatározatban jogaimra történt figyelmezetetés után megnyugszom - ellene panasszal élek.
Kmft.

.....

2641.

Budapesti rendőrkapitányság Igazgatásrendészeti osztály
Közigazgatási eljárási ügyek csoportja

Szám: 944-V-58/2/1953.VII/4.

W a c h t l e r M á r i a ,
Budapest,XXII.,
Bfok. Kölcsey u.4.

Beadványára értesitem, hogy az abban foglalt kérelem nem teljesithető.

Budapest,1953.április 3o.

Rendőrkapitányság vezetője nb.
/Dénes J.Tamás/ r.ny.fhdgy.
csoportvezető.

Chajcer 3/XXII/1/1246
3/5/a 3945.
1952 ... - B...

23/16

J e g y z ő k ö n y v,

készült az MDP. XXII.ker. Szervezetében 1952. julius 3-án megtartott PB. ülésen.

Jelen vannak: a BPB.-tól Németh László elvtárs, a ker. PB. tagjai: Sümegh, Oszvald, Schmidt, Varga, Jakositz, Lencsésné, Farkas, Jancsó, Fenyő, Nagy és Kulcsárné elvtársak, valamint a 2. napirendi pontnál a Tanács sportosztályáról Pálenyik elvtárs, a Zománcgyár, Gumigyár és Berpalackozó vállalatok MHK. felelősei, tovább a 3. napirendi pontnál a Bányagyutacsgyár, Sertéshizlalda, Zománc és Női ruhagyár Disz titkárai.

Farkas elvtárs az ülést megnyitja, üdvözli a megjelent elvtársakat és bejelenti a napirendi pontokat, melyek a következők:

1./ Jelentés a hittanoktatásra való beiratásról. /Oszvald/
2./ Jelentés a kerületi MHK. munkáról. /Schmidt/
3./ Disz Bizottság munkatervének megtárgyalása. /Kulcsárné/
4./ Bejelentések.-

1./ napirend:

Oszvald: A ker. PB. az iskolákból kapott névsor alapján területi agitációt folytattunk a körzetekben. Az első területi agitáció ezzel kapcsolatban 15-én vasárnap és junius 22-én ugyancsak vasárnap és az azt követő egész hét folyamán egészen a befejezésig folytattuk a területi agitációt. Ezenkivül antiklerikális rendezvényeket, előadásokat tartottunk. Igy pl. a Baross Gábor telepi iskolában kb. 100 gyermek részvételével tartottunk meg. Ugyancsak 27-én pénteken az MNDSz bevonásával tartottunk ismeretterjesztő előadást, majd 28-ra beütemezett rendezvényeken bevezető beszédben foglalkoztunk ezekkel a kérdésekkel. Az igazgatókkal átbeszéltük a hittanoktatással kapcsolatos feladatokat, majd ezután a ker. PB. székházában a titkári értekezleten megadtuk a megfelelő szempontokat, hogy azt népnevelő értekezleten tárgyalják meg, majd végezzenek ezirányban felvilágositó munkát a dolgozók között. Már a területi agitációnál megmutatkozott, hogy a klerikális reakció a tavalyihoz mérten sokkal erősebb akna munkát folytat a hittan beiratások érdekében amit bizonyit az, hogy pl a Hámán utcában Tóth Tibor nevezetü lakó a népnevelőkkel folytatott beszélgetés közben kifejtette, hogy vallás szabadság van és, hogy a jelenlegi államrend ellen ezzel nem vét. Vagy Pl. Fehér István a Kossuth Lajos utcai volt patikus akinek gyermekei államdíjan ministrálni járnak és hittanoktatásban vesznek részt kijelentette, - hogy ő nekik ez az elvük és emellett ki is tartanak. - Voltak azonban olyanok is akik letagadták még a nevüket is. Igy pl. Hábermann Éva édesanyjával sietett el mikor a népnevelők odamentek és beszélgetni akartak velük, letagadták, hogy ők azok, és sietve rohantak, hogy le ne késsenek a bérmálásról. Természetesen voltak öntudatos lakósok is mint pl. Szolnoki János, Péter-Pál utcai lakós, aki elmondta, hogy ő tavaly sem járatta hittanra a gyermekét és az idén különösen nem járássa és nem engedi, mert meggyőződése hogy az igazi nevelést az uttörő mozgalomban kapják a gyermekek. Tapasztaltuk a klérus mozgását azon a téren is, hogy Budafok, felső városban illetve I. körzetben, Nagytétényben és Baross Gábor telepen is család látogatásokat folytat a klerikális reakció. Ugyan-

./.

akkor irásbeli értesitéseket is küldtek ki a szülőknek. A hittanra való beiratások 27-és 28-án lettek megtartva. Mindkét nap reggel 8-14 óráig. Az első napon mind a 8 iskolát Dubroszky elvtárs és Monostoriné elvtársnő ellenőrizték, hogy a rendeletnek megfelelően készültek fel a hittanoktatásra való beiratásra. A A rendelet, melyet ki kellett tenni az iskolákra, mindenütt ki voltak függesztve. A Pannonia iskola nem tartotta be a rendeletet mivel az 5ox5o-es fekete hirdető táblán nagy betükkel volt kiirva "Hittan beirás. Az igazgató erre figyelmeztetve lett, de viszont ugy tett mintha nem értette volna meg a rendelet szövegét. Ebből levontuk a következtetést, hogy akarattal irta ki ilyen feltünő betükkel. Különösen megrohanták a SzT. István-téri és Pannonia utcai iskolát, valamint az Árpád és Kossuth Lajos u. iskolákat is. Budatétényben az első nap 8-lo asszony együtt jött a beiratásra. Ugyanakkor meg kell emliteni, hogy B.G.-telepen 1 református beiratkozás volt. Több helyen tapasztaltunk ellenséges megnyilvánulásokat. Többek között a nagytétényi iskolában az egyik párttag azt a kijelentést tette, hogy őt nem érdekli a Grősz és a Mindszenti, párttag, de neki ne jöjjenek ezzel, mert nem akar funkcionárius lenni. A Pártba is vannak gazemberek mondotta, mint pl. Rajk és éppen ezért nem itélhetjük el az egyházat sem. Vagy pl. Hun Imre a Rákosi Müvek üs müszaki tisztviselője, párttag, a Szt István téri iskolában kijelentette "be lehet iratni a gyereket, vagy nem. Dr.Babos Jánost amikor megkérdezték mi a véleménye azt válaszolta "hogy az asszony volt erősebb és legyőzött A régi rendszer emberei mint pl. Brázai Kálmán aki tüntetően vallásos, vagy Dr. Gaál Endre rendőrbiró, Dr. Takács Pál főorvos Rátonyi Nagy Tamásné butorkereskedő, kinek férje 3 és félévre le van zárva disszidálási kisérlet miatt, volt kádármesterek és egyéb iparosok teszik ki tulnyomó többségét a hittanoktatására beirt tanulóknak. Számszerint 153 tanuló. Az igazgatók különösebb elvi hibát nem követtek el, felkészültek az agitációra és az egyénekhez alkalmazták érveiket. Ez bizonyitja azt, hogy 25o beiratásra megjelenő szülő közül kb 13o iratta be a gyermekét. Ehhez nagymértékben hozzájárult az MNDSz és a Pártbizottság segitése és ellenőrzése. A Pannonia u. iskola igazgatója nem teljes mértékben állta meg a helyét, ezért javasoljuk funkciójáról való leváltását. Hiányosság az volt, hogy későn kezdték meg az agitációt és nem biztositottunk minden iskolára megfelelő képzettségü népnevelőt. A végeredmény az lett, hogy az idei tanévben 153 tanuló iratkozott be vallásoktatásra, vagyis a kerület tanulóinak 3.6 %-a, tehát 1.1 %-al kevesebb mint tavaly volt. További feladatunk az lesz, hogy az iskolából megkapott névsorok alapján megküldjük azoknak az üzemeknek az illetők nevét akik beiratták gyerekeiket az iskolába, hogy ott foglalkozzanak velük. Ezután a klerikális reakció elleni harcot tovább folytatva, felhasználva a legkülönbözőbb agitációs eszközöket odahatunk, hogy a szülők meggyőződjenek arról, hogy a gyermeküket kire bizták, ezzel segitve elő azt, hogy még a jövő oktatási évad előtt lemorzsolódjanak a hitoktatásról.

Janecsó: hogy - Amit Oszvald elvtárs elmondott, különösen az a rész érdekes, doktorok és vezető állásban lévők még most is vezető állásban vannak és komoly romboló munkát végeznek. Nálunk is van egy orvos és most már felfigyelek rá, hogy mióta ő van az üzemben azóta nő a beteg létszám. 25 évig volt a horthy rezsimben katona orvos. Tudom, hogy a beteg kiirásában nem ő a döntő, de a javaslata olyan, hogy el kell fogadni. És nyilván a többi is ilyen. És ha arra gondolok, hogy Gorkiy elvtársat is igy tették el ilyen csibészek, hát igy látom ezt a kérdést. Véleményem szerint sürgősen le kellene váltani az ilyen embereket.

./.

AS: Oszvald elvtárs beszámolójában emlitette, hogy kevesebb iratkozott be hitoktatásra mint tavaly. Ez persze nem jelenti azt, hogy az illegális hittanoktatás szünetelni fog, sőt még erősebben fog működni. A népnevelőkkel kapcsolatban pedig arra kérem az elvtársakat, hogy jól nézzék meg kit küldenek a körzetbe agitációs munkára, mert pl. tapasztaltam, hogy olyan is volt a népnevelők között, akinek óriási kereszt volt a nyakán, hát elképzelhető, hogy az milyen agitációs munkát folytat a klerikális reakcióval kapcsolatban. Igen nagy szükség van a területen az agitációs munkára, mert erősen dolgozik a klérus.

Lencsésné: Üzemünkben is megmutatkozott a klerikális reakció munkája abban hogy a területre kiküldött népnevelők közül többen nem mentek el. Igy azután többet megkérdeztünk, hogy miért nem ment el? Budavári elvtárs pl. aki pártvezetőségi tag arra hivatkozott, hogy a feleségének kellett segiteni, és elmondta még, hogy bizony neki is megkönnyebbülés ha Pesten jár, bemegy a Rókus kápolnába. Nem is tudtuk, hogy ilyen is a vezetőség tagjai között. Leváltsuk. De ugyanilyen Pálos is, ki mind 3 gyermekét beiratta, hittanra.

Jakositz: Elvtársak. Az orvosokat egyenlőre leváltani nem tudjuk, mert jelenleg még nem tudjuk pótolni őket. Azok pedig akik most tanulnak azok kiképzése még soká tart. Jancsó elvtárs emlitette, hogy az üzemben magas a beteglétszám. Ez elsősorban nem az üzemi orvostól függ, hanem a körzetitől. Takács és Babos orvosokkal kapcsolatban, kik közül az egyik bel- a másik nőgyógyász, nincs is több a kerületben, és ha 2e évig agitálnánk, akkor sem lehetne meggyőzni őket, mert megrögzöttek. A Gumigyárban dolgozó Pálos a klerikális reakció embere, egyház vezetőségi tag, ő maga is tart vallásos előadásokat. Már régen megmondtam, hogy semmiféle funkciója nem lehet. A körzetek közül legrosszabb az I. és VII-es attól függetlenül, hogy a VII-es körzetben 1 hittanra való beiratás történt. Éppen ezért félő, hogy erősen fog működni az illegális hitoktatás, bár Magdics urnapi körmenetet sem mert tartani és azt mondta, hogy Jóba szeretne lenni a Tanáccsal. Azonban annál szemtelenebb Nagy Ferenc, ki már 16 éve van az I. körzetben és ugy szeretik, hogy mindent megtesznek érte. Most azonban már folyamatban van az elhelyezése. Farkas elvtárs nak igaza van, hogy jól képzett erős népnevelőket kell küldeni akörzetekbe, de különösen az I-esbe, ahol a párttagok 3o %-a előbb litániára megy és utána taggyülésre. Dr. Gaál is klerikális reakció embere több esetben értesültünk róla, hogy a plébániára jár és a papokkal barátkozik. Le is fogjuk váltani, mihelyt megfelelő munkáskádert találunk a helyébe. Kérem az elvtársakat segitsenek üzemi viszonylatban felhozni olyan elvtársat aki elvégezhetné a birói iskolát mert a Tanács viszonylatában ilyen káder nincs.

Nagy: A népnevelőkkel kapcsolatban az a tapasztalatom, hogy azok kijelölése bizony nehézségekbe ütközik. Vannak akik nem akarnak kimenni területi agitációra, de viszont vannak olyan tolakódóak történtek akiknek valamilyen flekjük van, és igy akarnak bekerülni a Párt bizalmába, hogy aktivan részt vesznek a pártmunkában. Az agit.prop. osztály felé pedig javasolom, hogy ne számszerint küldje ki, hogy ennyi és ennyi népnevelőt mozgósitsunk, hanem inkább bizzák az alapszervre a népnevelők kijelölését és véleményem szerint inkább menjenek kevesebben, de jó munkát végezzenek, mint sokan, akiknek viszonyt nem látszik meg a munkája.

./.

ga: Azok a szülők akik beiratták gyermekeit hittanoktatásra kb. 50 %-ban a kerület üzemeiben dolgoznak és az alapszerveknek módjában van foglalkozni velük, de viszont a másik 50 % más más kerületben dolgozik és az ottani alapszervezet nem is tudja hogy itt talán beiratta hittanra a gyerekét. Javasolom, hogy az agit.prop. osztály értesitse le azt a pártszervezetet ahol azok a szülők dolgoznak, hogy tudjanak róla és foglalkozni tudjanak velük.

Oszvald: A népnevelőkkel kapcsolatban több esetben kihangsulyoztuk hogy pártonkivülieket és nem megfelelő munkásköröket ne küldjenek ki az alapszervek területi agitációra és ennek ellenére mégis több esetben előfordult, mert a titkár elvtársak nem értették meg a jelentőségét. Amit Varga elvtárs felvetett helyes, de már megtörtént.

Sümegh: A 3.6 %-os hittanra való beiratás nem áll arányban dolgozóink fejlődésével. A felsőbb szervek felé vállaltuk, hogy 2 %-ra fogjuk leszoritani a hittanra való beiratást. Ez azonban nem sikerült. Ennek az elbizakodottság volt az oka amit mutat az, hogy ezen a téren az osztályharcot olyan formában néztük, hogy itt ugyis minden simán megy, a hitoktatás el fog tűnni. Másik oka pedig az volt, hogy az urnapi körmeneten ahol igaz főleg idős emberek voltak, de elfeledkeztünk arról, hogy azoknak gyerekeik is vannak akiket befognak hittanra iratni. Hiba az is, hogy az agitációt sem a döntő időben inditottuk be. Oka továbbá az is, ami helyesen ki is jött, hogy nem harcos a mi agitációs módszerünk. Ezen a kérdésen alaposan változtatni kell. Az üzemi alapszerveknek már előre tudni kellett volna, hogy melyik dolgozónak van gyermeke, kik azok a dolgozók akik vallásosak és azok felé kellett volna inditani a döntő agitációt. Véleményem szerint azok a munkás szülők akik beiratták gyermekeit hittanoktatásra, az nem lehet mind ellenség, csak ellenséges befolyás alatt állnak és ha megfelelően foglalkoztunk volna velük, ez nem történt volna meg. Legfontosabb feladatunk az agitációs munka továbbvitele és a népnevelők kiválogatása. Másik fontos kérdés az természettudományos előadások megtartása. Ezt ki kell szélesiteni kerületi viszonylatban, hogy sikerüljön elérnünk azt, hogy 2 %-ra lecsökkentsük a hittanoktatásban való részt-vételt.

2./ napirend:

Schmidt: Anyaga jegyzőkönyvhöz mellékelve.

Németh: A Pártbizottság azért tüzte napirendre ezt a kérdést, hogy hatékonyabb segitséget nyujtsunk a kerületben a lemaradás behozására és az élesedő nemzetközi helyzetben még fokozottabban előkészitse a dolgozókat a sportban való részvételre. Ha megnézzük az eddigi eredményeket, mint negativumot kell értékelni. A jelentésből is kitünik a Tanács hozzáállása. Egyrészt, hogy az ellenőrzés hiányzik, másrészt a segités is igen minimális. Azt hiszem ha egy-egy üzembe csak a sportbizottság egy tagja is kimenne és ott elbeszélgetne a vezetőséggel és a dolgozókkal, megjavulna a munka. A jövőrenézve javasolom, hogy a hétfői napot az üzemek nyilvánitsák az MHK napjának és ezen a napon a pártvezetőség járjon elől jó példával. Ügyelni kell arra is, hogy akik tavaly lepróbáztak el ne vesszenek, hanem továbbra is foglalkozni kell velük.

./.

Shvoy püspök felszólalása a Felsőházban a leventeoktatás hiányosságairól, a katolikus ifjúsági szervezetek érdekében (részlet)

XII. FÜGGELÉK

1/ Érd–Tusculanum római katolikus templomát 7 év kitartó küzdelem után tudta felépíttetni és Mária, az Egyház Anyja tiszteletére felszenteltetni *dr. Bélafalvy Imre* plébános, aki fiatal éveit Budafokon töltötte káplánként, s akire oly sokan emlékeznek szeretettel. A 25 éves évforduló kapcsán visszaemlékezését leközölte az Érdi Újság (1992. január 10. 4. o.), ezt idézem:

dr. Bélafalvy Imre plébános:
Előzmények – küzdelem – megvalósulás.

1959 karácsonyán érkeztem ide Vértesacsáról. Onnan azért, mert a helyi szervek megtagadták tőlem a hitoktatási engedélyt, három rövid újságcikk is jelent meg rólam koholt ostobaságok címén. Akkori püspököm, Shvoy Lajos úgy akart segíteni rajtam, hogy – úgymond – elengedett Pest megyébe. Itt azzal fogadtak, hogy egy özvegy férfi házában kell laknom, s templomépítést kell szorgalmaznom. Elődöm püspökségi gondnok lett, ő itt énekkart vezetett, s a szereplésekkel balatoni köveket vásárolt az építendő templom céljára. Azt is mondta, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal kilátásba helyezte az építési engedély megadását. Amikor azonban próbálkozni kezdtem, azonnal észrevettem: minden emberi erőfeszítés hasztalan. Azok az idők 1956 után a megtorlás évei voltak, s hallani sem akartak új templomról. Még telek sem volt. Sajnos hivatalos felettesem sem támogatta ügyünket, tartva az állami nyomástól. Már rég meghalt édesapám és egy jóindulatú járási földrendező embersége kapcsán mégis nevünkre került a telek. De a templomépítés! Talán még akad az Olvasók között is olyan, aki emlékszik a régi tusculanumi kápolnára. Tornaterem típusú épület, pici oltárfülke, sok gondot okozó állaggal. Vonóvasak tartották össze a mennyezetet. Mérnöki vélemény alapján életveszélyes volt. Az Egyházügyi Hivatal megbízottja először azt mondta, csak a veszély elhárításáról lehet szó. Mikor kértük, írja alá, akkor megtagadta. Ismételt megkeresés kapcsán, a felelősség súlya alatt engedett egy ún. födémcserét. Mikor a födémet lebontottuk, a falak is tarthatatlanná váltak. Akkor volt ép a II. Vatikáni Zsinat. Minden törekvés az volt, hogy legyen itt is egy korszerű liturgikus tér. Sok, igen sok vívódás után eldöntöttük, hogy a szentély záró falát félkörbe állítjuk vissza, mivel engedélyt nem kaphattunk: egy cm-t se lehetett a régi határoktól eltérni! A félköríves fal elkészülte alkalmával a szomszéd iskola egyik akkori vezetője feljelentett. Még van, aki emlékszik az ÁEH megbízott kiabálására: „Kirázom a reverendájából!" Azonnal sürgöny is érkezett: minden leáll, a falat le kell bontani. Szörnyű volt! Előző évben sátorban volt a miséző hely, az Oltáriszentség pedig a szobámban. Minden éjjel felkeltem esedezni az Úr előtt. A hivatal hajthatatlan volt. Az államminiszter-vezető nem fogadott. Ajtaja elől azonban nem mentem el. Akkor, amikor könyörögve könyörögtem meghallgatásért, idős titkárnőjének megesett rajtam a szíve. Ezt mondta: „Menjen haza. Majd megy egy értesítés!" Kiküldtek egy osztályvezetőt. Ő, amikor ideért, azonnal csodálatos megértést tanúsított. Megengedte a továbbépítést. Amikor ő még módosított tervet is jóváhagyott, egy küldöttség az ő tudtán kívül idejött és 3000,- Ft büntetést rótt ki. 1963–1966-ig volt a nagy kaland. Megépült. Akkor egyházi elöljáróim is nehéz helyzetben voltak. Megyéspüspököm megbízásából Kisberk Imre segédpüspök „Mária az Egyház Anyja" tiszteletére konszekrálta (felszentelte) az épületet. 1966. október 16-án. 23-án kellett volna, de 1956-nak épp 10 éves évfordulója lett volna aznap, s ezért nem engedték aznapra a szentelést. A csoda megtörtént. Az Egyház Édesanyja,

Mária művelte! Mivel mindezt felfüggesztés nélkül éltem túl, az állami hivatal nem engedett lakásépítést. 11 évig éltem egyedül a templom sekrestye feletti kis szobájában, minden szolgáltatás nélkül. Ez az időszak volt részemre a legboldogabb lakóélet. Meg kell emlékeznem munkatársaimról. Hunyadi László ötvösművész igen sokat dolgozott a templombelsőn. Kegyelettel emlékezem elhalt munkatársaimra. Többek között ezek voltak: Varsányi Mihály, Varga Béla, Vértes Ferenc, Marics József, Szőke Árpád, Czékmány Tibor, Sámson József, valamint Bujtor István, a leghűségesebb világi elnök. Igen sokat dolgozott itt a nyugdíjban élő Zamecsnik József. 1974-ben elkészült Till Aran munkája, az Egyház Anyja oltárékesség. Itt tett tanúságot megtéréséről Bruno Cornacchiola, a jelen kor egyik nagy bűnbánója Olaszországból.

Az építkezés küzdelmeiben széthullt családok lassan a Liturgia áldásai kapcsán megtalálták egymást, otthonná lett a templom. Közben, 1978-ban, igaz emberségéről ismert vezető, dr. Benussi Silvio segítségével lakásépítési engedély is lett ..."

XIII. Név- és tárgymutató

. Szopek Lóránd, 116
A tökéletesebb állam, 39
Actio Catholica, 15, 21, 22, 23, 27, 30, 33, 73, 74, 90, 103, 129, 132, 144, 145, 212
Aczél Zoltán, 90
AEH, 177
Antaltelep, 53, 54
Apor Vilmos, 24, 26, 33, 58, 61, 201, 202
Apostolkodó Testvérek Társulata, 96
Ásguti, 38, 172, 173, 188, 195, 196
Ásguti Ádám, 197
Badalik Bertalan, 119
Baja, 67, 211
Balatonudvari, 53
Bálint Sándor, 77
Bangha Béla, 15, 73
Barankovics, 78, 79, 103, 120, 121, 122, 133, 136, 218
Baranyai János, 70, 71, 144, 145, 146, 153
Baranyi Antal, 173, 195, 196, 220
Barbély, 158, 168, 169
Bárdosy Géza, 59, 71, 88, 89, 180
Bárdosy Pál, 180
Baross Gábor telep, 52, 167, 181, 192
Bélafalvy Imre, 114
Belházi, 175
Berényi István, 150
Bergendy János, 103
Berta Pál 69
B-lista bizottság, 75
Boday Jenő, 17, 18
Bodnár Gábor, 130, 140, 214
Bokor József, 31
Bonyár, 70, 71, 180
Bonyár János, 71
Borhy Edit, 102
Borhy Józsa, 60, 102, 166, 180
Brázay Kálmán, 69, 79, 117, 167, 170
Brischits Frigyes, 145
Budafok, 12, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 60, 62, 63, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 78, 80, 83, 85, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 125,

127, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 154, 157, 158, 159, 162, 170, 171, 172, 176, 178, 180, 181, 196, 206, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 220
Budafoki Szépítési Egylet, 12
Budafok, 12, 13, 21, 32, 44, 52, 56, 57, 69, 70, 75, 79, 80, 86, 96, 97, 99, 103, 110, 112, 117, 118, 125, 131, 133, 139, 146, 157, 158, 159, 167, 174, 175, 179, 181, 185, 189, 191, 195, 199, 208
Budaörs, 67, 153
Budatétény, 52, 160, 182
Bujáki László, 159
Bukta József, 127, 140, 154, 213
Büttner, 103
Büttner Ferenc, 38, 52, 56, 104, 116, 158
Canonica Visitatio, 56, 82
Credo Egyesület, 52
Czermann, 12, 13, 20, 21, 27, 28, 29, 32, 53, 54, 55, 63, 91, 133, 141, 142, 143, 146, 185, 208, 211, 213
Cziglényi, 102, 119
Csávossy Elemér, 24, 73
cserkész, 91, 112
cserkészcsapat, 95, 133
Csitári Emil, 50, 69
Dám Ilona, 196
Dányi Miklós, 95
Darányi Kálmán, 54
Decsi Sándorné, 154
Demokrata Néppárt, 78
Desicsnek, 167
Desits István, 160, 171, 172
DIKA, 19, 22
Dinnyés József, 85
Diósd, 177
DLO, 19, 22
Dobos Mária, 164
Dolfuss, 15, 37
Dolgozó Leányok Egyesülete, 52
Dubrowszki, 170
Dudás Miklós, 186, 199
Eckhardt Sándor, 103
Egri Norma, 62
Egyházközségi Munkáscsoportok, 25
Ékes Ilona, 196
Elszászer József, 141, 145, 146
Emericana, 52, 54, 68, 71, 78, 116
Emődi László, 196
EMSZO, 22, 25, 26, 31, 32, 49, 52, 61, 88, 89, 214
Endre László, 58, 151
Endrédy Vendel, 120
Ercsi, 67
érdi, 27, 131
Ernszt Sándor, 14
Esterházy György, 75
Eszéki Imre, 178, 189
Farárik Béla, 193
Fehér, 59, 150, 168, 175, 180, 181
Fehér Istvánné, 59, 150
Fejérmegyei Napló, 34, 44
Felsőváros, 67, 74, 75, 90, 104, 105, 106, 111, 119, 146, 157, 158, 178
Felsővárosi Mária Kongregáció, 95
Felvidék, 131
Fervágner, 85, 96, 114, 209
Folláth, 30, 61, 172
Francois Cézárné, 92
Fresz József, 103
Friss Újság, 27, 39, 44, 147
Funke Sándorné, 63
Független Kisgazda Párt, 79
Gál, 32, 169, 170
Garbóczi László, 196
Gátszegi István, 89, 90
Geiger Jakab, 92, 93
Gergely Béla, 67
Gömbös, 37, 150
Grősz József, 66, 67, 72, 76, 123, 186, 216
Gyarmati István, 92, 93, 169
Gyéressy Béla, 195, 196
Győri Vilmos, 177
Háberman József, 180
Haklik Lajos, 17, 45
Hantzmann, 169, 174, 176, 193
Hantzmann Lipót, 169, 176, 193
Hausler József, 111
Haut József, 157, 178, 189
Hivatásszervezet, 22, 25, 32, 44, 46, 49, 61, 89, 122
Híveimnek, 56, 130, 213, 214
Hollai, 17, 18, 27, 45, 46, 156
Hóman Bálint, 38, 69
Horthy Miklós, 55, 64
Hunya Benedekkel, 77
Huszár Károly, 14, 18
Ikvai László, 17, 18, 46

ILKA, 19, 22
Jakob Lorenz, 16
Jakosits, 167, 168
Jancsó, 168
Jandó Gyula, 181, 182
Jegg Géza, 58, 61, 125, 150, 151
Jézus Szíve Társulat, 90
JOC, 16, 17, 18
Joseph Cardijn, 17
Jurisits Miklós cserkészcsapat, 52
K.I.E, 12, 53, 93
K.I.E., 13, 20, 21, 22, 31, 32, 53, 54, 55, 66, 68, 71, 91, 99, 100, 116, 133, 142, 146
Kabdebó, 93, 117, 189
Kabdebó Kálmán, 93, 117, 189
KALÁSZ, 19, 20, 22, 32, 87
Káldor Adolf, 60
KALOT, 15, 16, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 44, 50, 60, 77, 78, 87, 88, 100, 122, 215, 217
Karvázy Zsigmond, 31
Kassai, 102
Katolikus Ifjúsági Otthon, 109
Katolikus Legényegylet, 52
Katolikus Néppárt, 8, 78
Katolikus Otthonban, 95
Katolikus Szociális Népmozgalom, 33, 61, 77
Katolikus Szülők Szövetsége, 129, 130, 137
KDNP, 77
Kelenvölgy, 90
Keresztény Demokrata Néppárt, 77
Keresztény Ifjak Egyesülete, 53
Keresztény Iparos és Munkásifjak Országos Egyesülete, 17
Keresztény Nemzeti Gazdasági Párt, 14
Keresztes, 44, 48, 60, 71, 72, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 88, 89, 91, 93, 100, 110, 118, 119, 120, 136, 144, 158, 168, 169, 170, 181, 196, 220
Kerkai, 16, 21, 22, 27, 77, 78, 79, 217
Kerkai Jenő, 15, 16, 21, 22, 24, 27, 76, 78, 217
Kertész, 45
Kertész László, 45
Keszthelyi, 158, 170, 172, 176, 193, 194, 220
Kevey Károly, 180
KGSZP, 23
KIOE, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 32, 44, 45, 46, 87, 90, 99, 100, 101
Kisgazda Párt, 145
KLOSZ, 19
Knorr Aurél, 92, 93, 104
Kollerits Károly, 54, 90, 111
Kolping, 32
Kolumbán Virgil, 68, 90, 116, 125, 126, 127, 146, 214
Komoróczy Zoltán, 181
Kopházy Erzsébet, 60
Kovács Béla, 75
Kovács Sándor, 24, 120, 121, 186
Kovrig Béla, 18, 33, 61, 77, 78, 88, 119
Kozó Gyula, 152
Krasznai László, 93
Lénárd Ödön, 103
Lex Vass, 14, 19, 33
Loksai János, 146
Lukács Kornél, 180
Luttor, 54, 169, 170, 172
Magyar Dolgozók Pártja, 166
Magyar Front, 78
Magyar Kultúra, 15, 18, 33
Magyar Norma, 62
Mária Kongregáció, 52, 64, 90, 118
Mária-kongregáció, 52, 69
Marksteiner Béla, 91, 109
Márkus József, 179
Marton Béla, 195
MDP, 135, 145, 159, 160, 162, 174, 175, 210
Meggyesi Sándor, 61, 77
Mericzay Aladár, 62
Mezgár, 5, 19, 20, 23, 27, 34, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 56, 58, 59, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 117, 118, 120, 121, 126, 129, 131, 133, 134, 141, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 154, 155, 156, 158, 170, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 214
MFP, 122
Midrik Emília, 140, 141, 209
Mihelics Vid, 18, 47, 103, 216
Miklós Béla, 65, 78, 122, 124
Miklós József, 102, 158

Mindszenty, 24, 66, 67, 73, 74, 75, 76, 78, 85, 100, 101, 116, 119, 120, 121, 123, 127, 128, 132, 133, 134, 137, 144, 153, 154, 186, 217, 218
ministráns egyesület, 93
MKP, 70, 71, 72, 79, 121, 142
MNDSZ, 73, 160, 167
Morvai Béla, 152
Morvay Béla, 44
Moskál Péter, 177
MOVE, 31, 68
Munkácsy Károly, 146
Nagy Ferenc, 57, 58, 70, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 94, 95, 104, 105, 106, 113, 114, 128, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 153, 154, 160, 164, 165, 167, 168, 207, 210, 211
Nagy Miklós, 103
Nagy Töhötöm, 15, 16, 32, 78, 218
Nagykovácsy, 7, 54, 55, 91
National Catholic Welfaire Conference, 74
Neményi, 13, 32, 38, 44, 120, 156, 173, 220
Németh Gyula, 169, 171, 177
Nemzeti Segély, 73, 145
Oltáregylet, 52, 73, 88, 90
Országos Kereszténységszocialista Párt, 14
OSLAY OSWALD, 62
Oszvald Ernő, 166
özv. Horváth Györgyné, 109
P. Kovács István, 179
Palágyi Sándor, 93
Pálffy Fidél, 36, 212
Pálffy József, 77, 78
Pálos Pista, 102
Papp Kálmán, 24, 121
Pehm József, 24
Pelsőczy, 32, 93, 101, 108, 109, 118, 155, 156, 157, 158, 159, 220
Pelsőczy Ferenc, 32, 93, 101, 118, 155
Péterfy Gedeon, 85
Pfarrjugendvereine, 30
Pikovszky Jenő, 97
Pokoli István, 181, 182
Polinger Gyula, 114
Pollacsek, 70, 72, 140, 181
Pollacsek Gyula, 70, 72, 145, 146, 159, 210
Pongrácz Ferenc, 110, 111, 112, 181, 183
Poós Rezső, 38, 53, 61
Potyondi Imre, 21
Premontrei, 64, 68, 69, 116, 117, 125, 126, 127, 181, 210, 213
Prohászka, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 21, 23, 34, 37, 38, 46, 50, 51, 53, 69, 143, 218, 219
Prokópius, 61, 66, 74, 96, 97, 104, 112, 113, 114, 131, 134, 140, 146
Prokópius Gábor, 74, 95, 97, 104, 112, 113, 114, 131, 140, 146
Prokópius Nándorné, 61, 96
Prokópius-család, 96
Promontor, 12, 52, 65, 71, 81, 219
Quadragesimo anno, 15, 16, 26, 39, 47
Rácz Béla, 93, 170
Rajk László, 100
Réder György, 70, 71, 81, 142
Réder Károly, 70, 81
Reisz Józsefné, 159
Rerum novarum, 11, 14, 39, 61, 213
Rerum Novarum, 9, 14
Rétfalvi Győző, 126, 158
Rétfalvy, 117
Románszki, 67, 168, 169, 196
Románszki József, 169
Rónay György, 78, 117
Roszner, 31
Roth Nándor, 21
Rózsafüzér Társulat, 90, 158
Rózsafüzértársulat, 92
Rózsavölgy, 89
Rózsavölgyi Kulturális Egyesület, 141
Schaar Bernát, 150
Schmidt, 113, 168, 179, 181, 183
Schmidt Vilmos, 179, 181, 183
Schück István, 58, 151
Schütz Antal, 24
Shvoy, 13, 15, 20, 21, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 38, 44, 45, 47, 48, 52, 53, 55, 56, 66, 68, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 85, 87, 96, 101, 104, 105, 106, 110, 113, 119, 121, 125, 129, 131, 154, 158, 169, 170, 172, 175, 178, 179, 186, 187, 188, 194, 207, 208, 209, 211, 218
Shvoy Lajos, 13, 15, 20, 21, 24, 28, 30, 33, 34, 38, 45, 52, 53, 56, 66, 76, 96, 104, 119, 129, 131, 154, 172, 186, 194, 209, 218
Slachta, 78, 121, 138, 139, 207
Slachta Margit, 78, 122, 138, 139, 207
Soós, 169, 170, 171

Staub Erzsike, 93
Stefkó Klára, 54, 109
Steiner Fülöp, 8, 219
Sümegh, 167, 168
Szabad Nép, 99, 135, 141, 154, 212
Szabó György, 95
Szakszervezeti Tanács, 73
Szálasi Ferenc, 64
Szappanos Béla, 103
Szattler Andorné, 58
SZDP, 60, 70, 79, 81, 142, 146
SZEB, 79, 84, 100
Szémann, 163
Szent Alajos Fiúkongregáció, 93
Szent Erzsébet Segítő Egyesület, 69, 124
Szent Ferenc Leányai, 59
Szent Imre Napközi Otthon, 52, 64, 66, 129
Szent József cserkészcsapat, 54, 93
Szent Kocsma, 108
Szentlélek Hárfája énekkar, 95
Szeretetház, 63
Szervita Nővérek, 52
Szick, 91, 140
Szilágyi György, 17
Szívgárda, 52
Szívgárdák, 93
Szociális Misszió Társulat, 52, 54, 63, 89, 96, 145
Szőke, 36, 54, 63, 93, 97, 119, 159, 160, 161, 163, 164, 212
Szőke Gusztávné, 63, 97
Szt. Erzsébet Segítő Egyesület, 64
Szülők Szövetsége, 129, 130
Szüts Pál, 97, 130, 214
Takács doktor, 65, 182, 185
Takács Pál, 65, 79, 167, 180, 181, 182
Teleki Pál, 19, 33
Temesvárra, 67
Tétény, 52, 65, 71, 81, 219
Till József, 93
Tóth Róbert, 184
Törley Dezső, 54, 111
Török Henrik, 31
Törökbálint, 32, 67, 109, 220
Trüger Ábrahám, 59, 60, 117
Tubel Gyula, 17, 45
Ugrin József, 77
Új Fehérvár, 34, 35, 36, 38, 39, 44, 77, 143, 147, 212
Unger Istvánt, 35
UNRA, 73
Váradi Kálmán, 60
Varga Béla, 24
Varga János, 102
Varga László, 16, 25, 26, 61, 119, 220
Várkonyi Gyula, 97
Vass József, 14
Vén Emil, 185
Verebes Antónia, 141
Vilt, 180, 185
Vilt Tibor, 180
Vincencia, 153, 168, 169, 170, 196, 220
Volksbund, 28, 29, 30, 32, 219
Vöröskereszt, 68, 71, 72, 73, 145, 182, 210, 212
Wágner János, 29, 30, 31
Wahtler Mária, 168, 169, 196, 220
Wolff Károly, 14
XI. Pius, 15, 16, 25, 47
Xurczy Teofil, 65
Záborszky Nándor, 54, 61, 91, 111
Zeneegyesület, 116, 133, 141, 144
Zichy Nándor, 8, 215
Zimándi Pius, 127
Zimber Ágoston, 60